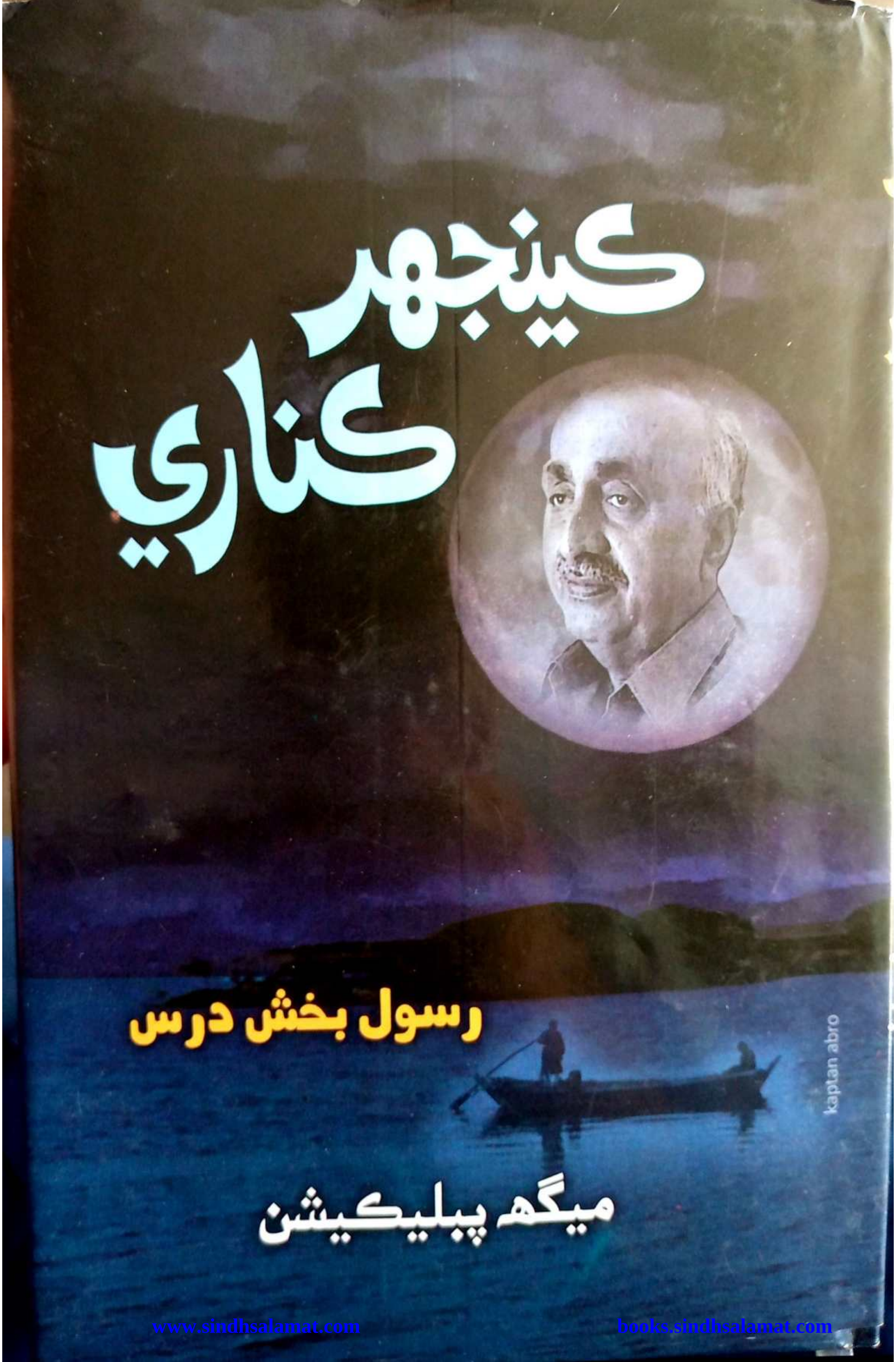

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪينجھر ڪناري

(ڪھاڻيون)

ليکڪ

رسول بخش درس

ميگھ پبلڪيشن

ڪراچي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سڀ حق ۽ واسطا پبلشر وٽ محفوظ آهن

ڪتاب جو نالو: ڪينجهر ڪناري
موضوع: ڪهاڻيون
ليکڪ: رسول بخش درس
ڪمپوزنگ: مجيب سنڌيلو
لي آئوٽ: صفدر خاصخيلي
ٽائيٽل: ڪپتان ابڙو
ڇاپو: پهريون
مهينو /سال: سيپٽمبر 2016
تعداد: هڪ هزار
ڇپائيندڙ: ميگهه پبلڪيشن ڪراچي
ڇاپيندڙ: سارنگ پبلشنگ هائوس ڪراچي
فون نمبر: 0302-2287352
قيمت: 200 رپيا
پرنٽنگ: عمار پرنٽرس ڪراچي

سنَاءُ

- مهاڳ 06
- حال پريا نال 10
- ڪاڪ روئندي رهي 13
- هوءَ جا لهوءَ لار 30
- اسين لوچيون لوهه ۾ 32
- ڪينجهر ڪناري 38
- سهائيءَ جي سوجهه 44
- جيئان لوڪ لڄ ٽٽي 48
- وريا ٿا واهوندا 52
- اوسيئڙو 61
- لڪا ناهي لوڪ ۾ 64
- ماڻهو آيا ٿا دلڙيون ڌڙ جوڙين 68
- احساس جون سرحدون 72
- سچ سياڻي 78
- نيڻ پنل 82
- وهي وهامي راتڙي 86
- روح رتو چاڻ 91
- جيون رنگ رتول 97
- ڪاڪ ڪڙهي لوئو لڏاڻو 103

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

- اونده ئي اونده 112
- آدرش ٽياس تي ٽنگيل 118
- منهنجو سارنگ 124
- ننڍ نگر جي آس ۾ 115
- رات آهي اماس 129
- ڪنجهر هندورو ٽئي 142
- مڙسي 146
- ساهن جي سُرهاڻ 151
- جاڙ نہ سهبي هاڻ 155
- مڙواڇي ماڳ تي 160
- سور ۽ پور 164

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پبلشر نوٽ

سنڌ سان عشق ڪندڙ قومي ڪارڪن، ڪهاڻيڪار ۽ هڪڙي پياري انسان سائين رسول بخش درس ڪي سچي سنڌ سڃاڻي ٿي. سندس زندگي جا ڪوڙ پاسا آهن. ڪينجهر جي اولهندي ڪناري جهمپير ۾ رهندڙ رسول بخش درس هڪ اهڙو مهمان نواز ۽ پيار ڏيندڙ انسان آهي، جنهن سان ملڻ ڪانپوءِ ڪنهن حساس ماڻهو جي وس ۾ ناهي رهندو جو ڪيس وساري سگهي. اهو ئي سبب آهي جو سندس محبت ۾ اچي حسن درس" جڏهن جهمپير ۾ منهنجي جواني موٽ ڪائيندي" جهڙو شاندار نظم لکيو. سائين رسول بخش درس سنڌ جي اجتماعي شعور جي هڪڙي اهڙي جهلڪ آهي، جنهن جو اعتراف هر ماڻهو ڪندو. ميگهه پبليڪشن پاران سندس هي ڪهاڻين جو ڪتاب " ڪينجهر ڪناري" ڇپائي نه رڳو سرهائي ٿي رهي آهي پر پاڻ لاءِ هڪڙو اعزاز به سمجهون ٿا. هن ڪتاب جي ڇپائي ۾ ميگهه پبلڪيشن جي روح روان ارباب احسان جون ڪوششون ۽ محنتون شامل آهن. جيڪو اسان کي ڪراچي کان جهمپير وٺي ويو. سائين رسول بخش درس سان نه رڳو ڪچهري ڪرايائين، پر سائين جون ڪهاڻيون ڏيئي ڇپائين مهيني اندر ڇپجڻ ڪپن. اميد ته هي ڪتاب اوهان کي پسند ايندو.

دودو چانڊيو

03002556288

email: dodochandio@yahoo.com

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مهاڳ

ها اها به اهڙي ئي چانڊوڪيءَ واري رات هئي جهڙي رات جو ذڪر رسول بخش درس پنهنجي ڪهاڻيءَ "ڪينجهر ڪناري" ۾ ڪيو آهي، اسان پائر اخلاق انصاري، آفاق انصاري، مان ۽ طارق عالم اهڙي چانڊوڪيءَ رات ۾ ڪينجهر ڪناري ڪچهري ڪئي هئي جڏهن ڪينجهر چانڊوڪيءَ جي ڪري سچي چاندي جي ٿي وئي هئي.

ان قصي ڪرڻ جو اصل مقصد اهو به هو ته رسول بخش درس جي ڪهاڻين ۾ ڪردارن، واقعن، لفظن، منظرن ۾ ڪا ڊاريائپ ناهي، هو اهي سڀ پنهنجي آسپاس جي ماحول مان ڪڍي ٿو انڪري ئي سندس ڪهاڻين ۾ ڪينجهر جهلندي نظر ايندي ته وري ڪٿي جهمپير، ته ڪٿي وري جهمپير ۾ سندس ڪمرو جيڪو مهمان خانو به آهي، نظر ايندو. اهڙي ريت سندس ٻوليءَ ۾ به ڪوهستاني چاشٽي نظر ايندي ته ڪردار به اهڙا هوندا جيڪي اوپرا نه لڳندا. مان سمجهان ٿو ته اها هڪ ليکڪ جي ڪاميابي به آهي ته ضروت به. ڇو جو ليکڪ جيڪو اهي سڀ شيون ٻين هنڌن جون ڪتب آڻي ٿو ته اتي ڪٿي ڪٿي جهول ۽ کوٽ به محسوس ٿيندي آهي، ڇو جو ڪا به ڪهاڻي ڪو به شعر ڇيل ته ڪنهن هڪ واقعي تي، هڪ مهل تي يا هڪ ڏينهن جي وارتا تي لکيل هجي پر ان جي ڪاميابي ۽ دلچسپي سان پيش ڪرڻ لاءِ سالن جو مشاهدو ۽ رياضت کپي ٿي.

رسول بخش درس جي هن ڪتاب ۾ ڪجهه اوائلي ڪهاڻيون به آهن ته وري نيون نڪور به. درس انهن ڪهاڻين کي نئين سر لکي ڇپائي به سگهي ٿو پر هن انهن پراڻين ڪهاڻين کي ان ئي نموني رهڻ ڏنو آهي. اها هڪ سچي ڪوشش آهي جو جيڪڏهن ڪو نقاد رسول بخش جي فن جو ڇيد ڪرڻ ويهي ته هن کي چڱيءَ ريت خبر پئجي ويندي ته فني طور رسول بخش درس جي آرٽ ۾ ڪيتري ارتقا ٿي آهي.

مون اڳ ۾ به ڪٿي لکيو آهي ته درس جي ڪهاڻين ۾ عورت جو ذڪر،

ان جي مجبوري، بيوسي ۽ ڏک پرڻي نموني ملنديءَ هن ڳنڍڪي ۽ اڙ ڪان وڏيڪ ڪهاڻي ۾ ته سڌي سنئين نموني سان ۽ ٻين ڪهاڻين ۾ اڻ سڌي طرح عورت جو ئي ذڪر آهي.

اهڙي ريت وري" هوءَ جا لهو لار" ۾ هڪ غريب ماءُ جو ذڪر آهي، جيڪا پنهنجي پٽ کي ڊاڪٽر کي ڏيکاري دوا وٺي آئي پر بس ۾ اها هارجي پئي ٿي ته هوءَ روئڻ لڳي ٿي، جنهن تي هيرو هن جو ڏک محسوس ڪندي جلدي ۾ هن جي لاءِ دوا وٺي اچي ٿو ماءُ خوش ٿي وڃي ٿي ۽ هو سوچي ٿو" ڇا هي معمولي مڪسچر، هن معصوم جو علاج آهي.

جيئان " لوڪ لڄ ٿئي" ۾ به هڪ ڪنواري عورت آهي جنهن کي پيٽ ٿي پئي ٿو ۽ ان ڇوڪري جي ماءُ ان ٻار کي ختم ڪرڻ چاهي ٿي جنهن تي اها ڪنواري ماءُ روئي رڙي ٿي پر جيئن ئي اها عورت اوندهه ۾ ٻار کي پاڻي ۾ ڦٽي ڪرڻ واري آهي ته هيرو جهڙپ هڻي ٻار جهٽي گهر آڻي ٿو ان کي اتي پنهنجي گهرواريءَ جي پرسان رکي ڇڏي ٿو جنهن ڪجهه گهڙيون اڳ هڪ مئل پٽ کي جنم ڏنو هو پنهنجي زال جي خواهش کي به ان نموني پورو ڪيو ۽ هڪ ٻار کي به بچائي ورتو.

" وريا واهوندا" ڪهاڻي ۾ هڪ ڀرپور عشق جي ڳالهه آهي، نيٺ هيرو ان کي پاڻ سان وٺي وڃڻ چاهي ٿو ۽ هڪ رات ملڻ جو انجام وٺي ٿو پر اتي هيرو کي نانگ ڏنگي وجهي ٿو جنهن تي هو سوچن ٿو سوچن ۾ پنهنجي پريمڪا کي چئي ٿو ته مون کي بيوفا نه سمجهجانءِ

" اوسيئڙي" ۾ به هڪ عورت کي "پئسي جي مجبوري آهي ۽ هوءَ ڌنڌو ڪري ٿي، جنهن تي هيرو کي ڪاوڙ اچي ٿي ڇو جو هو به ان عورت جو دوست آهي پر جڏهن هو لڪي عورت جون ڳالهيون ٻڌي ٿو جيڪي هن ٻئي مرد سان ملڻ وقت ڪيون ته ڪاوڙجي وڃي ٿو پر عورت ڪيس ٻڌائي ٿي ته گهر هلائڻ لاءِ ڪيس پيسي جي ضرورت رهي ٿي، اهو مرد به ٻن ٽن هفتن کان نه آيو هو جيڪو ڪيس بدلي ۾ پئسا ڏيندو هو ۽ ٻار به بکيا هئا. هيرو دلگير ٿيڃي پئي ٿو ۽ پئسا ڪڍي عورت کي ڏي ٿو ۽ ويندي ويندي ڪيس چئي ٿو " آءُ هر هفتي ايندس منهنجي پيڻ تون منهنجو اوسيئڙو ڪجان."

اهڙي ئي ڪيفيت "لڪا ناهي لوڪ" ۾ به آهي جنهن ۾ هيرو کي به پيسا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ناهن سندس ڪيسي ۾ اٺ آنا آهن. جنهنجي لاءِ سوچي ٿو تہ ٻارن لاءِ شيءِ وٺندس ۽ پنهنجي لاءِ گوريون پر سامهون هڪ فقيرياڻي کي ڏسي اٺ آنا ان کي ڏئي پنهنجي لاءِ خوشي خريد ڪري ٿو.

غربت جي اهڙي ئي منظر نگاري اسان کي "ماڻهو اياڻا دليون نہ جوڙين" ۾ ملن ٿيون جنهن ۾ پنهنجي پيڻ جي ٻار جي لاءِ دوا جا پيسا نہ هجڻ ڪري پريشان ٿئي ٿو پر ڪيئن نہ ڪيئن ڪري پيسا هٿ ڪري دوا وٺي پيڻ جي گهر ۾ داخل ٿئي ٿو تہ اهو ٻار گذاري چڪو آهي.

ان کان سواءِ "احساس جون سرحون"، "سچ سياڻي ايرندو"، ۽ "وئي وهامي راتڙي" ۾ عورت سان لاڳاپيل موضوع آهن.

رسول بخش درس جي انهن ڪهاڻين ۾ غربت، عشق ۽ عورت جي مجبوري نظر اچي ٿي تہ وري ڪجهہ ڪهاڻين ۾ جيڪي مان سمجهان ٿو تہ اسي واري ڏهاڪي جون آهن اُهي قومپرستي، انقلاب، طبقاتي اڻبرابري ۽ بيروزگاريءَ تي لکيل آهن. جن ۾ "اسين لوچيون لوهہ ۾"، "بنديخانو" ۽ پنل نيڻ شامل آهن.

مون جيئن اڳ بہ ذڪر ڪيو تہ رسول بخش درس ڪهاڻي جو مواد پنهنجي آسپاس جي ماحول مان کڻي ٿو اهڙي ئي نموني سندس هڪ ڪهاڻي "روح رتو چاڻ" اسان جي سهڻي سنڌ ۾ اغوا ۽ پنگ جي بدلي ۾ واپسي واري واقعي تي بہ لکي آهي پر ان جي ٽريٽمينٽ ڏاڍي سٺي آهي. چاڪاڻ جو اغوا ٿيل ڇوڪرڙي جي ماءُ فون تي ڌاڙيل سان بہ "ابا، پٽ ڪري ٿي ڳالهائي جنهن تي هڪ ڌاڙيل جي دل ۾ رحم اچي ٿو ۽ هو پنهنجي سر ڇوڪرڙي کي وٺي اچي ڳوٺ پهچائي ٿو ۽ عورت کي پنگ جي لاءِ کڻي آيل پيسا بہ واپس ڪري ٿو ۽ ڪيس اجرڪ بہ اوڍائي ٿو پر جيئن ئي موٽي ٿو تہ پوليس مقابلي ۾ مارجي وڃي ٿو تہ اهو ٻڌي اها عورت بہ مري وڃي ٿي. احساسن سان ڀريل هڪ ڀرپور ڪهاڻي آهي.

اهڙي ريت اڄڪلهہ ڪراچي ۾ ٽيندڙ قتلن تي بہ ڪهاڻي "اوندهہ ئي اوندهہ" لکيل آهي تہ وري دهشتگردن طرفان مسجدن ۽ ٻين پبلڪ هنڌن تي ٿيندڙ ڌماڪن تي ڪهاڻي "آدرش ٽياس تي ٽنگيل" لکيل آهي.

ان کان سواءِ حسن درس جي موت تي جيڪو ڏک ليکڪ کي پهتو آهي

ان کي پنهنجي ڪهاڻي "منهنجو سارنگ" ۾ چٽيو آهي.

انهن سڀني ڪهاڻين کي پڙهي اهو احساس ضرور ٿيو ته ليکڪ پنهنجي آسپاس کان اڻڄاڻ ناهي، هن جون نگاهون معاشري جي هر ڏکندڙ مسئلي طرف آهن. نه رڳو اهو سڀ ڪجهه ڏسي سگهي ٿو پر انهن کي ڀرپور نموني ظاهر به ڪري ٿو جيڪو مان سمجهان ٿو ته ليکڪ جون اولين فرض به آهي ۽ رسول بخش درس اهو فرض سهڻي نموني نڀايو آهي.

اسحاق انصاري

ڪراچي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

حال پريان نال

سنڌي ڪهاڻي اڄ به لکجي پئي، ڪئين نوان لکندڙ ميدان ۾ آيا آهن. ڪجهه وقت اڳ سنڌي ڪهاڻي تي وڏو بحث هلندو رهيو ڪو چئي سنڌي ڪهاڻي مري وئي آهي ڪو چئي سنڌي ڪهاڻي کي گولي لڳي ويئي آهي مختلف رايا گشت ڪري رهيا هئا اسان جا پراڻا ڪهاڻيڪار جن ڪهاڻي لکڻ ته ڇا پر پڙهڻ جي به تڪليف نه ٿي ڪئي ۽ پنهنجي پر ۾ ڪهاڻي کي گهٽو ڏيئي اهو تاثر ڏيڻ لڳا ته ڪهاڻي صرف اسان جي باقي ته ڇٽ چاموٽ مڙيئي ٽا ڦوڙا پيا هڻن. ڪي قدرايئن به هو جو ڳاڻيٽي جي لحاظ کان تمام گهٽيون ڪهاڻيون اهڙيون به ڇپجي رهيون هيون جن کي ڪهاڻي مڃڻ واقعي مشڪل آهي، ان جو ڪارڻ سهٽي، روح رهاڻ، نئين زندگي جهڙن رسالن جا ايڊيٽر نه هئڻ به وڏو ڪارڻ آهي. طارق اشرف جهڙا ايڊيٽر هجن ته ڪهاڻي جي چنڊ ڇاڻ ۽ معيار نظر ۾ ضرور رکيو وڃي ها. ياري باشي، ذاتي پسند نا پسند جي بنياد تي دوستيون نڀايون وڃن ته جيڪي واقعي ڪهاڻيون لکيون پئي ويون اهي به گند جي ڍير ۾ دٻجي ويون. تمام سٺيون ڪهاڻيون به لکيون ويون پر انهن رڏون سپ ٻوٽ ڪارين جي مصداق ڪهاڻي مارڪائي ويئي.

ايتري ۾ انيس اڪيڊمي ڪهاڻي ڪانفرنس ڪوٺائي سنڌ جي 50 نوجوان ڪهاڻيڪارن جون ڪهاڻيون ڇنڊ ڇاڻ لاءِ گهرايون ۽ جج مقرر ڪري ڪهاڻيڪارن جي نالن کانسواءِ ڪهاڻي جي ڇنڊ ڇاڻ ڪرائي.

ڪراچي يونيورسٽي ۾ تمام عاليشان ڪانفرنس تي 50 مان ٽن ڪهاڻين کي ججن وڏيڪ مناسب سمجهيو الڳ الڳ مارڪون ڏنيون. اتي امر جليل تمام ڀرپور خطاب ڪيو ۽ واضح ڪيو ته اڄ ثابت ٿيو آهي ته ڪهاڻي مُئي آهي نه گولي لڳي اٿس پر اها پنهنجي تسلسل کي برقرار

رڪندي سفر جاري رکندي اچي. جيستائين هڪ سنڌي زنده آهي ڪهاڻي زنده رهندي، وري ان تي ڪي دانشور ڪاوڙجي پيا. ٻئي سال وري به انيس اڪيڊمي حيدرآباد ۾ ٻيون ڪهاڻيون ڇٽا پيٽي لاءِ گهرائي ڪهاڻي ڪانفرنس ڪرائي اتي غلام نبي مغل تمام مثبت راءِ ڏني ته اسان به غلط فهمي ۾ هئاسين ته ڪهاڻي سنڌي ۾ نه پئي لکجي پر اڄ نوجوانن جون ڪهاڻيون پڙهي مون کي خوشي ٿي آهي ته سنڌي ڪهاڻي اڃا پنهنجو خوبصورت سفر جاري رکيو اچي ۽ پراڻا دوست سنڌي ڪهاڻي پڙهن ڪونه ٿا ان ڪري صحيح راءِ نه ٿي اچي ان ڪان به وڏيڪ تمام ڏکوئيندڙ الميو اهو ته مختلف ڪهاڻي ڪتابن تي جيڪي به جج مقرر ٿيا انهن رياڪاري جي حد ڪري ڇڏي، ڪن ڪتابن کي اسڪاچ جي بوتلن تي تمام خوشحال، ڪامورن کي پيچ ٻڌي مهري ڪيو اهڙا مثال قائم ڪيا ويا جو ڇگن موچارن ڪهاڻيڪارن جو لکڻ تارن روح ڪڇي ويو.

بهرحال تخليقڪار ان لاءِ نه لکندو آهي ته ڪيس سرڪاري ۽ خوشامدي ڏرين طرفان ڪي ايوارڊ يا تمغا ملن.

ڪهاڻي بلڪل پنهنجو سفر جاري رکيو اچي البت ڪن مخصوص ذهنيت رکندڙ نقادن ۽ ايڊيٽرن وٽ صرف چند بڪ ٿيل ڪهاڻيڪار آهن ۽ ڪهاڻي جو سج لهي ايري انهن تي ٿو باقي ٿيو خير.

پيو ته ڪراچي جا دانشور ڪهاڻي تي لکندا ته رڳو ڪراچي جي دوستن کي وڏو ڪهاڻيڪار ڄاڻائيندا، لاڙڪاڻي وارا لکندا ته رڳو لاڙڪاڻي جي دوستن کي مها ڪهاڻيڪار ڄاڻائيندا. هڪ همراهه ڪهاڻي تي مقالو پيو لکي ۽ پڇي مون کان پيو اڄڪلهه ڪهڙا دوست سٺي ڪهاڻي پيا لکن؟

مون کي کل اچي ويئي مون چيس تون شاعر ماڻهو ڪهاڻي سان ڪهڙو انصاف ڪندين. پوءِ ڇپيل ڪهاڻيون پڙهي پوءِ پنهنجي راءِ ڏي نه؟.

پر همراهه هِن هُن کان پڇي ڇٹن پنجن ڪهاڻيڪارن کي عظيم ڪهاڻيڪار ڄاڻائي مقالو پڙهي ويو. اڄ به ڪهاڻيون اخلاق انصاري، طارق عالم، لياقت رضوي، امر لغاري، منور سراج، ممتاز لوهار، ذوالفقار ڪانڌڙو محمد صديق منگيو ۽ ٻيا ڪافي دوست ڀليون لکي رهيا آهن. ڪهاڻي لکجي پئي، سٺا ايڊيٽر ۽ سٺا نقاد اڻ لڀ آهن انڪري اسانجا پراڻا ليکڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جديد ميڊيا ڪي چنبڙي پيا آهن اُتان ڏوڪڙ بہ جام ملن ٿا ۽ سنڌي ادب پڙهڻ کي عيب سمجهن ٿا پوءِ ڪڏهن ڪڏهن عجيب گوهر افشاني ڪري نون لکندڙن کي مايوس ڪن ٿا.

ان جو حل اهو بہ آهي تہ سٺيون ڪهاڻيون چونڊي ايڊٽ ڪري ڇپائجن. پبلشر حضرات جي چوندڙ مناسب ٿئي تہ سٺي ڪهاڻي وري روان دوان رهي سگهي ٿي. هي ڪتاب 80 جي ڏهاڪي ۾ اسانجي پياري دوست وشن داس ڇپرايو ڪماچ پبلڪيشن جي طرفان ڪتاب ڇپائڻ جو ذمو هڪ پياري دوست ڪنيو مونکي هڪ پراجيڪٽ فيلڊ جي ڊيوٽي هئي.

همراهہ ڪتاب ڇپائڻ ۾ وڏا جوهر ڏيکاريا هڪ تہ پنو ايڏو نازڪ ۽ سنهو استعمال ڪيائين جو 130 صفحن جو ڪتاب قلمي چوپڙي ٿي پيو سائيز بہ صفا ننڍڙي، ٽائيٽل بہ اهڙو جو جڻ مٿي جو بار لاٿو ويو ڪتاب مليو ڪل ٿني پيئي ايجا ٽائين اهو ارمان آهي (سهائي جي سوپ) ڪو چڱي نموني ڇپجي ها.

پر ڪتاب جي موٽ زبردست ملي، سائين نثار حسيني ڪهاڻين کي ڏاڍو ساراهيو ۽ نظر جي وڏي شاعر حاجي ساند ڪتاب ڇپجڻ وقت لکيو تہ مون شاعري رسول بخش درس جي ڪتاب " سهائي جي سوپ پڙهي" شروع ڪئي، هاڻي ڪتاب ليي ڪو نہ ٿو. مشتاق هاشماڻي خواجہ کي مستي چڙهي چئي ڪتاب ٻيهر ڇپايون بہ ڪهاڻيون وڌيڪ شامل ڪري ڪتاب ٻيهر ڇپيو ان بعد ميگهہ پبلڪيشن جي دوستن منهنجون ٽڙيل پکڙيل ڪهاڻيون گڏ ڪري هي نئون ڪتاب " ڪينجهر ڪناري" ڇپرايو آهي.

البتہ اهو ضرور چوندس تہ ٽيهہ پنجٽيهہ سالن ڪانپوءِ منهنجي ڪهاڻي لکڻ جي انداز ۽ ٽيڪنڪ ۾ ڪافي فرق اچي ويو آهي ان ڪانپوءِ ڪهاڻين جو ٻيو ڪتاب پڙهندڙن کي منهنجي ادبي اوسر جو پتو پوندو ۽ مونکي قيمتي رايا ڏيئي رهنمائي ڪن. ڪتاب تي وڌيڪ تبصرا ٻيا دوست ڪندا بس حال پريان نال، شل هي روڙيل رنڊا قبول پون.

رسول بخش درس

جهمپير

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪاڪ روئندي رهي

مون گهر جي ٻاهران ٻيهي سڏ ڪيو. مڙسان تار لوڙهي اندران پکي ۾ ڏسڻ ۾ نٿي آيو. ٻيهر سڏ ڪيم پڦي ڪڙهہ تي اچي ٻيٺي "ابا مردن مان ڪو ڪونهي ڪم ڪار هجي تہ ٻڌاءِ" وري اک تي هٿ رکي سڃاڻڻ جي ڪرڻ لڳي، وڏي اڳتي ويس، ويجهو ٿيس اتان ئي رڙ ڪيائين "ايءَ مٺي مران شل" هي تہ منهنجو ٻچي شل لکمير" وڏي اچي ڀڪ وڌائين. ٻنهي ڳلن تي چميون ڏيڻ لڳي" اي الله مٺي وڏ پڻ ڪي لانت هجي، مون مٺي ٻچي کي ڪونہ سڃاتو هل اڳ ۾ تي، آئي ڇوريون ڪٽ تي هنڌ تہ وجهو ڏسو تہ سهي ڪير آيو آهي. منهنجو جانب لکمير ڪونہ آيو آهي! الله تان صدقي وڃان سيني کي ايلاز ڪندي هيس تہ ڪير ڪونہ وٺي آيس. اڄ رب ساماڻو آهي تہ پاڻهي اچي اڱڻ تي سهڙيو".

آئون ڪٽ تي ويٺس، گهر جي زالن اچي هٿ ڏنو سنگهار ۾ ڳرهہ تان پلاند ورائي هٿ ڏيئي هلي ويئي.

"پڦي سئوٽ وارا ڪونہ ٿا ڏسجن؟"

"ابا وڏو سوٿهين جوڙو ڪولي آيو اجهو هينئر پيو وڃي شهر. ننڍو ويچارو اهو مال سان. باهہ لڳين رڳو آهن آباديون پوءِ ٽڪن کي پڇ مان هٿ ئي ڪونہ ٿو ڪڍي، پر بابلا تون اڄ ڪيئن وڙڪري اچي نڪتين. شل وڏي حياتي ماڻيئين مون مٺيءَ تي پيرو ڪيئي".

"ڇوريون اٿو چلهہ ٻاريو پريان ڪڪڙ جهلي اچو ڪهڙي پرهيز ڪئي اٿانو؟ هي آهي ڪير جنهن ڪان لڪو ٿيون."

"پڦي پلا سئوٽ کي ڪو آسرو اميد؟"

"ابا اجا تہ خير لڳو پيو آهي. ڏيندس رب. اسانجي ۾ پٽي هوندي تہ ملي ويندي". ڇوري سنگهار هيڏانهن اچ ڪاڪي جانو ڪان ڪڪڙ ڪهائي اچ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ياءُ بکيو هوندو، ولات پنڌ تان آيو آهي.“ ”ابا سنگهار هاڻ وڏي ٿي آهي تہ مڙيئي حجاب ٿي ڪري، هونئن پر پٽ تہ مٿو ڪايو وجي،“ امان سئوٽ وري ور ئي ڪونہ ڪيو.“

”بس پڦي اسڪول مان جند ڇڏايم تہ وري ڪاليج لڳي ويس، بس مٿي ڪنهن جي واندڪائي ڪا نہ ٿي ملي، هن دفعي امتحان ختم ٿيا ڇيم ڪيئن بہ پڦيءَ کان چڪر ڏبو بس پوءِ اچي سهڙيس“.

”ابا هي ڇهون سال آهي، پٺهين کي خدا جنت بشڪي ان سان گڏجي آيو هئين وري جواچ آيو آهين، ادو مرهيات هجي ها تہ اسان کي ڪونہ وساري ها پر اوهين آهيو نئون رت.

پٽ پٺهين سان رت جو سڳ ڪونہ هو هو سيال، ياءُ جو جڏهن کان مٿي تي هٿ رکي پيڻ ڇيائين تڏهن کان سڀي ياءُ بہ ايڏا جوڳ ڪونہ ڏنا جيڏا تڏهن پٺهين مرهيات ڏنا. آئون اسپتال ۾ هيس آپريشن ٿيٺو هو پوءِ ادا ويچاري زمين آسمان هڪ ڪري ڇڏيو. هڙان وڙان پر نيٺ چڳي ڀلي ٿيس گهر پهچائي پوءِ وجي ٻچن پيڙو ٿيو. ابا دنيا جي توڪي خبر آهي ڪو ڪنهنجو ڏکئي ويل ڪونهي، ابي امان جا پٽ هٿ ڪدي ويا پر پٺهين منهنجي مڙس سان گڏ رت ست ڏنو هئي هئي ويچارا ماٺهو.“ پلاند سان اکيون اگهي اُٿي، ”ابا آئون ڇوڪرين کي هاها ڪريان سانجهڻ ڪري وٺن پوري وري مارڪو ڪنداسين. تون تنگ ڊگهي ڪر“.

مون بوٽ لاٿو پير ڊگها ڪري، منهن ۾ اکيون اٽڪائي ماضي ۾ هليو ويس.

اج کان ڇهہ ورهيہ پهرين بابا سان گڏجي آيو هوس، پڦي ڏاڍي سرهي ٿي هئي سندس گهر وارو بہ جيئرو هو اسان کي ڏاڍو مان ڏنائون.

ڏهہ ڏينهن رهائي ڇڏيائون. سندس ڀنيءَ تي ويندا هئاسين ڪلندي ڪڏندي ڏهہ ڏينهن لنگهي ويا. سنگهار مون کان سال ڪن ننڍي هئي، سچو ڏينهن مون سان گڏ هوندي هئي، مون کي ڇيڪي مٿيءَ مان اُٺ گهوڙا ٺاهي ڏيندي هئي. سندس ڀائر اسان کي پينگهون ٺاهي ڏيندا هئا، ان ۾ لڏندا ڳولهيندي ڳولهيندي تڪجي پوندو هوس، پوءِ اوچتو ”هائو“ ڪري ۾ مان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نڪري اينديون هيون.

پاڻي جي ڪڙٽي تي ويهي هڪ ٻئي کي ڇنڊا هڻندا هئاسين. آئون زور سان ٻڪ اڇلائي مٿس پاڻي وسائيندو هوس ته ٻئي هٿ منهن تي رکي کيهون ڪندي هئي. "الاڙي، گهوڙا ڙي" هڪ پيري خار مان مون کي ڪڙو هٽي ڪڍيائين. منهنجي نرڙ تي سائو نشان ٿي پيو هو ۽ ٿوري سوچ ٻه ٿي پئي. ڏاڍو پشيمان ٿي منجهس نهاريو هوم ته اکيون هيٺ جهڪي ويس، مون سور پي ڪلي ڏنو هو ۽ هوءَ ٽڙي پئي "سئوٽ زور سان ته ڪونه لڳي، مون کي ڪل به اچڻ لڳي پر سندس چوٽيءَ مان جهلي مڪ الاريندي چيم" هينئن هڻين ته پوءِ خبر پوئي ته سور ٿئي ٿو يا نه؟" سچي وٽجي سٽجي ڪري پئي هئي. اکيون ٻوٽي وات شيڪي سيسڙاٽ ڪرڻ لڳي" الا ڇڏ مارين ٿو، گهوڙا ڙي مري ويس"

مون چوٽيءَ مان هٿ ڪڍيس ته اکين ۾ پاڻي اچي ويس پر پوءِ مرڪي پيئي، "لکمير تون تڪڙو هليو ويندين."

"ها پنهنجي ڳوٺ ته ضرور ويندا سين."

"پوءِ آئون ڪنهن سان ڪڏنديس، تون متان وڃين، اوهين لڏي اچي اسان وٽ ويهو نه!"

"پيو ڪو ماٺهو ئي ڪونهي اوهانجي ڳوٺ ۾ اسان کي آهي لاچار جو هتي لڏي اچون."

"پيو ڪير آهي جنهن سان آئون راند ڪنديس؟...." ۽ اکين ۾ پاڻي اچي ويس.

"چري آئون ڪو سچي ڄمار لاءِ توکي ڇڏي ٿورو ئي ويندس، رک الله تي توکي وٺي هلندس، سدائين لاءِ توکي وٺي هلندس، تون هلندينءَ نه مونسان؟"

"سچي ٻڌاءِ مونکي وٺي هلندين تنهنجي ڳوٺ."

"تون هلندئين ته توکي وٺي هلندس باقي زوري ته ڪانهي. پوءِ پاڻ ٻيڙي ۾ چڙهي ڪينجهر ڊنڊ گهمنداسين، وڏا وڏا جبل آهن انهن تي چڙهنداسين. قرآن جي جبل ڏسين ته هينئون ڦاٽي پونئي."

"تون ته ڙڳو گشا ٿو هڻين، ويندين ته وري ور به ڪونه ڪندين."

"نه نه سچي توکي وٺي هلندس پر بيهه وڏو ٿيان نوڪري وٺان."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

" يلا ڏنديءَ ڪِهڙي؟ ها ڪينجهر ڪيڏي وڏي آهي؟"

مون ٻانهون پکيڙي چيو" او هيڏي اچا ٻہ وڏي جنهن ۾ تون تہ ڇا پر تنهنجو ڳوٺ تنهنجون ٻنيون سڀ ٻڏي وڃن ۽ ڪيس ٻانهن ۾ وڪوڙي ڇڏيو هوم. " ڇالا ڇڏ ساهہ تو ڪيين. پري تي ڪوڙا نڳہ"

"قرآن اکين منين جو سُونهن توکي وٺي هلندس"

"تيسين وساريندين تہ ڪونہ؟"

" آئون تہ ڪونہ وساريندس تو وسارين تہ يلي."

" ڇگو ڏسون ڪير تو ڪوڙو ٿيئي"

" ابا اتي هٽ ڌوءِ ماني کاءَ بکيو هوندين."

پڦي خيالن جي مالها توڙي ڇڏي. ڇهہ سال پراڻيون يادون اکر اکر ياد هيون جڻ ڪلهوڪي ڳالهہ هجي.

سنگهار ماني اچي اڳيان رکي. اکيون ڪٽي ڏٺومانس. مرڪي ڪٽي ٻئي پاسي منهن ڪيائين. پڦي پاٽي آڻڻ لاءِ ڇيس. وٽو پير ۾ رکي وري ٻہ نهار اڇلايائين جانچي ڏٺم هُن سنگهار ۽ هِن ۾ ڏينهن رات جو فرق هو. رڳو مرڪڻ ساڳيو هو.

شام تي سوُٽ وارا ٻہ آيا ٻئي ياٽر ڏاڍو قرب سان مليا. حال احوال وٺڻ لڳا. وري ڏک سور بہ ڪيڻ لڳا. سئوٽ جانو توک هٽندي چيو" سئوٽ توکان چار ڏينهن وڏو هوس. پر حيف تئي منهنجي شادي تي ڪونہ آئين؟!"

" سئوٽ انهن ڳالهين ۾ مياري آهيان پر بيوس اُنن بار ڇڏيا. امتحان پئي هليا اچي نہ سگهيس." .

" ها بابا انهن اوهين پڙهيل ماڻهو ڪوڙن جا بادشاهہ" ۽ مون کي ٺونٺ هٽي سندس زال ڏانهن اشارو ڪيائين" يلا پاڇائي جانچي ڏٺئي، وٺيئي يا رڳو ٻنڌ نصيب ۾ لڳو آهي."

مون شرم کان ڪٽي ڪنڌ هيٺ ڪيو پڦي مرڪڻ لڳي.

" هئوير دل ۾ وٺي اٿيئي پر پڪائي تو ڪرين. بس بابا مولائي مڙس هئاسين ملي ويئي ڪونج جهڙي زال. بس رنگ تورو ڇمون آهيس. باقي آهي هتتاڙ لڳي پيئي."

زالهينس شرمائڻ لڳي. گهر جا ياتي ڪل ۾ ٻڏا پيا هئا. ننڍڙي ياٽس ٻہ سر

ڪنيو" ها ستوت هينئر ميڙڪي تي پاڻو وڏو ساڃهه سوالي ٿي سنڀريو ويٺو آهي رهڻ ۾ چڱو موچارو آهي."

پلي چنبو هلندي چيس " پٺيان تون ته ٺيا ڪر پاڃاڻي ماڻ برابر آهي سا اڪيون ڪلپو پلي ڏسي ميلا تي ڪونهي ٻي لچار موريان آيو آهي ان سان ڪا ٺيڪي ڪچهري ڪريو ڪو گوار پيا ڪانو."

پوءِ اڪي جي ماڻهن ۽ ٻار ٻچو پوڻ ضروري ٿئي رات جو مڇرن ۾ وارو وڃايو اک ۾ پهچ ڪڍڻ ٺڪاڻون پرهه ڦٽي، جوڪ لڳي ويئي

صبح جڏهن مٿي آيو سار تي ڏٺر ته ڏهه تي ويا هئا. گهر جا سڀ پاڻي نڪري ويا هئا. ڪو سنگهار پريان ويٺي هاڃ ڪئي، پلي اچي رڪيالين مون مٿهن ڪي چنبو مٿيو ته ٻيون اچي اڳيان رڪيالين ڪنو ۾ ته ڪيپي مٿهنجي مردانگي ڪر ڪنيو" ستوت ڪيڏاڻهن ويا سي" پڇيون ته مرڪئي پلي پوءِ ٻيٺ ڪيپي " اڻا وڏو پاڃاڻي پلي تي ويا آهن تنهو اڻا مال سان. اسان اڃهو هينئر تنهن پاڻ جي ماڻي ڪئي ويئي آهي تو ڪي گهڻا سڌ ڪيالين پر ڪونگهن جو نڪالا پلي پوءِ چيالين ته سڄي رات مڇرن پٺيو آهيس اُٿي ته تون ڏنائس آئون اڃهو تي اچان."

"مڇرن سڄاڻي وڏو آهي قرآن سڄي رات اک ۾ ڪڍڻ پوري اٿم."

" اچ پلا ڪڏهن ڪالون" ڪل ۽ پڏي ويئي چيم" پوءِ پلا اڳي ڪڏهن ڪونه ڪالو اٿئون چالا يا آئون ڪو ٻي ذات آهيان"

" اهي ڏينهن ڪالي ويس پار هڪاسين ماڻي سورهي سڄهي پير ڪليا."

" چنبو ماڻهو ڏاڍا چالاڪ ٿي ويا آهن پلا تنهن هوندي جون ڳالهيون پاڻ اٿي يا وسري ويا هيون"

" واه ڇا ڳالهه ڏينهن ڪلا ڪنا ر پاسين سي ورهين جي ويو ۽ لڙهي ويا." ۽ پوءِ مٿهن ڏيئي ڪلچ لڳي

مون ماڻي ۾ پلي ڪالاڪ ڳالهيون ۾ پلي هليون " چڱو تيو وسري وياسين پلي پلي ويچاري جي ڌ ڌ تي سري هر ماڻهو سان پيشي نڀايا ڪندي آيو ۾ ته ويچاري پلي ۽ لاءِ آهيان پيو ڪنو اسان جو ورت يا سگهه پلي ويچاري آهي سڄا ملا سا ڪئين تي وساريلا" مون ماڻي ڪالي ڊاٽي

هن ويئي پٺ ڪوٺيو سنڌس ڪنڌ جهڪيل هو چيم ستوت پلا ڪانو

ڪڻ."

اتي تہ پئي پاسي منهن ڪري اکيون اُگهيائين" اڙي هي ڇا تنهنجي اکين ۾ پاڻي! ڇا ٿيو! تون تہ روئين پئي."

ٿانو ڪٽي گهر ۾ گهڙي ويئي، مون کي اُڻ تڻ ٿي پئي پرائو گهر ڪو ڏسي تہ نوجوان نينگر روئي ڇو پئي؟ پڪي ڏسندي تہ ڇا سمجهندي، دل جهلي اندر گهڙيس، سڏڪا پري رهي هئي.

"سئوڻ ڇو پيلا روئين ڇو ٿي؟ ڪير اچي وڃي تہ ڇا سمجهندو"

"تنهن ۾ تنهنجو ڇا؟ تنهنجو ڪو مٽ مائٽ. آئون ڇاڻان منهنجو ڪم، تون تہ پڪين ڪي گڏجڻ آيو آهين، پيا مرن بچن تنهنجو ڇا؟"

"اڙي بابا مون پوڳ پئي ڪيا. توکي وساري ڪيئن سگهندس، پڪي تہ پہ ٿي پيرا اسان وٽان ٿي ويئي هئي، آئون تہ پنهنجي سنگهار ننڍپڻ جي ساٿياڻي سان ملڻ آيو هوس. مون کي ننڍپڻ جون پياريون يادگيريون تہ چڪي آيون آهن. قرآن!"

"چڏ ڪوڙا! اوهين جبل جا ماڻهو اوهان جون دليون بہ پٿر ٿي ويون آهن."

"پلا ڪهڙو قسم کڻان! ڏس آئون رڳو توسان ملڻ آيو آهيان. چيم ڏسان تہ سنگهار ڪيڏي ٿي آهي!، ڪيئن ٿي لڳي؟ مونکي ياد ڪري ٿي يا وساري ڇڏيائين؟"

"ها تڏهن تڪڙو ور ڪيو اٿئي. توکي خبر آهي مون هر پهر هر پل توکي ساريو آهي."

"پوءِ پلا ڇو چيئي تہ ڏينهن ويا وسري؟"

مون تہ توکي آزمايو پئي پر منهنجي دل ڪان پڇ تہ اهي ڏهہ ڏينهن ڏهہ حياتيون ملن تہ بہ ڪونہ وسرندا."

مون سندس هٿ جهلي چيو" ڏس هاڻ پاڻ ٻار ناهيون. وڏا ٿي ويا آهيون، زماني سان گڏ هلڻو آهي. باقي مون لاءِ تون ساڳي سنگهار آهين. توکي جڏهن وساريم منهنجو پساهہ پنهنجو نہ هوندو. پوءِ مون کي جيئرو لاش سمجهجان. چڱو هاڻ سڏي ٿي ڪير اچي وڃي تہ! پڪي اچڻ واري هوندي."

ٻاهر نڪري ڪٽ تي ليٽي اجرڪ پيرن ۾ هٽي سوچڻ لڳس. ايتري ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پڦي بہ ڪاٺين جا ڀينجها اچي اڱڻ تي سٽيا.

" امان سنگهار لکمير کي ڪا سار تي. ڪو ٽڪر پور ڪاڏائين!"

" ها امان ماني کائي جيئن گندي پيرن ۾ هنئي اٿس تيئن رڳو ڪونگهرا اٿس."

" ابا لکمير پٽا ايترو نہ سمهہ سجاڳ ٿي تہ مارڪو ڪريون."

مون ڪر پيچي چيو تہ " پڦي رات جو حرام ڪا اک پوري اٿم وري پنڌ جو ٿڪ, مچرن تہ سڄائي چڏيو."

" ابا اسين تہ هري ويا آهيون. بس پٽ اها پني, وڏو چورو زال سوڏو پني حوالي, ننڍو مال سان. پاڇائين وچي ڪک پن ڪري ڪو گڏوکن گاهہ جو آٽي تہ پاڙت مينهن مان لپ کير ڪڍون. آئون وري ماني ٽڪر ڪري ننڍي سوٽهين لاءِ ڪٽي وڃان, ڪاٺين ڦنگ بہ ڪريو اچان تہ چلهہ ٻري, هيڏانهن ساماٽل نياڻي اڪيلي گهر ۾ مٽ مائٽ اهو سوٽهين جي شادي تان رُٺل نڪو اچن وڃن. نياڻي جي عزت رب رکندو پر پٽ اڪيلو ماٺهو نہ روئيندي ٿهي نہ پٽيندي اچ آسيس هيم پهر پنيان چڏي آئي آهيان."

" پڦي سؤٽ ننڍي جو ڪو بلو ٿيو."

" بس پٽ جانور بچي شل چاچن کي ڪاوڙائي وچي ڏاڙيلن ۾ پرڻيو- هاڻ وينا آهيون جڏهوڪا مينهن تڏهوڪا پاٽي."

وري بہ ڳالهين جون پريون, پڦي کُٽي ئي نہ" پلا چاچهين اوهان کي پائنين ٿويا پراين رنن جي چوڻ ۾ اچي ويو."

" نہ نہ پڦي چاچا ويچاري کي شابس هجي, پر مايون بہ وڙان ڪونہ وڃائين, امان کي هر ڳالهہ هٿ ۾ ڏني اٿن, چاچا تہ اولاد ڪان اسان کي گهٽو ٿو گهري."

" ها ابا مڙس ويچارا پيا آهن. مردن لَلَ هوندو تہ رنون ڇا ڪنديون؟"

ٻنپهرن جو جانو آيو شهر وٺي هليو شهر ڪهڙو؟ بہ ٿي ٻاڪڙا هوٽلون, هاري ناري ٽنگ ٽنگ تي چاڙهيو وينا سوٽا هڻن, چانهن جي ڏم.

مهمان ايندو تہ چانهہ مٿان چانهہ پئي ايندي, شام جو موٽياسين جانو هڪ مچر داني بہ وٺي ڪنئي " پائو جانو پاڻ توبهہ ڪئي وري تو واري شهر اچڻ جي ايڏي چانهہ ڀور کي وجهہ تہ مري پوي,"

سئوٽ اهئي ته مزا آهن ٻهراڙيءَ ۾، پلا رات مڇرن خاشو ڪيئي پر اڄ پنهنجي سئوٽ کي مڇرن کان ڪائڻ ڪونه ڏيندس تولاءِ مهاري ورتي اٿم باقي اسين ته مڇرن کي ڪنگهون ئي ڪونه."

رات جو ڪڇهري ڪري ستاسين. صبح جو بدن ڳرو ڳرو لڳم پڪ ٿيم ته مليريا وٺي ويئي. پڦي به لکي ورتو "ابا پانيان ٿي بدن ۾ نيڪ ڪونه آهين. ٽپيو ته ڪونه آهين؟"

"نه پڦي مڙيئي مستي آهي."

وڏي اچي ڳل تي هٿ رکيائين "پٽ لڳ ڪوسا اٿئي. پر آئون وڃان ٿي ڳڌن جي ڳوٺ مان هٿ تان حب وٺيو ٿي اچان."

سئوٽ جانو هڪل ڪئي "جي گهٽو تپ هجي ته هلون شهر ڪا سئي هڻائي اچون" مون چيو "نه نه مڙيئي ڪا ٽڪي ملي وڃي ته ٺيڪ ٿي ويندس."

جانو پاڃائي هليا ٻنيءَ تي. پڦي ويچاري اچي پريشان ٿي مون کي گهر اندر سمهاري پڳي هٿ تي، "چوري منهنجي ٻچي جي پارت اٿئي، آئون هٿ تان ٿي اچان ٿي."

آئون ليٽيو پيو هئس ته سنگهار در تي اچي بيٺي.

"سنگهار چو پلا ايترو پري ٿي رهين، آئون مهمان ماٺهو سڏائين ته ڪونه ويٺو هوندس، پوءِ به چيپ ٿي ڪرين."

آهستي سري اچي ايس تي ويٺي ۽ مٿي تي زور ڏيڻ لڳي.

"سنگهار تون رڳو ويٺي هڄ زور نه ڏي آئون پاڻهين چاڪ ٿي ويندس."

سندس هٿ منهنجي مٿي تي ڦرڻ لڳا. آهستي آهستي ڦيٽا ڏيندي رهي منهنجي نڙيءَ مان لفظ نه اُڪلن. سگهه ساري سندس هٿ کي جهلي ورتم پنهنجا گرم چپ سندس هٿ تي رکيم. هوءَ چپ رهي، سندس هٿ جي ترِيءَ کي ڏسڻ لڳس "چا ٿو ڏسين؟"

"ڏسان ٿو تنهنجي هٿ جي ليڪن ۾ مون لاءِ به پيار جي ڪا ليڪ آهي؟"

"هيٺ. چريا هٿ مان ڪيئن خبر پندي؟ مون سندس ٻئي هٿ جهلي پنهنجي گرم ڳلن تي رکيا ته کلڻ لڳي. سندس هٿ ۾ پٺي چميم ته چوڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لڳي“

” چريا هٿ ته پير مرشد جا چمبا آهن؟“

” نه پوءِ تون ڪنهن مرشد جو هٿ چميو آهي؟

” اسان جا مرشد گهڻا ورهيه بابا ڪاوڙائي ڇڏيا، اڄ نه ئي ڪو نه باقي ماڙهو چون ٿا“.

” چري پيار ۾ پير مريد شاهه شهنشاهه سڀ ڪجهه رڳو پيار هوندا آهن.“

ڇا پيو چوين؟ تپ مٿي تي ته ڪونه چڙهي ويو اٿئي؟“

” تپ ويچارو ٻن دلين جو ميلاپ ڏسي پڇي پيو هاڻ ته نس نس ۾ نينهن جو نشو چڙهيل آهي.“

” هٿ ڇڏ ته زور ڏيئين“ آهستي آهستي زور ڏيڻ لڳي.

” يلا اوهان وٽ پيو ڪو ڪونه اچي ڇا؟“

” اسان وارا چاچا رتل آهن. باقي ڪو سيال ياءُ ڪم ڪار سان اچي ته واءُ نه ته بس.“

” پوءِ تون اڪيلي ڪيئن ٿي گذارين؟“

” اڪيلي ڪو ڊڄان ٿي ڇا؟ اوهين شهري ماڙهو آهيو ئي ڊڄڻا .. ها....ها....

” نه پر اڪيلو ماڻهو نه ڪو ڳالهائي نه ٻولهائي، ٿڪي پوندو ماڻهو اڪيلائي به عذاب آهي“

ٿڌو ساهه ڀريندي“ پر .. پر تنهنجي سار ته گڏ هوندي آهي پوءِ ان اڳيان رڳو تون ڦرندو آهين ۽ تون ساڻ هئين.“

” سنگهار سچي ٻڌاءِ توکي ايڏو ياد ايندو هئس، پر اهي ته ٻاراڻيون ڳالهيون هيون، هاڻ ته پنهنجو قرب يا پنهنجائپ ٻي صورت وٺي ويا آهن.“

مون پيو ڪجهه دل ۾ سوچيو ناهي، ڪنهن کي دل ۾ جاءِ ئي ڪونه ڏني آهي، مون کي ننڍڙي هوندي وارو انجام ياد آهي؟“

هڻ پيٽان.... اهو قول ياد اٿئي؟“

” گڏ جيئڻ گڏ مرڻ جا قول وسري به سگهن ٿا؟ انهن ٻاراڻن ٻولن ته ٻڌي ڇڏيو آهي، ٻول ئي جيئڻ جو ثمر هئا.“

” سنگهار توکي شاباس آهي جو ٻاراڻا ٻول به قائم رکيو اچين جي تون

ايئن نہ ڪرين ها تہ؟“

” پوءِ آئون مري وڃان ها. جيئڻ وري ڪهڙويلا مون وارو ڏک ياد اٿئي؟ نشان تہ ڪونہ ٿو ڏسجي؟“

” سنگهار تو وارو ڏک تہ ويو وسري باقي دل ۾ جو گل ٽڙيو آهي ان جي سرهاڻ ۾ سڳنڌ ڇهہ سال جيئرو رکيو آهي.“

” آلائي ڪهڙيون ڳالهيون پيون ڪرين. پر هاڻ ٽڪڙو پچڻ جي نہ ڪجان, ڪجهہ ڏينهن ترسي پوءِ وڃجان. پويان ڪري تہ ڪانہ ٿي؟“

” نہ سنگهار پويان بہ ڪم ڪاريون آهن تو سان مليس وري ڪنهن ٻئي پيري اچبو يڪو رهڻ مناسب ڪونهي.“

” ٺهيو ٺهيو پڪائي ڇڏ. سڀ سمجهان ٿي, ٻار ڪونہ آهيان.“

” پلا پاڻي ڏک پيارينم“ اٿي ٻيٺي ٻانهن مان جهلي ويجهو ڪرڻ جي ڪيم. هٿ ڇڏائي هلي ويئي, گهڙي مان وٺو پريندي پٽڪ ڪيائين" اجهو امان بہ اچي ويئي“ پلاند ورائي پاڻي هٿ ۾ ڏيئي هلي ويئي.

پڦي بہ ٿي تڪيون, سوڊا جون پڙيون, گلوڪوز پلاند تان کولي اڳيان رکيا ناولجين جي تڪي تڙيءَ تان لاٿم, ” لکمير پلا ڪجهہ کائيندين پيئندين آئون تولا سيکو چانور وٺي آئي آهيان, رڌي ڏيئين؟“

” اڙي پڦي تون تہ چري آهين. ڪو اهڙو بيمار آهيان جون رٻون ٿي پيارين؟ تون دلجاءِ ڪر.“

” ابا شل ڪوسو واءُ نہ لڳئي! منهنجا سک ڦٽي پيلہ آهن. خدا چاڪ ڪريئي.“ •

ٽڪي اٿر ڏيکاريو. سئوٽ جانو گهوڙو پلاڻي تيار ٿيو" هل شهر تہ سئي ٻئي ڪا هٽائي اچون. ايئن تپ ٽٽندو ئي ڪونہ“

چيومانس" ان واعدي سان تہ شهر ۾ گهٽي دير ڪونہ ويهنداسين؟“

” اڙي پيٽان پوک گهوڙو بچي شل بيٺو آهي وکون ئي بہ اجهو ٿا اچون.“

ڳوٺ جي ڊاڪٽر پري سئي هنئي تہ عرش گهمائي ڇڏيائين. ڏند ڪرٽي ڪٽي چپ ڪيم. سئوٽ جانو ڳالهائڻ جو جهڙو کهاڙو ڪچان ٿو تہ هٽي سانڙي وجهندو.

ٻئي صبح جو تپ ويو ڇڏي پر پڦي جو هٿ ڪڏي, مون پچڻ جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪئي.جانو ڪاوڙجي پيو "اڄ ڪر آرام تپ وارو بدن آهي، سياڻي پوءِ گڏيا هلنداسين توکي ننڍي مان روانڻي پوءِ وريو پيو ايندس. پيٽان سانجهيءَ ڪا ڪچهري ڪريون پوءِ جون ڳالهيون پوءِ باقي اڄ چريو آهين ته تنگون به ڀڳل هوندئي."

پڦي مون کي گهر ۾ ڪٽ وجهي ڏني چئي ويئي "چوري سنگهار ڇوڪري جي پاڻي ڇاڻي جو خيال رکجان، آئون ننڍي ڀاڻين کي ماني ڏيئي ڪاٿين ڇيچار ڪريو اچان ٿي، ڪا شيءَ طلبي ته ڪري ڏجينس"

سنگهار ٿانو ملي اچي مٿان ويٺي "نيٺ پنهنجي پسوري ڏيکاريي"

"اڙي چري پوپان ڪتڪو ڪندا هوندا، امان ته اڄ تنگ هوندي"

"نه نه سڀ خير ٿيندو ورهين ڪان پوءِ آيو آهين" منهن لهي ويس.

ٻانهون پکيڙي سڏيومانس، جهجڪ ڪيائين ٻاهر لوڙو هٽي سري آئي، ٻانهن ۾ ڇڪيو مانس ته زور لڳائڻ لڳي، نيٺ ڇڪي ڀاڪر ڀريو مانس ڳلن تي چپ رکيم ته اکيون پورجي ويس، منهنجي بدن مان جڻ لهر ڊوڙي ويئي، پوءِ ٻئي پيار جي پالوٽ ۾ لڙهي وياسين، سندس ڀاڪر به سوڙهو ٿي ويو چپن تي چپ آيا ته ساهه تيز ٿي ويا ڳلن تي لالاڻ تري آئي، حياتيءَ جا تمام حسين پل ڀانيم ته سدائين لاءِ قيد ڪري ڇڏيان اهي پل، اوچتو هوش آيس ڇرڪ ڀري اٿي پوتي ورائي سڌي ٿي ويٺي. پڇتاءَ جو پڙلاءُ منهن تان وري ويس.

هيسيل هرڻي ٿي پيئي، ٻاهر نڪري دلجاءِ ڪري ته موٽي منهن تي مرڪ مٽي آئي آيس.

"الله جو ٿنهن تون مارائي وجهندين، ڪير ڏسي وجهي ته ڪل تڪو نه ڪري"

"هلا ٿئي ڊڄڻي، پيار ڪواڪ جي ماکي ته ڪانهي؟ وري ڪو اسان کو ڏوهه ته ڪون ٿا ڪريون، پوءِ ايڏيون وڏيون سڌون ڇو ٿي رکين؟ ڊڃين ٿي؟"

"نه نه قرآن موت جو حرام ڊپ آهيم، پر ويچارا مائٽ، عزت جهڙي ڳالهه آهي، ڪير مٿن آگر نه کڻي ته سٺو."

"پوءِ تنهنجي ڇا مرضي آهي؟ هميشه لاءِ مائٽن جي ڪري وڇڙي وڃون؟

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نہ تو تي ٿڪو اچي نہ مون کي ڪتي ياڳ، تنهنجو ساجن توسان منهنجو ساجن مون سان.“

”تون ڀلا اهڙو ڪڙو ڇو ٿو ڳالهائين؟ بس مون کان رهيو نہ ٿو ٿئي پاڻ کي جهليان بہ ٿي بدنامي کان، مائٽن جي ڊپ کان، پر پاڻ کي جهلي نٿي سگهان تون ئي ٻڌاءِ ڇا ڪريان؟“

”ڇا ڪندين؟ جيئن دنيا ۾ ٿيندو آهي تيئن ڪر. يا آئون امان وارن کي موڪليان تہ اچي پڇيءَ جن سان ڳالهائين جيئن لائق لڳو ٿيندو آهي. هميشہ لاءِ هڪ ٿي وڃون.“

”نہ نہ خبردار امان، ادا جانو وارن کي ان ڳالهہ جو واءُ بہ نہ لڳي، هو قيامين ڪو نہ ڪندا ايئن. چاچا وارن جو وير ڪهڙو آهي؟ ڏاريـن مان ادا شادي ڪئي، مون کي قيامن هئي هند ڏيڻ ڪو نہ ڏيندا. اجا ادا ننڍيو ويٺو آهي، ادا جو خيال آهي تہ چاچا وارن کي پرچائي پوءِ بہ پنهنجا آهن.

”پوءِ جيڪو تنهنجو حڪم. ڪريون ياروياري يا مائٽ منٿا ڪر يان مون کي! ٻي تہ ڪا واهہ ئي ڪانهي! نہ تون پوءِ سڄي ڄمار پيا لوڙيندا سين. توکي ڏيئي ڇڏيندا. تنهنجي مٿي قريل سئوٽ کي، نڪو ڏسون نڪو وائسون“.

”تون وائي تہ نہ ڪر. مون سان تہ گڏريءِ ڪاتي وارو ڪم آهي، واڻ وس وارو آهين مارين يا جيارين“

”آئون تہ هر ڳالهہ ۾ توسان ٻڌل آهيان. متان سمجهين شهري ڇورو گشا تو هٽي پر تاڙي هڪ هٽ سان ڪا نہ وڃندي.“

”تون تہ ڏک بہ ٿوتا ڳالهہ ڇنيو ڇڏين. جهڙو ڪا مڙيئي ڳالهہ هجي، سور بنهي لاءِ آهن. يڪدم پاڻ تان لاهيو ويٺو رهين. آئون بہ انسان آهيان ڪو ڳس ڪو پنڌ يا رڳو ابتي ناڙيو ويٺو آهين“.

”سنگهار پاڻ اهڙي پيري تي ويٺا آهيون. جتي چوڌاري اوناهي آهي. ڪا لاٽ ٻرندي تہ تڏهن پاڻ ٻئي همٿ ڪريون.“

”تڪڙ ڇڏ ترس ڪو سٽائو واءُ وري“

”تو خوابن تي ياڙيو آهي، اها بزدلي آهي، ڊڄڻا ءِ سست ماٺهو خواب

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏسندا آهن. منهنجوانهن ڳالهين ۾ ڀروسو ئي ڪونهي، پاڻ ڪجهہ نہ ڪنداسين. سٺائو واءُ ورندو ئي ڪو نہ. رڳو هٿ مهٽيندا رهجي ويندا سين“.

”چڱو ٻڪ بند ڪر. وائي نہ ڪر“ منهنجي ڳنڀيرتا ڳاري وڌي. ڳچي ۾ ٻانهون وجهي چوڻ لڳي ” پاڻ ڪي هلاڪ ٿو ڪرين. جيڪو ٿيندو ڏٺو ويندو. پر جيڪي گهڙيون گڏ آهيون سي تہ کلي گهاريون.“

منهن ۾ ڏنم. ڀنل اکيون. اگهڻ لڳي. مون کان رهيو نہ ٿيو. ” سنگهار پاڻ جدا ڪيئن رهي سگهنداسين؟ اهو سوچيو لڇي ٿو پوان. اندر ۾ وڍ ٿا پون. “ پاڻ ڳچي ۾ ٻانهون وجهي سڏڪڻ لڳي، صدين جيڏا پل لنگهي ويا. درد جو ساءُ دلين جي ميلاپ مان محسوس ڪرڻ لڳاسين. ساڳيو ڪرپ ۽ پيڙا ٻنهي جي رڳن ۾ ڊوڙي رهيو هو جڏهن هوش سنڀاليوسين. چيم ” سياٽي آئون هليو ويندس ڳوٺ“

روئٹهار ڪي ٿي پيئي، ”اجا ڏينهن بہ رهي پئو“

” تون دل نہ لاهي، آئو وري ايندس پيو همت ڪري اهي لاها چاڙها تہ آهن. هتي جو آهو ڪڻ تہ پيو بندست آئون ٿو ڪريان بہ ٿي ڏينهن مائٹ گوڙ شور ڪندا پوءِ سڀ ٺيڪ ٿي ويندو“

” اوهين مرد آهيو اسان زالن جي دل ڪان پڇي ڏس تہ آخر نتيجو ڪهڙو نڪرندو؟ ڏوهي جي ڪتي وارو ڪم آهي، چڱو امان اچڻ واري هوندي. آئون ٻاهر ٿي ويهان تون آرام ڪر.“

منهنجي ذهن تي سنگهار جي گهر ڪي ڏنل مڙسان تار لوڙهو تري آيو. سنڌي عورت جي حياتي، مارئي جهڙو قيد. بند. زور زبردستي بنا جواز جيسين شادي شده نوجوان ناري ڪڏهن پٽ جيڏي گهوٽ سان پرٹجيو وڃي، ڪا وري ڏاڏي جيڏي پوڙهي ڪک جي وئي ٿي حياتي جو زهر اوتيندي رهندي، جي ڪو جوڙ جيس گهوٽ مليو تہ ريتن رسمن جي ويا ۾ ڪهاڙي پيو ڪيڏائيندو.

” هيڏانهن نہ ڏس، هوڏانهن نہ ڏس، اُرهہ ڍڪ. ڏارئين ماڻهوءَ جي منهن نہ پئو زور سان نہ کل، ماٺتن نہ وڃ.“

ٻئي ڏينهن جانو سان گڏ نڪتس، پڻي ڪان موڪلائيندي ڏنم تہ سنگهار پٽ آڏو ٿيو ڀنل نيڻن سان الله واهي پئي ڪئي، مون منهن ڦيرائي ڇڏيو ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڳوٺ روانو ٿيس.

پوءِ ساڳيو زندگي جي وهنوار سان ڇهتل هئس، ڪنهن مهل دل ڪي سٽ ايندي هئي، خيالن جي اسڪرين تي سنگهار اُڀري ايندي هئي: سندس ساروڻيون ساري لڙڪ لڙي ايندا هئا، ڪئين وسوسا ۽ وهم وڪوڙي ويندا هئا، حال به ڪنهن سان اورجن، سنگهار به روايتي سنڌي عورت وانگر ياڳ سياڳ تي پاڙي ويٺي. مون کي هر ڏينهن ورهين جو پاسڻ لڳو لٽل منهن ڏسي مائٽن کي به ڳڻتي اچي ورايو ڇاڇا بس ۾ ويهاري چيو "لڪمير پٽ سر ۾ ڪو نه آهين! جيڪا به ڳالهه هجي چئي ڏيندو وڃ، پلا توکان سواءِ آهي به ڪير بابلا، پڻ شادين مان به پٽ نه ٿيو اهي نياٽيون آهن سي ته هونئن ته زنانو لڏو باقي انڏن اڳيان لٺ تون ئي آهين، پٽ ڪو مسئلو هجي ته چئي ڏيندو وڃ، آئون ڇا لاءِ ويٺو آهيان ڪنهن به ڳالهه جو خيال نه ڪجان پر يار منهن تي مرڪ آڻي ملندو وڃ."

امان به چنبڙي پئي "بابلا توکي کهڙو ته ڏک آهي، رب سڀ ڪجهه ڏنو آهي، ڇاڇو ويچارو به تولاءِ پريشان آهي. تون لک ڦتائين به توکي ڪري ڪو نه چوندو."

مون سيني کي سمجهائڻ جي ڪوشش ڪئي ته آئون بلڪل ٺيڪ آهيان، ايتري ۾ نتيجو به نڪتو وڃي ڪاليج پيرا ٿياسين، هاسٽل ۾ دوست به شڪايتون ڪرڻ لڳا ته "لڪمير توجهڙو کل پوڳ وارو ماڻهو ايڏو اُداس؟"

انهيءَ گهاٽي مان لنگهندي مهينو گذري ويو ڳوٺ آيس امان ڳالهين جون ڳوٽيون پري اچي ويٺي، دنيا جهان تان ڦرندي آئي ڳالهه پر "پي ڳالهه پڌئي پڦئين ۽ جانو آيا هئا، تولاءِ ڏاڍو پڇيائون."

"آئون خوف جي وير ۾ لڙهڻ لڳس" سو ڪيئن؟"

"ننڍي سوٽهين جي شادي جي دعوت ڏيڻ، پنهنجا پاڻ ۾ ٺهي ويا. سنگهار جو سڱ ڇاڇهينس جن کي ڏنائون ننڍي پاءُ لاءِ، بدو ملين ڪير ڪنڌ تي ويا ايندڙ جمعي رات شادي آهي پر توکي وڃڻو پوندو."

پگهر مان شم تي ويس، دل ڪرڙي جو ميدان تي پيئي، اکين ۾ دوزخ ٻري پيو اندران اندر پسم تي ويس، امان پنيٺ پڙڪائي هلي ويئي، نس نس ۾ سرنگ پريل هئي، "سنگهار اڃا به آيس اٿئي ياڳ سياڳ ٿيڻ جي، تو پيار

جي نڙي تي ننهن ڏيئي ڪوڙي پرم کي برقرار رکيو.

امان اچي ڏونڏاڙيو" هل پٽ تڙ ڪر تہ پوءِ ڪچهري ڪريون ٿا" پل پل سورن جو سامان ڪٺي آيو من جو محل ڊهي ڍڙو ٿي پيو. گونگيون دانهون، گونگا لڙڪ وهي اکين ۾ جمي ٿي پيا.

موٽي ڪاليج آيس، يادن جي پنيي پر سوري آ، تصور جي پکي پر هنيا. هينئون وچي هُٽ رسيو. سپنن جي سنسار ۾ سنگهار ڏيکائي ڏني. گهر جي ڪنڊ ۾ اکيون ٻڏيون ويٺي آهي، آئلي مان بہ ماٺڪون هر ايندڙ ويندڙ ڏانهن اُتاوليون ٿي ڏسن ٿيون، ڪنهن جي اوسيئڙي آهن. سندس پيرن ۾ ڪوڙي لچ جو لوهہ جڙيل آهي، ريتن جا رکوالا ڪهاڙيون ڪنيو بيٺا آهن. رسمن جا رسا چوڌاري ويڙهيل اٿس. چرڻ ڪان چٽ آهي، بدن تي نيهرن جا ڊيا آهن. اباڻڪيون اکيون اوسيئڙي ۾ اُسڙڪي نست ٿي پيون آهن.

پر آئون هاڻي ڪيس وساري ڇڏيندس، منهنجي ڳالهہ مڃي ها تہ... هوءَ بزدل آهي، بي حس آهي، گوشت جو گڏو آهي، پلي ڳجهون پٽنس، تڙپندي لچندي پر ڪچندي يا نہ. ريتن رسمن جي آگ ۾ پاڻ سان گڏ مون کي بہ ٻاري ڇڏيندي، رک ڪري ڇڏيندي،"

پوءِ ڪيئن راتيون ڏينهن نپ ڏيئي لنگهي ويا، لچندي تڙپندي دل تي مدد خان وارا گهوڙا ڊوڙي ويندا هئا سورن جو سهڻ جو عادي ٿي ويس پر پل پهر بہ سنگهار کي وساري نہ سگهيس.

هڪ ڏينهن چاچا گهرائي چيو" پٽ منهنجي نياڻي بہ لائق ويٺي آهي، اها ڳالهہ تهي ڪا نہ ٿي، گهر جي ڳالهہ آهي بار لاهڻو آهي، تنهنجو ڇا خيال آهي؟"

آئون ڪو جواب نہ ڏئي سگهيو هوس، جواب ڏيڻ لاءِ رهيو ئي ڇا هو. منهنجي ماٺ کي چاچي رضامندي سمجهي تياريون شروع ڪيون.

شادي جي وقت ڳوٺ جون مايون سانٽ سنوڻ لاءِ وٺڻ آيون. " آئي گهوٽ کي پلاند ڪهڙي ڏيندي؟" امان رڙ ڪري چيو" اي امان گهوٽ کي پلاند سندس سئوٽ سنگهار ڏيندي، امان سنگهار هلي اچ پاءِ کي پلاند ڏي"

سنگهار جي نالي منهنجي سرندي جون سڀ تارون ڇيڙي ڇڏيون، هن پوتي ورائي مون کي پلاند ڏنو پانهن ڪلهي تي رکي هلڻ لڳي، مون پنهنجي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وجود کي ڏکيو سندس سهاري اڳتي وڌيس، گهر جي ٿلهي تي منجهيءَ تي ويهاري ڀهراڙي جون عورتون ريتن رسمن جو بار لاهڻ لڳيون. " اي مائي تڪڙ ڪريو وري ڪنوار کي اٺ سنوڻ ڪبا" سنگهار پلاند ڏيئي منهنجي پير ڀر ويهي رهي، ڳيچ سهرا مون لاءِ سورن جو سامان ڪٺي آيا. سنگهار ڪيڏو ويجهو هوندي به مون کان ڪيڏو ڏور آهي، تمام پري، ڇوپلا شاديءَ ڪانپوءِ پنهنجي پيارن کي چاهي نٿو سگهجي؟ مايون ساٽ سنوڻ ڪري ڪنوار ڏانهن ہي گهر ڏانهن وڃڻ لڳيون. امان هڪل ڪئي" سنگهار پٽ تون گهوٽ وٽ ويهه ته اسين ڪنوار کان ٿي اچئون. بابا گهوٽ کي اڪيلو ڇڏٽو ڪونهي، تون ياءُ وٽ ويٺي هج."

ہئي اڪيلا رهجي وياسين. ماٺ جو مينهن وسندو رهيو ٿڏيءَ سهائي ڀر ڏانهس ڏنم ڪنڌ ڪٽي هيٺ ڪيائين. ڪجھ لاءِ چوڻ لاءِ ڪو لفظ نه ليي، زبان ڀر ست ئي نه رهيو هو.

" سنگهار... توکي موڪل ڪيئن ملي اچڻ جي؟"

اوچنگار گهٽيندي" امان... ويچاري ليلڙاٽ ڪري موڪل وٺي ڏني، پر منهن وريا پيا هئن"

پلا تون خوش ته آهين نه؟ مڙس توسان ڪيئن ٿو هلي، توسان وڙهي ته ڪو نه ٿو؟"

تون اچا به رهين ڪو نه ٿو؟ مون هر پل مرندي جيئندي گذاريو آهي، آئون جيئري ڪٽي آهيان. پر توکي ٿوڪ جون ٻڙڇيون بچائيندي ڪيس ڪو نه ٿو ٿئي. رحم ڪو نه ٿو پوي؟ مون ڀر هاڻ رهيو ئي ڇا آهي؟ سمورو ست ساري چاهيم ته توکي گهوٽ ٿيندي ڏسي سگهان"

" نه سنگهار نه تون هر ڳالھ کي ٿوڪ نه سمجھ. بس ڇڏ انهن ڳالهين کي وساري ڇڏ سڀ ڪجھ. وساري ڇڏ، هاٺي پويون گهڙيون خواب سمجهي وساري ڇڏ نه ته يادن جي ڏيڻ ہنهي کي ڳهي ويندي ڳڙڪائي ويندي، حياتي جا باقي پل اجنبي ٿي گهار نه ته..."

" نه ته ڇا اهي ڳالهيون وسارڻ جون آهن؟ تون پلا وساري سگهيون آهين؟ جو مون کي ٿو چئين؟ بس آس هئي توکي هڪ ڀيرو ڏسڻ جي، هاڻ مون کي ڪجھ نه کپي، جيئڻ جي ڪا سُڌ ڪانهي، آئون تنهنجي ڏوهي آهيان، مون

توکي ڏکويو آهي."

" نہ ائين نہ سنگهار رڳو پاڻ سان ٿيو آهي ڇا؟ هتي ائين ٿيندو رهندو آهي، ڪئين جوانيون روز تڙپنديون تڳنديون آهن. رسمن جي رڇن ۾ لڇنديون آهن، ريتن جي رڍن ۾ رلي وينديون آهن. سندن سڙي ڪامي ويندي آهي پر ڇڏ انهن ڳالهين کي پلا ٻڌاءِ اولاد ڪهڙو ٿيئي."

" هڪڙو پٽ آهي، سوئي جيئڻ جو جيئندان آهي، وٺي آئي آهيانس، هينئر سمهي پيو آهي."

" سنگهار انجام ڪر تہ تون هر انجام کي نہ ٽوڙيندين؟ بس آخري وچن ڪري ڇڏ تہ تون پنهنجي اولاد جي نس نس ۾ پنهنجي پيار جي پلاند وٺڻ لاءِ ڪڏين ريتن، رسمن، مدي خارج لاڙن خلاف بغاوت جو ٻارڻ ٻاري ڇڏجان. سندس جذبن ۽ احساسن کي پراڻي گندي سماج دوزخ جي جيرن ۾ چرڪڻ نہ ڏجان. جيئن وڏي هوندي هو اسان وانگر لڇي لڇي زندگي نہ گهارين. اهيو اسان تي فرض آهي تہ اسان ايندڙ نسلن کي بچائي وٺون."

" مون کي اهي سڀ ڳالهيون سمجهہ ۾ نہ ٿيون اچن پر آئون....."

دهلن ۽ شرنائين جي گوڙ ۾ مون کي ڇٽي ڏانهن وٺي هلڻ لڳا.

صبح جو لانون مهل هوءَ ڪنوار جي پير ۾ ويٺي هئي، مون کي سهرن جي لڙين مان ليئو پائي ڏٺو تہ سندس منهن جيڪو سدائين ٻهڪندو هو تنهن تي هيٺ هاريل هئي، جتي ملهار جي مند بکندي هئي، فطري لالڻ بکندي هئي پر اڄ مياڻي جو ميدان جي هو جنهن کي ڪنهن ڌارئي لشڪر لتاڙيو هجي، مون نيڻ جهڪائي ڇڏيا.

ٻئي ڏينهن سيني چاچين موڪلايو اسٽيشن تي موڪلائڻ مهل گاڏي اچي بيٺي سڀ چڙهي ويٺا سنگهار دريءَ تان اجرڪ اوڙهي اچي ويٺي. پڪي مون کي سڏي اچي نرڙ تي چمي ڏني ۽ دعائون ڪرڻ لڳي، ڏٺم سنگهار جي اکين ۾ ڳوڙها هئا. ننڍڙو ٻارڙو ڪڇ ۾ هيس.

اجرڪ جو پلاند ورائي اکيون اگهيائين. گاڏي ڇٽي منهنجو روح بہ گاڏي سان رڙهڻ لڳو جيئن گاڏي پري ٿيندي ويئي اوراهہ اوڏانهن تاڻڻ لڳو. گاڏي پري ٿيندي وئي تمام پري ٿيندي وئي، ڪوهين ڏور پرڪو پيڙا جو پڙلاءُ هميشہ لاءِ ڇڏي ويئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هوءَ جا لهوءَ لار

تتل ڏينهن_اهڙي نتهڻ اُس ۾ بس جو انتظار منٽ بہ سال برابر. برجا راڻي وارا ماڻا. مسافر مٺي مومل مثل راڻي جي راهہ ۾ اکيون اٽڪايو ويٺا آهن. ڀهراڙي جي مسڪين ماڻهن لاءِ بسون بہ مسڪين.

مسافر شهر جو ڪم ڪار لاهيو ٻارن ٻچن لاءِ شيءِ ڏول وٺيو ويٺا آهن پر بس مجال آهي! جو منهن ڪڍي. شهر ۾ سکر بہ ڪيڏن ايندو. ڪيسي ۾ پورا سورا ڏوڪڙ. سي بيڙي تماڪ ڪري چڏيائون. شهر ۾ رکيل قسمين شين جي حسرت پريل نيڻن سان ڏسيو دل ۾ ڪيئي خيال پيدا ٿيو پون. ڪو چڱو ڪپڙو ڏسي ڳوٺاڻي جي دل نڪري ويندي، "منهنجي دريا خان کي ڏاڍو ٺهندو."

ڪو رنگين چولو ڏسي"هي منهنجي مومل لاءِ نہ وٺي وڃان ڪو رانديڪو ڏسي"الا ڏوڪڙ هجن ٿا تہ رمونءِ لاءِ وٺان ها" پر ڪيسي جو حال ڏسي منهن ڦريو وڃين. هزارين حسرتن جو قتلام ڪريو. سوين خواهشن ۽ جذبن کي گهٽيو پريءَ بازار ۾ هٿين خالي ڳوٺ موٽن!!!

بس بہ پنهنجي سريلي ساز آواز سان ظاهر ٿي، وٺ وٺان. ٻچ ٻوڙ جڳهہ والارڻ لاءِ جاکوڙ زور وارا ويهو رهن. هيٺا ڪلها هٽي پڇن ئي مس تہ سيٽون فل، رش جو ويل، پڪر پوساٽ.سفيد پوشي سبب مونکي عزت سان اسٽاف سيٽ ملي،ڦاٽل ڪپڙن وارا هيسيل گهوري ڏسڻ لڳا. ڪو وڏيو ٿي تہ ڊرائيور جي دڙڪي سان موٽي پي ويو.

"اڙي پيٽان ڇٽ جا پٽ، سڄي بس ڇڏي اسٽاف سيٽ تي ٿا مرو. عورتن جو تہ خيال ڪريو وڃي پنيان مرو"

"ايرن ڪپڙن وارن ڪان عورتن کي پرهيز باقي مون لاءِ ڪو حجاب نہ. جي مون کي اڇا ڪپڙا نہ هجن تہ حالت ساڳي ئي هجي ها. اندر بس ۾ هُل،

جڳهين تان جهيڙو جڻ سڄي عمر اتي ويٺو آهي، اسان ڪجھ دير جي سفر لاءِ سڀ ليڪا لتاڙي ويون، عورتن ۽ مردن ۾ جنڊا پٽ لڳي پيئي آهي اڏروت عورت ٻار ڪڇ ۾ ڪري اڇي ٽول باڪس تي ويهي رهي، ڦاٽل ڪنجرو منهن ڏرا ڏنل، سوسيءَ جي سٿڻ ڪي مختلف چتيون لڳل، مٽي تي اڇي رنگ جي ميري گندي پاٽل ٻار ۾ اڪيون ڪتل جو ستو پيو آهي ماءُ جون اکيون سندس هئين جي هنڪي ۾. هيٺ جهڪي ڳولڻ لڳي، اوچتو منهن جو پنوئي لهي ويس، نيڻن مان نير وهي هليا. سڏڪا پري ٻار کي چاتي سان لائي چڏيائين. سندس ڏکيائي ڪيفيت مون کي بہ بيچين ڪري وڌو پڇانس ڪهڙي ويڌن آهيس، آءُ ڪهڙي مدد ڪري سگهانس.... ها ضرور پڇندس،

”امان جيجي ڇا آهي، ڇو ايڏو پريشان آهين؟“

مون سان ڳالهائڻ ۾ هٻڪ محسوس پئي ڪري، آخر ڏارئين ماٺهو سان ڪيئن حال اوري، مون کان وري بہ رهيو نہ ٿيو.

”جيجي تون ٻڌاءِ تہ سهي ڪهڙي تڪليف اٿيئي“

ڪائنس ڊڪ نڪري ويئي، ”ادا مون مٿي سان ويل ٿي ويو...

ٻچو بيمار ٿي پيو، پورو مهينو ٿيندو اوليا پير سڀ پيٺيم نفعو ڪو نہ هيو هجيس پيءُ جيئرو تہ آئون هيئن لڪن نہ لڳان...اڄ پاڙي مان چار ڏوڪڙ اڌاري ڊاڪٽر وٽ ڪٽي آيس، پر ڊاڪٽرن کي ڪپن ڪڳہ مڙي هي دوا ڏنائين، ٻنجي ڊلي هئي، ڪو پير لڳي ويس، منهنجي ٻچي جي سڀ دوا هارجي ويئي،“ ۽ وري بہ سڏڪڻ ۾ شروع......

بس ٻ هلڻ واري هئي، مون کان رڙ نڪتي ”استاد بہ منٽ ترس“ منهنجي سفيد پوشي بريڪ جو ڪم ڪيو.

”مائي اها شيشي مون کي ڏي ڪهڙي ڊاڪٽر کان دوا ورتي اٿيئي.“

ڊاڪٽر جو بورڊ سامهون ڏسڻ ۾ پئي آيو نمبر ڏيکاري دوا وٺي موٽيس، مائي جون اکيون شيشي جون منتظر هيون، دوا هٿ ۾ ايندي منهن تان ويا ڪلتا اڏامي ويئي.

جڻ ٻار جو پساهہ ئي ان شيشي ۾ آهي.

هيٺ پڪڙيل مڪسچر، هن معصوم جو رت، جو بيماري نپوڙي ڪڍي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اسين لوچيون لوهه ۾

آڌيءَ ويلي رات جي سانت ۾ زنجيرن جي سنگهر تي منهنجي اک کلي پئي، سياري جي رات اونداهين ڪوٺين ۾ اتر واءُ گهميو ڦريو شيخن مان گهوگهٽ ڪندو اچي.

هو هر رات ائين جاڳي پوندو آهي، پوءِ شيخن ڪي جهلي ڪلاڪن جا ڪلاڪ بيٺو هوندو آهي. اونداهي رات ۾ سندس منهن تي لڙي آيل تاثر ڏسي نه سگهندو آهيان.

مون کي سندس ايترو بيهڻ عجيب لڳندو آهي، سندس گڏ بند ٿيندي ويهارو ڏينهن ٿيا آهن. هن کي ڪڏهن به مايوس نه ڏٺو اٿم.

مون کي هن سان هڪ قسم جو پيار ٿي ويو آهي، اڄ به هو پيڙيون ڇڻڪائي بيٺو ته منهنجي ننڊ اڏامي ويئي، سندس پهرين ڏينهن وارو حال اکين اڳيان تري آيم.

جڏهن کان مون کي هن ڪوليءَ ۾ اڪيلو بند ڪيو ويو هو ته اباٽڪو ٿي پيو هوس. سڏون ڪندو هوس ته ڪو ساٿي اچي ٿئي، اڪيلائي ۾ قيد جون يتيون ڪاٽڻ ايندڻيون آهن. منهنجي دعا اگهي جو ڪولي جو در کليو ۽ ڪاٺ جا ماٽهو ڪيس ڦٽو ڪري هليا ويا.

جانچي ڏٺم جانٺو جوان لڳو پيو هو پر سار ئي ڪا نه هيس، سنڌ سنڌ چور هيس، هوش ۾ نه هو.

سڏو ڪري ليٽايومانس ته دانهن نڪري ويس، پريان بيٺل سپاهي کي سڏ ڪيم، لچ اچي ويس ڪجهه دير ۾ ڳاڙهي دوا. ٽڪيون ۽ ڪپهه کڻي آيو.

مون رت صاف ڪري ڪپهه کي دوا مان بوڙي پها ٽاهي ڦٽن تي رکيس، مٿي مان رت اجا به وهي رهيو هوس، بدن جي جنهن به حصي تي هٿ هيس، ساهه ۾ سوڙهه ۽ مونجهه ڏاڍي هيس، ساري رات جاڳي گذاريم. اسر ويل اکر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اڪليس، "پاڻي" مون ٽڪي سندس وات ۾ وجهي گلاس وات تي رکيس ته ڍڪ ڍڪ ڪري پاڻي لاٿائين.

صبح جو جانچي ڏٺم ته سڄو بدن ساڻو ٿي پيو هئس، نيرا ٻن ڪل تي چٽا ٿي بيهي رهيا هئس.

پوءِ جڏهن تپ هلڪو ٿيس ته پنهنجي منهن ۾ ڀڻڪڻ لڳو ڪجهه لفظ سمجهه ۾ ته آيا ٿي، "ملوڪان تون ڪيئن آهين؟ ..... وري "امان تون روءُ.. نه آءُ جلدي موٽي ايندس، مارئي جي پارت اٿو.....سارنگ..... سارنگ" ۽ وري به ساڻو ٿي ويو ٿي سندس آواز آئون پريشان ٿي ويس. نئين آيل ولائتي سپاهي کي سڏيم ته جونءِ به نه سريس.

سج چڙهي آيو گهوڙا گهوڙا ڪيم ته جيل جو ڊاڪٽر آيو سئي هنيائين 2 ٽي ٽڪيون ڏيئي هليو ويو ڊاڪٽرن جي چوڻ باوجود سندس بدن تان لوها نه لاٿا ويا.

پوءِ جڏهن هوش ۾ آيو ته هن جي پيرن ۾ پيل ڪڙيون چٽڪيون ته مرڪي پيو مرڪ جنهن ۾ ڪئين افسانا هئا، ڪئين داستان هئا.

آهستي آهستي سندس ظاهري ڦٽ ڇٽڻ لڳا. من اندر جا سور اورياسين، مون کيس پهرين ئي پر کي ڇڏيو هو ته، هو مڙيئي ماٺهو ڪونهي، سندس هر ادا ۾ ڪو جادو هو جو ٻئي جي دل سندس حوالي ٿي وڃي.

چيومانس "علي تون ڪولچ لوفر ته ڪو نه آهين، نه چور ڌاڙيل پوءِ توکي ايڏا گهاءُ ڏنا اٿن".

"اها ڳالهه ناهي هتي هر ڪو پنهنجي بقا جي جنگ پيو وڙهي، ڪانئر پنهنجي وجود بچائڻ لاءِ سچ ۽ حق جي پانڌيئڙن جا ويري ٿي پوندا آهن. هو پنهنجي اڌوهي ڪاڌل سماجي ڍانچي کي ٽيڪا ڏيڻ جي ڪوشش ڪندا آهن ۽ اسان جي قومي وجود جي بقا ان ۾ آهي ته ڪوڙ جي ڪوٽ جي سِر سِر سان نه ملي، هي ڌرتي وارا آجا ۽ آسودا تڏهن ٿيندا آهن. جڏهن اسان جي پونءِ تان ڌارين، لٽيرن ۽ سندن دلالن جون داداگيريون ختم ٿين. اسان ڏکوبل ۽ ستايل، لطيف جي نگريءَ جا واسي پنهنجي آزادي ۽ ڇوٽڪاري جي ڳالهه ڪنداسين ته هو ضرور مچربا ۽ اسان سان پيو پلا ڪهڙو سلوڪ ڪندا."

" پلا ڏي خبر بند خاني وارن به آڌر ڀاءُ چڱي ڪئي؟"

" ها سندن وارو آهي، اندر گهڙندي ئي چڙهي ويا، ڏنڊا، لپاٽون، مُڪون، بس جيڪو وس ۾ هو سو ڪيائون، هر دوست تي ڏهه ڏهه ڄڻا وار ڪري رهيا هئا، اسان کي هڪٻئي کان ڌار ڪري ڇڏيائون پوءِ هر ڪنهن سان ڇا وهيو واپريو اها سُڌ ئي ڪانهي، مٿا يا بچيا وڃي ڪٿي اڇلايائون."

" پلا گهڻا يار آهيو پاڻ ۾؟"

انهي ڳالهه کي ڇڏ، ملڪ منصور جو آهي، هي نار وارا لوٽا آهن. قصو پيو هلندو ساٿ سلامت رهي، دودي جي ديس ۾ مڙسن جو ڪال نه پوندو ۽ گهڻو وقت ڀاڻ اونداهي به نه رهندي دريا خان چوڻ مٿائيندو رهندو آهي، عنايت جي جهوڪ وسندي رهندي ڪئين مدد خان آيا ويا ڪين تاريخ ڳيهي ويئي، سنڌ موجود آهي، اهو فطري عمل رڪجڻ ممڪن ڪونهي."

" يار علي تون ته ٻڌ اهو پنهنجي منهن الائجي ملوڪان، سارنگ، مارئي، ڪهڙا ڪهڙا نالا پئي ورتئي؟"

"الائجي مون کي سڌ نه هئي مارئي منهنجي پياري ڀاڻيجي آهي، مون کيس ڏيءُ ڪري نپايو آهي، مون تي اصل عاشق آهي، مون کانسواءِ سمهندي ڪونهي، آئون نه هوندس ته گهر وارن کي تپائي ڏيندي گهر هوندس ته ڳچيءَ ۾ ٻانهون پيون هوندس."

هو ديوانگي جي عالم ۾ ڳالهيون ڪرڻ لڳو" سارنگ منهنجو ستن مهينن جو پائيٺو آهي، اڙي تون کيس ڏسين ته حيران ٿي ويندين، مون کي ننڍ مان سار تڌهن ٿيندي آهي جو سارنگ مٿان ويهي وار پٽيندو آهي؟ مچون ڇڪيندو ڳلن تي پتڪڙيون ٺڦڪيون هڻندو اک کلي ته سندس معصوم کلندڙ مک ڏسي هانءُ ٺري پوندو آهي، اڙي نانا آئون گهڻن پيار ڪندڙن جي وچ ۾ رهان ٿو پر مون توکان پڇيو ئي ڪو نه تون ڪيئن اچي هتي نڪتين؟"

علي تنهنجون ڳالهيون ٻڌي مون کي وري پنهنجي ننڍ پڻ جون يادون تازيون ٿي پيون آهن. مون ست سال بند ۾ گهاريا آهن. ڏاڍو هري ويو آهيان. هن دنيا ۾ گم ٿي ويو هوس، پر تو وري مون کي ماضي ياد ڏياريو آهي، بس يار هڪ ڪتو ماري وڌم، ڇتو ڪتو منهنجي پياري پيڻ جو ستر سيل بچائڻ لاءِ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مارڻو پيو بس ٻئي نال چوڙي چڏيم.پٽي تي پورو ڪيومانس پوءِ ڏاڙهي اچي هتي جيل ۾ لاٿي اٿم. هاڻي تہ هري ويو آهيان، توکي خبر هجي تہ ميٽرڪ سٺي نمبرن سان پاس ڪيم جيڪڏهن ٻاهر هجان ها تہ حياتيءَ جي تمنا بہ پوري ٿي چڪي هجي ها، هينئر ڊاڪٽر ٿي وڃان ها، بس ڪڏهن ماڻهو بيوس ٿي پوندو آهي نہ تہ يار مون رڳو قلم هلايو هو. ننڍي هوندي ٻارڙن جي ڪتابن ۾ ڪهاڻيون لکي ڇپائيندو هيس، جنهن ۾ پنهنجي مستقبل جا خواب ٻين تائين پهچائيندو هوس.“

اهڙي طرح اسان جلد حال محرم ٿي وياسين، هن جي دل ۾ ديس سان محبت جا مٿ پريل هئا، سچ جي واٽ تي گڏ هلندڙ پانڌيئڙن سان گڏ هو جذبا جوان هيس مون کي منجهائنس هڪ آسيس ملندي هئي، هر رات جو سندس اهو اٿڻ ۽ اوسيئڙو مون کي ڏاڍو ڪٽڪندو هو.

مون اڄ بہ ڪيس ٻانهن کان اچي جهلي پِر ۾ ويهاريو”يلا تون ايترو وقت ٻيهي ٽڪجين نٿو؟ ننڊ بہ ڪا نہ اٿيئي“”لطيف سرڪار پڙهيو اٿيئي نانگا ننڊ ڪيئن ڪندا؟

ننڊ تہ هيرو نيڻ، اسان جي واٽ ئي اڙانگي آهي، سنگتين جا ڇا ڇا حال هوندا، مون کي قيد جي پرواهہ ڪانهي اسان سوچي سمجهي وک کڻندا آهيون پر اندر ۾ جيڪي چاڪ چڪن ٿا انهن جو ٻلو ڪيئن ٿئي؟ اهي ڦٽ ترت ڇٽڻ جا ناهن.“

”يلا ايڏو اوسيئڙو ڪنهنجو اٿيئي، اها ملوڪان ملوڪان ڇا آهي“

سندس هٿ منهنجي هٿ ۾ جهلي چوڻ لڳو”ها اها آهي هڪ مستاني، جنهن جي ياد ڀالي وانگر ڪتل آهي، جيءَ ۾، مون هن سان ڪيئي چانڊوڪيون ڪينجهر جي ڪنڌيءَ تي گذاريون آهن، آئون محسوس ڪريان ٿو تہ تصور ۾ بہ نيڻ آهن، جن لاءِ لطيف سائين هيئن چيو آهي.

سنئين نڪ سنهي لڪ، ڪجل ڀنل نيڻ،

ساموندي مون سيڻ اوها ڪي لکيا

ها تہ اهي نيڻ منهنجي دل کي گهائي وجهندا آهن. هتي تہ چنڊ بہ ڪونهي! تو چانڊوڪيءَ ۾ ڪينجهر ڏٺي آهي ڪڏهن؟

”ڪينجهر اهڙي حسين آهي ڇا؟“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بس چا ٻڌايان چنڊ چڙهي آيو تہ ڪينجهر جر ڪندي آهي، تجلا ڏيندي آهي، آئون تہ اهو منظر ڏسي پاڻ وڃائي ويهندو آهيان.

” تنهنجو شاعراڻو انداز آهي، ايڏو مزيدار جو دل اُڇل ٿي ڪائي تہ وڃي اهي نظارا پسجن.

خبر اٿئي چوندي آهي تون جادوگر آهين. جڏهن آئون پڳل هيس، لانگ بوٽ پٺيان پيل هئا تہ هڪ رات ملي سگهيا هئاسين. سندس لڙڪ سڪي ويا هئا. زبان بند هيس. رڳو چاتيءَ ۾ منهن لڪائي سڏڪي رهي هئي. سڏڪن منهنجو وجود ڏڪائي ڇڏيو هو. ڪيس دلداري ڏني هيم تہ آئون جلد موٽي ايندس تہ چِڙي پئي. توکي ڪهڙا بار مٿي تي پيا آهن جو انهن خفن ۾ پيو آهيون. اوهين مرد آهيو دل جا ڏاڍا جي وڇڙياسين تہ مري ويندا سين. ” مون چيو تہ چري توکي ڪهڙي خبر آهي تہ مون ڪو اهڙو ڪم نہ ڪيو آهي جو توکي سهڻو لڳي. تون اوچي ڳاٽ سان جڳ ۾ هلي سگهندئين مون بہ ڪي وچن ڪيا آهن. ٻول ڪيا آهن. جي پاڙڻا آهن. سپنا آهن. جي ساپيان ٽيڻا آهن. جڏهن ڪا بہ گهُٽ ٻوسٽ نہ هوندي. سک ۾ سرهاڻ هوندي. ياڳيا پنهنجي پورهيءَ جا واهي پاڻ هوندا. تڏهن اسان جو نينهن نڪور ٿي پوندو ويتر جرڪي پوندو تيستائين اوسيئڙو ڪر تہ آئون بہ جان ڇڏائي وٺان. روئڻ مان چا ورندو؟“.

مون گهٽيون دلداريون ڏنيون پر هوءَ رڙيون ڪرڻ لڳي ” پوءِ مون ڪي گولي هٽي ڇڏ. توکان سواءِ جالي نہ سگهنديس مري وينديس رڙي رڙي “ پئي ڏينهن آئون ڪنيجي آيس ڪيس آخر ۾ چيو هوم تہ همت ڪر. اوسيئڙو ڪجان. ڪي جذبا ۽ احساس اهڙا آهن. جن کي رڳو سهڻ وڏي دل گردي ۽ همت جو ڪم آهي، ان لاءِ وقت گهرجي. نيٺ وقت جو مرهم ڦٽ پري ڇڏيندو ۽ هري ويندا سين. هونئن تہ منهنجي ماءُ جو پيار جبلت آهي. فطري عمل آهي پر امان جي حصي ۾ دنيا جي مڙني مائرن جو ڪل پيار شامل آهي. هوءَ تہ خبر ناهي ڪهڙي حالت ۾ هوندي؟ منهنجو وجود ڪيترن هنڌن تي ورهايل آهي. سارنگ جا پتڪڙا نيڻ مون لاءِ واجهائيندا هوندا. پيارا دوست. پر پوءِ بہ هڪ جذبو اهڙو آهي. جو سيني تي حاوي آهي. هڪ احساس جو جيئڻ جو اتساهہ پيدا ڪري ٿو اهو سڱ اسان جي وڏڙن جي قربانيون ڏئي قائم رکيو دون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي ديس ۾ رهي چنيسرن جا پير نہ ڪٽبا آهن. ڳاٽ اوچو ڪري جيئڻ اسان جو ايمان آهي."

"چئبو سياڻي تون شنوائي تي ويندين؟"

ها سياڻي چور قاصد هوندا ۽ پاڳيا ملزم. لانگ بوٽي قانون. گنگ ٻوڙ ۽ ڪاٺ جا ماڻهو قلم واهيندا قلم جيڪي قسمتن جا فيصلا ڪندا. ڏڪ 2 ٽوٽا. قانوني ويهارو وردين جي پهري ۾ قيد هوندو."

ٻئي ڏينهن شنوائي تان موٽيو هٿڪڙين ۾ ٻيڙين جي ڏف ڪي ڏنم تہ پريان ئي ڪلندو آيو مون کي پڪ ٿي تہ بچاءُ ٿي ويو.

"علي جاني ڏي خبر خير ٿيو؟"

"ها ٿوري ۾ جان ڇٽي!

"ڇا پلا ڪهڙو فيصلو ٿيو"

توکان موڪلائڻ آيو آهيان. سچ وٺيو پيا وڃن. سزا لڳي ويئي آهي. موڪلاڻي ڪونهي."

۽ ٻکين پئجي ويو "پر گهڻي سزا؟"

"بس جيڪا وس ۾ هين. اٺ سال ۽ سوائي ۾ پندرنهن ڦٽڪا"

منهنجا طاق لڳي ويا. اکيون اکين ۾ ملايم تہ ملائي نہ سگهيس.

"پوءِ پلاءِ؟"

بس ويندا اهي ڏينهن بہ گذري. ست سال ڪو وڏو عرصو ڪونهي. تون بہ مڙس هئين نہ؟ هونئن ڪليل قيد ۾ آهيون ۽ هاڻي ان ڪي محدود سمجهداسين. اتي بہ وقت سجايو ڪنداسين. هن دنيا ۾ بہ تہ آخر اسان جهڙا ماڻهو ٿا رهن. آئون ديس جي هوائن ڪي تنهنجا سلام ڏيندس اهي جڏهن مٿان لنگهندن تہ تون مون ڪي پاڻ سان گڏ سمجهجان جڏهن بہ ٻاهر نڪرين تہ ملڻ جي ضرور ڪجان"

ڏنم تہ اڇا ڪپڙا اڇي ٽوپي پائي هلڻ لڳو. لانگ بوٽن جي گهيري ۾ زنجيرن جي سرگم ٿي. جنهن ۾ ڪو ردم هو ڪا لئي هئي.

پوئتي لوٽو هنيائين. منهن تي مرڪ هيس جا سريو ۽ ست پيدا ڪري ٿي. ڪو پيغام لڳي ٿي. پيغام جنهن ۾ ساوڻ جو رت سڳنڌ آهي.

بهارن جي خوشبو آهي. ڪوئل جي ڪوڪ آهي پرھ ڦٽڻ جو پيغام.

ڪينجهر ڪناري

”اڄ چنڊ جي ڪهڙي تاريخ آهي؟“

”چوڏهين“

”ڪينجهر تي هلون“

”هل ته هلون، تنگ ڊهي ڪري اچون“

”تون اڄ نراس آهين؟“

”اهو پڇڻ به عجيب لڳي! توکي ته خبر هئڻ گهرجي“

”توکي نراس ڏسي ويساهه ٿيندو اٿم ته ڪڏهن ڪڏهن نراس ٿيڻ به فطري عمل آهي“

”پر ڏاها ماڻهو مايوس ٿين، اهو خراب سنوڻ آهي“

”ڪيڏا به هجون پر آهيون ماڻهو نه؟“

”تون ڪڏهن ڪڏهن فرسٽيڊ ٿي ويندو آهين“

”ايئن ڪونهي، وري پاڻ کي سنڀالڻ جي قوت به آهي، مون ۾ پيو سياٽي تنهنجو هليو وڃڻ، بس الاهي گهڻا ڏينهن لڳن توکي، توکان ڌار ٿيڻ سان ڏاڍي اڪيلائي محسوس ڪندي آهيان!“

”ايئن نه سوچيو آهي، پاڻ هميشه لاءِ ڌار نه نه پيا ٿيون، هر هفتي ملنداسين“

”هفتي کانپوءِ پوءِ هفتو وڏو وقت آهي“

”وقت جي دز ۾ ته وڏا جبل به لٽجي ويندا آهن، نيٺ مري ويندا سين.“

”ماڻهو تمام ڏاڍو آهي پر پوءِ به دل ويچاري آهي“

”جذا ٿيڻ جو احساس وڇوڙو اهي جذبا گهائي وجهندا آهن، پر زماني جي وڪ سان وڪ ملائڻي پوندي آهي“

”ٻڌ منهنجو هڪ دوست آهي، سندس ساٿي کان وڇڙڻ وقت ٻنهي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هڪ ٻئي جا لڙڪ پيتا آهن"
"پر لڙڪ پيئڻ مان ڇا ورندو آهي، اصل ڳالهہ آهي ويل جڏهن اکين ۾ لڙڪ لڙي اچن ۽ پڇائي ڇڏين ان ويل حساس ماڻهو پُري پوندو آهي"
"هن ساڳي جڳهہ تي مون پنهنجي هڪ دوست کي ڦهريون ڦيرو لڙڪ لاڙيندي ڏٺو هو. هو ڪڏهن بہ نہ رنو هو. پر جڏهن سامهون ڪينجهر جي جهوليءَ ۾ معصوم هستيءَ جو لاش ترندو ڏٺو هئائين تہ سچو ڏري پيو هو ۽ آئون سندس منهن ۾ ڏسي نہ سگهيو هوس."
" آپگهات اڄ جو وڏو نفسياتي مسئلو آهي"
" آخر هي ماڻهو آپگهات کي ڇوٽڪارو ڇو ٿا سمجهن؟"
"مُئي ڪانپوءِ ڪهڙو ڇوٽڪارو. حياتي سڀ ڪان وڏو سچ آهي، اهائي نہ رهي تہ پوءِ ڇوٽڪارو ڇو ٿا سمجهن؟"
جتي پيار تي پهرا هجن. انا ۽ آئون جو زمانو هجي اتي سماج جي ڪوڙهہ ۾ ڪئين پيار ڪندڙ دليون جلي رک تي ويندريون آهن."
"سڌريل سماجن ۾ جتي هر قسم جي آزادي، پيار تي پهرا نہ آهن، اتي آپگهات ڪل جهڙي ڳالهہ آهي"
"سڌريل سماج ۽ اسان ۾ وڏو فرق آهي."
"پيو تہ ٿهيو پر پنتي پيل سماج ۾ پيار ڪرڻ معنيٰ ڏک سور درد پيڙا ٻولي ڪٽڻ پر سڌريل ۽ آزاد سماجن ۾ پيار، خوشي، سرهائي، احساسن ۽ جذبن جي پالوٽ جو نالو آهي."
"ڇگھو يلا ڪو گيت ٻڌاءِ"
"ڪهڙو گيت ٻڌايانءِ؟"
"جيڪو توکي سٺو لڳي"
"پنهنجي وري ملڻ تائين جدائي جو گيت ٻڌايانءِ"
"وري ساڳي ڳالهہ وڇڙڻ وري ملڻ وري وڇڙڻ، اهو تہ وهنوار آهي"
"جدائي جي پل جو ڪو بہ ڪاٿو ڪرڻ محال آهي، خبر آٿئي تہ تون ڏار هجين تہ ساهہ جون تندون اٽڪيو پون، من جي ويڙا جا سر ساهہ ڇڏيو وڃن"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"چڱو ڪو گيت ٻڌاءِ وڇوڙي جي نانءُ ئي سهي"

"بهارن ۾ نہ ملياسين تہ خزان ۾ هاڻ ملنداسين"

"اکين ۾ عشقباري جي ڪٽي آلاڻ ملنداسين"

ڏکن جي هير ٿڌڙي ۾ ملي وڇڙي ويا هئاسين،

اتر جي اوٽ ۾ پيارا پڪ چاڻ ملنداسين.

"چُپ ڇو ٿي وئين، سچو ٻڌاءِ"

"بس ڪافي آهي، اسان جي نيڻن جا نير سڪي ويندا تہ پوءِ پئي پيري اکين ۾ آب ڪٿان ايندو؟

"ڪلهہ رسڻ جو سبب؟"

"ها رسبو بہ پرچڻ لاءِ تہ آهي، رسڻ پرچڻ زندگيءَ جو وهنوار آهي"

"آئون تہ توسان رُسان ئي ڪو نہ"

"تو پهريون پيرو ڪوڙ ڳالهايو آهي، ٻي ڳالهہ آهي تہ ڪاوڙ ڪائي وجهي آ، احساس نہ ڏبو آ"

"آغا سليم هڪ هنڌ لکيو آهي تہ (ماڻهو بہ عجيب آهي، پيار جو بکيو پر جيڪڏهن ڪوان کي اٽميو پيار ڏيس تہ ان کي نہ ليکيندوءِ جيڪو نہ ليکيس ان لاءِ پيو واجهائيندو"

"مون لاءِ اهيو چوڻ بيواجبي آهي"

"مون محسوس ڪيو آهي تہ اڄڪلهہ مون کي وسارڻ تنهنجي عادت ٿي پيئي آهي"

"اهو وهم آهي تنهنجو زبان سان جتائڻ آئون ڪو نہ ڄاڻان... باقي هڪ جملي ۾ ٻڌ منهنجي دل ۾ تنهنجي جڳهہ ٻيو ڪو بہ نہ وٺي سگهندو".

"آئون ساڙو بہ تہ ڪو نہ آهيان پر تنهنجي قدبت ڪان گهڻ ماڻهن اڳيان توکي نيچ ڏسڻ منهنجي وس ۾ ناهي"

"اهو واضح ڪر"

"بس انهن اڳيان توتي حڪم هلندو ڏسي پچرندو آهيان خير تون استاد جو هو گيت ٻڌاءِ"

"مون کي ياد آهي، پر سچو نہ اڏ ٻڌائبو تو بہ اڏ ٻڌايو هو نہ."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رُس نہ مون ساڻ توکي ڇا ڇيم،
جي رُسين تہ غير سان نہ گھم،
جي گھمين تہ گھم نہ مون اڳيان"
مان تہ عرض ڪري ٿو ڇڏيان."
"پيار بہ عجيب شيءِ آهي."

"پيار ، خوشبو پنهنجائپ ۽ مناس جو نالو آهي، اهڙن جذبن جو نالو آهي، جيڪي سونهن، امن شانتي جي ترجماني ڪن ٿا."

"پيار جا عجيب مثال آهن، هڪ بادشاهہ گندي ميري مهاڻي جي محبت ۾ چت پٽن سان هٽي مهاڻن کي منٿ ڪئي، ڪينجهر جي نماڻي نوري ۽ سنڌ جي بادشاهہ تماچي، زمين آسمان هڪ ٿي ويا. پيار ويچا وساري ڇڏيا، هو سرندي جي سرن تي راءِ ڏياچ سر گھوري وينو تہ وري سسئي جو سر سانگو لاهي پنهون لاءِ ڀهاڙن جا پنڌ ڪيا."

"اِتيئي انتها ٿي ويئي ڇا؟ لطيف ڪانپوءِ ڪا بہ مارئي، ڪا بہ سسئي، ڪا بہ نوري پئدا نہ ٿي آهي ڇا؟

"لطيف، سچل، سامي ۽ ٻيا ڪئين شاعري ٿي تہ سبب ٻڌيا انهن ڪردارن کي زنده ڪرڻ جو. لطيف نہ ڳائي ها تہ هيستائين مارئي جو نالو ٻڌڻ ۾ نہ اچي ها. هونئن اج ڪيترائي نرالا ڪردار آهن، جن کي ڳائڻ لاءِ ڪنهن لطيف جي ضرورت آهي نہ تہ جمود حاوي ٿي ويندو."

"جمود تباهي آهي، تسلسل، چرپر زندگي جي علامت آهي، ان ڪري اسانکي تاريخ جي تسلسل کي بہ برقرار رکڻ گھرجي، نہ تہ جمود ڳڙڪائي ويندو تاريخ کي."

"اج بہ ڪئين مثال آهن، هن جاءِ تي، اڃا ڪالهوڻي ڪالهہ هڪ نوجوان ناري جوڙ جيس نہ ملڻ ڪري آپگھات ڪيو تہ سندس پياري ساهيڙي سنگ نڀائيندي پيار جو انوکو مثال قائم ڪندي ساڻس گڏ ڪينجهر حوالي ٿي ويئي، سوين ماڻهن ٻنهي ساهيڙين جا لاش ڪينجهر جي ڇولين ۾ ڇلندا ڏٺا ۽ ٻئي ٻکين ٻيل هيون. اسٽ جو. ياري جو تمام نرالو مثال آهي پر اسان وٽ لطيف واري اک ناهي."

"پيار جو عجيب مثال آهي، پيار ۾ جنس جو قيد ناهي هڪ ناريءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جو هڪ ٻي ناريءَ سان پيار ۾ سِر ڏيڻ چريائي جي حد تائين دليري آهي.“

”پيار ۾ غم رڳو متيپيد جو ڪو قيد ناهي، سرمد شهيد نٽي جي هڪ ڇوڪر جي محبت ۾ منڊجي ويو ۽ ديوانو ٿي ويو.“

”ماڻهو جو من جتي، اڇي بيهي، ڪو ملڪيت ۽ مال سان پيار تو ڪري، ڪي ماڻهو پنهنجي ڌرتي سان عشق ڪندا آهن. اڄ بہ اسان وٽ ڪئين مثال ملندا. ڌرتي سان عشق سيني عشقن کان مهانگو عشق آهي.“

”ڌرتي تہ عشق جو ڪُل آهي، اسين ان عشق جا ننڍڙا جُز آهيون جيڪي پاڻ ۾ پيار وسيلي هڪ ٿي ويجون ٿا.“

”ڌرتي جي سونهن جو عظيم مثال اکين اڳيان آهي.“

”پاڻ چانڊوڪي راتيون هتي گهاريون آهن. ڏس چانڊاڻ ڪينجهر تي چاندي وڇائي ڇڏي آهي، جنهن جا تجلا من جا سُر ڇيڙيو ڇڏين.“

”ايئن تہ ناهي حسن جي اک بہ آهي؟“

”نہ اهو ڪنهن حد تائين ٺيڪ آهي پر حسن جي وجود کان انڪار نہ تو ڪري سگهجي، ان حقيقت کان منهن موڙڻ چريائي آهي. پوءِ سرمو سيڪو پاٽي اک جو قير آهي پرکڻ واريون اکيون هجن جي حسن جي پروڙ رکنديون هجن، ڪو ڪنور دل ماڻهو شايد هن سانتيڪي ۽ سهڻي وأيو منڊل ۾ بتال تي پئي پر حساس نگاهون اهڙن منظرن لاءِ مانديون ٿينديون آهن. اهي نظارا پسڻ سياڳ سمجهنديون آهن.“

”هاڻي هلون وقت ڇا ٿيو آهي؟“

”12 ٿيا آهن“

”اڳئين هفتي پاڻ ايندا سين تہ 12 بجي تائين ڪينجهر اونداهي جي چادر ۾ اوڍيل هوندي ۽ ٻئي تہ هفتي اچا بہ اُماس رات هوندي“

”چنڊ جي روشني عارضي آهي، پاڻ من جا ڏيئا ٻاري ايندا سين. وري چانڊوڪي اچڻ تائين سهائي ٿيڻ تائين اسان جي هن جن ڏيڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪي وسامڻ نہ ڏيندا سين."

"سج اُڀرڻ تائين دلين جا ديپ ٻرندا رهندا. اسين سهائي جا ساٿاري رات ڪان نہ ڊڄندا آهيون. رات وهامڻ لاءِ تہ هوندي آهي. ڪينجھر جي نظارن کي پرهہ جي لالاڻ پسڻ ايندا سين پرهہ ڦٽي جي لالاڻ ڪينجھر جو پاڻي ڪنيو ڪري ڇڏيندي تہ اسان جي اکين جي جوت وڌي ويندي.

"چڱو هل!"

"هل تہ هلون...."

❊❊

سهائيءَ جي سوجهه

هو سوچڻ لڳو وقت جا ڪانٽا ٻہ ڪڏهن ڪڏهن ڏاڍا سست ٿي ويندا آهن پر وقت جا ڪانٽا تہ پنهنجي مقرر رفتار سان هلندا رهن ٿا. ها تڏهن محسوس ٿيندو آهي تہ وقت جي ڪانٽن کي ونگ پئجي ويا آهن. جڏهن ڪنهن ساٿي جي سارونٽي سري اچي، ڪنهن دودي دوست سان گهاريل گهڙين من ڦرهيءَ اڪري اچن تڏهن برابر وقت ونگجي ويندو آهي ۽ گهڙيالن کي اڏ رنگ وٺي ويندو آهي.

سجڻ کي سچيت سائين جي سڪ اُڪير چڪي اچي بنديخاني جي در اڳيان بيهاريو هو. هو اوسيئڙي ۾ بيٺو هو تہ ڪنهن مهل ٿي موڪل ملي جو پنهنجن سنگتين سرتن ۽ جيڏن سان ملي، دلِ جون ڳالهيون اوري سگهي. سوچ جو پکي ذهن تي سوار هئس، سياڳي صبح جا سپنا مستقبل جا سهڻا سهڻا خيال روشن روپ، جن سپنن جي ساپيان لاءِ پاڻ پتوڙي رهيا آهن، سرتا جي تاريخ دهرائي رهيا آهن، سي هوشوهيمون، دودي، دولهہ جي پيرن تي پير رکي اڳتي وڌيا. پڙ ۾ پڌرا ٿيا، ڪن، ڪنڌ ڏنا تہ ڪن اچي بنديخاني جو مان مٿاهون ڪيو. اهو ئي دستور رهيو آهي، يونءِ جي ماٿهن سان پيار ڪرڻ جو مارن جي ماڳن ۽ پدن جي پر گهور لهڻ جو! يا بلاول ۽ شاهہ عنايت واري وات ونجي يا نائون مل ۽ چنيسر جوروپ ڌاري هر نئين سج جو سلامي تجي.

" بنديخاني ۾ ٻہ ڪيئي روپ آهن. ماڻهوءَ جا چور ڌاڙيل، خوني، ڪنواري ٻچيءَ سان ڪهاڙيون ڪڏائيندڙ ڪارو ڪاري جي ويا ۾ ورتل وحشي، جن تي بنديخاني جون اُيپون ديوارون شرم کان سسي ويندون آهن. پر جڏهن پونءِ کي پيتا ڏيندڙ گهوٽ اٺموت بنديخاني جو در لنگهندا آهن تہ ساڳيون ديوارون فخر ۾ قولجي اپيون تي آسمان چمنديون آهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سچڻ سوچن جو سٽ سنواريندي، پنهنجي نظر بنديخاني جي جبل جهڙي پٽ مٿان ايري آيل سج تي اڇلي، "لالي لڳل سج، سائي آٿيندڙ سرواڻ، اونداهي جو ويري، اعتماد ۽ حوصلي جي علامت."

نظر ڦري ملاقاتين تي آيس، پريان هڪ جهور پوڙهو پراڻي اجرڪ ۾ ٻڌل شيون ير ۾ رکيو ويٺو هو سندس اکين ۾ ڪنهنجي اڪير جا اولڙا ٻکي رهيا هئا، ير ۾ وڻ هيٺان هڪ جوان جماڻ ناري پارڙو ڪڇ ۾ ڪريو جيل جي در ۾ اکيون اٽڪايو ويٺي هئي، مٿس سج جا ڪرڻا تي پيا، ڇن ڀڪراڙ وچ جو تجلو پارڙو ڪيس ڦٽڪيون هڻي ڪڍي رهيو هو ماءُ ڪيس جهليو ٿي پر هن هٿ پري اڇلي ڪوڏي پئي ڪيا.

سچڻ جي ذهن ۾ سوال ايريو "پار ڪان وڏيڪ سهڻي شيءِ بہ ڪا آهي؟ پار تہ خوشبوءِ آهي، سرهاڻ آهي، اسان جي قسمت آهي، وقت جي پيڙي جو ناکئو آهي."

پري ڪان سنتري پڪاريو: ملاقاتي اچن."

سچڻ بہ بين ملاقاتن ڪان گڏ اڳتي وڌيو ۽ اونداهين ڳڙکين مان ليئا پائڻ لڳو. ٻنهي پاسانِ سنهي جاري مان سندس آتيون اکيون ڪنهن لاءِ واجهائڻ لڳيون، جاتل سڃاتل آواز ڪن پيس، وچ ۾ تن انچن جو مفاصلو سندس وجود جا حصا ڪائنس رڳو تن اچن جي فاصلي هوندي بہ ڪوهين ڏور هئا.

هڪ ساٿي سوراخ مان آڱر وڌائي، پاڻ بہ رڳو آڱر وڌائي سگهيو. ٻنهي جون آڱريون مليون ڇڻ ڀڪين پئجي مليا هجن. ڳل ڳراٽي پائي.

باندي سان ملڻ جو مزو اور آهي، واري سان ساٿي ايندا ويا. آڱريون هڪٻئي کي ڇهنديون رهيون، اندر جا حال بہ اوريندا رهيا. جذهن جذبن ۽ احساسن جي اٿل ايندي آهي تہ لفظ بہ وچڙي چوندا آهن! زبانن کي سنگهرون لڳي ويندیون آهن. سامهون سپ ارڏا ۽ اڙينگ. جذبن جا بادشاهہ سهائي جا متوالا ڏرتي جا ڏگ دلير جوڌا. لطيف جي لفظن کي حقيقي روپ ڏکائين.

باندي پيا قرار اسين لوچيون لوهہ ۾،
مٿان تن ترار سدا سانگيئڙن جي

جي مچن جي ساول سان ويا هئا تہ ونگ ورائي ڇڏيا هئا. تجربن جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بنيءَ ۾ رچي ريتا تيا هئا. ڌرتي جي سونهن جو عملي روپ اکين اڳيان هئس.
سيني جي اکين ۾ چمڪات هو منهن تي مرڪ هئي، سندن لفظن ۾ اعتماد
ڏسي، سڄڻ جي دل سانوٽي دريا تي پئي، سندس اکيون کين ڏسي ڏاپيون ٿي
نٿي "ڏهہ ويهہ هجن تہ نهيو هتي تہ راج رهيا پيا آهن."

ڪنڌ ورايائين، پاسي واري دري تي ساڳي زال ٻارڙو ڪڇ ۾ ڪري هڪ
ٻاندي سان احوال پئي اوريو.

سڄڻ جو سڄو ارواح اوڏانهن هليو ويو. نوجوان جو ڳاٽ سنئون هو
حوصلو هئس. زال ۽ ٻار کي ڏسي تڙپي پيو هو. ساٿين مان هڪ چيس "سڄڻ
اهو ساٿي وڏي ويڙهاند ڪري هتي پيو آهي پر جڻ ڪا ڳالهہ ئي ڪانهي.
مڙس متير اٿئي."

سڀ ساٿي ٻين ملاقاتين سان رهاڻ ۾ لڳي ويا. سڄڻ ڪجهہ دير لاءِ انهيءَ
منظر ۾ گم ٿي ويو.

ٻارڙو اڄلون ڏئي جاري مان پيءُ جي هنج ڏانهن وڌڻ جي ڪري رهيو هو.
پيءُ پٽ جي پيار ۾ آنچ، اچ ميل ٿي پيا هئا. ماءُ کيس جهليو ٿي ۽ ٻارڙو
کيس چنبڙي ٿي پيو ڪيهون ٿي ڪيائين. ٻاندي اندر جو سمورو پيار اکين
۾ اوتي خماريل نيڻن سان ونيءَ ڏانهن ڏٺو.

"ملوڪان! جڏهن سالن جي ڏڪاريل پونءِ تي سانوڻ ۾ سارنگ ور
ڪندو آهي.

اروٺ ڌرتي کي ريج ڏيڻ لاءِ ميگهہ ملهارين جون تياريون ٿينديون آهن.
تڏهن گهٽ ۾ ٻوسٽ بہ ٿيندي آهي، اهڙي رُڳهہ جنهن سان ساهہ منجهندو
آهي، جهڪون جهولا بہ ايندا آهن. ڪيئڻ اهي ڏينهن ڏکيا لڳندا آهن نہ؟ پر
وني جي سڪ ۾ اهي سڀ سهي وڃبا آهن ۽ خوشيءَ سان سهي ويندا آهيون
۽ اڄ اسان جي متي اروٺ آهي. پڙپانگ آهي، ريج ٿي گهري، کهنبو ۽
ريتوريج."

"پر اسين توکي ڏوراپا ڏيڻ تہ نہ آيا آهيون. نڪوئي ارها آهيون. سچي
پڇين تہ! جڏهن سڀ ڳوٺ وارا ڪيرون ڏيڻ ايندا آهن تڏهن آئون پاڻ کي
سڄي جڳ کان سياڳي سمجهندي آهيان"

"پلا هن کي تہ ماٺ ڪراءِ، هي روئي ٿو مون کي وڃ تا پون ۽ سچي ٻڌاءِ

مون کي ڪيترو ساريندا آهيو؟"

پلا پڇڻ جي ڳالهه آهي، سڄڻ ۽ ساٿيهه ڪنهن اٿاسي وسري"

ٻارڙن جي ڪيهن بنديخانو ٻُرائي ڇڏيو هو! پٽ جي دانهن تہ پيءُ کي وڳرائي وڌو، ماڻڪين ۾ لڙڪ تري آيس ۽ اتي ئي سڪي ويا. سڄڻ جون اکيون بہ آليون ٿي پيون. ٻيا ساٿي پنهنجي ڪچهري ۾ رڌل هئا. سڄڻ جي اندر ۾ آڳ پئي ٻري. ٻارڙو شيخن کي ڇڻ پٽڻ ۾ لڳو پيو هو.

وڇوڙي جو وقت اچي پڄي آيو سڄڻ ساٿين کان موڪلائي بنديخاني جي وڏي در ڏانهن وڌيو اڳيان ساڳي مائي ٻارڙي کي ڪڇ ۾ ڪٽي اڳتي وڌي رهي هئي، ٻارڙو ڪيهون ڪري پنتي واجهائي رهيو هو.

سڄڻ جون سوچون، سوريءَ چڙهيل هيون. "هي ٻارڙو" جو اسان جو آئيندو آهي، اڳانڌو آهي، نيٺ وڏو بہ ٿيندو تڏهن وقت ويچارو هوندو اوندهہ تي سهائي جي سوڀ اوس ٿيندي، پوءِ انهن شيخن کي زنگ لڳي چڪو هوندو، ٻارڙي جا هٿ سگهارا هوندا ۽ سيخون سٽ بہ نہ جهلينديس. ها، بيجان شيخون سندس اڳيان تڇ هونديون."

سڄڻ در ٽپيو ۽ سوچن جي سمنڊ مان نڪري اڳتي وڌندو شهر جي هُل گوڙ ۾ گم ٿي ويو. پويان بنديخاني جي ديوارن ۾ ٻارڙي جون ڪيهون اجا تائين ٻُري رهيون هيون. پڙاڏا هئا. سچ چئي رهيو هو:

"منهنجي آهہ اها، ڪڏهن ڪيرائينديڻ ڪوٽ کي."

سچ جي آه ٻارڙي جي دانهن ۾ وسائجي ويئي ۽ پري تائين ڳوڙن واهڻ وستين ڏانهن ڪاهيندي اڳيري ٿيندي رهندي.

❊❊

جيئان لوڪ لڇ ٿئي

آڌي رات آهي شهر کان فرلانگ کن اتر طرف تلاءَ جي پرسان پونگي ۾ هڪ عورت جي ڪنجهڻ، ٽڪا ٽڪا ساهه کڻڻ، وقفي وقفي سان هلڪي رڙ جا آواز ٻڌڻ ۾اچن ٿا، مرد سندس ٿهل ٽڪور پيو ڪري ۽ بيچيني کان اندر ٻاهر ٿئي پيو. مرد هڪ دفعو وري ٻه ٻاهر نڪتو اندران جهيڻي آواز ۾ عورت سڏ ڪيس "جمال! او جمال وڃي وٺي اچ."

"پر توکي هن حال ۾ ڪيئن ڇڏي وڃان، مون کي ڳچ دير لڳندي، تنهنجو الائي ڪهڙو حال ٿئي". پونگي ۾ واپس ٿيندي چيائين.

عورت آنڌ مانڌ جي حالت ۾ ڦٽڪي پيئي، خاموش وايو منڊل ۾ هلڪي دانهن لهر ٻڌجي پري ٿي، اوسي پاسي وارا سڀ ڏينهن جو پورهئي ڪري ننڊ ۾پڌل، مرد عورت مٿان جهڪي ٿو عورت سور کان نانجهي ٿي پاسو واريو سندس بدن ۾ جڻ سرنگون پيون لڳن، اوچتو عورت کان نيم بيهوشي واري حالت ۾ رڙ نڪتي.

"گهوڙا... مري ويس..." نيٺ ساٽي ٿي پيئي، اُيا ساهه گهٽجڻ لڳا، مرد تازو ڄاول ٻار ڪٽي ٿو. "پٽ" ڏاڍو خوش ٿيو رت ۾ ٻڏل ٻار کي ڇاتي سان لڳائي ڇڏيائين، اوچتو احساس ٿيس ته ٻار جي دل جي ڌڙڪن بند. گوشت جڳو جسم ٿڌو جڻ نانگڻ چمڪي ۽ سندس بدن ۾ مٿي کان پيرن تائين ڪرنٽ پيدا ڪندي ويئي، ڪنن مان زوزاٽ نڪري ويس، ڪيڏي سڪ ڪانپوءِ "پٽ" ڄائو ته مئل. زال ڏانهن ڏسي ٿو جا بيهوشي جي حالت ۾ ابتيون سبتيون ڳالهيون پئي ڪري.

سوچون... خيال... ڪيڏي سَڌ هيس پٽ جي. "هن پيٽ رولي وڏو آهي نه ته ڳوٺ کان پري ڪيئن رهان پر ڳوٺ ۾ بک مرڻو ته ڪونهي هتي اچا اپري سيري مزدوري لڳيو پوي".

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پيڙا... سوچڻ جو گوناگون سمنڊ.... ذهن تي زور ڏئي ٿو.

"مون کي ڇا ڪرڻ گهرجي، دائي کي ڪٿي وٺي اچان، نوري کي هٿ به هٿي سار سنيال به لهي آخر مون کي ٻار جو بلو ڪرڻو آهي". ٻار کي ڪپڙي ۾ ويڙهي، ڪڇ تي ڪٽي روانو ٿيو. ٻاٽ اونداهي تارن جي ٽم ٽم، ڪٿي ڪٿي ٽانڊاٽو ٽمڪي پيو.

شهر ۾ داخل ٿئي ٿو چپ چاپ... رکي رکي ڪتن جا ڀونڪاٽ...وڏندا وڃن، وڏي گهٽ مان ڦٽندڙ نِنڊي گهٽي لگهندي به زنانا آواز ٻڌڻ ۾ اچن ٿا، دائي جو گهر اچا ڇڏيو آهي، ڀت کي پاسو ڏئي آوازن تي ڪن ڏئي ٿو.

"امان خدا جي واسطي منهنجي اڳيان گهٽو نه ڏينس، آئون نٿي ڏسي سگهان" هڪ نوجوان عورت هڪ پوڙهي ڏڪندڙ آواز ۾ ڇڙٻيندي چيس. "وات بند ڪر ڪُتي، آئون توکي به گهٽو ڏيندس، تو اسان ۾ سگهه ڇڏي آهي، جو اڄا به تنهنجو منهن ڏسون... ڪميڻي..."

"امان مونُ کي ماري ڇڏ، گناهه مون ڪيو آهي، هن پسون جو ڪهڙو ڏوهه مون کي مارُ توکي به احساس ٿئي ته آندا ڪڙا آهن يا نه" نوجوان عورت عاجزاڻي آواز ۾ ڳالهايو "آهستي ڳالهاءِ پڙوي، اڄا به ذليل ڪندينءَ، پاڙي کي ٻڌائيندينءَ... پٽهين هجي ته؟ شڪر جو هن سال فارم پرجي ويس نه ته ڦاسي پوان ها، پر اڄا به هن ڦڙي لاءِ ماندي پيئي ٿئين" پوڙهي وراڻيو....

"منهنجي اکين اڳيان پري ڪرينس پوءِ جيئن وڻيئي تيئن ڪري ڇڏ، مون کي اکين تي پٽي ٻڌ..."

در کليو هڪ پاڇو ظاهر ٿيو جمال آڏو ٿي بيٺو هڪ عورت ڪڇ ۾ هڪ هڙ ايتري ۾ تازي ڄاول ٻار جي او... ئان جو آواز نڪرڻ شرط دٻجي ويو. جمال به پٺ ورتي... شايد گم ڪرڻ ٿي وڃي. زال جون دانهون.... پٽ جي سڏ..... زال جي بيهوشي.... جيئرو ٻار.... مئل ٻار... زال جي حالت مون کي ڇا ڪرڻ گهرجي "عورت هاڻ شهر جي لڳ ڀڳ وهندڙ واهه ڏانهن وڌي پر منهنجو ڇا وڃي، هن حرامي ٻار ۾ قدم ڊِرا ٿينس ٿا پر ٻار ۾ انهي جو ڪهڙو ڏوهه اهي ته اسان جون غلطيون رسمون ريتون آهن، هن سماج جون برايون آهن، عورت کي سڄي ڄمار جيڪڏهن چوديواري ۾ بند رکبو آهي ته اهي نتيجا نڪرندا. هن معصوم ڪهڙو گناهه ڪيو سوچون... هلڻ جي رفتار تيز ٿئيس

ٿي" هن کي پالينداسين هن سماج ۾ هي اسان جو پٽ ٿي جيئندو پر مون کي جلدي ڪرڻ گهرجي، جيڪڏهن مون ڪجهه سستي ڪئي ته هاڻي هوءَ ٻار کي ماري ڇڏيندي"

عورت هاڻي واهه جي ڪپ تي پهتي آهي، اچا هٿ ڏگها مس ٿي ڪري ته جمال جهپو هڻي ٻار ڦري ٿو وٺيس. عورت سراپجي ويئي، ڏپ ماں وات پٽيل ئي رهجي ويس. جمال مينهن واچ طوفان تي ويو عورت ڏپ ۾ ڏڪڻي ڪان وٺي گهر ڏانهن ڀڄي. اونداهي رات چپ چپات وري به ساڳي ماٺ ڪا به چرپر نه ساڳيو وايو منڊل.

رات جا ٻه حصا گذري چڪا آهن. جمال دائي کي وٺي ڀُونگي ۾ داخل ٿيو نوري جي حالت ڪجهه ٺيڪ آهي. سندس پاسي ۾ پيل ٻار ڪنهن مهل روئي ٿو نوري سندس روئڻ تي بي ستو هٿ مٿائنس ورائي ٿي ڇڏي. دائي کي گهر ۾ ڇڏي پاڻ واپس ٻاهر نڪتو. پونگي جي پر ۾ رکيل ڪوڏر رنبو هڪ هٿ ۾ جهلي اٿيو. اونداهي سبب دائي ۽ نوري سندس چر پر ڏسي نه سگهيون.

پونگي جي پر ۾ رکيل ڪپڙي جي هڙ ڪڇ ۾ ڪري شهر جي اوپرندي طرف وڃڻ لڳو وسندي کان پرپرو ٻبرن، ڪنڊن، ڪرڙن ۾ جمال کانسواءِ ٻيو ڪو به زنده انسان موجود نه آهي. انساني جسمن جا ڍانچا پوريل آهن. مٽي مٽي سان مليل آهي، ڪاٺيون ميڙي ٽانڊو ٻاري اڌ وال جي قبر کوٽڻ لڳو نرم زمين ۾ رنبو ايئن وهڻ لڳو ڄڻ زميندار جو ڪوڙو قلم. ڪافي دير بعد ڳنڙي کولي منجهائنس معصوم جو پتڪڙو مڙهه ڪڍيائين. پيءُ کانسواءِ ڪو ٻيو ڪانڌي موجود نه هو اکين مان لڙڪن سنديون لارون وهي بي جان ٻارڙي کي غسل ڪرائي رهيون هيون. وهائو تارو اپريو قبر تيار ٿي ويئي، پرهه ڦٽي جمال پونگي وٽ پهتو. ڪن ڏيئي آواز ٻڌائين. پيٽ ۾ ساهه پيس. شڪر نوري ڳالهائڻ جهڙي ته آهي.

نوري پوڙهي دائي سان ڳالهائي رهي هئي، رب مرادون پوريون ڪيم. مون کي ته سارئي ڪو نه هئي، ويچارو پڻهس نه هجي ها ته الائي پٽ جو ڪهڙو حال ٿئي ها؟ وري الا ڪيڏانهن ويو ڪيڏي دير کان آهي ئي ڪو نه رب خير ڪري.

”اي امان رب خير ڪندو اڇي ويندو“
جمال سوچڻ لڳو رات جي پيٽ ۾ ڪڏهن ته ڪيڏا نه ڪلور ٿين ٿا ۽ ڪڏهن رات جي پيٽ ۾ انسان تقدير جا فيصلا بدلايو ڇڏي، رات ويچاري اوگهڙ ڊڪ آهي.
پونگي ۾ داخل ٿي ڏيئي جي روشني ۾ نوري ڏانهن ڏٺائين.
نوري به ڪيس ڏسي مرڪي پيئي، جمال به اڇي پر ۾ ٻار وٺ وينو دائي به خوشامد ڪندي چيس ”ابا قلندر ٻچو بچايو. تنهنجي تمنا پٽ جي پوري ٿي، وات ماڻهس جهڙو آهي، باقي اکيون سچيون توتي ويون آهينس.
جمال مرڪڻ لڳو ” آخر ته اسان جو ٻچو آهي نه......
..... ڪافي ڏينهن بعد دير سان جمال ساڳي گهر وٽان لگهندي پوڙهي جو آواز ڪن تي پيس، رب جو شان، ڇڻ واهه تي ملائڪ بيٺل هو جو جهپو هٽي قري ويم. ماڻهو هجي ته ضرور ڳالهيون هلن، خواريون ٿين، رب جو شان نه ته ٽڪي جا ٿي وڃون ها.
” امان ڇڱو ٿيو ته ملائڪ ڪٽي ويس، نه ته تون منهنجو جيئڻ حرام ڪري ڇڏين ها.
جمال ٻاڻ کي ملائڪ سمجهڻ لڳو پر آئون ته انسان آهيان....
اهو انساني عمل جو نتيجو آهي، انسان ڪوشش سان قسمت بدلايو ڇڏين.
پونگي ۾ ڏيئو ٽمڪي رهيو آهي، نوري ٻار کي سندس ڪڇ ۾ ليٽائي چيو
” پٽ کي جهل تون آئون ماني ڪٽي اچان.“
جمال ڏيئي جي جهڪي روشني ۾ ٻار کي ڏسڻ لڳو جو پتڪڙي ڪل ڪلي رهيو آهي، جمال کيس ڇاتي سان لائي ڇڏيو.

❋❋

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وريا واهوندا

هن پراڻي جڳهه ڪي گهوري ڏٺو ۽ ڪيسي مان چاٻي ڪڍي تالو کولڻ لڳو. هاڻي ته دنيا ۾ مون لاءِ هي کنڊر ئي بچيو آهي. ماڻهو جي جياتي ڪان پراڻي هي ڪوٺي، جڻ جيئري قبر ۾ هجان. در کولي ڪاٺ جي پيچل ڏاڪڻ تان خيال سان چڙهڻ لڳو ڪٽي پيچل ڏاڪي مان هليو وڃان پوءِ به ته منهنجو آڪيرو آهي. جتي سڄي ڏينهن جي هڻ هٽان بعد اڪيلائي جو عذاب ڀوڳيندو آهيان. ڊيوٽي ڪانپوءِ هتي اچيو دفن ٿيو وڃان. اڪيلائي ۾ ويتر يادون مسئلا بڻجيو پون نراسائي هيڪاري وڌيو وڃي. سال پورو مون جنگ ڪئي آهي، پاڻ سان.

کٽ تي ليٽي پيو اکيون بند ڪري سپنن جي ٽٽل تند جوڙڻ لڳو وکريل سپنا. ڌاڳو ڌاڳو ڪري يادن جي سلسلي کي سهيڙڻ لڳو سپنا جي ساڀيان نه ته ويراڳ جي رڻ ۾ رلي وکري ويا. پري ويا.

ٽڏو ساهه پريائين هن مهل ڪراچي ۾ وڃي. ڪوا چي مون سان ڳالهائي، ٻه ٿهڪ ڏي، کلي ۽ مون کي کلائي پر مون وٽ ڪير ايندو؟ منهنجي ويران زندگي ۾ ڪير ايندو؟. خشڪ ڳالهيون ڪا رنگيني ڪانهي، بور ڪندڙ مسئلا. تڏهن ته سپ يار ڪجهه وقت ڪانپوءِ پڇيو وڃن. جيڪڏهن ڪو گهڙي ڪن اچي ٿو ته به اک پوري ڪري. هي ڪتابن جا ڍڳ ۽ اڪيلائي، اها ئي زندگي آهي؟ ماڻهو پنهنجي وندر لاءِ ڪئين شيون پيدا ڪري ورتيون آهن، ٽي وي، وي سي آر سئنيما جي پردي تي ماڻهو ڪان به وڏا. سندس عڪس، سهڻا روپ. مشين ماڻهو جو دماغ ڦيرائي ڇڏيو آهي، پر مونکي ته سڪون نٿو ملي، سپ ڪجهه ڏسندي اندر ۾ آگ لڳي ويندي آهي.

مون زينا جي صلاح نه مڃي، دوزخ ۾ ٽپو ڏنو آهي، معمولي آواز تي ڪن ايا ٿيو وڃن هي منهنجا ڪن ڏاڪڻ تي ڪنهنجي پيرن جو آواز ٻڌڻ لاءِ آتا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڇو آهن؟ آخر هر هر... ڪير ايندو؟ پر ڪو ته اچي، ماٺ ڪي مات ڏيڻ ڪو به نه ايندو. منهنجي قبر تي سڀ سهارا وقتي آهن. موسمي گل وانگر تڙيو خوشبو ڪن ۽ وري ڪومائجي وڃن.

ڪاٺ جي ڏاڪڻ وڃڻ لڳي تي، سندس منهن تي سرهائي جهڪي، ڪير آهي؟ ڪا عظيم هستي جا ڪجهه پل مون ڪي اڪيلائي جي طوفانن مان ڪڍڻ جو سبب بڻجندي.

" هلو جاني"

" اڙي جاني تون، هن مهل خواب ته ڪو نه پيو ڏسان"

ٻئي ٻڪيڻ پئي مليا. ڇڱو ويهه پلا. هتان ئي ويهه"

" ها ڏي خبر. ڇا حال آهي"

" يار منهنجي وهم گمان ۾ ڪو نه هو ته تون اڄ ملي ويندين"

" بس يار لوهه پيا آهيون. وڃهه مليو ته هليو آيس"

" ڏاڍو سٺو آئون اڪيلو ويٺو هوس، بور پئي ٿيس"

" توکي ڇا هي؟ چڙو چانڊ نه گهر نه ٻار اها ڪوٺي اهي ڪتاب آرام لڳا پيا آهن"

"بس پيا ڏورڻ ڏيون"

" نه بابا! اتي ٺيڪ آهيون. اسان ڪان پڇ گهوڙا گهوڙا وڏي نوڪري وڏي پگهار ته وري اوترا ڪتڪا. اسان ڪان پڇ ٿي تي نوڪريون تا ڪيون پوءِ به پورت ناهي، 2 پهر آرام ڪونهي، ٻارڙن ڪي ۽ گهر ڪي وقت نٿا ڏئي سگهون"

"يار الائي ڇا آهي، ماڻهو ڪتي خوش ڪونهي، اوهين اسان ڪي خوشنصيب ٿا سمجهو اسين اوهان تي شڪ ڪريون ٿا پر هر ڪو هاءِ هاءِ توڪري.

" اڙي بابا سولا آهيو ڳوٺ جو ڳوٺ ۾ آهيو ماستري ڇڱي آهي، اسان ڪان پڇ پل به چين ڪونهي، آئون ته سوچيان ٿو ته پورهيو ئي ڪجي، هاري ٿجي، ٻهراڙي ۾. شهر جي هل هنگامي ڪان پري ڪا پونگي هجي، پنهنجي ٻچن سان گڏ رهيو پيو هج. نه روبوٽ هجون. خير ڇڏ انهن ڳالهين کي، پيو ڪهڙو حال آهي؟"

بس پيو وقت گذري پر بيهه چانهه جو چوان پوءِ تا ڪچهري ڪريون"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چڏ بابا چانهه پي پي آندا ئي سڙي ويا آهن، قرآن ڪا نہ تي وٺي، تون ويهہ تہ سهي“

”جيڪا تنهنجي مرضي، هي ننڍو شهر آ، چانهه پيئاري دوستن جو آڌر ڀاءُ ڪندا آهيون، تون چانهه بہ نٿو پيئين.“

”خير، ها تہ شادي ٻادي جو ڪو آسرو آهي؟“

”بس نہ پڇ، ڪو آسرو ڪونهي، اسين ملنگ ماڻهو ڪنهن کي پنهنجا ٻچا ڪڙا آهن.“

”چئبو اجا اتيئي بيٺو آهين، جتي ڇڏيو هو مانءُ؟“

”پيو ڇا ڪريان؟ هجي ڪو تڏو ڇگُوءِ گهر گهاٽ“

”بابا شادي ڪر شادي، نہ تہ تباهہ ٿي ويندين، صفا فرسٽيڊ ٿي ويندين، هن پراڻي سلسلي جو ڇا ٿيو؟“

”ڪهڙو سلسلو؟“

”واه چئبو بہ ٿي سلسلا آهن؟“

”اڙي نہ بابا اها ڳالهہ ناهي، اُهي ڏينهن اُهي شينهن، پهچ نہ ساري سگهياسين هٿ ڪڍي ڇڏيائين، ٻي ڪنهن جي حياتي ڇو تباهہ ڪجي؟ ڪهڙو فائدو؟ هو وڏا ماڻهو اسين پهاڙ جي پيرن ۾ ڪڪري“

”واهہ سائين تون تہ ڪو صفا بيوقوف آهين، تباهي تہ اها آهي تون هتي برباد هوءَ ويچاري هوڏانهن هميشہ لاءِ گهاٽي جهڙي پئي حياتي گذاريندي“

”پر يار ڪري بہ ڇا ٿي سگهيس، جوڪر ڪٽڻ لاءِ ڪافي سوچيو هئم تہ وقت گذرندو تہ هڪبئي کي وساري ڇڏينداسين پر يار زينا کي پل بہ نہ وساري سگهيو آهيان، سندس ياد منهنجو جيءُ جهوري ڇڏيو آهي، وسارڻ ناممڪن ٿي پيو آهي، وس ڏاڍا ڪيا اٿم پاڻ تي جبر ڪيو اٿم، دل تي پٿر رکيو اٿم پر سڀ ڪجهہ فضول“

”مون توکي پهرين ئي چيو هو تہ اها نہ ٿيڻي ڳالهہ آهي، فطرت جي ئي خلاف آهي.

”پوءِ ڪو حل ٻڌاءِ، هاڻي آئون وڌيڪ سهي نٿو سگهان، ٻڌايائين مون سال پورو زهر جا ڍڪ پريا آهن، مون پل پل گهاءُ ڪري گذاريو آهي“

”آئون چوان ٿو تون انتهائي بزدل آهين، پاڻ کي بہ تباهہ ٿو ڪرين ۽ هن

معصوم حياتي جو بہ قاتل آهين. تون سندس چوڻ موٽائي خودڪشي ڪئي آهي، بس هوءَ خوش آهي، ڪٿي آ ڪر، يارو ياري، اڄڪلهہ اهي واٽون ڪلي پيون آهن. ڪورٽ ۾ پاڻهي ڳالهہ چٽي ٿيندي، ہ تي ڏينهن تڪليف ٿيندي، لڙ پاڻي لٿو تہ بس. نہ تہ بس سنڌ گدڙن ڪا نہ ڪاڏي آهي پر رڳو يار راضي هجي"

ڪانئس ٿڏو ساهہ نڪري ويو منهن تي ڏک جي ريکا اُسري آئي" ڪيئن ٿيندو اهو سڀ ڪجهہ؟"

"اڙي تون ڪو ياڙيو آهين، گيدي، اجا بہ تجربا پيو ڪرين. وقت ويو ناهي، وڏيڪ ذليل نہ ٿي، تون ڪولي تي هليو اچ مون وٽ. ڪورٽ مان واندو ٿي پوءِ توکي اهڙي هنڌ ڇڏي اچان جتي هنن جو پاڇو بہ نہ پهچي سگهي، اهڙيون جايون آهن سنڌ ۾. باقي اجا بہ سستي ڪيئي سڄي عمر پڇتائيندين. چڱو آءُ هلان ٿو"

"سوچيان ٿو پر تون ويهہ تہ سهي"

" وري سياڻي ملنداسين. تنهنجي زندگيءَ جي مايوسين ۽ محرومين جو ڪارڻ رڳو اهو آهي،" حياتي ۾ ٻار نہ هجن. زال نہ هجي، نہ گهر. تہ ڪا زندگي ڇٽبي، رڳو ڏر ۾ پيو هوندي ماٺهو ٽڪي ٽني اچي تہ ڪو در ڪولي، پڇي هال اوري ڪي ٻار هجن جي ٽنگن ۾ چنبڙي پون، ڳالهائين، ٻولهائين، روئن کلن تہ ذهن مشغول رهندو. اها ئي زندگي آهي ۽ پوءِ يادون هري آيس، ڪاجل پري هئي جا سندس تصور جي ڪينجهر مٿان اڏامي رهي هئي، ڪا وڇڙيل ڪونج هئي جا وڇوڙي جي ورلاپن ۾ ڪوڪي رهي هئي. سندس ٻاڪارن وايو منڊل ٻرائي ڇڏيو هو اڏما وڇوڙا بنجي دماغ ۾ گهوماٽيون ڪائڻ لڳا. زينا جي پيار جو هل پر واسينگ وانگي ڦڻ ڪڍي ڏنگڻ آيو هوس، اڄ ڪان سال اڳ وڇڙڻ ڪان اڳ زينا ڪيترا ايلاز ڪيا هئا" تون همت ڪر ٻي ڳالهہ جو ڪنڪو نہ ڪر، مون وٽ جيڪي زيور آهن. اهي وڪڻي توکي ڏيندس پر هتان مون کي وٺي هل، تو چو اچي دل لاٿي آهي سير چاڙهي هٿ نہ ڪڍ، اسين ٻئي ٽناسين تہ پور پور ٿي ويندااسين. ڪک نہ ڪک پيڙو ٿيندو منهنجي صلاح مڃ، هل تہ هلون پورهيو ڪنداسين، رکو ٽکر کائينداسين پر گڏ تہ هونداسين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آئون ڪيس رڳو دلاسا ڏيندو رهيو هئس نہ زينا زور بار وجهي تنهنجو سڳ وٺندس، باقي ويال چو ڪٺون. پر زينا رڙيون ڪيون هيون سڳ؟ تون چريو تہ نہ ٿيو آهين. اسان جي ٻڻ مان ڪا گهر ڄائي لاٿو لهي نہ اٿئي، ڪنهن نياڻي اڪيو نہ ٻڌو مون ڪي تون وٺهي ڪندي؟ ائين چئو تہ ڏڃين ٿو. منهنجي ڀائرن جي بندوقن کان، بابي جي اميراڻي ڏيک کان، اڪيون پوري ڇڏيون اٿيئي، توڪي خبر آهي تہ بابا وارن ڪي تورو بہ واءُ پيو تہ وري منهن ڏسڻ لاءِ سڪندين! توڪي تہ سڄي خبر آهي پوءِ بہ. پر مون هڪ بہ نہ ٻڌيس، ٻارنهن مهينا ڇا گذريا آهن، جڻ ٻارنهن وهيون وڃائي ڇڏيم ۽ هو ڪوٽن جي ڪنگرن ۾ گم ٿي ويئي آهي، اهي ڪوٽ ڪئين جوانيون ڳهي ويا. ڪئين احساسن ۽ جذبن جا قاتل آهن. اهي ڪوٽ، بس وقت جي وير زينا جي جوان تمنائن جي قبر، ڪي بہ لٽي ڇڏيندي، هوءَ رڳو هڏن جي هڙ ٿي ويندي، ماس من جو مانداڻ ڪوڙي ويندس، روح جي تڙپ ۽ اوسيئڙو رت سڪائي ڇڏيندس رڳو پساهہ پٽي ڪٽندي، اهو پاپ آهي، آئون پاپي آهيان.

ضمير جي عدالت ۾ آئون سندس ڏوهي آهيان، اهڙو ڏوهي جنهن جي ڪا سزا سجهي ئي ڪو نہ ٿي. هو لاڳيتو سوچيندو رهيو. اهي سوچون سندس وجود ڏڪائي ڇڏينديون هيون، ڪي ڏينهن تہ ڊيوٽي تي وڃڻ بدران کٽ تي پيو هو ۽ پلا منهنجو تہ ڪو مائٽ ڪونهي، بس هڪ ئي سڳ تہ آهي، دنيا ۾ پيار جو رشتو پاءُ بہ جيڪڏهن پيار نہ ڏئي تہ ڇا ڄمو رشتو ڇا جو رت. رشتا سڀ آهن. پيار جا، پيار ئي اهڙو جذبو آهي، جنهن ڪري هي دنيا قائم آهي.

سندس ذهن جي اسٽيج تي عجيب خيال هئا، وهم هئا، وسوسا هئا، هن کو فيصلو ڪرڻ ٿي چاهيو حياتي گهارڻ لاءِ ڪا واٽ وٺڻ ٿي چاهي.

۽ پوءِ هڪ ڏينهن شام جو سج لڙيئي ڪاهي پيو جهنگ ۾ شهر ڪلن پري، سڏي واٽ ڇڏي اڙانگن پيچرن تان ڪنڊا لتاڙيندي وڌندو رهيو. اهي اڙانگا پنڌ سال اڳتي ڏسي چڪو هو سندس آجيان لاءِ ڪرڙ ڪنڊا ايا ٿي ٿي ويا جڻ صدين کان پوءِ هتي آيو هجي، سج لٿو تہ رات جي اونداهي گهري ٿي ويئي، سندس منزل ويجهي هئي، پير پير ۾ ڏيئي ماسي نيامت جي پونگي ۾ گهڙي آيو ۽ اونداهي رات ۾ سوچڻ لڳو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويچاري ماسي نيامت، اجا ساڳي حال ۾ آهي، سندس ونگي، جڏهن پهريون ڀيرو ماستري جو آرڊر مليو هو تہ ڳوٺاڻي زندگي ۾ ويڳاڻو ٿي پيو هوس، مانيءَ لاءِ ماسي نيامت سان ئي ڳالھ ٻولھ ٿي هئي، سامان سيڌو هٽ خرچي ملندي هئي تہ هٽ مٿي ڪري دعائون ڏيندي هئي.

ايتري ۾ پوڙهي بہ اچي ويئي، ماچيس ڪٽي تيلي ٻاريائين، منجي تي ماٺھو ڏسي هراسجي ويئي.

"ماسي الڪو نہ ڪر پنھنجو آهيان، گھبراءِ نہ!"

ايءَ گھوڙا تون، بچين شل، تو تہ ساھہ ڪڍيو هو بس ياڪر پائي هٽ تي چمي ڏنائين اڙي ابا!... هيءَ وڏيڻ!... پر توکي شابس هجي، تڪڙو ور ڪيو اٿيئي، يلا ڪنھن ڏنو وائنو تہ ڪونہ.

نہ ماسي چريو ٿورئي آهيان، تو ڪو بہ ڪٿڪو نہ ڪر، تون ڏي حال احوال.

اي ابا تون ٻاهہ ٻاري هليو وئين، پويان ڇا گذري پرائي نياڻي سان ڇا وهيو واپريو سا خدا کي خبر آهي.

ماسي ڇا ٿيو يلا ٻڌاءِ تہ سهي؟

بس ابا اهو بہ چڱو هو جو هي پونگي ڳوٺ کان پاسيري آهي، مڙس اچي مهيني پئي، اهو پيٽ پنيان ولايتون وچي ڪٽي، پٽ اسان جو ڪونهي، اهي نياڻي وچي ورن پيڙيون ٿيون، عيد مراد اچن پوءِ اڪيلو سر آهيان، اها پونگي ۾ آئون آهيان پر ٻابا زهجي آئي ڏٽين کي خبر پئي تہ مون غريب کي گولي هٽي ڪين، هو وڏا ماڻھو آسين سندن در جا ڪتا.

ها ماسي زينا، ٻڌا ڪهڙا حال آهن؟

اڙي ابا ڪنھن جائي جو پلاند نہ اٽڪي، اوهين مرد آهيو زور آور پر زينا جو حال ڏسين تہ اڏ ٻہ ڪا نہ رهي آهي، جڏهن کان تون ويو آهين؛ بس بابا مڙئي رحم ڪيو رب پاڻس کي پڪ نہ ٿي، شڪ تہ پيو ڳو چوٽ ٿي ڪيائين پر گھر اندر ئي پاڻس کي ڪو پاڇو پيو، ابا پوءِ مرد ...ت نہ بگڙي شل، مڙس وسهي ڪر، وڏيءَ وڏيريءَ ڪوڙ سوڙهٽي جند ڇڏايائينس، جيئن تيئن ساھہ بچيس.

ماسي پوءِ هاڻ؟

پر بچين شل توکي بہ شابس هجي، ور سگھو ور ڪيو اٿئي، بس ماسي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گذري ڪي ياد نہ ڪر. مون زينا ڪي جنجال ۾ وجھڻ نہ ٿي گھريو.

ابا تون مون وٽ اچين هان. اسان اڇي سينڌ اُس ۾ ڪا نہ ڪئي آهي، ڪوحيلو ٿي پئي ها.

ماسي هاڻ بہ ڳالھہ پري تہ ڪونهي؟

آئون ڇا ڪريان پٽ تو ۾ مڙسي هجي تہ. ڇوري تہ موري پنن سوڌي تو حوالي ڪئي تو پوٺو پوءِ پلا زال ذات ڇا ڪري؟

ماسي پلا زينا مون ڪي ساريندي آهي؟

بچينم انهن ڳالهين ڪي ڪٽي ڇڏي، سندس حال ڏسيو مون ڪي وڌا پون، تولاءِ پاڻ ڪي خاڪ ڪري ڇڏيو اٿس پر ڪڏهن نويڪلائي ۾ مون ڪي ہڪ وجهي يُڪون ڪندي ۽ ہاڪاريندي آهي. پوڙهي ڳالهہ ڪندي روئي ڏنو. گگ ڳڙي پيس، پوتيءَ سان گگ اگهي ڇوڻ لڳي ابا تو چگو نہ ڪيو پيڙي ۾ چاڙهي ڦرهو نہ ڪيبو آهي.

بس ماسي ڏوهي آهيان زينا جو هاڻ تون مڙسي ڪر.

تون ڇئو پلا آئون ڇا ڪريان؟ ڪرٽو تہ اوهان ڪي آهي.

بس زينا ڪي ہڏاءِ تہ آئون ڪيس هميشہ لاءِ پنهنجو ڪرڻ ٿو گهران. ہي پيري ايندس تہ زينا ڪي ساڻ وٺي ويندس. تون رکو اسهڻ جو ٿڻ پڇي ڏي زينا ڪان.

اڙي ابا شل ڪا الله توکي سگهہ ڏئي، آئون آئي هيس، ہتي ہاري هي پت گراهہ ڪاءُ اچا پٽهس ڪي کير گرم ڪري ڏيٽو اٿم ماٺهس ڪي زور ڏيٽا اٿم پوءِ ڪنڌ پاسو ڪري چوانس ٿي. پوڙهي ويندي ويندي ہتي اجهائيندي ويئي، هن پت مان بہ ٿي گرهہ هنيا ۽ گهڙي مان پاٺي پي ليٽي پيو خدا ڪري زينا تيار ٿئي، هليا ويندا سين، هتان ڏور تمام گهڻو ڏور جتي ڪو بہ سڃاڻو نہ هجي، ماسي نيامت بہ نہ جتي رکو زينا ۽ آئون هجون مزدوري ڪنداسين. ڪا پونگي اڏي رهنداسين. دنيا ئي الڳ اڏينداسين.پير جي دنيا، پنهنجهائپ جي دنيا پر زينا نہ هلي تہ؟!! اهو احساس ٿيندي سڄو وتجي ويڃي ٿو متو ڦري ويس.

هن وچ وارا 12 مهينا الائي ڇا ڇا سوچيو هجي؟ ڪهڙا فيصلا ڪري چڪي هجي؟ حالتن سان ٺاهہ ڪري چڪي هجي؟.... نہ نہ هو اهڙي ناهي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

زينا اهڙي ناهي.

انهن وسوسن ۾ ڪافي رات لنگهي ويئي، آڌيءَ رات ڌاري پوڙهي نيامت نڪاءَ اچي ڪيو. لوڪ سمهي پيو هو. ٻتي ڦري ته نيامت جي منهن تي سرهائي ڏٺائين.

ها ماسي ڪا خير جي خبر؟

الله حياتي ڏيس، ماڻهس کي زور ڏيئي واندي ٿيس. سندس ڪونيءَ ۾ گهڙيس جاڳي پئي. تنهن جو ٻڌي چري ٿي پيئي. چنبڙي ويم. ياڪر وجهي سڏڪا ڀرڻ لڳي، بس ابا ڏوهه سڄو تنهنجو آهي. تون پاڻ به هلاڪ ٿئين. هن کي به رت رئاڙيئي. بس هاڻي وڃي بندوبست ڪري جمعي رات سومهڻي مهل ڪوٺ جي اترئين ڪنڊ وٽان نم جي وڻ هيٺ بيٺو هججان. پئسي ڏوڪڙ جو الڪو نه ڪجان. ڪوٺ اندر پيل تيل جو ڊرم آئون ايو ڪري ڇڏيندس ڪنڊ ۾. ان تان چڙهي ڪوٺ ٽپي ايندي تو وٽ. تون تيار بيٺو هججان. پوءِ ڪٿن ياڳ اوهان جا. هن گهر جي ڇائي ته جواني ماٺي، سک جو ساهه ڪٽي.

چڱو ماسي آئون هلان ٿو جمعي رات تائين الله واهي. ابا آڌيءَ مهل ڪاڏي ترسي پئو اسر ويل جهونڪڙي ۾ هليو وڃجان.

نه نه ماسي ڪوهه ڏيڍ پنڌ نه مارينڌو ڪو ڪتڻ ڪڙو ڏسي نه. ڪتو نه ڏسي نه پونڪي. راتو رات واپس. زينا کي پڪو ڪجين. جمعي رات آئون ايندس.

چڱو ابا خدا چڱي ڪندو.

هو آهستي آهستي نڪري ڳوٺ کان ڏور جهنگ ۾ گهڙي پيو. پير پٽ تي نه پئي لڳس. رات جي چپ چاپ حياتي ۾ وڌندو وڃي. ٽڏ جي چرچر وايو منڊل ۾ عجيب آواز پئي پيدا ڪري پري ڪان ڪو گدڙ اونائي خاموشي جو سينو ٿوڙي ڇڏي آواز گونجندو وڃي. پري پري تائين.

رات اڃا ڪافي آهي. سندس نڪاٽو اڃا اڌ ميل ڪن ٿيندو. هن مهل شهر ۾ داخل ٿيڻ نيڪ ناهي چوڪيدار ڏسندا شڪ ڪندا. صبح جو موڪل وٺي آرام ڪندس. هن ڪيڙ ڪي پر ڏيئي ٿو سمهان. ڇاڻ صبح ٿيو.

ٻانهن سري کان ڏئي آهلي ٿو پيئي. ننڊ ديوي پاڪر ۾ وٺي ڇڏيس. پيرن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڀڙڪڻ لڳس. ڦوڪ سان ٽنگ ۾ چڙهي ڪنهن لٽ هٽي ڪڍي، ٻيو ڏڪ لڳو سندس پيرن لٽ زور سان پٽ تي هڻڻ لڳو سندس پيرن ۾ نانگ تڙپي رهيو آهي، سندس پيرن مٿان ٻن هنڌن تان رت ٽمي رهيو آهي، سور وڌڻ لڳو مٿو ڦرڻ لڳس. زينا هاڻي ڇا ٿيندو؟ آئون هلان ٿو ڏور ڪوهين جتان ڪو به نہ ورندو آهي، زينا پنهنجي پاڳ ۾ ويچوڙو آهي، هاڻ مون تي ميار ڪونهي، سور جي سٽ دل ۾ محسوس ڪيائين ڇرڪ ڀري جاڳي پيو.

سامهون پرهہ ڦٽي جي لالاڻ شفق تي ڇائنجي رهي هئي، پکي لاتيون لنوي رهيا هئا. سندس منهن تي مرڪ تري آئي.

**

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اوسيئڙو

گهُگهه اونداهي رات ۾ هن ننڍڙي شهر جي سنسان گهٽين ۾ رڳو ڪنهن مهل ڪتن جا ڪوڪاٽ ٻڌڻ ۾ ٿي آيس، بجلي بنا هنن ننڍن شهرن ۾ سج لٿي ڪانپوءِ ڪڪڙو ڪو لڳي پيئي آهي، پير سنيالي رکندو گٽر لتاڙيندو وڃندو وڃي، ساڄو هٿ زري زري ور ۾لڳل ڪنهن ٿوس شيءِ سان لڳي وري ڏرڪي ٿي ويس، راتين جو رولاڪ هو اڄ ورهين ڪانپوءِ هن شهر ۾ وڃندڙ اونداهي رات ۾ پير پاتو هئائين، وچ وار عرصي ۾ شهر ۾ ڪا به تبديلي نه آئي هئي، رات جو ساڳيون جڳهيون ساڳيا روڊ رستا.

هڪ در وٽ بيهي ٿو رهي،هيڏانهن هوڏانهن ڏسي در کي ڪن ڏيئي بيٺو رکي رکي ڪو کنگهه جو ٽونڪار ٻڌڻ ۾ آيو ٿي نه ته بس، گهاگهه شڪاري هو پل ڪن ۾ پرکي ورتائين، "کنگهندڙ ماڻهو پورو ٿيو پيو آهي، ست ئي ڪونهيس، اجهاڻو پيو آهي، پر چاڪ هجي ته به مون کي ڇا ٿو ڪري سگهي، اجا ٻانهن ۾ ٻل آهي، ور ۾ رات جو ساٿي آهي، رڳو لبلبي دٻائڻ جي دير آهي، رستي جو ڍنگر ڍير ٿي ويندو.

سندس ڦڙت بدن ۾ سگهه آئي، ٻي گهڙي ديوار ٽپي گهر جي اڱڻ تي پهچي چڪو هو اجا پير مس ڪوڙيائين ته هڪ پاڇو پاڻ ڏانهن وڌندو ڏٺائين، ور مان روالور ڪڍي تيار ٿي بيٺو پاڇو گهر جي ويجهو اچي پهتوءِ سرٻاٽ ڪن پيس، در ڪليل هو پوءِ مٿان ڇو ٽپو ڏنئي، تون هل رڌڻي وٽ پيل کٽ تي ويهه، آئون اجهو ٿي اچان".

عورت جي ڳجهارت سمجهه ۾ نه آيس، ڪي گهڙيون سوچڻ ۾ پئجي ويو "ته ڇٽبو مون کي پنهنجو ڇگهه سمجهي ويهاريو اٿس، مڙس کان چوريءَ ٻئي جي ٻکن ۾ رات جو اوجاڳو ٿي ڪري، اڄ وهون ٽا ونگار خير ۾، ٻه گوليون خرچ ڪري هن رن کي مزو چکايان ته ڇگهه ڪيئن ڪبا آهن، ڪُتي رن مئي ڇڱي آهي، مون کي ڇا آهي ٽڪاءَ سان واچوڙو ٿي ويندو پويان پيا لوڙيندا."

عورت اچي سندس پر وسائي، ٻانهن ڇيلهه تان ورائي ڏوراپا ڏيڻ لڳي" ست ڏينهن لاتا اٿئي، ڄڻ ست سال گذريا آهن"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خبردار اڳتي ڪجي آهين. چوڻ به ڪيئي ته ڇهه ئي گوليون پار ڪندوسانءِ. گهٽا ڏينهن چگهه سان رنگ رليون ڪيون اٿئي، ٻڌاءِ ڪير يار اٿئي" سندس سرہاڻن ۾ ڪروڙ جا تير هئا. عورت جي اندر جي آهن سڏڪن جي صورت ورتي.

چاڳ ڇڏ لونڍيا ڪري ٿي چگهه وري روئي ٿي، دير ڪيئي ته اڌ ماريندوسانءِ."

عورت گهٽيل اوچنگار ڏني. پريان ڪنگهه جو ٺونڪار بند ٿي ويو هو " خدا جي واسطي مون کي ماري ڇڏ. منهنجي جند ڇٽي پوي هن سورن مان. خون خدا ڪارڻ معاف اٿئي مون کي هن عذاب مان ڇڏاءِ"

"چا ٿيو هن کي، مرڻ لاءِ تيار ٿي ويئي، مرڻ جي سڌ ڪرڻ ته سولي آهي پر مرڻ ڏکيو"

"نه نه سچ پچ آئون مرڻ لاءِ تيار آهيان. مون کي هن حياتي کان نفرت آهي، نتي جيئڻ گهران. هيءَ گهاٽي جهڙي زندگي نٿي کپي."

"اهو ڪنگهيو ڪير پئي"

"اهوئي هن نياڳي جو ور آهي"

"ڳالهه ڇا آهي؟ ٻڌاءِ مون کي، سچي ڳالهه ٻڌاءِ، تو مون کي ٻڏتر ۾ وجهي ڇڏيو آهي."

"نيڪ آهي انهي وچن سان ته تون اڄ مون کي هن حياتي مان جند ڇڏرائيندين ۽ آئون اندر ۾ ٻرندڙ آگ هڪ پيرو ڪنهن کي ٻڌائڻ گهران ٿي."

"تون ڳالهه ته ڪر"

"آئون ڪاليج ۾ مس داخل ٿيس ته منهنجي مڙس ۽ منهنجو پاڻ ۾ حياتي جو رشتو جڙيو. اسان مائٽن ۽ سماج سان بغاوت ڪئي. ريتن رسمن جا ٻنڌڻ ٽوڙي مٽ مائٽ ڇڏي لوڪ کان لڪي نئين واٽ ورتيسين چار سال لنگهيا به ٻار ڏيءَ پٽ ڄاوا پر منهنجي مڙس کي سلهه وٺي ويئي ۽ اچي گوڏا جهڪايائين. ڪلارڪ ماٺهو اپري سيري چونڊي ميڙي علاج ۾ پوري ٿي ويئي، ڏنڌي جي ڳولها ڪيم پر اسان وٽ عورتن کي ڏنڌو ملڻ به وڏي ڳالهه آهي، مٺن مائٽن ڏانهن کهڙو منهن کڻي وڃون. انهن کي نه وري اسان جي خبر هئي پوءِ بکون اچي ويون...."

"اهو ڪير آهي، جنهن لاءِ ست ڏينهن ست سال ٿي پاسئي"

اهو به تو وانگر رات جو شڪاري آهي، جو جسم جو ملهه پنج رپيا ڏيندو آهي، انهن مان پيٽ ۾ گراهه وجهندا آهيون پر هو مردار به ستن ڏينهن کان

آيو ئي ڪونھي، ٻچا ٻن ڏينھن کان بک ۾ نستا ٿي ڪري پيا. اڄ " پاڙي وارن کان ٽڪر وٺي سمھاري آئي آھيان. ھاڻي دير نہ ڪر. مون کي ھن حياتي مان ڇڏاءِ خون توکي معاف آھي، پوءِ ڪتين پوين جا پاڳ. پيٽ لاءِ ٻچن لاءِ اھي انگل بہ ڪيم. "

روالور ور ۾ ھٽي، ھٿ کيسي ۾ وڌائين. ھٿ ۾ ڳاڙھو نوٽ ڇڪجي آيو سندس پنبڻ پسيا لڙڪ نوٽ تي ڪريا. ھٿ وڌائي نوٽ عورت کي ڏنائين. تہ ھوءَ حيران ٿي ويئي، انتظار ڪرڻ لڳي وري بہ پل صراط کان لنگھڻ جو.

رات جو رولاڪ اڳتي وڌيو عورت جا ھوش حواس گم ٿي ويا وري بہ ساڳيو بت ٻڌجي بيھي رھي پر ھو در ڏانھن وڌيو ۽ عورت جي ڪن تي رڳو ھي پڙلاءُ پيو" آئون ھر ھفتي ايندس منھنجي پيڻ. تون منھنجو اوسيئڙو ڪجان".

❋❋

لڪا ناهي لوڪ ۾

هوٽل اڳيان لنگھيس، ڇاتل سڃاتل سڏ ڪن تي پيو ”لطيفا!!“ اندر اسلم ويٺو هو.

”هلو مسٽر ڪهڙا حال اٿئي، ڏسڻ ۾ئي ڪو نہ ٿو اچين“ مرڪي چيائين، چانهہ جو چيائين.

يار اٿيئي ئي آهيون. جتي اوهان ڇڏيو هو ڳوٺ ۾ سسي لڪايو پيا آهيون. تون ڏي خبر ڪڏهن اچڻ ٿيو؟

اڙي بابا ٻن ڏينهن کان اتي ئي تہ آهيان، تون ملين ئي ڪو نہ ٿو پلا هتي آهي بہ ڇا؟ ڪتي تو آرام اچي، بس يار ڳوٺ آهي، ڇڏيو نٿا سگھون، نہ تہ ڪر منهن ئي نہ ڪريون وري اچون تہ اوهين يار دوست بہ ڪو نہ ملو.

”ها اسلم ڪراچي جي هوا بڇڙي آهي، اسين تہ بڪ ڊئو ڪريو ماستريءَ کي لڳا پيا آهيون.“

”سائين بابا نٿو ڇڏي“ مون کي پٺهس جو حال اکين اڳيان ڦري آيو مهيني کان مدي جي تپ ۾ پيل پوڙهي پيءُ جو پرجهلو بہ هي ڪلهو ئي تہ آهي.

اسلم جي چڙب چرڪايم ”اڙي ڇورا ڪپڙا تہ ڌوئي وڄهندو ڪر، پيٽان پڙهيو متان باقي اتي پيشگيريون ڪري مري ويندا“ مون ڏانهن منهن ڪندي، ”اسان جي قوم ڪانہ سڌرندي، ڇورا هوٽلن تي پيا ٽڪون جهليندا پر پڙهندا ڪو نہ پلا اڳتي هلي هي ڇا ڪندا؟ هن کي پٺهس پڙهائي جو نٿو؟ دل ۾ آيو تہ ٺڦڙ وهائي پڇانس تہ تو ڪڏهن ان گھر جي خير لڌي آهي، جنهنجي پيٽ گذر جو وسيلو اهو معصوم ٻار آهي، پر پاڻ جهليندي چيم پلا اهو ڪهڙو نياڳو مائٽ هوندو جو چاهيندو تہ سندس جگر جو ٽڪر نہ سڌري، هن جي گھر جي پنجن ڀاتين کي سنڀالڻ وارو اڪيلو پوڙهو پيءُ

مهيني ڪان منجي پيڙوآهي، هي ٻار چار ڏوڪڙ ڪمائي تڏهن پنهنجو پيٽ پرين.

”ڇڏ انهن ڳالهين کي وچي ڏوڙ پائي، پلا ٻي شادي ڪڏهن ٿو ڪرين؟ يار توکي شابس آهي، ڏهاڪو سال ٿيا اٿئي زال مئي سدائين پيو هلندين مسٽر "No life without wife" سچي ٻڌاءِ نامرد ته نه ٿي ويو آهين ها... ها... ها... ها“ کيس ڇا ٻڌايان، بس ڇڏ انهن ڳالهين کي، نامردن جو ثبوت ٻه هيرن جهڙا پٽ آهن، باقي شادي!! نه ملندي ته آدم ڪو نه آهيان جو ڪک مان جٽيان.

” هاڻي هٽي ٿو ٻڌاءِ سندس ڪلاس ون ڪان ڪامورو ٿيڻ لاءِ وڏيرن وٽ گسن جو دفتر کولي ويهندو هو، وڏن ماڻهن جي دوستي تي فخر، عيش عشرت جون ڳالهيون، وات مان گف، ڏنو پٽ ڇٽي جو برڪت پري ڪمائي جا مثال غريب عوام کي پيٽ ۾ چرو ورهائڻ جا جديد ڍونگ“.

راڊو واچ کي ڪرائي ڪان هٿ ڏانهن جهٽڪو ڏيندي” هاڻي سمجهڻ جو ٽائيم ٿي ويو. گڏ ٻاءِ (موڪلائي هلي ٿو) رستي تي وجود کي گهليندو اڳتي وڌيس، سفارش جي جيڪ تي نوڪري ملي اٿس، تڏهن ٿو انگل ڪري، جي هجي ها اسان وانگر سڪي پگهار تي پاڻهي پتو پويس ته گهٽين ويهين سئوآهي. شادي!!! ڪٿان ڪريان شادي؟ هڪ ته ٻڌي جي ويا. پيو هجي پئسو ته سگ ڪوڙ پگهار مان گهر جي پورت نٿي ٿئي، شادي ته وڏو مسئلو ٿيندو پهرين شادي ويل ٻار هو وڏڙن جي ڪلهن تي مائٽن تي ٻه ٿي آس پوري ڪئي، تيسين مورڳا پاڻ به پورا ٿي ويا. مون کي سورن ۾ وجهي ويا. زال به ساٿ نه ڏيئي سگهي، ويئي موت جي ٻڪ ٿي، تن جي پوري پني تربيت منهنجي وس ۾ ڪونهي وري ماءُ ۽ چاچي جو اڪيلو سهارو آئون آهيان، ننڍڙا ٻائر به ڪٽڻ ڪمائن جهڙا ڪونهن؟ پر مون ٺيڪو ته ڪو نه کنيو آهي؟..... هن يتيم خاني کي پالڻ جي ڪري زندگي تباهه ڪريان!!!،،،، ڇو نه اڳتي پڙهان ڪنهن وڏيري کي منٿ ميڙ ڪري ڪا سٺي نوڪري وٺي عيش جي زندگي گذاريان، پوءِ گهر جا ٻاتي ڪيئن پورت ڪندا... هان؟؟؟ هي سوچ ذهن جي کهڙي ڪنڊ مان نڪتي؟ نه نه هر گز نه. اها خود فريبي آهي، احساس محرومي آهي، فراريت، اسلم وٽ سڀ ڪجهه آهي پر حساس دل

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪانهي، پنهنجي ذات لاءِ ڪري ڇهه زندگيون وهه ڪريان. ڏکيو سکيو وقت پاس ڪبو خرچ گهٽائيندس. سگريٽ پان کان اڳيئي پري آهيان. چانهه؟ چانهه به ڇڏبي ڇا ٿيندو ڪجهه سنگت ساٿي جو ڪائي جا ميھڻا ڏيندا آهن پر ڇهن حياتين کان اها هلڪڙي خوشامند متي ڪانهي. خواهشن کي گهٽائبو ڪنهن جو قول آهي؟.... " تہ زندگي آهي ھين ڪاڻ جيئڻ جونالو"

چانهه اسلم پياري اٺ آنا بچي پيا آهن. اخبار؟ پر اخبار تہ 75 پئسا آهي. نيڪ آهي اخبار ڏرمو سيٺ وٽ پڙهندس. انهن پئسن مان ٻارن لاءِ شيءِ وٺندس. ويچارا گهر ۾ گهڙڻ وقت ڪيڏي پاٻوهه اکين سان اکين ۾پڇندا آهن. بابا شيءِ.

سامهون سيٺ سيٺيو وينو آهي. نوڪر تور ۾ رڌل آهي. ڪپڙن ڦاٽل ڏيل ڏريل. مزور مڙا ويڳڙ سڙو سامان وٺڻ لاءِ بيٺا آهن. سندن اکيون پريل دڪان ۾ قسمين شيون ڏسيووري ڪيسي جو خيال ايندي هيٺ جهڪي وڃين.

" اڄ ماستر ويهه" سيٺ ويهڻ لاءِ چيو اخبار کڻي پڙهڻ لڳس. اٺ آني هٿ ۾جهلي اٿم.

" ماستر اسلم سان مليو آهين؟"

" ها اجهو مليو اچانس"

چالو ٿي ويو بڪواس ۾ " ٻيلي موجون آهن. انهن جون. راڳا ڪن پيا. اسين ويهي ويهي مري ويندا سين. هن ڪن ۾ پيا آهيون."

اخبار پڙهندي سوچيندو رهيس. انسان ڏاڍو لوڀي آهي. هن سيٺ وٽ هيڏو پئسو پوءِ به ساڙ ۾ حسد ۾ جلي پيو اڄا به سڏڙيو آهي تہ وڏيڪ ملڪيت گڏ ڪريان. شهر ۾ ڪو وڏو ڪاروبار ڪريان . لکن مان وڌائي ڪروڙ ڪريان. ڪروڙن مان اربن کي هٿ وجهان. خواهش مان جند ڇڏائڻ وڏي ڳالهه آهي.

" سيٺ صاب ڀڳوان نالي اٺ آنا. هي معشوم ٻن ڏينهن کان بکيا آهن.؟

" هل مائي، متو نہ ڪاءِ هيئنر تہ هڪڙي وٺي ويئي آهي. وري متان تون."

سڪل، جهڙي، تلي، ڪپڙا ليڙون ليڙون. بہ ڪارا ڪوجها الف اگهاڙا ٻار ساڻ. نماٽي ناري اٺ آني لاءِ ڇڙٻن جي تيرن جا گهاءَ پي سنا.

" شيٺ صاب ٻچن مان لک ٿيندءِ. سچو ڏينهن رلي پني ٿڪي آهيان. ٻن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لولن جيترو ڏوڪڙ ڪونهي، پڳوان نالي اٺ آنا ڏي مسڪين ڪي هي پسون بک سهي نٿا سگهن.“

”هل رن ترڪتل ڪونهي ڪليو هل اجا بيٺي آهين. منهنجي هٿ مان اٺ آني ڪري پئي، چٽڪات تي مائي ۽ ٻارن جون نگاهون سڪي تي ڄمي ويون. ٻارن مون ڪي گهوري ڏٺو جڻ منهنجي چوري جهلجي پيئي، هٿن ۾ حرڪت آئي، اٺ آنا کڻي مائي جي تري تي رکيم. موٽ ۾ دعا جا جملا. جن چپن تي پڳوان جي سدا هئي، تن تي خدا جو نالو ٻُرڻ لڳو ”خدا خوش رکندئي، ٻچا بچندئي، سائين لک تيندا.“

گهر هلڻ لڳس. ذهن تي ڪئين سوال، سوچن جي واچوڙن ۾ وڃڻ لڳا. ٻارن لاءِ شئي، فقيرياڻي جا اگهاڙا ٻار هيٺا هڏ. سيٺ جي بي رحمي، اسلم جي مدي خارج سوچ. گهر اندر داخل ٿيس پٺي ٻار نماڻيون ماٺڪيون کڻي خالي هٿن ۾ تڪي رهيا هئا. منهنجا هٿ خالي هئا پر ذهن جي پردي تي فقيرياڻي جا ٻار ماني هٿ ۾ جهلي خوشي سان کائي رهيا هئا“ رُڪيءَ تي ٻه سُرها هئا.

❊❊

ماڻهو اياڻا دليون نہ جوڙين

شام جو وايو منڊل هن ننڍڙي اسٽيشن جي ڪراسنگ پُل متي الهنديءَ ڏس منهن ڪريو ويٺو آهي، سامهون سج ٽڪرين جي چوٽين پٺيان لڪي رهيو آهي، وري سڌو ٿي پنتي نهاري ٿو سندس نيڻن جون ماڻڪيون ڪجين جي گهاٽن جهڳٽن تان ترڪنديون وڃي ڪينجهر جي نيري پاڻيءَ تي پيون. ڪينجهر جو نظارو نظر ڪٽ تائين پسندي "اسان جي دل ۾ ڍنڍ آهي، منجهس هزارين لکين مانگر مڇ پيا پلجن" سوچن جو سمنڊ اُٿلي پيو" هن ننڍڙي شهر ۾ شام جو وندر لاءِ هي اسٽيشن ئي تہ اهڙي جڳهہ آهي، جتي ڪي پل سڪون ۽ تازي هوا پلئہ پئي ٿي پر ڪا ريل گاڏي زوزات ڪندي متيندي تہ اهي سڪون جون گهڙيون بہ وِهہ ٿيو پون. هي جيون بہ ڪو جيون آهي؟ سماج جڻ ست سسيو راڪاس!! هڪ مسئلو حل ڪجي تہ پيو ڪر ڪنيو ويٺو آهي، صبح واري ڳالهہ هينئين تي هري آيس، ان مهل زمين جاءِ ڏي تہ گهڙي وڃان. ويچاري ادي، لاڏ ڪوڏ مان پاليل پيڻ، ڏيءُ ڪي ڪڇ ۾ ڪٽي آئي "ادا هي پنج ربيا وٺ، مائي پاڳل جي رلي ٽانڪيم تنهنجا مليا اٿم. هن ڏيئڙي جي حالت تہ ڏس، هن حال ۾ مهينو اچي ٿيو اٿس. رات جو رڙيو ٿي مري، ڪا دوا وٺي ڏينس."

"پيڻ جي اکين ۾ لڙڪ ڏسي جهجي پيس، "ادا بہ ٿي ڏوڪڙ پيا تہ پورهيو ڪري پوءِ ڏينديس."

"ڪيس ڪيئن سمجهايان تہ منهنجي جيجل پيڻ تنهنجي ڪڪيءَ جون رڙيون رات جون مون ڪي بہ سمهڻ نہ ڏينديون آهن. جڏهن ڪڪي "ابا... ابا" ڪري دانهون ڪندي آهي، تڏهن دل تي چا گذرندو آهي، "پاڻ رڳو ڪنڌ جهڪائي چڏيو هٿائين، پيٽس هلي ويئي." اديءَ جو ڪهڙو ڏوهہ؟ ڪنهن ڪان گهرندي؟" آئون ئي تہ سندس سهارو آهيان پر پنهنجي اولاد لاءِ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چا ڪري سگهيو آهيان؟ ڪجهه به نه...؟

سندس نگاهون لهندڙ سج جي پيلاڻ ۾ ڪپي ويون ٻنهين وارن تان هٿ ڪياڙي تان ٿيندو ڦاٽل ڪالر تي ڄمي ويس. ڪالر تان هٿ هيٺ ڊرڪي ڳل تي آيو.ڏاڙهي جا وڌيل گهرا وار هٿ ۾ لڳس. "ڏاڙهي ڪوڙيندي به هفتو گذري ويو آهي. اوچتو ٻُل هيٺان تيزگام اسيءَ جي اسپيڊ ۾ گهوگهاٽ ڪري اچي مٿي، سندس سوچن جو سلسلو ٽٽي پيو. تيزگام جي آخري گاڏي جي ڪاري پٽ تڪڙو پري ٿيندي وڃي. "ڪاش مونکان سور ۽ پور به پل ڪن لاءِ ائين تکو ڏور هليا وڃن! ته سانتيڪو ساهه کڻي سگهان!!"

"اڳي هن مهل ته دوستن جي جهڳٽي ۾ هوندو هئس، ڪيسا ڀريل هوندا هئا, اڄا اُجريل ڪپڙا پيل هوندا هئا. پئسي ڪي ڪا اهميت نه ڏنيم. دوستيءَ ياري تان نوٽ گهوريندو هوس، لئہ هئم، ڏوڪڙ هئا بابا جي پينشن جا. ڪائي پي اڏائي ڇڏيم. پر مون چا ڪاڏو پيتو آئون نه ته سگريٽ پيئان نه پان ڪايان، چانهه به ڪنهن مهل سڀ سنگت جي حوالي هو پئسو هو ته يار به ويجها هئا. اڄ پينگيو آهيان ته ڪو سگنل ئي ڪو نه ٿو ڏيئي. نوڪري تان به جواب مليو اوڏر به هاڻ ته ڪير نٿو ڏيئي، اها دوستي ياري سڀ ڪوڙ فريب!! ها اِهي سڀ حياتي جي مصلحتن جا نالا آهن، ڪو ڪنهنجو يار ڪونهي. ضرورتون ئي هڪ ماڻهوءَ کي ٻئي ويجهو آڻين ٿيون. ضرورت پوءِ پئسي جي صورت ۾ هجي يا اڪيلائي ۾ جو احساس جي مٽائڻ جي ضرورت اها به ته ضرورت آهي نه؟ ته ڪو ڳالهائڻ وارو نه هجي ته پوءِ دوست ڳولهڻ ضروري ناهي.

سج لهي چڪو آهي، ٻُل جون ڏاڪڻيون لهندو اڳتي وڌي ٿو پليٽ فارم تان هلندو شهر ۾ داخل ٿيو. سامهون هوٽل تي پراڻي سنگت تي نظر پيس، کلن پيا ٺهڪ پيا ڏين. ڪيس ڏسي منهن ڦيرائي ٽا ڇڏين "دوستن سان دعا سلام ته ڪجي؟"" جڏهن هو هلڻ لاءِ تيار ناهن ته هروڀرو ٻير جو ڊينگر ڇو ٿيان؟"" جڏهن سڻيو هئس ته ٻک ئي ڪو نه ڪڍندا هئا. وڏو اديب به هئس، دانشور به هئس، عظيم به ۽ خبر ناهي ڇا ڇا؟نٿو ملان، متان سمجهن ته چانهه ڪوپ لاءِ لڙيو آهي. پيٽسان ڊپلوميٽ... حرامي.... نه ويندس اسان جهڙن انسانن وٽ خود اعتمادي کان سواءِ آهي به ڇا" اڳتي وڌي ويو. مڙي ڏٺائين ته

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏانهنس چور نظرن سان نهاري ڪلي رهيا هئا. ڪاوڙ ته ڏاڍي آيس پر سور پي ويو. هڪ ڳالهه ۾ ڪائيندڙ يار ٻه.... پر وچي ڊوڙ پائين... سڀ هڪجهڙا ٻه ته ڪونهن ويچارو ساگر...!! اچا تائين ساڳي پيار ۽ حب سان ملندو آهي ٻه مون وانگي هٿن تي يانگ مڙس. تڏهن ئي ته قرب سان ملي ٿو سفيد پوش هجي ته پيچي ئي ڪو نه ها، ان ڏينهن هو هرو پرو دانشور آڏو آٽي مليو. بلي جهل ئي نه ڏئي، گٿ پئي وهيس، اخبار ۾ ڪي ٻه ليک ڇپيا اٿس ته زمين ڪان مٿي پيو هلي. پر مون ڪي ته اهي ٻه سندس لميل نه ٿا لڳن. جنهن ماٺهو کي ادب جي الف جي ٻه خبر نه هجي، سو پاڻ ڇا لکي سگهندو. پڙهي پيچ ٻه نه ويچارو ساگر جيڏو اٿس عقل ۽ عمل اوترو آهي سادو.

هاڻي شهر جي پوئين گهٽي ورتي اٿس. وچ مان وچي ڪيئن منهن ۾ ٽامڻ مل جو قرضي، ٿورو اڳيان ڳامڻ مل جا ڪپڙي جا پئسا، ٻڙ واري هوٽل تي وڃڻ هونئن ئي بند اٿس. ويچارا واڻيا اچا ٻه فضليت سان قرض جي گهر ڪندا پر مسلمان جو قرض هوندو ته خوار ڪري ڇڏيندو اجهو سامهون ماستر پيو اچي، هاڻ جهلجي ويس."

"هلو جناب سارنگ صاحب؟".

"سائين وڏا خوش آهيو چڱا ڀلا ڀوڙ ڇا حال آهي؟"

"بس نيڪ آهي، يار سارنگ، پنهل کي ڪتاب ته وٺي ڏي سال ۾ باقي ٻه مهينا آهن. يار ڪمال آهي، اوهين پڙهيل ڪڙهيل اديب ماڻهو ٻه ٻچن تي ڏيان نٿا ڏيو پوءِ ڀلا ڳاڏو ڪيئن هلندو؟

"يار سائين شرمندو نه ڪر، پنڌي سنڌي ٻن ٽن ڏينهن ۾ وٺي ڏيندو سانس. چڱو ڀلا مان هلان ٿوا ادي جا نهمان آيا آهن، ڪم سان پيو وڃان. ڪوشش ڪجانءِ" ماستر هليو ويو پاڻ اڳتي وڌيو.

"يار ماستر اٿيئي ياءُ جو نيڪو جو تپيدا ريءَ مان پيو پورٽ ڪري نه ته خبر پئجي وڃي ته گهڻين ويهين سئو آهي."

چوڌاري ماحول کان بي خبر ساٿا پير کڻندو وڌندو وڃي، "هاڻ هنن پنجن ربين مان نينگري جي کهڙي دوا علندي؟ سڪي اچي ڪندا تي آهي، رات ته ڪنگهي ٻه ڪا نه پئي سگهي، ٻس ڪو چونچات تي ڪيائين ايتري ۾ ڊاڪٽر الطاف جي اسپتال ويجهو اچي پهتو" واهه جو موقعو آهي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڊاڪٽر هن مهل ويو هوندو گهر ڪمپائونڊر کي به ڏوڪڙ ڪيسي ۾ وجهي کي گوريون ڪا مڪسچر وٺي وڃان. فائدو ته ڪو نه ٿيندو پر ادي جي دل کي تسلي ٿيندي ۽ توري ۾ ڪم ٿيپي ويندو" اسپتال ۾ گهڙيو ڊاڪٽر جي ڪرسي خالي ڏسي سرهيو ٿيو“.

ٻاهر نڪتو ته سندس پاسي واري ڪيسي ۾ شيشي هئي ۽ ٻه ٽي حب " هاڻ ٽڪڙو پهچان گهر. پيو ته ڪو نڪاٽو ئي ڪونهي. پر هن ٻچيل رپئي مان چا وٺان. اٺ آني جي ٻارن جي شيءِ اٺ آني جون ملنديون ٻه ڊائيزيپام. ڪائي ڪندس ننڍ پوءِ پيڙيان پنڌ ڪي.

رات جي اونداهي ۾ ٽڙندو ٽاپڙندو ڳوٺ ڏانهن وڌڻ لڳو سوچون. ڳڻتيون، مونجهارا. ٻئي طرف ان تي سرهو ته پيڻ دوا ڏسي ڪيڏي نه خوش ٿيندي؟

گهر جي چانئٺ تي پهتو ڳوٺ جون مايون گهر ۾ ويٺل ڏٺئين . پيٽس منجيءَ جي پير ۾ اونڌو منهن ڪريو سڏڪا ڀئي پريا. منجي تي پيل آهي هڪ معصوم جسم. دل ۾ آيس رڙ ڪري چوي"ادي منهنجي پياري پيڻ اُٿ ڏس مون ننڍڙي راڻي لاءِ دوا آندي آهي. " ايتري ۾ ننڍڙو ڀاٽيجو چيچ ۾ جهلي چيس" ماما او ماما راڻي پيڻ هلي وئي. "

" چا چوان ٻار کي اهو ئي ته بابا راڻي هلي ويئي پاڻ کان ڏور هن ڪوڙي سماج کان ڏور جتان ڪو به نه موٽندو آهي.جتي ڪو به داوئن ۽ ڊاڪٽرن جو محتاج ناهي. بک ۽ اجهي جو محتاج ناهي" ۽ ننڍڙي ڀاٽيجي کي ڀاڪر ۾ ڀري ڇاتي سان لائي توڇڏي. لڙڪ لڙي ڌرتي ۾ سمائجي وڃن ٿا.

❋❋

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

احساسن جون سرحدون

هن ڪمري سان منهنجي ماضي جون ڳنڀير گهڙيون ڳنڍيل آهن، يادن جا ڪکر ڪنڊ ڪڙڇ اڃن ٿا، ماضي جو البم اٿلائيندي سوچ اتي اچي بيهندي آهي. سڄي هاسٽل کان پري نويڪلو هي ڪمرو جڻ ٺاهيو ئي اسان لاءِ ويو هو- هاڻ اسان جي ننڍڙي ڪائنات هئي، ٻه ماڻهو ٻه کٽون، ٻه ٽيبلون، ٻه ڪرسيون، سنهو ٿلهو سامان هڪ عدد ريڊيو ٻي دنيا سان واسطو منهنجو نه هو. البت نواز جو گهٽ، منهنجي غير موجودگي ۾ سندس رهاڻيون، پٽيوالي رمون سان ٿينديون هيون.

صبح جو اٿي تياري ڪري ڪاليج ويندا هئاسين، موٽي اچڻ ڪانپوءِ ڪجهه دير آرام ڪري آئون راهي ٿيندو هئس، پنهنجي روزاني ڪرت تي.

ادبي دوستن سان ڪچهري، هونئن به هن شهر ۾ اديبن شاعرن ڪامريڊن جا ته گودام آهن. مون کي نواز جو الڪو هوندو هو ته همراهه اڪيلو هوندو، پوءِ پڇڻ جي ڪندو هئس، ننڍ وچي ڦٽائيندو هومانس. ڏاڍو سٺو وقت گذرندو هو. ڏاڍو پيارو ماڻهو ڪل خوشي ۾ سٺو وقت گذاريندا هئاسين پر رلڻ ۾ منهنجو ساٿ نه ڏيندو هو. ماڻهن جي ميڙن ۾ گڏجاڻين کان ڪيٻائيندو هو جڻ ڪيس ڳڙڪائي ويندا. ڪاليج جو پوڙهو پٽيوالو به اچي اسان جي ڪمري ۾ محفل مچائيندو هو جڳ جهان جون خبرون سندس من ۾ ڳالهين جون ڳوٽيون هيون، سي سڀ چنبڙي رکندو هو. نواز ساڻس هر ڳالهه تي چَسي ملائي ٺهڪ ڏيندو هو.

ڪاڪو رمون ڪنهن لاءِ وقت جو اظهار ڏاڍي ڪڙي نموني ڪندو هو" وڏا حرامي آهن پيسان وائي ڦڙا" بس اهو ئي جملو هو جو نواز جي ٺهڪن تي ٺانڊا ٿي ڪرندو هو. اپاڻڪو ۾ مايوس ٿي

ويندو هو. انهن لفظن ۾ ڪهڙي ڪشش هئي جو منڊجي ويندو هو ۽ وري پاڻ سنڀالي وٺندو هو. مون محسوس ڪيو تہ منهن تي لاها چاڙها سندس اندر ۾ ٻرندڙ آگ جا اُلا هئا.

نواز سان گهاريل هر گهڙي هينئين تي تري تي اچي، موڪل ملي ڳوٺان تي ايندا هئاسين تہ ڪجهہ ويا ڪل ويا ڪل نظر ايندو هو مون کي پڪ ٿي تہ ڳوٺ جي ڪنهن الهڙ ڇوري سان نينهن اڙيو اٿس جنهن جي ڪنڌ ۾ اباڻڪو ٿيو پيو هلي پر سندس جملا حيرت ۾ وجهي ڇڏيندا هئا" يار سچ پڇين تہ ڳوٺ کان هتي ڏاڍو سهڻو وقت ٿو گذري، دل ٿي چوي تہ سدائين پيئي پڙهائي هلي پر ڪاتي ڪنڌ تي ايندي تہ پوءِ ڪهڙو ڪنجهڻ ڪرڪڻ."

"پيلي تون عجيب ماڻهو آهين، پنهنجو گهر، پنهنجو ڳوٺ، سنگت ساٿ، مٽ مائٽ پاڻ تہ يار ٻن هفتن کان پوءِ ڳوٺ نہ وڃون تہ اوهہ تو ٿاتي جيسين وڃي اباڻا کک ڏسون، رس رهاڻيون ڪري تازا توانا ٿي موٽندا آهيون، سچ پڇين تہ سگهو موٽيو اچي ۽ حسرت ڀريل نيڻن سان مون ۾ تڪيندو رهندو هو. ٿڌو ساهہ ڀري چوندو " ها يار سياڻو آهين" اسان جا اهڙا ڀاڳ ڪٿي!"

ڀلا ٻڌاءِ ٻہ ڪٿي ڳوٺ ۾ توکي سک چو نٿو اچي؟ ڪهڙي ڳالهہ آهي" بس يار ڪي اهڙيون ٻہ ڳالهيون هونديون آهن، جي دل ٻڌائڻ تي گهڻو هر ڪائيندي آهي پر چئي نہ سگهبيون آهن، ڪي گهريلو مسئلا هوندا آهن، اوڙي پاڙي جا ڏچا هوندا آهن؟"

"پوءِ مان تہ ڪو دشمن ڪو نہ آهيان"

"ڏس تنهنجي سنگت مونسان آهي، باقي انهن ڳالهين ۾ تنهنجو نڪواچي نہ وڃي.

آئون ڪٿي چپ ڪندو هئس.

هڪ ڏينهن ڪلاس مان پٽيوالي نوازکي سڏي ٻڌايو تہ "اهو همراهہ پيو سڏيئي" ڪلاڪ کن ڪانپوءِ موٽي آيو سندس منهن تي هيڊ هارجي ويئي هئي، چڻ بدن ۾ ست ئي ڪو نہ هئس، اچي ير ۾ ويٺو مون کي ... ٿي.

"ڇو خير تہ آهي نہ ڳوٺ ڏانهن"

"مڙيئي خير آهي"

پوءِ ايترو لٽل ڇو آهين. همراهہ خير آهي نہ؟"

ٿورو گهڻو وجهي ڇڙٻيائين "اڙي بابا سڀ خير آهي. همراهہ مڙيئي ملڻ آيو آهي. "موڪل ملي ٻاهر نڪري ڇپائين تہ تون هل ڪمري تي آئون شهر مان ٿورو ڪم لاهي اچان.

در ڪوليم. همراهہ ڪيڪاريو. رواجي ڳالهہ ٻولهہ ڪانپوءِ ٿي ويس. آئون همراهہ کي ڏڪڻ لڳس. ڇڻ نواز ڪان 20 سال وڏو هجي. شڪل شبيهہ ڇڻ نواز پاڻ ويٺو هجي. خبرون چارون ڪيونسين. ادا آئون نواز جو سئوٽ آهيان پر سمجهہ تہ ڳالهہ ساڳي آهي. هڪ گهر جا ياتي آهيون ملڻ آيو آهيانس.

ماني تڪي ڪائي همراهہ روانو ٿيو مون شهر پهچڻ جي ڪئي تہ رات جو موٽيس تہ گس ۾ چاچو رمون مليو چئي "بابل پاڻ وارو يار چاڪ آهي؟"

ها ـها چاچا ڇو؟ آئون تہ چڱو ڀلو ڇڏي ويو آهيانس."

"بس يار مزوئي ڪونهي منجهس. ٻيلي همراهہ دل جو آهي درياهہ سونت ڏئي ئي ڪو نہ ٿو آهيس تہ جهوري ڪمري ۾ گهڙيس تہ رلي مٿان ڪريو ليٽيو پيو آهي.

"نواز طبيعت ٺيڪ اٿئي؟ ڇو ڀلا وٺيو سٽيو پيو آهين؟"

"ڪجهہ ڪونهي. اهڙي ڳالهہ ڪانهي. تون سمهي پئو مون کي ننڊ ايندي تہ سمهي پوندس.

يار ڳالهہ ٻڌ پاڻ دوست آهيون. ڏک سک ۾ گڏ. يارن سان ڪي ليڪا دل ۾ رکڻ اها چڱي ڳالهہ نہ آهي؟هاڻ تون سڄي رات پيو لڇين ۽ آئون ستو پيو هجان. ٻيلي مرس ٿي. جيڪا من ۾ ڳالهہ آهي. سا چئي ڪر تہ جهنجهٽ لهي. رڳو ڳجهارت ٿيو پيو آهين آخر ڪهڙي بلا آهي جا ڳهيندي وڃنئي؟

رلي لاهي اٿي ويٺو" اوهين اديب رڳو ڀاڙون هڻڻ ڄاڻو اوهان جي ايڏي ڳجهي ڪانهي جو ماٺو جو ڏک سور هضم ڪري سگهو آخر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تون چوا ڇي منهنجي پنيان پيو آهين، تو ۾ ايتري ٿوم ئي ڪونهي جو منهنجي دل جو احوال ٻڌي سگهين.رڳو ڊائلاگ بازي ڪري ڇاڏو. حقيقتن کي ويجهو پر کڻ پروڙڻ کان ڪوهين ڏور رهو هاڻي بڪ بند ڪري سمهي پئو."

"ها ها اسين ڊاڙي آهيون باقي تون دولهه دريا خان آهين. گڏ رهون، ڏک سک ۾ ساٿ آخر ڪهڙو تنهنجو ڪنڌ جو جهاز ٻڏي ويو آهي، گهر کي باهه لڳي خير لڪاءِ لڪاءِ لاءِ سڻ پچ، ٻر، پر ڪڙو تہ نہ ڳالهاءِ"

سيخ تي ويو" چڙي وئين نہ سچ تي مچ لڳڻي نہ نہ؟ ڇگوا؟ سڏو تي ويٺو "ڇگوا ايڏو ضد اتيئي تہ ٻڌ پر اهو واعدو تہ تو ٻڌي مون ٻڌي باقي هن ڪانپوءِ تون ۾ آئون هميشہ لاءِ ڏار تي ويندا سين ڇاڪاڻ تہ آئون تو اڳيان ڪاٽيارو هوندس ۽ توکي ڪڏهن نہ ڪڏهن مون کان نفرت ضرور ٿيندي ان لاءِ اهڙو نمونو هلنداسين. جڻ حياتي جي ڪنهن پيچري ڪک پن وانگر تڪريا هئاسين ۽ وڇڙي وياسين هميشہ لاءِ

مون ڳالهائڻ جي ڪئي پر روڪي ڇڏيائين "بس ٻڌ هاڻي گپ نہ ڪر" سندس اکين مان اُلا تي نڪتا زندگي جو سچو زهر مون تي ڇنڊڻ لڳو.

"بابا کي هڪ ڏيءَ ڇمڻ ڪانپوءِ ڪو بہ اولاد ڪونهي ٿيو پٽ لاءِ سڪندو هو سندس ڇورڙو پائيتو پٽ ڪري سانديائين گهر جو سڄو ڪاروبار سندس حوالي ڪري ڇڏيائين. پائيندو بہ تمام گهڻو هئس، وچ ۾ بہ ڏهاڪا سال ائين لنگهي ويا بابا اکين کان ويهي رهيو ايتري ۾ امان کي وري بہ اميد ٿي، جنهن سان بابا جي دل بهار تي ويئي، اتساهہ ۾ اڪبر جو درياهہ ڇوليون هڻڻ لڳس تہ مهاڻ پيري ۾ من ڪورب کي رحم پوي، پنڙو ڏي تہ پٽ سجائي ٿيئي منهنجي وڏي ڀيڻ سان ٿي.

مون حياتي جي اوسر ۾ اوڙي پاڙي واري جي پيار ڀري نگاهہ نہ ڏٺي، جڻ سڀ اکيون مون تي نفرت جا ايتر پيون اڇلائين ۽ سندن سس پس مون کي ڏڪائي ڇڏيندي هئي، عجيب وهم ڪٽي اچي گهر ۾ ٻڌي پوندو هوس. تان جو ماٺهن جي ميڙن کان بچان اڇڻ لڳيم ۽ اڪيلو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رهڻ ۾ پاڻ کي پاڳ وارو سمجھندو هئس.

اسڪول وڃڻ لڳس، سکيو ستابو هئس، سڀ منهن تي خوشامد ڪندا هئا ۽ پرپٺ آڱريون کڻندا هئا، پچڻ تي ڳالھ ڳجهي ويندا هئا. انهن ڳالهين تان به تي پيرا ڇوڪرن کي مڪون وهائي ڪڍيم هڪ ڇوڪري روئندي جيڪي لفظ ڪڍيا آهن اهي اڄ به سيني ۾ پالي وانگر ڪتل آهن.

”ڪهڙا لفظ؟“

تون چپ ڪري ته پوءِ ٻڌايائين تو تہ يا ڪڏهن ڳوٺ جي پوڙهي چوندي هئي ڇوڪري ۾ پٺهس جي ڪا آهنياري(نشاني) ڪانهي“

من ۾ مانڌاڻ متل هو اٿل پٿل هئي، گهر جي ڪيٽ ۾ لڳل ٽڪ ۾ پاڻ کي ڏسي ويندو هئس مون کي پنهنجي شڪل کان نفرت ٿيڻ لڳي، ننڊ موڪلائي ويئي“

” هڪ رات جاڳندي پور پچائيندي وڃي آڌي تي ننڊ نہ آئي، اٿي گهر ۾ چڪر هڻڻ لڳس، اڱڻ ۾ ادي ٻارن سوڙي ستي پيئي هئي پريان بابا جا ڪمري ۾ کونگهرا پئي لڳا، سئوٽ عارب جي ڪمري کان پهرين امان جو ڪمرو هو جنهن مان هلڪي روشني در جي چٽن مان ليا پائي رهي هئي. هن مهل تائين جاڳي پيئي پر امان تہ هونئن بتي وسائي ننڊ نہ ڪري سگهندي آهي، وڌي ويس در جي سير مان اندر جهاتي پاتم جو منظر ڏٺم سو ڪنهن بم ڌماڪي کان گهٽ نہ هو. امان ۽ سوٽ هڪٻئي کي چنبڙيا پيا هئا.

رات ڏائڻ آهي، اوندهہ ۾ جا تو ٿيئي پرهہ ڦٽي ۾ سهائي تي سڀ ڪجهہ ٺيڪ ٿيو وڃي مون رات ڪيئن ڪاٽي آهي؟ پرهہ ڦٽي جو بنا موڪلائي ڇڪيم پنڌ ڪي. ڪئين سوچون هيون، احساس جي ولوڙ ۾ ولوڙجندو وڌڻ لڳس، مان بيغيرت آهيان، بزدل آهيان، حرامي ڦر آهيان، اهي ئي لفظ هئا، جيڪي اسڪول ۾ ڇوڪر مون کي چيا هئا“ مان حرامي ڦر آهيان“ ڇو بندوق جا ٻئي نال نہ ڇوڙيم، پاڻ کي ماري ڇڏيان هان، گهر کي باهہ ڏيئي ڇڏيان پر آئون جيئرو ڇو آهيان، ٻڌاءِ دوست آئون اڄا زنده آهيان، يا ڪو ڇرندڙ ڦرندڙ لاش آهيان ” ٻڌاءِ“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مون ڪان سٺو نہ ٿيو چيم ”نواز! بس ڪر بس ڪر نواز“ منهنجا دوست مون تنهنجا ڦٽ اکوڙيا آهن، مون کي معاف ڪر پيارا مون وڏو ڏوهہ ڪيو آهي.

”نہ نہ تنهنجو ڪو بہ ڏوهہ ڪونهي ڏوهہ تہ منهنجو بہ ڪهڙو آهي؟ پر جاني ڪڏهن ڪڏهن مون ڏک سان اکيون ملائي جنگ ڪئي آهي. پر تون چو ٿو ڏکوئين مون کي هي حياتي جو هماليہ پنهنجي سر سر ڪرڻو آهي، جي ست ساري نہ سگهيس تہ پوءِ ڪري پيري پيڪ تي ويندس پر توکي ڪهڙو حق ٿو پهچي منهنجي ذاتي مسئلن ۾ داخل ٿيڻ جو.“

رات نياڳي سڄو وقت تڙپندي رهي لڇندي رهي پرهہ وايو منڊل جي منهن تي سهائي جا ڇنڊا هنيا. هو بيگ ڪٽي وڃڻ لڳو مون وڌي وڃي ٻانهن ۾ هٿ وڌس. ”مون کي ڇڏي ڏي وڃڻ ڏي.“

”ڏس پهرين توکي چيو هيم تہ هاڻي پاڻ گڏ رهي نہ سگهنداسين پلا مان پنهنجي حياتي جو بار ٻين تي ڇو ڪيرايان جي دوست آهين، همدرد آهين تہ پوءِ سمجهہ پل اپل لاءِ مليا هئاسين ۽ واچوڙن ۾ وڇڙي وياسين وري ڪنهن لهڙي ۾ ملياسين تہ واهہ نہ تہ بہ موڪلاڻي،--- ياروياري“

هو وڌندو ويو. هڪ قدم بہ قدم فاصلا وڌيا ويا. منهنجا حواس ڪم ڇڏيندا ويا. احساسن جون سرحدون ختم ٿي ويون.

❋❋

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سج سياٽي ايرندو

نہ ونواھہ پڌو نہ اڪيون، نہ ئي ساٽ سنوڻ، نہ ڳيچ ڳائي ڪيس ڪپڙا پارايا ويا. شادي لاڪس نئين ڳالھہ نہ هئي سندس ذهن ماضي جي دفتر تان ٻوڙندو 19 سال پوئتي هليو ويو.

جڏهن رت ۾ ست آيو هئس، جواني ديرو ڄمايو هئس، ڇاتي تي بہ هماليہ جون چوٽيون ابريون هيون، بدن ۾ قدرتي سگهہ آئي هئس، رڳن ۾ رباب وڄيا هئس، سيني ۾ سرندو پريو هو اوچتي تبديلي تي حيران هئي.

وري پاڙي جي ڳڀروئن جون نگاهون مٿس ڪچنديون هيون تہ هٽنديون ئي نہ هيون، ڪيس خبر نہ هئي پر ماٽهس چنيبندي چيس.

"اي ڇوري ڦاپل ڳرهہ تان پلاند تہ ورائيندي وڃ هاڻ ٻار تہ ڪا نہ آهين، اٺ جيڏي اچي تي آهين، ڪجهہ حياءَ سک پنهنجو پرائو ماٺهو ڏسي پلاند ورائيندي وڃ."

تڏهن ڪان اوپرو ماٺهو ڏسي ڪٽي پاسو ڪندي هئي، ڪونج جهڙي ڳچي سان ڳٽ ڪنيو پئي هلندي هئي سو جهُڪي ويندو هئس، ماٺهس جي ٽوڪ لاڪس ٻڌجي تي پيئي.

ان ڏينهن سپ ڪوھہ تي گڏيون هڪ جيڏيون ڪيچل ڪرڻ لڳيون، پاڻ بہ سُر پُر لڳي پيئي هين.

ڪتوءِ نڪ تي موڙو ڏيئي چيو، ادي ويچاري سان ظلم ٿيو آهي، انهيءَ پوڙهي ڪک جوڪو سانڊاٽو وجهندي ڇا....؟"

ياڳل پاسو وٺايس" ماٺتن ڳاتِ يڳن ڪي ايترو خيال نہ ٿيو تہ ننڍي نيٺي نينگري هن وهيءَ ڪاڏل مڙس تي ڦاسايائون."

سوڍيءَ بہ سر جهلاين "مئي ڪڙپيل ڪي تي ڏنائون تنهن ڪان تہ ڪهي چڏينس ها.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هن ڪان به رهيو نه ٿيو ڪڏهن ايئين چيائين "مايون چريون ته ڪو نه ٿيون
آهيو، اجايو پيون وسمو ڪجاڙو؟ آئون پانيان ٿي ته اهڙو بچڙو ڪندي
سانو جو راج ڏسندو اُپ پيون بڪو."
پيون سپ چپ ٿي ويون پر پاڳل ڪٿي ٿي مات ڪري" مائي اجايو وڙان
نه وڃاءِ پاڻهي خبر پوندي جڏهن انهي مٿي دادو ملين سان نڪاح پوندئي
اسان جي ٿونئي ڪي سولو ڪندين."
هي لفظ ٻڌي ٻڌي ويئي" ته اها ڳالهه آهي ڪجهه ڏينهن ڪان ڪوترا پيا
هلن، مون ڪان لڪ ۾ سس پس پئي ٿئي.
"پر دادوءَ ته مون ڪي ڏيءَ وانگر سانڍيو آهي، آئون ڪيس پيءُ وانگر
سمجهندي آهيان سو گهوٽ ٿي منهنجي سيج سنواريندو... نه نه.... بابا ائين
ڪيئن ڪندو؟
دلا ڪٽي گهر ڏانهن هلڻ لڳي، سوچن جي واچوڙي ۾ ونجڻ لڳي، ٽنگون
ئي نه ورنس، پاڻ ڪي سوچ جي گهري سمنڊ ۾ ٻڏندو ترندو پانيائين "چا بابا
مون ڪي لاڏ ڪوڏ مان سانڍيو ئي ان لاءِ هو ته ..... دادو ملئون حياتي جو ساٿي
ڏيئي سگهندو. هي زندگي جو هماليه سر ڪرڻ ۾ توڙ نيائيندو ۽ پاڻ ڪي
هماليه تان ڪرندو محسوس ڪيائين.
دلا لاهي ماٺهس جي پر ۾ ويٺي پل ڪن لاءِ اکيون مليون ته ماٺهس جون
وايون بتال ٿي ويون. "هيڏو تاءُ اکين ۾، ستل شينهن ڪنهن جاڳايو آهي؟
ڪٿي سچي قصي جو پتو ته نه پيو اٿس."
نيٺ ماٺهس ڪنڌ هيٺ ڪيو اکين مان به ڳوڙها ڳڙي پيا ۽ اهي زمين
ڳهي ويئي، ڏيءَ کي چڪي ڪٽي پاڪر وڌائين. "امان بابا ڪي پيو گهوٽ نه
ٿي سُجهيو ته کهاڙي ته هئي، ڏڪ ئي هڪ ڪرينم ها، تون به راضي آهين
منهنجي تباهيءَ ۾."
"منهنجي مٺي تون به ٿي مونکي ڏوهاري ڪرين، مون تولاءِ ڪري جٺيون
جهليون، پادر ڪاڏا، پر جيجل آءُ به ته تو وانگي زال ذات آهيان نه؟ هتي هر
ڳالهه مرد جي ٿي هلي، پٺهين ڳنڍ ٻڌي ويٺو آهي، چئي اڪيلو سوٽ اٿم،
نانگو سر آهي، پڇاڙي ۾ به ايترو خيال نه ڪريانس، حياتي تي کهڙو پروسو
ڏيءُ مُئي سهايم پر سوٽ ته سمانو ڪريان راج ۾ ڪنڌ ڪٽڻ جهڙو ته ٿيان."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

شادي وري کهڙي ٿي. گهوٽ، پيش امام نہ دهل نہ شرنائي. ديگ پٽ جي لٿي. رات جو راڄ جون مايون گڏ ٿيون. چڻ مئي جا ڪانڌي ٿي ڪاراياٿون .ڪيس ڪپڙا پهرايا ويا پر ڪيس خبر نہ هئي. چڻ ڪنهن پير فقير جي سئو سال پراڻي قبر تي پڙ پئجي رهيا هئا. ڪو گوشت جو ڍڪ جنهن کي ڳجهون پٽي رهيون هيون. سرٽيون لامارا ڏيئي رهيون هيون. ڪپڙا پيا، چڻ پڃري ۾ بند ٿي ويئي. شينهن جي ڪوٽ ۾ جڙجي ويئي. ٿوري دير بعد چڱو مڙس آيو "امان ڦاپل مڙس ڪنهن کي ٿي ڪرين؟"

" وارث لفظ پڙاڏو بڻجي دماغ جي گنبذ ۾ گونجڻ لڳو" وارثن واريون هيئن نيلام ٿينديون آهن. منهنجو ڪو وارث ڪونهي؟

وڏيري جي آواز سجاڳ ڪيس. "امان جيجي وارث ڪنهن کي ٿي ڪرين؟"

سوال جو تير سيني ۾ کپي ويس ۽ لفظ ترڪي نڪتا" با.....با ۽ پوءِ سندس زندگي 50 سالن جي دادو ملي سان سلهاڙجي ويئي. هر پل گهاٽي جو ڦيرو هو سندس وجود کي سرنهن وانگي نپوڙيندو رهيو. مس تڙيل مڪڙي سڙندي سڪندي ويئي. ماضي جو ابو حال جو مڙس حياتي جو ديوتا. مجازي خدا دادو ملو جڏهن ويجهو ايندو هوس تہ سڏ ئي وڃائي ويهندي هئي. ڪنهن ٻي دنيا ۾ گم ٿي ويندي هئي. خيالن جي گونا گون سمنڊ ۾ غرق ٿي ويندي هئي. مڙس جا ياڪرلاڪس ڦاسي گهاٽ جي رسي هئا. پوڙهن چپن گهر وارن جون چميون ڦٽڪا هيون. جي سندس وجود کي ولوڙينديون رهيون. ماٺهس پٺهس بہ وقت جي راڪاس جي ور چڙهي ويا. وقت جي زير ڪير روڪي. پهرين ڏيءَ ڄڻيائين. سهارو مليس. "انڌيءَ کي لٺ ملي چڱو ٿيو هن سان وندريو ويٺي هونديس."

زندگيءَ ۾ ڪا ڪيل محبت ڌيءَ تي اوتڻ لڳي مٽ بلٽ ڪسيون ٿي وهيا. ڪسين مان واهہ تان جو محبت جو مهراڻ ڇوليون هڻڻ لڳو وري وقت جو ڦيٿو ڦريو ٻيو پٽ. وري ڌيءَ. اٺن سالن ۾ 3 ٻار....

وقت وقت ڪانپوءِ مڙسينس بہ اچي گوڏا جهڪايا. گهٽو تڳيو پر نيٺ وڃي قبر پيڙو ٿيو. تڏهن احساس ٿيس. " دادو ملو هينئر مون لاءِ وڏو اجهو هو هاٺي ڪير سندس سار لهندو" اهو وقت بہ آيو جو ويلا ڪڍڻ لڳي. معصوم

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻار بک مرڻ لڳا.

ويجهي مائٽن ۾ ڳجهيون ڳالهيون هليون پر هڻ اڳي وانگر الهڙ نينگ ٽپا ڏيندڙ هرڻي ڪا نه هئي جو پتو نه پويس، "وجهندم ڪو پيو ڳٽُ ڳچيءَ ۾ پيو ته ڪونهي باقي هي حاجي رمون پيو اڳيان ٿئي، ان سان ته ڪو نه ٿا ڦاسائن" ٿيو به ائين شام جو ماٺيو مڙيا، نه ونواهه پڌو نه ساٿ، نه سنوڻ نه ئي ڳيچ ڳائي ڪيس ڪپڙا پارايا ويا. وري ساڳيو چڱو مڙس آيو "اڄ وري منهنجو واڪ ڏيڻ آيو آهي" ساڳيو سوال، "امان ڦاپل وارث ڪنهن کي ٿي ڪرين؟ وري به ساڳي سوچ "اڄ منهنجو وارث ڪير آهي؟"" نه پاءُ آهي نه پيءُ.

جواب ۾ اوچنگارون ڇٽي جنهن سان ئي معصوم اوچنگارون شامل ٿي ستن آسمانن مان زوزاٽ ڪندي هليون ويون. چڱو مڙس جنهن جو پيٽ ايريا وڏائي ويو هو پيٽ سيٽيندي "امان آئون توسان آهيان وارث ڪنهن کي ٿي ڪرين؟"

ڪاڪ مون نانگي جو ڪير آهي، تون ئي ڪٽي ٿي!!

نڪاح پڙهيو ويو سندس پيئي مجازي خدا جا ڏند به ڪري پيا آهن، دادو ملي ڪان ڏهاڪو سال وڏو آهي، هي به مرڻ ڪنڌي تي آهي.

هن ڪان سنو ٿيندو ڪريان پاڻ کي پورو سورن ڪان ڇٽي پوان، ذهني ولوڙ تيز ٿيندي وڃي، پر ٻارن جو ڇا ٿيندو؟ هو ڪيئن جيئندا؟....نه پنهنجي ڪري هنن جي زندگي تباهه نه ڪندس، جيئرو رهي ڪين جيئڻ سيکاريندس، سندن حياتي پاڻ وانگي وهه نه ڪنديس، ڪين صحيح دڳ لائيندس پورهيو ڪري ڪين پڙهائيندس.

❋❋

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پنل نيڻ

ماڻهن جو ميڙاڪو آهي، فائيل هٿن ۾ اوسيئڙي جي ڪوهيڙي ۾ وڪوڙيل آهن، جنهن مهل به پٽيوالو نالو ونڻ لاءِ ڏانهنس منهن ڪري پڪاري ٿو سيني جا ڳاٽ اوڏانهن کڄيو وڃن، ڪن پٽيوالي جي رنڀ ٻڌڻ لاءِ ڪڙا ٿيو وڃن. پٽيوالو واري واري سان سيني کي پڪاريندو اندر موڪليندو وڃي.

جن وٽ ڪن وزنائتن ماڻهن جا هٿ اکر آهن، تن جي منهن تي سرهائي آهي، جن وٽ ڪو جئيڪ ڪونهي تن تي نراسائي جو راڄ آهي. انور به انهن اياڻن مان آهي، جن وٽ ڪو جئيڪ ڪونهي، سڀ اوسيئڙي ۾ آهن، انٽرويو جي سڏ لاءِ.

هو به گهران سليماني چانهه سان اٿيي ماني جو اڌ گراهه ڳڙڪائي اچي ويٺو هو نمبر اچڻ جي انتظار ۾.

هي انٽرويوز جا سلسلا ڪڏهن کٽندا. پائو به هاٽي تنگ تي پيو آهي، رات به ڪاوڙجي پيو چئي پيو "اهڙو سون ئي گهوريو جو ڪن چڻي. پڙهيو ڳڙگو آهين، ٻيٺو اسان تي چٽي، هاڻ توڪان مزدوري به ڪا نه ٿيندي"

سچ ته چيائين پئي، جي ننڍي لاڪون مزدوري تي هريل هجان ها ته ادا سان گڏ ڳوٺيون ڏويو پيو پيٽ گذر ڪريان ها....چڙ .....پيار....نفرت....قرب.... اهي سڀ انسان جي فطرت آهن، جنهن ۾ اهي جذبا ناهن هو انسان ته نه سڏبو."

پنن تي هٿ لڳس، مڙي ڏٺائين، " هلو نواز".

" انور پلا ڏي خبر ٿيندو سڏ سرڪار جو يا اتيئي مري ويندا سين."

" بس يار مئا ٿيا جيئرن وس، وس وارا آهن."

"يار ماٺهو تہ تمام گهڻا آهن، جايون گهٽيون آهن، توکي خبر آهي پر توالاءِ ڇالاءِ اپلاءِ ڪيو آهي."

"مون هيلپر لاءِ درخواست ڏني آهي. هاڻ ڏس تہ ڪلارڪي جون جايون آهن اٺ. ساڍا چار سئو اميدوار پوءِ اسان جهڙا مسڪين ڪٿان آٽين سفارش."

"اڙي بابا ڪم اڳيئي لٿا پيا آهن. مڙئي فارملٽي پوري ڪرڻي، پر توسان خير، ڇو هيلپر لاءِ؟ پوءِ هي ڊگريون ڪڏهن ڪم اينديون؟"

"بس بيلي ڊگرين جي آسري ۾ بک تہ ناهي مرڻو پيو تہ سڀ ڪجھ آهي جئيڪ سان، پاڻ نانگا ماڻهو تن جي پارت بہ ڪير ڪندو."

پٽيوالي رڙ ڪئي "انور پٽ عارب سمون."

فائيل ڪيچ ۾ ڪري اندر گهڙيو انٽريو ڪميٽي جي هڪ ميمبر اصلي سرٽيفڪيٽ گهريس.

(انور پٽ عارب سمون) ايم. اي اڪانامڪس، فرسٽ ڪلاس... ايم اي سنڌي فرسٽ ڪلاس)

صاحب جون اکيون شيڪجي ويون. "اڙي بابا هي ڇا ٿو ڪرين؟ تون پوسٽ گريجوئيٽ ماڻهو هيلپري ٿو ڪرين؟

"بس سائين شل ان لائق بہ سمجهيو وڃان."

"پر بابا اها اسان جي اداري جي بيعزتي آهي، ايڏو ڪواليفائيڊ ماڻهو هيلپر هجي، جڏهن تہ گهٽ پڙهيل آفيسر هجن."

"سر تعليم کي مان گذر جو وسيلو نٿو سمجهان، مون کي پيٽ گذر گهرجي. آفيسر ٿيڻ لاءِ ڪنهن معتبر ماڻهو جي نوازش ضروري آهي، ان نعمت کان محروم آهيان آئون ان ۾ پنهنجي عزت سمجهان ٿو تہ محنت مزدوري ڪري بہ گرهہ پيٽ ۾ وجهان.

چيئرمين گهنڊ وجهي چوڻ لڳو "نيڪ آهي توکي نوڪري سان ڪم ان جو ذمو مان ٿو ڪٽان، جڏهن بہ تنهنجي لياقت موجب ڪا جاءِ ٿي پهرين توکي آرڊر ملندو، باقي اڄ تہ لوئر ڪلاس جا انٽرويو پيا ڪريون.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"سائين تيستائين مون کي هيلپر ڪري رکيو وڃي، پوءِ جڏهن بي ڪا جاءِ خالي ٿئي، تڏهن آرڊر ڏجو.

"پر بابا تيستائين تون ڪٿي ترس. ٿورو انتظار ڪر."

"سر هاڻي انتظار ڪرڻ جي پهچ مون ۾ ڪانهي، حالتون نازڪ آهن."

"نه بابا نه اسان کي هيلپر لاءِ تجربيڪار ماڻهو گهرجن نه ڪي عالم ۽ پروفيسر."

"سر هيلپري ۾ ڪهڙو تجربو کپي. اهي پانا پلاس آئون چوري پوري ڪري سگهان ٿو."

"چڱو پٽ وڃ ٻه منٽ ٻاهر هل ته اسان پاڻ ۾ ڳالهايون."؟

انور وجود کي ڍڪيندو ٻاهر نڪتو پويان سندس قسمت جو فيصلو ٿيڻ لڳو.

هڪ ميمبر "مون کي ته مينٽل ڪيس ٿو لڳي"

ٻيو "نه نه جناب هي ڪواليفائيڊ ماڻهو آهي، اصل ۾ هي مزدورن ۾ سياسي ڪم ڪرڻ لاءِ موڪليا ويندا آهن. اها پڪ ڪا سرخن جي سٽ سٽيل آهي. مان انهن کي چڱيءَ ريت سڃاڻان."

چيئرمين سيخ تي ويو "او مائي گاڊ.... نه بابا اهو امپاسيبل آهي، انهن ٻيروبين لاءِ اسان وٽ ڪا به جاءِ ڪانهي مان پنهنجي ماحول ۾ اهو ڏچو اچڻ نه ڏيندس."

پٽيوالي وري ڪيس اندر موڪليو. چيئرمين ڊپ حراس جي ڏهڻ ۾ غرق ٿيندي ٻرناٽ ڪيو" تولاءِ..... اسان وٽ ڪا به جاءِ ڪانهي، تون هڪ منٽ به هتي نٿو رهي سگهين.

"سائين آخر...."

سندس جملا اڌ مان ڪٽيندي" گيٽ آئوٽ"

"سر عرض آهي."

"مان تو چوان گيٽ آئوٽ.... ٽري وڃ هتان."

سندس انا جي ڪنوڻ ڪر ڪنيو ۽ اکين ۾ ڳاڙها ڳري آيس، هڪ غضب جي گهور وجهي ٻاهر نڪتو.

هلندو وڃي، ڏرتي سندس هر قدم تي ڪنجهي ٿي پئي.

گهر... جتي ٻڪ آهي جا واڪا پئي ڪري، ڀاتي آهن جن جي انگ تي سگهو ڪپڙو ڪونهي. پونگي.... جنهن ۾ سيءُ جو جهلو ڪونهي، اونهاري لُڪ لوساتيو ڇڏي.

شام جو ڀاڻنس چائنٽ ٽپيو. مٽس نگاهه پوندي پڇي ويو "انور ڇا ٿيو تنهنجي انٽرويو جو" رڳو هڪ پيرو چتائي ڏٺو ۽ اکيون پيرن ۾ اٽڪائي ڇڏيائينس.

ڀاڻس سمجهي ويو. جذبن ڪاڏي، ڪاوڙ جا ڪڙا ٽٽي پيا "پرواهه ناهي، بابا تون گهٻراءِ نه اجان ٻانهن ۾ ٻَل آهي، ڏکيا سکيا ڏينهن گذري ويندا..... ويندا لڙهي".

ويجهو اچي ڪلهي تي هٿ رکيائينس ٻنهي جي ماٺڪين مان ٻه ٻه لڙڪ لڙيا، ڏرتي ڳُهي ويئي. پنل نيٽن سان هڪٻئي ڏانهن ڏٺائون، پنهنجائپ جو سنڌو چوليون هڻڻ لڳو ۽ ٻئي ٻڪين پئجي ويا.

❊❊

وئي وهامي راتڙي

سندس ڪٽ گهر کان پري ڏسي، پڇهس شڪي نگاهه سان ڏسندي پڇيو هئس "ميرل ڏي خبر گهر کان ايڏو پري ڪٽ وڏي اٿيئي؟!

بابا مچر ۾ آهن، متان وري پاڙي اوڙي جا يار دوست ڪچهري، تي به اچن سو پري ٺيڪ آهي.

"ها ٺيڪ ته آهي چورا چپر چتا چڱا آهن، پر مال جي سار سنڀال پيا ڪجو."

پاڻ دل ئي دل ۾ ڏري پيو هو. هن ته رڳو اڪيلائي پيئي، چاهي به سڪون تي چاهيو. هيڪلائي ۾ جدائي جي پلن جو حساب ڪرڻ تي چاهيو روئڻ تي چاهيو . جيئن سندس سڏڪا ڪو به ٻڌي نه سگهي، سندس اندر جي آهـن جا اُلا ڪو به نه ٻڌي سگهي، محسوس نه ڪري سگهي. هن ته پڪي وڃڻ پئي چاهيو گهر کان پري، وسنيءَ کان پري، آوازن کان ڏور، سفا ڏور جتي ڪو پٽڪو به نه هجي پر اهو سڀ ڪري نه سگهيو. تڏهن ڪٽ ڪٽي وچي پرپرو وڏي هئائين. سج لڙئي ئي مال، وجهه جي ڪري اچي ڪٽ تي ليٽيو.

چنڊ اُيرڻ جي وير، هئي، وس وٺي وستيءَ ۾ خوشي جي لهر هئي. ڏڪاريا ڏيهه موتي ماڳ آيا هئا. چوڏاري چڙن جون چونگارون هيون. صبح سان پناريون پٽن جي پهري تي پيون. ڏنارن جون تنوارون ۽ چنگن جي هونگار سڄي پوڻءِ برائي تي چڙهي. وٺي جي هبڪار ساوڪ ۽ سبزي، هر دل جي مورتي ۾ ڪئين رنگ پري تي چڙهيا.

پر سندس سک ويتر تڏهن ڦٽو جڏهن پاڙي، جا خالي پونگا وري آباد ٿيا هئا. سندس زندگي ۾ عجيب اڻ تڻ پيدا ٿي پيئي هئي. مال وجهه جي ڪم ڪار کان واندو ٿي اچي ڪٽ تي ليٽيو هو. سڏو ٿم

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تارن جي جھرمر ڪي تڪڻ لڳو چنڊ بہ نروار ٿي رهيو هو. تارن جي جھرمر چنڊ جي چڙهي اچڻ سان جھڪي ٿي رهي هئي، چنڊ سونهن جو ساتاري حسن جو مثال ڪنهن وهي وهيءَ چڙهيل ونيءَ جي جواني ۾ جوڀن وانگر پوري آب تاب سان پنهنجي روشني ڌرتي تي نڇاور ڪري ڇڏي، هو چنڊ ڪي تڪيندو رهيو. چنڊ جو مک محبوب جي ياد ڏياري تہ دل ۾ وڍ پوندا. سندس تصور جي آرسيءَ تي ڪا مورت اڀري آئي. گل منهن ويڪرو، پورو رنگ، ڳچي جھڙي ڪونج، سنها چپ، وڏيون ڪاريون اکيون جن ۾ ڪا چڪ هئي، جي ڏسن تہ ٻنڌڻ ٻڌي ڇڏين، واسينگ جيان ونگ وجھي ڇڏين. اهي پاڳل جون اکيون ئي هيون جن سندس جيئڻ جا سهارا ڪسي ورتا هئا. سک جا ساهہ روڪي ڇڏيا هئا. هر پل ۾ پھر وجود مان ڏنگھر لنگھي ويندو هئس، اندر ۾ دارون ڦاٽي پوندا هئس، ڌماڪا ٿيندا هئا پر ٻاهر ٻاڦ نہ نڪرندي هئي. جڏهن کان پاڳل وارن وري اچي اباڻا پڌ وسايا هئا تہ پاڻ ڪوشش ڪئي هئائين ڪيس سارڻ جي، جڻ سندس ڪا دلچسپي ناهي پاڳل ۾، لڪائي نہ پيو ڏيڻ چاهي، پر پاڳل کي وسارڻ سندس وس ۾ نہ هو.

پاڳل جڏهن پرڻجي وئي هئي تہ ٻُري پيو هو. پرڻو بہ اتي ٿيو جتي سندس اٽبٽت هئي، خونن جا وير تہ ڪو نہ هئا پر راجوٽي نهيل نہ هئا. ڏک ڏوراپا هئن پاڻ ۾.

هن مهينن جا مهينا جاڳي گذاريا. دل تي پٿر رکي سڀ ڪجھ سٺو هو ۽ پٺهس تي ڪرتيون ڪائيندو هو. جنهن پنهنجي انا ۾ غرور ڪري ڪائنس پاڳل کسائي هئي، نہ تہ پاڳل جو پيءُ پٺهس وٽ لنگھي آيو هو تہ " يائر آهيون، پنهنجا ٻچا اوهان جي جھولي ۾ ٿو وجھان، رڳو منهنجي پٽ جي مٽي تي هٿ رکو."

پٺهس رُکو جواب ڏنو هوس " نہ بابا اسان نڌيا وڏا پنهنجا پاڻ ۾ ڳڍيندا سين، منهنجو پٽ وهي چڙهيو تہ خير آهي، پائيٽي اڄ نڌي سياڻ وڏي لائق ٿي پوندي، منهنجي ڏيءِ اڳيئي پائو جي پٽ جي نالي ٿيل آهي."

هن وري به ليلايو هو "ادا آئون به اوهان جو پاءُ آهيان مون موري پنن سوڌي اوهان حوالي ڪئي، منهنجو پٽ اجا معصوم آهي، جڏهوڪا مينهن تڏهوڪا پاڻي پر ساماٽل نياٽيون ڪيڏانهن ڪندس؟ مڙيئي گهٽ وڌ ڪيو مون کي پاڻ سان ڳنڍيو اوهان کان سواءِ ٻيو ڪير آهي منهنجو؟ ڏاريا نيٺ ڏاريا آهن."

پٺهس نه مڃيو ته نه مڃيو "بابا اسان ٻار ننڍي هوندي نالي ڪري ڇڏيا آهن سو ڳار ڪو نه ڪٽنداسين، توکي موڪل آهي ٻيو به راڄ نهار جتي لائق لڳو تيئي ٻار لاهي ڇڏيو اسان وٽ گهٽي ڪونهي، ٻيا به پائر آهن، ڪوڪولهي ته ڪو نه آهي."

پاڳل جو پيءُ روئي اٿيو هو ۽ ٻي ڏينهن ٽپڙ وڏا هٿائين ڊڳي ڳاڏي ۾، درياهه ڏڪ به ڪو نه جهليس وڃي سيري وسايائين سندس ست پير پيڙهين جي ڪا پراڻي مائيٽي ڳولهي پاڳل جو سڱ ڏيئي ڇڏيائين.

پوءِ ميرل اهي ڏينهن ڏاڍا ڏکيا گهاريا، راتيون رهزن ٿي پيون، پاڳل جي پرڻجڻ جو ٻڌي اندر ئي اندر ڀسم ٿي ويو هو. ٻڙڪ به ٻاهر نه ڪڍيائين، ڪري به ڇا پاڳل ڪوهين ڏور سندس ويرين ۾ وڃي سهڙي، جن سانگ رچايا هئا، اهي ڳالهيون به سندس ڪن پيون ته سندس ٻوتو ٺاهي جتيءَ سان لائون ڏياريون ويون. دل جلائڻ لاءِ اهي خبرون به قاصدن وسيلي پهچنديون هيون، من ئي من ۾ رجهندو پچندو رهيو.

نيٺ راڄوٽي ٺاهه ٿيو پاڳل جا سهرا. پٺهس سانڍ پاءُ پلاند ڪري پرچي ويا، راڄن ٺاهي ڇڏيا.

هيل وس وٺي ته پاڳل جو مڙس به مال ڪاهي سندس سهري جي گهر ۾ اچي وينو هو سندس دل ويتر ويران ۽ پڙپانگ ٿي پيئي هئي.

ان ڏينهن پاڳل سندس گهر لنگهي آئي هئي ته پاڻ ڪنڌ هيٺ ڪري ٻاهر هليو ويو هو.پاڳل ڪيس ڪاريون ڪجل پاتل اکيون ڪٽي ڏسندي رهي هئي، مٿس ايتري همت جو هئي جو نيڻ ڪٽي نهاري، شام جو ماٺهر چنڊ ڪڍي هيس "ابا صفا حيات ڇڏي ويو آهين، ڪا

نياڻي سياڻي اڳڻ تہ اڃي تہ ان کي هٿ تہ ٿهيو پليڪار بہ ڇڻي"

"منهنجي پليڪار نہ ڏيڻ سان ڪنهن جو ڪو مان لهي پيو ڇا؟""
اڙي ابا جوان جماڻ اچي ٿيا آهيو پر عقل ٽڪي جو بہ ڪو نہ اٿو" هوءَ ويچاري پاڳل ورهين ڪرهين پير پري آئي سا ڏک ڪڍي ويهي رهي چي "ماسي مون پٽهين جو ڪهڙو ڏوهہ ڪيو آهي جو گهر آئي پليڪار بہ نہ ڏنائيان؟ ويچاريون هتان تہ هونئن ئي تڙجي نڪتيون، وڃي پرايا گهر وساياڻون سندن لکيو جيئن بہ ٿيو پر جيڪو وقت هتي آهن جو اسان سندس دل تہ نہ پڇون، "امان پلا مڙس سان ٺهي جڙي ويٺي آهي.؟"

"ابا اهي ڳالهيون ئي نہ پڇ ڪهڙا ٺهڻ، مڙيئي پيئي ڏورڻا ڏئي، مئو موالي پيو سلفي،تنگ تنگ تي چاڙهي پيو آهي نہ مال جي نہ وجهہ جي، بس پاڳ تہ نياڻي جا. جو ان چرسي سان انگ اڙيس نہ تہ پاڳل جي جتيءَ برابر بہ ڪونهي."

ماڻهس جي ڳالهين هيڪاري دونهن ڏيئي ڇڏيا. پاڳل لاءِ همدردي تي پئي هيس، پاڙيائپ تي جک اچڻ لڳس پر مون کيس پليڪار ڇو نہ ڏني؟... ڪيڏا تہ قرب هئا ساڻس، ننڍپڻ ڪيڏو نہ حسين سپنو آهي، هڪ خواب جہ منهنجي سڪون جو ويري ٿي پيو آهي، پاڳل جي پيار جا پاڇا سندس نٿهڻ اُس جهڙي حياتي تي ڇانورو ٿي بيهي رهيا. پڻهس جي هٿ ڏرمي تي چڙ اچڻ لڳس، چاچا جي ڏيءَ تہ اجا پوتي بہ نہ سنيالي آهي، نہ ئي منهنجو ڪو ساڻس سبنڌ آهي. سڄي رات اهو سوچي گهٽيل سڏڪا پري سڄي رات گذاريندو آهي. اڄ رات بہ سندس سوچن جو سفر شروع ٿي چڪو هو چنڊ چڙهي مٿي آيو هو جڳ سندن سپنن جي واس ۾ ويڙهجي ويو هو پر سندس ننڊ پري ڪو پرديس وسائي ويٺي هئي.

سندس دل جي ديوي ورهيہ وڇڙڻ ڪانپوءِ سندس پاڙو وسايو هو. بس وچ ۾ سندس چاچي جي ويڙهي ڪانپوءِ پاڳل جو گهر هو هوءَ بہ ساريندي هوندي يا وساري ڇڏيائين. اُهي گهڙيون جڏهن ٻنهي سان ساهہ گڏ کڄندا هئا. اکيون اکين ۾ اٽڪائي پنبڻين ۾ پيغام ڏنا هٿائين، ٻنهي جون دليون گڏ ڌڙڪنديون هيون، پر هاڻي ڇا ٿيندو؟

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ياڳل، هاڻي ڪجهہ بہ نہ ٿيندو. تون ٿي ڪنهنجي آهين. پوءِ بہ تنهنجي ياد ٻرڙيي بڻجي من ۾ ٽنبي پيئي آهي. تنهنجي اڪير منهنجو من وياڪل ڪري وڌو آهي، اندر اجايل آهي. دل ولر ڪان وڇڙيل ڪونج آهي، جا ٻن ٻن پٽڪي رهي آهي. الائي ڇو اهو احساس ٿيندو آهي تہ تون منهنجي آهين. وقتي طور مونکان ڪسجي وئي آهين. تون رڳو منهنجي آهين بس لڳندو اٿم تون اڄ بہ منهنجي وجود جي ذري ذري ۾ سمايل آهين. تون هوا جي جهوٽي ۾ شامل ٿي وجود کي وڪوڙي وڃين ٿي. چانڊوڪي بہ تنهنجو ئي روپ آهي، جا روح ۾ رچي وڃي ٿي، جي ڏکڻ جي هير گهلي ٿي تنهنجو سڳنڌ ڪٺي ٿي اچي، تو منهنجي احساسن جي هر تار ڇيڙي ڇڏي آهي.

اڌ ڪان مٿي رات لڙي چڪي هئي، سندس اکيون پورجي رهيون هيون پر اندر ۾ ٻارڻ ٻري چڪا هئا. ساروڻين ۾ ياڳل سان روح رهاڻيون ڪري رهيو هو ڪن لاءِ هن ڪا سرهائي محسوس ڪئي. چانڊوڪي ۾ هوءَ پير پير ۾ ڏيئي ڏانهس وڌي رهي هئي. ٿڌي سهائي ۾ هوءَ بهار جي جهوٽي وانگر سندس وجود کي ڇهي وڃي ٿي ۽ دل ۾ سر منڊل جا سڀ سر ڇيڙي ٿي ڇڏي. سندس مٿي تي ڇهاءُ محسوس ڪيائين. هٿ نازڪ، ڪاراين ۾ پيل چوڙين جو ڇڻڪاٽ جلترنگ پيدا ڪريو ڇڏي. سندن ساهن ۾ ڪا سرهاڻ سمائجي ويئي، دل ۾ هڪ آس ڪر ڪنئي تہ ٻانهن ورائي کيس ياڪر ۾ پري ڇڏي، ساهن ۾ سمائي ڇڏي، هوءَ صرف منهنجي آهي، ياڳل توکي ڪو بہ مونکان ڪسي نٿو سگهي، ڪو بہ نہ....

هن ٻانهن ڊگهيري کيس ياڪر ۾ پرڻ جي ڪوشش ڪئي تہ ڇرڪ نڪري ويس، خالي ٻانهون هوا جي جهوٽن ۾ وڇڙي پاڻ ۾ ملي ويون.

دل ٻڏڻ لڳس، لڳ وسامجي ويس، ٿڌو ساهہ پري سانيتي وايو منڊل ۾ شوڪارو ڇڏيائين تہ وجود هلڪو ٿي پيس.

رات اجا مس گذري آهي ۽ هو لوڪ ستي وري چانڊوڪي رات ۾ ياڳل جي ويڙهي ڏانهن اکيون اٽڪائي ٿو ڇڏي، ننڊ جي ديوي وڃي پرديس وسايو آهي، رات آهي، جا ڪٽي ئي نٿي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

**

روح رتو چاڻ

گهگهه اونداهه رات ۾ سندس اکيون اتاوليون اباڻڪيون ڪنهن عجيب اوسيئڙي ۾ تارن ۾ اٽڪيل هيون، جيءَ ۾ ولوڙ ساهه ۾ ڪا مٺ پيل هئي، جنهن سڄو وجود وڪوڙي ڇڏيو هئس. نااميد، نراسائي اوچتو دماغ، شل سمجهه، عقل، گم پنهنجي مٿان ڪانيو جبل ڪرندو محسوس ٿيس، ڪي ڌماڪا، ڪي زلزلا سندس وجود کي ڌوڏي ٿي ويا، سڏڪي ته سڏڪي نه سگهي!

گهر ڪهڙو گهر؟ جنهن ۾ سندس ڪچاڙو پينر هن ينيور ۾، ڳوٺ هيروشيما ٿي ويو هو، سندس حواس ڪو آواز ڪو سڏڪو ڪا ڪوڪ ٻڌڻ کان ئي قاصر هئا. جاڳ جو سفر جاري رات کي ڪنهن کي رنڊا وجهي روڪي ڇڏيو هو.

اهو آڏي ويلو هو ڪتي الهي ويئي هئي، پنتون ايري سنئون ٿيو هو. پر پرهه ڦٽي جو وهائو تارواج جڻ نڪتن مان ئي نڪري ويو هو پل پل ورهين جي وير آيا پئي، ڪير ويا پئي،هوءَ ته ٻوڏار ۾ هئي، پوري سگهه ساري مس ٿي ساهه کنيائين، مسلسل جاڳ صدين جيڏا پهر، ڪٽس لڳو ته جيءُ ٻڌڻ لڳو آهي هٿ پير نري برف ٿي ويا هئس ۽ پوءِ سندس سار موڪلائي وئي. جڏهن سندس اک کلي ته ملائڪن جهڙا اڇا ائپران پهريل مسيحا ۽ منڊمون مٿان جهليا بيٺا هئا. سندس و ۽ نڪ تي ڪو ڪوپو چڙهيل هو. سڏ ۾ آئي "ايءَ گهوڙا اسپتال ۾.... هي بوتل ٽنگيل آهي، همت ساريائين اکيون ڦيرائي ڪنهن کي ڏسڻ لاءِ اتاولي هئي نه ور هو نه دل جو دلبر هوءَ وري وسامي وئي، هوش مس مس آيس ته گهر وارن کان اکين اکين ۾ وري دلبر جو پڇڻ لڳي، " دلبر؟" خير آ خير آ تون ڪنڪو نه ڪر، اڄهو سڀ اچن ٿا" رڳو ڏسندي رهي چار پهر اهو ئي اوسيئڙو نيڻ تلاش ۾ سڄو جڳ جهان پر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

دلبر سواءِ ديس سڄو دوزخ، وقت کي ڪير روڪي، سج چڙهي آيو اڪين ۾ الڪا اتڪيل دلبر جي موبائيل ۾ الغوري جي آواز تي پرچ پري اُٿي، موبائيل ڪٽي بتڻ دٻايائين. ٻچا دلبر، منهنجا بابلا، منهنجا سڪيلڌا، تون ڪٿي آهين؟ مون مٺي سان ٻه ٻول ته ڳالهاءِ... ٻئي طرف امان ٽڏي تي، "هي آواز ته منهنجي دلبر جو ڪونهي، تون ڪير تون ڪير!؟ منهنجو دلبر؟!"

"امان دلبر مون وٽ آهي، چاڪ چڱو ڀلو آهي، تون ڪو الڪو نه ڪر" "پر تون ڪير ڙي، الا منهنجا بابا تون آهين ڪير؟ منهنجو دلبر ڇو نٿو ڳالهائي؟"

"امان اجايو پريشان نه ٿي پر پنهنجي پٽ کي سمجهاءِ ته ماني کائي وس ڪري ٻينا آهيون ماني نٿو کائي."

"اڙي الا ڪيئن کائيندو؟ منهنجي هٿ کانسواءِ ماني، پر ان کي مون سان ڳالهراءِ ته"

"امان جيجي اسين شڪاري آهيون، رڻ جا راهي اسان وٽ ڀڳيلا پلاءَ ناهن پر جيڪو فقيراٽو لنگر آهي تون سمجهائينس ته کائي نه ته بک مري ويندو."

"پر هُو آهي ڪٿي."

"سامهون وڻ ۾ ٻڌي ڇڏيو اٿم، ضدي آهي ڏاڍو پڻهس کي چڏي ڏنو اٿم باقي دلبر ۾ اسان جي پتي آ، رب رکي سو اسان جي پيٽ پورت جو بندوبست ڪيو ته دلبر واپس ٿي ويندو."

"بابا تنهنجي ٻه ته ماءُ هوندي تون ٻه ڪنهن جي آنڊن مان آيو هوندين""

امان گهڻو نه ڳالهاءِ پنهنجي پٽ کي سمجهاءِ ته ماني کائي، اسان تي راڪاس لامارو ٿو ڏئي، زندگي اسان جي تيل آهي، اوهان جو ڀلو ان ۾ آهي ته 5 لک ڪري رکو ۽ ڪنهن سان ٻه اهو احوال نه ڪجو اسان ورنديءَ ۾ پاڻ فون ڪنداسين ۽ پوءِ چپ ۽ ڊگهي ماٺ...."

وقت کي ونگ پيل سج چري ئي نه. سندس دل وساميو وڃي وري پل پل لاءِ سامت اچي ته اکيون آسپاس ٻيٺل ماڻهن تان تاڃريون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ماڙهون وچ، ڳوٺهاڻ اچ تنهن آنڊ مانڊ. سنڌس اکين ۾ هڪ سوال هو. سمجهيو پئي سوال نه پر برڇي جا هر ڪنهن جي دل ۾ لهي ٿي وئي "دلبر؟ ڪٿي آهي دلبر؟" شام جو مٽي تي هٽ جي ڇهاءُ ۾ ڪاٺي وڏو هٿس. اکيون کوليائن ته سنڌس ور مٿان بيٺو هو. اجهاٽو اجهاٽو ڪومايل وٺائنس رڙ نڪتي.

"دلبر جا پيءُ دلبر کي نه وٺي آئين؟ شابس هجي توکي منهنجو دلبر پٽ ڪٿي ڇڏي آئين؟" ۽ وسامي وئي.

سڄي گهر جو ساهه مٺ ۾. زبانون ڪاڪڙي سان لڳل دلبر جي پيءُ سڄو قصو ڪري ٻڌايو "اسان ڪم ڪار کان واندا ٿي ماني اڳيان رکي سين رات جا 11 ڪن ٿيا هئا. پاڻي جو وارو هو مس مس ٻنيءَ کي ريجو آيو ٿڪي ٻه اهڙو پياسين. دلبر ماني کٽي آيو هو. بس اوچتو همراهه مٿان اچي بيٺا. چئن کي ٻٽون ٻڌل هڪ کليو منهن، چري ٻه نه ڏنائون. ڪٽ مان واڻ ڪڍي ٻنهي هارين کي کٽي ٻڌائون پوءِ ٻه لوهه مون کي دلبر کي ڇڪي اڳيان ڪيائون. دلبر ٻار معصوم ضد ڪيائين ته ٻئي ڏڪ هٿي ڪڍيس ۽ ڪنيڙاٽين مان جهلي کٽي ڪلهي تي کنيائونس. بس واهه ٽپي ڪريا ٻيلي ۾. آئون هلي نه سگهان. ٽنگ ۾ اهو نياڳو سور پر مٿان باهه گرجندو گرجندو ٻير پٽيان وڃي. درياهه ٽپياسين پير جيڏو پاڻي هو دريا سڪو پيو آهي بس پوءِ سڄي رات پنڌ ۾. دلبر وري وک نه کٽي وري رکينس مٿن ٽي هلي هلي نيٺ پرهه ڦٽي مهل وڏو جهنگ هو اتي اچي پهتاسين ٻه ٽي يار اڳي ئي ويٺا هئا. اسان کي نيٺر هٽي ٻڌي ڇڏيائون. درياهه وٽ ٻه چار موتي ويا باقي پيا ٻه راڄ ويٺا هئا. بس يار مون ته حياتي کان آهو کٽي ڇڏيو هو پر دلبر ٻچي شل ايڏو ڪيٺو ڪيو ضد وري ڏڪ هڻن منهنجو اندر وڍجيو وڃي. سڄ چڙهي مٿي آيو مون کي اکين تي پٽي ڪٽي ڇڪيائين "ڇيم پٽ سان ملايو. بس ڏڪن جو وارو ٿي ويو. ڳالهه پنڌ ڪانپوءِ جهنگ ۾ پٽي کولي چون پويان رستو اٿئي وڃي 5 لکن جو بندوبست ڪري ٽن ڏينهن اندر. نه ته پٽ جو لاش موڪلي ڏينداسين. هل پنتي نه ڏسجان ۽ سڌو سڌو هليو وڃ" سڀ ڳوناٺا وات

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڦاڙي اکيون اتڪائي داستان ٻڌي رهيا هئا پوءِ رڙهي درياءَ جي بند تي پهتس، ويچارو موٽرسائيڪل وارو اچي بيٺو ڪٽي اچي روڊ تي لاٿائين، گهڙي موبائيل، هزار ڏيڍ پئسا ڪڍي ويا باقي ڪي پنجاهه ڪن ڪيسي ۾ هئا اچي گهر پهتس پر سنڌ سنڌ سور ٿو ڪري پنڌ وري مارُ پيو دلبر کي چڏي آيس" اوچنگار نڪري ويس. سيني دلاسا ڏنا پر دل دهلجي ويس، رات ٿي وري صبح ٿيو دلبر جي ماءُ موبائل ڪن تي رکي ڪنهن اوسيئڙي جي ايٽم بم لاءِ اُسڙڪي رهي هئي، پٽ سٽ ڪي لڳي ويا. سرڪاري ڪارندن جون ڪاهون پچيائون، ابتا سبتا دڙڪا داٻا، موبائيل جي رنگ وڳي ته دلبر جي ماءُ ٽپ ڏئي اٿي ويٺي "ها ابا دلبر؟" ڪرو آواز "ها ڳالهاءِ پٽهين دلبر سان، ڪٿي جو پڇ ماني نٿو کائي"

"بابا دلبر" دير ماٺ ۾ پوءِ ٻئي طرف کان سندس جگر جي ٽڪر جو آواز: "جي امان دلبر پيو ڳالهايان، تون فڪر نه ڪر تون روءِ نه آئون صفا ٺيڪ آهيان، منهنجو الڪو نه ڪر."

"اڙي منهنجا مٺا تون ڪهڙي حالت ۾ آهين، ماني چو نٿو کائين؟"

"امان مون ماني کاڌي آهي آئون آخر تنهنجو پٽ آهيان. ڊپ نه ڪر آئون جلد تو وٽ پهچندس" ۽ پوءِ دلبر جو آواز ڪٽجي ويو.

"اها امان منهنجي هاڻي پڪ ٿيئي، بس پئسا هٿ ڪريو اسان وري اوهان سان پاڻهين رابطو ڪنداسين.؟

"اي منهنجا پيءُ ڳالهه ته ٻڌ، فون بند نه ڪر خدا جي واسطي مون پنهنجي نٿ دلبر جي منڊي ڏيگا ڊور سڀ ڪپائي هڪ لک ٽيهه هزار هٿ ڪيا آهن، بابا اسان ۾ ست ڪونهي مون مُٺي تي رحم ڪر ٻچڙو ڇڏ اسين ڪي وڏا شاهوڪار ماڻهو ته ڪو نه آهيون. بابل، هڙ ۾ هجي ته دلبر تان سڀ قربان."

"مائي ترڪتال نه ڪر اسان کي سڄي خبر آهي، 5 لک اوهان لاءِ ڪا ڳالهه ڪانهي."

اڙي الا! منهنجا بابا مون نياڳي وٽ هجي ته دلبر ڪان مٿي آهي؟"

"پر اجا مٿي چڙهو اسان تي باهه ٻري پئي آهي، چوري جو لاش

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

موڪلي ڏينداسين. وري ليلڙاٽ ڪرڻ لڳي تہ فون بند ٿي ويئي، ائين پلصراط تان لنگهندي بہ ڏينهن گذري ويا. وري نہ تہ ڳالهہ ٻولهہ دلبر جا مائٽ راڃن ڳوٺن ۾ ڪاهي پيا. منٿون ميڙ وس وارن کي پٽڪا پلاند پر ڪاري وارا ڪک، بيوسي، لاچاري جي وير سڄي ويڙهي کي وڪوڙي وئي. ڏهہ ڏينهن گذري ويا ڏهہ صديون هيون، دلبر جي ماءُ ٻنهي جا بہ ايڪڙ ٻيگهڙن مٿ تي ڪپائي ڇڏيا، گذر سفر جو آخري ذريعو اهو بہ پورو ٿيو. موبائيل جي رنگ تي دلبر جي ماءُ اتاولي ٿي بٽڻ دٻايو "جي بابا منهنجا دلبر تون آهين"

"امان تون اجايو پريشان نہ ٿي، آئون ٺيڪ آهيان" ۽ دلبر جو آواز ڪنجي ويو.

ساڳيو ڪرو ۾ لفظن جا گولا اڇليندڙ باهوڙو" ها پوڙهي ڇا ٿيو پٽ ڪان پئسا مٿي ٿا ڪريو؟"

"اڙي منهنجا ٻچا دلبر تان اسان جي دنيا قربان پر هڻ ۾ هجي تہ...."

وري ساڳي ٻڪ، ميسٽي اها مِڻ مِڻ تنهنجي پٽ جو سر وڃائيندي"

"بابا هي پير جو پلاند، هي پيرن تي هٿ، اسان تي لک مس گڏ ڪيا آهن، بس هاڻ اسان جي وس ۾ ناهي توکي الله ڪو رحم دل ۾ وجهي، تنهنجي بہ تہ ماءُ هوندي؟"

"ماءُ جو واسطو نہ وجهہ، اسين هيئنر جنهن باهہ مان پيا لنگهون اها اسان کي خبر آهي، حياتي تي پل جو پورو ناهي متان اسان سان گڏ تنهنجو پٽ بہ باهہ ۾ پسم ٿي وڃي. چڱو ٻڌ... تنهنجي رڙين بہ منهنجي دل وڍي وڌي آهي، منهنجي ماءُ بہ ائين رڙي مري وئي، هاڻ اوهان وٽ جيڪي ڏوڪڙ آهن، تيار رکو پر ڪنهن کي بہ ڪل نہ پئي توکانسواءِ گهر جي ياتي کي بہ نہ، توکي دلبر ملي ويندو ۽ ڏوڪڙ تيار رک"

ٻيلا ٻري رهيا هئا، گوليون گرجي رهيون هيون، دلبر جي ماءُ دل ۾ چاغي جا جبل ٻري پسم ٿي ويا هئا. رڳو رک ئي رک، ٻئي ڏينهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

موبائل پونڪي پرھ ڦٽي مھل سنڌس اکين ۾ الڪا ايئن اٿڪي پيا
ھئا جو چنيڻ چڏي ڏنو ھئائون. اجا ڳوٺ ڳھراٽيل ھو.

" امان اچ گھر جي پنيان نم جي وڻ ھيٺان اچ " دلبر جي ماءُ ڳنڍ
ڪنئي، چپ چاپ پير پير ۾ ڏئي گھر کان ٻاھر نم جي ھيٺ پھتي ته
پاڇولا. ھڪ پاڇولو ٻوڙي چنبڙي ويس " او امان او جيجل، اي منھنجا
دلبر تون اي رب منھنجا رب ڪٿي خواب نہ تي ڏسان" پويان بيو
پاڇولو آيو دلبر جي ماءُ ڳنڍ ڪٽي ھٿ ۾ ڏنس،"

" اي بابلا منھنجا لک لائق ھي پورا ٿي لک آھن پر تو مون تي وڏو
احسان ڪيو آھي."

پاڇولي جي ھٿن ۾ اجرڪ ھئي جا سنڌس مٿي تان ورائي سنڌس
پيرن تي رکيائين ۽ ھڙ واپس ڏيندي رڳو ايترو چيائين: " امان تون به
منھنجي مومل ماءُ آھين، بس آئون تنھنجو پٽ آھيان، رڳو دعا
ڪجانءِ ھن دل جي ڪنھن ڪنڊ ۾ ماءُ جي محبت جو تو تالو کوليو
آھي، بس تون جيڪو پوڳيو اھو معاف ڪجانءِ، دعا ڪجانءِ علي
علي" ۽ پاڇولو پرھ ڦُٽي جي ھلڪي سوائي ۾ اڳتي وڌي ويو. دلبر ماءُ
سان گڏ گھر ڏانھن وڌيو ماڻھس جي دل ۾ سانوڻ مينھن رم جھم وسڻ
لڳو اوچتو زودار تڪاءُ ٿيا. سڄو ماحول ڏماڪن سان ڀري پيو سڄو
ڳوٺ جاڳي پيو دلبر جي ماءُ جي دل وري وسامي وئي.

صبح جو سڄي ڳوٺ ۾ ھل ھنگامو ھو تہ بدنام ڌاڙيل بادل سمون
مارجي ويو. سنڌس ساٿي فرار ٿي ويا) دلبر ماءُ جي دل ۾ ڏماڪو ٿيو ۽
ڪيھ ڪَري ڪِري پئي جڻ جائي ئي ڪا نہ ھئي ۽ سنڌس ساھ جو
پکيئڙو پرواز ڪري ويو.

**

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جيون رنگ رتول

شهر ۾ هڪ ئي شخص هو جنهن لنگهندو هو ته ڪل جا تاڙهيا هوندا هئا. سڄو شهر پاسي ۾ قاسو اڪيلو سيني سان چرچا گهڻا ڪندو هو اندر ساڙيندو هو دل تي داغ ڏيندو هو ۽ ڪل پوڻ ۾ ڪرو سچ چوندو ويندو هو پر شهر لاءِ وڏي وندر هو.

قاسو هو به عجيب شيءِ.. رُڌ ڪارو ڪٺڇي، نڪ ڦونداريل، قد اڌڙ ٿلهو جهڙو پاڏو وري جي ملاڪڙي ۾ لٿو ته ملهن جا مُنهن ئي لهي ويندا. جي هلڪو ڦلڪو هوندو ته بيٺي بيٺي اڇلائي ڇڏيندس، جي ڏکيو ملهه پلئه پيس ته مُنڊ ڏيئي پري بيهاري ڇڏيندس، رات ٿي وڃي پر نبري نه سگهندا. ملهن لاءِ نڪاڻ اصل ٽيپ، ملهه هٿ ڪٽي پٽيندا هئس"بابا هيءَ تي وهٽ آهي، هن کي ڪو خدا پڇي"

هڪ ڀيري رئيس وليداد جي جيپ سامهون بيهي رهيو. عجيب ماڻا تاڻا، ڇُري ئي نه. رئيس هڪل ڪيس، "اڙي سوئر جا پٽ! اڳيان هٽ. نه ته مٿان چاڙهي ڇڏيندوسانءِ." قاسو مستيءَ مان چئي "رئيس سئو جو نوٽ ڏئي، نه ته اڄ جيپ نه چرندي، جيپ روڪيندس."

"اڙي جانور! تون جيپ روڪيندين. پيٽا ماٺهو جو ڦر ٿي، پُڪ ڪري ڇڏيندوسانءِ"

"بس بابا سائين! اڄ جيپ نه ڇُري، زور لڳائي ڏس"

ماڻهن جا ميڙ گڏ ٿي ويا. رئيس وليداد کي به جوش اچي ويو. "چڱو هي راڄ ٿا ٻڌن جيپ کي روڪي وڃين توکي هزار رپيا ڏيندس"

قاسو پت کي پُٺ ڏيئي رئيس کي هڪل ڪئي، "ڪاهي اچ جيپ" جيپ آهستي آهستي پوري زور سان وڏندي ويجهي آئي. قاسوءَ ٻئي پير جيپ جي بمپر تي ڦٻائي رئيس کي هڪل ڪئي، "هلي آ رئيس وليداد لڳاءِ

زور“

رئيس ڦيرين گيئر وجهي ايڪسيليٽر تي دٻاءُ وڌو جيپ جا ڦيٿا ڦرڻ لڳا، رڳو ڌُوڙ اڏامندي رهي، جيپ انچ بہ اڳتي نہ وڌي سگهي، قاسو نعرا هڻڻ لڳو ”علي حيدر مولا ڏي قادر قلندر“ بدن شيڪجي ويس، شيهو ٻڏجي ويو اکين مان تاندا نڪرڻ لڳس.

رئيس نئين سر فور ويل گيئر مٽايو ۽ لڙڪيل مُڇين کي تاءُ ڏيئي ايڪسيليٽر کي زور ڏنو ۽ جيپ جهٽڪو هڻيو مٽي تي وري اچي زمين تي لڳي، چار ئي ڦيٿا چرڙاٽ ڪري ڌوڙ اڏائڻ لڳا. ماڻهن جي ميڙ ۾ هوڪرا پئجي ويا. رئيس جي منهن جو رنگ ئي ڦري ويو. قاسوءَ جا نعرا آسمان تائين گونجڻ لڳا ”علي حيدر قلندر مست.“

رئيس وليداد جيپ هٽائي پٽ تي ٽپ ڏيئي لٿو. قاسو گوڏن ڀر ويهي ڪنڌ هيٺ ڪيو رت جي الٽي اچي ويس. وات ٻانهن جي ڪف سان اُگهندي، شينهن وانگي ٽپ ڏيئي اٿي بيٺو. رئيس وليداد ڀاڪر ۾ ڀري ٻہ هزار جا نوٽ ڪڍي کيسي ۾ وڌائينس ۽ ماڻهن بہ مٿس نوٽ وسائي ڇڏيا.

اهي ڏينهن اهي شينهن قاسوءَ جي اندر ۾ ولوڙا ڇي ويئي، سڄو لڙهي ويو اندر اندر ڀُرڻ لڳو.

ڊاڪٽر لڇمڻ شهر جو ڏاهو طبيب ۽ قاسوءَ جي چرچن ڀوڳن تي تمام گهڻو خوش ٿيندو هو. ڊاڪٽر سندس لُڙهندڙ وهيءَ جي لاءِ وڏو وسيلو ٿي ويو. علاج شروع ٿيو تہ قاسو بہ ڪجهہ ساهہ پٽيو پوءِ ڊاڪٽر لڇمڻ جي اسپتال هجي يا اوطاق قاسوءَ جي ڪچهري تي اوج هوندي هئي. ڪافي سفيد پوش ماڻهو ڊاڪٽر وٽ اچي مڙندا هئا. قاسو محفل جو مور بڻيو وينو هوندو هو وقت جي وير. واري جيئڻ وهندي رهي قاسوءَ وچي لياري وسائي ۽ اباڻي گهر ۾ رهي پيو. شادي بہ ڪيائين. ڏهاڪو سال ڪراچي جي گُهٽ ٻُوسٽ ۾ جڏهن گهٽجي گهٽجي ساهہ منجهڻ لڳس تہ وري ڀُراڻي ماڳ ڏانهن وريو سڄو شهر ڇنبڙي ويس. ڪي ڏوراپا ڏيڻ لڳس. ڪي بيوفا چوڻ لڳس پر قاسو بہ ساڳيو نہ رهيو هو. ڳري مٽ ٿي ويو هو. هيٺو هيٺو نبل پئي لڳو پر جتي ويهي ماڻهن جا ميڙ گڏ ۽ خاص ڪري ڊاڪٽر لڇمڻ وٽ وڏي ڪچهري مچڻ لڳي. قاسوءَ وٽ بہ ڳالهين جون ڳوٽيون. ڊاڪٽر چيس ”قاسو ڀلا ڪراچي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

يڪو ڇا پئي ڪيئي، وڏو ڪميٽو آهين. سنگت کي ساريئي ڪو نه؟"

"بابا مولا عليءَ جو قسم! هڪ پل به هي شهر، هن جا ماڻهو نه وسريا. بس وڏڙا موڪلائي ويا. مولا ڪجهه مت ڏني. بابا مرحوم جي باڪڙا هوٽل هئي. بس اُتي ئي چار دڪان ٺهرائي ورتم. پٺي سٺي مٿي چڱي موچاري جاءِ ٺهرايم. اڄ شڪر آهي. دڪانن جي سٺي مسواڙ مليو وڃي. مٿي خانگي اسپتال هلي ٿي. اتان به موچاره ڏوڪڙ مليو وڃن. شادي به ٿي، پوءِ جڏهن ساهه پٺيم ته هي دل سٺون ڏيڻ لڳي. ڀيلي قاسو پيچ هن گوڙ هُل ڪان، هي هوائون، هي سڪون، هي يارن جا ڪچهرا ڪراچيءَ ۾ ڪٿي؟

"يلا هاڻي ته نه ويندين؟"

"اڙي ڊاڪٽر! هاڻي مولا سٺو گذر ڏنو آهي. گهر ويهي گذر سفر تي سگهي ٿو، پوءِ جنت جهڙي جاءِ ڪير ڇڏي؟"

ڪچهري مچندي وئي قاسو به موج ۾ ايندو ويو. چئي "ڊاڪٽر ٻڌ مهر شاهه جو ميلو هجي، ملهه هڪڙو هجي، "ڪاسائي" ڀيا چونس. مڙس پورو پنو ڳاڙهي پٽڪي ٻڌل، پنگ جو گڙنگ موالي. پر ميدان ۾ لهي ته ملهن تي وڄ ڪريو پئي. لاشڪ ته ڪاسائي نالو ئي ان ڪري پيس. بابو ويٺو آهين، سگهارا پهلوان هٿ نه وجهنس. تر جو اصل چپ، جاڙا جاننا. سچي، ڪٻي، اندريان پير ٽڪڻ نه ڏئي، اتر جا ڪنڌار پهلوان پٺي جو مٿي ڪنس ته ڇاتي ئي چڙهيو ڪڏڪارون پيو ڪري. گهمائي گهمائي جو ڇڏينس ته ويٺو آهي ۽ جهڙو پير پيو وڍي. دل چيو قاسو اڄ ان سان مڙيئي حالي حوالي ٿجي. ٿي ملهه دسي ڪانيو پٽسن جو پري اچي رکيائين. هڪل ڪئي مانس، "هل ڪاسائي!" هاڻ ته هو مرضي وارو هو نه. چوٿين سان وڙهي نه وڙهي، پر جوان ڪڏندو هليو آيو. سندرا ڇڪي هٿ وڌاسين دل ۾ چيم زمين تان پير ڇڏايانس. سٽ ڏنيمانس ته ڇاتيءَ چڙهي آيو هاڻي ڇا ڪجي؟ هيٺ لاٿم ٺهري ڪرڻ لاءِ "آگوٺو مرڳو مٿو وڃايو هيائين. وري جو ڪنيو مانس گهمائي گهمائي ڇڏيانس ته مون تي جانٺن جو وسڪارو. اندريان ٻاهريان. ڇڪي مٿي ڪري ٻچي ڦاٽڻ جي ڪيم ته مرڳو لانگن منجهه هليو ويو ٻئي اندريان هٽي جو هڪ ڪيائين. خبر ئي نه پئي رڳو چوٽي وڃي لڳي. منهنجون ٻئي ٽنگون سندس ڪلهن تي، ڪلن جا ڳوڪريا! ڏاڍي بيعزتي ٿي، پر وينس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آئون بہ ڪو نہ. بيٺو هئس. ڪاسائي ماڻهن جا ڪيسا خالي ڪري ڇڏيا. الاهي تہ هار پيس اسين شيدي هوندئن بہ اوهان کي وڻون ڪونہ ويتر ٽنگون ڪٽائي ويٺس. بس واندو ٿيو تہ هڪل ڪئي مانس. جوان ٽپا ڏيندو ڪڏندو هليو آيو. هٿ پيا. اندر ۾ باهہ پئي ٻري. ڪچو ڪائي وڃانس نہ. بس هن گوڏو ڪوڙيو ۽ منهنجي الله ٻڌي. اتان ئي هٿن تان ڪٽي ويو مانس پري جهلي اچي گهمايومانس يڪو چڪر. مون کي بہ ڦيري اچڻ لڳي. نيٺ جو ڪٽي اڇلايو مانس. نہ جهڙي لڌ مان مهري ڪري پئي. ساهہ نہ پساهہ. جيڪو سِيرو ڪائي آيو هو. سو بہ وات مان وهي هليس.

پوءِ ڇا ٿو سمجهين! فقيرن "ٺائو" وڄايو. اسان جي دل بہ اٿي ويئي سڀ پهلوان ڳلهن تي ڪٽي پڙ ۾ گهمائڻ لڳا. نوٽن جا مينهن وسي پيا. آخري ملاکڙي تي آياسين تہ ابا ڪاسائي گم! خبر پئي تہ وڃي اسپتال داخل ٿيو. وري ملهہ وڙهندي نہ ڏٺوسين.

ڊاڪٽر لڇمڻ ڏنبو وهائي ڪڍيس، "ها سائين! شينهن کي ڪير چوي تہ تنهنجي وات ۾ ڏپ!!".

"ڊاڪٽر مولا علي جو قسم. بلڪل سچ ٿو چوان"

"ڇڏ ٻناڪ. ڪي ڪل پوڳ جون ڳالهيون بہ ٻڌاءِ"

يار توکي هٿ لڳا ناهن. ٻڌا! هڪ پيري تنئي محمد خان. مائٽن ۾ گهمڻ ويس. اڃا ٻنور ڇورو هجان. دڪان تي ويٺو هجان تہ ٻہ ٽي ناهوڪڙا ڇوڪرا هجن. ڪُٽي ڪنئين. ڦري اچي بيٺا. "اڙي ڪير آهين؟" مون بہ ڪنڌ ۾ ور وجهي چيو "سيد آهيان" وري ڪلن. "اڙي شيدي، شيدي جا پٽ سيد ٿو سڏائين!"

چيم "ڏسو ٿا شيدي آهيان. وڏا لوسي آهيو پوءِ پڇو آڳوٽي لاءِ ٿا!؟" هٿن مان پڇي ويا. چون "بابا هي ترهيو حرامي آهي "

سندس ڳالهيون مزيدار ٿئي: "ماتلي ويجهو مائٽن جي شادي هجي، ڄڃ ڏهگي گاڏين تي ويٺي، پرپرو ڳوٺ هو اوڏانهن پيا وڃون. اڳيان موريءَ تي ٻہ ٽي همراهہ گس جهليو بيٺا هجن. هڪل ڪيائون. "ياٺو اهي لاهن جون گاڏيون ڪيڏانهن ٿا پريو وڃو!؟" "اسان جا همراهہ ٻار ٻچا گڏ هئڻ سبب چپ رهيا. وري رهن نہ. چون: "يلا انهن سان رات جو سمهو ڪيئن ٿا؟" آئون

لهي پيس، همراهه ڏسڻ لڳا. چيم: "پائو رات جو رلهي وجهيو ڇڏيون پوءِ جهڙا اوهان جي گهر ۾ ويٺا آهيون" لنيون اپيون ٽي وبون، پجي جان ڇڏايم. هڪ ڏينهن قاسو ٻارڙي کي ڊاڪٽر وٽ وٺي آيو ڊاڪٽر، ٻار ڏسي وري قاسوءَ کي ڏسي جهڙو گلاب جو گل، ڪير جهڙو نڪ نيڻ، تمام خوبصورت، وار به صفا سڌا ۽ وچان سينڌ نڪتل.

"اڙي قاسوءَ جا ٻچا ڪنهن جو ٻار چورائي آيو آهين؟"

قاسوءَ کي جهُبو ته اچي ويو "سائين پنهنجو ٻچڙو آهي، خدا وڙ ڪيا، هڪ نياڻي ۽ اهو هڪڙو پٽڙو آهي"

ڊاڪٽر لڇمڻ کي وارو ملي ويو "قاسو دل ۾ نه ڪرين ته، ٻار تنهنجو ناهي، مڙيئي ياجائيءَ پنهنجي همت ڪئي آهي!"

قاسو ڏک پچائي ويو. "واهه ڊاڪٽر واهه جي تو ٻڌائين، سهڻا ٻار اسان جا نتا ٽي سگهن، رڳو اوهان وڏن ماڻهن نيڪو ڪنيو آهي!"

ڊاڪٽر وري دل تي چنڊبو رکيس. "بابا قاسو! اجايو پاڻي مان نه نڪر، ڪل يوڳ پيا ڪريون، قدرت جا رنگ آهن، ڪڏهن محل به ٿميو پون، تون ورې به غريب جو ٻار آهين، ڪراچي ته سمنڊ آهي، وڏين حويلين ۾ به ڪڏهن شيدين جهڙا ٻار ڄميو پون" ورې ٿهڪڙن جا ٺاڪوڙا، قاسو ڏک پچائي ورې وار ڪيو" سائين اسين ته سڄي ڄمار اوهان وڏن خاندانن جي ونگار وهندا اچون، پيدا ئي اوهان وڏن ماڻهن جا ٻيڙا پار ڪرڻ لاءِ ٿيا آهيون، اوهان به حڪم ڪيو ته حاضر آهيون." ڊاڪٽر لڇمڻ ڳاڙهو ٿي ويو، ٻُجو گهي منهن تي رکيائينس، قاسو پٽ کي گهر ڇڏي آيو، ٻيا ماڻهو به اٿي ويا، قاسو ورې اچي ڊاڪٽر جي سامهون ويٺو ڊاڪٽر کلي پيو" ورې ڇا آهي حرامي!" قاسوءَ جي اکين ۾ پاڻي تري آيو "ڊاڪٽر صاحب تو سان ڪوڙ ناهي، ڳالهه ڇپر ۾ رهي، توهان سچا آهيو ننڍڙو منهنجو پٽ ناهي اهو بلڪل سچ آهي.

"ظالم پوءِ ڪٿان ڪٽي آيو آهين، چورائي ته نه آيو آهين، ڪراچي ڇڏي هتي اچي ويهي رهيو آهين؟"

"نه سائين اها ڳالهه نه آهي، توهان ته ڊاڪٽر آهيو گهرواريءَ کي پهرين ڏيءَ ڄائي، ٻئي پيري ويم ڏاڍو خراب ٿيس، بس نه پُڇ! ڊاڪٽرن وڏي ڪوشش ڪري زال جي زندگي بچائي پر ٻار ضايع ٿي ويو ۽ سڀ ڪان خراب

ڳالهه اها ٿي جو ڊاڪٽر چيو تنهنجي گهرواري اڳتي ماءُ نہ ٿي سگهندي“
ڊاڪٽر گهوري ڏسندو رهيس. ”پوءِ هڪ ڏينهن هيءَ گلاب جهڙو ٻار منهنجي
ماسي دائي کڻي آئي چئي پئي، هڪ وڏي خاندان جي ڪنواري ماءُ هن کي
جنم ڏئي نڙيءَ تي ننهن ڏئي مارينس پيا. مون کيس منٿون ڪري قسم ڏيئي
هن جي جان بچائي آهي. بس هاڻي هن جو ڪو بہ ذڪر نہ ڪريو اوهان جو
ٻچو آهي، هن کي سانڍيو. الله اوهان کي ڏياريو آهي، اسان بہ دل جهلي کڻي
جهوليءَ جهليو.“

ڊاڪٽر جو وات ڦاٽي ويو پاڻ کي آرام ڪرسيءَ تي پٺيرو اڇلائي
ڇڏيائين. اکيون بند ڪري ڪي گهڙيون ٻوڏار ۾ اچي ويو.

قاسوءَ بہ سوچن جي وير ۾ لُڙهندو رهيو. ڊاڪٽر سڏو ٿي ويٺو پوءِ؟

پوءِ اسان جي گهر سڀ محبتون سڀ سچايون. هن تي وڇائي ڇڏيون.
سچو پاڙو مٿس ساهہ ڏيندو اٿس. کيس احساس بہ ٿيڻ نہ ڏيندا آهن تہ هي
ڪو اسان جو پٽ نہ آهي. تمام ذهين آهي. ٻولي بہ اسان جي ڳالهائي ٿو.
منهنجي گهرواري جو تہ منجهس ساهہ آهي. انگل باز بہ وڏو آهي الله وڏو
ڪندس پڙهائي ڊاڪٽر ڪندوسانس. سچ پچ اسان جو روح رهاڻ هن ۾
آهي. ۽ ڊاڪٽر لڇمڻ اٿي بيهي رهيو ٻنهي هٿن سان قاسوءَ کي سلام
ڪيائين. قاسوءَ هيستائين تہ مون رڳو توکي مشڪرو سمجهيو پر تنهنجي
دل ۾ تہ عظيم انسان ويٺو آهي. تون تہ هن دور جو وڏو مسيحا آهين.“ قاسوءَ
کي پاڪُر ۾ پري ڇڏيائين ۽ ٻنهي جون اکيون ساوڻ مينهن جيئن وسڻ
لڳيون.

❊❊

ڪاڪ ڪڙهي لُوٿو لُڏاڻو

هو معمول جي ابتڙ تمام سوير اٿيو ۽ گهرواريءَ کي حيرت ٿي، سڀ گهر جا ڀاتي ڪيس وڪوڙي ويا. سينءِ جون الڳ الڳ فرمائشون پر ها لار ضد ٻڌي ويهي رهيو. "بابا اسان کي گهمايو ڦيرايو ڪو وقت اسان کي ڏيو نہ؟"

"ها! ڪٿي هلڻ چاهيو ٿا؟"

"اسان اهو ڪو نہ ٿا چئون تہ سنگاپور وٺي هلو پر هن گرمي ۾ ڪوهہ مري تہ گهمايو ڪيترو وقت ٿيو آهي رڳو گهر ۾ بند پيا آهيون."

"حاضر هفتي اندر مريءَ هلبو ۽ سڄو گهر مري گهمڻ هلندو پلا موڪلون اوهانجون سجايون ٿين."

گهر واري شڪايت ڪئي "اوهانکي گهر جو وڏو خيال آهي، رڳو پئسا ڏيئي جان ڇڏائڻ سڀ ڪجهہ ناهي. اسان بہ انسان آهيون تون تہ ڪڏهن سنگاپور ڪڏهن بئنڪاڪ ڪڏهن يورپ، مون کي ڇڏ ٻارن جي جذبن، احساسن جو تہ خيال ڪر ڪئين خواهشون آهن ڪئين سڌون آهن، تون ذميواري سمجهين نٿو بڪ ڪو نہ ٿا مرون. پر دنيا جا ڪئين مسئلا آهن اوهان صفا پاڻ کي آجو ڪري ڇڏيو آهي."

"بس واعظ بند ڪر، پلا واعدو ڪيم نہ پر پيئرون ڪٿي آهن؟"

"پيئرون واڙيون پيون آهن، پنهنجن ڪمرن ۾ ويچاريون قيد پيون ڪاٿين پلا اهو بار بہ لاهڻ جو سوچ."

"اڙي ڇري پڙهي تہ وٺن"

"ڇا پڙهن يونيورسٽي مان وانديون آهن، مند ڇڙهندي وڃي، هاڻ بار هلڪو ڪرڻو آهي، هو بہ انسان آهي، جوان زندگيءَ جون بہ ڪيئن"

"بس بس بند ڪر بڪ تون مڙيئي گهر مان پيئرن جي ڪيڙڻ جي چڪر ۾ آهين."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”وهم ته اسان عورتن جو ڪم آهي پر اوهين مرد به ان مرض ۾ جهليا پيا آهيو. مون تي ڪهڙا بار آهن؟ الله جو ڏنو سڀ ڪجهه آهي پر انسان انسان آهي، زندگي جو وهنوار ائين به هلندو ضرور شينهن ڪلهي چاڙهڻيون ته آهن.“

تماچي گهران نڪري آيو ڊرائيور اڳتي وڏي گاڏيءَ جو در ڪوليو ۽ پراڊو روڊ تي اڏامڻ لڳي، ڪي پل اڳ گهرواريءَ جي چيل ڳالهين متو قيرائي ڇڏيس. ”چئي ته سچ تي پر مونکي واندڪائي ته هجي نه؟ ايڏا وڏا ڪم مس مس ته وارو مليو آهي، سنگت جڏهن کان حڪومت ڏٺي تي آهي ته مون تي وڏا وڙ ڪري ڇڏيا اٿائون. ايڏا وڏا نيڪا وري ملڪ کان ٻاهر به ڪيڏو ڪم آهي، سنگاپور ته. ڪڏهن ٻئنڪاڪ - دبئي خير وقت ڪيڏئو پوندو.“

تماچي جي ڪا رات يارن جي محفل کان واندي نه هئي محفلون ڪراچي بنگلي تي، اسلام آباد ۾ وڏن هوٽلن ۾ مئه جا واهڙ وهندا رهيا. نازڪ ناريون. باغ جي هر گل جي خوشبو. روزانو جسمي گل ترڻندا رهيا. ڪري به ڇا؟ سنگت جا تورا لاهڻ جهڙا ناهن.

گاڏي ٻئنڪاڪ جي در تي بيٺي، لٿو ته سڀ اڪيون سندس هوڏ ۽ مستيءَ ۾ ڪتل هيون. ڪائونٽر تي چيڪ ڏنائين ته مئنيجر اچي ياڪر پاتس، ”سائين اچو اسان وٽ ويهو پئسا پاڻهي ملي ويندا.“ مئنيجر جي شيشي گهر ۾ وينو ته ايئر ڪنڊيشن جي تڏڪار ۾ ڪيس لڳل خوشبو ڪمرو واسي ڇڏيو. مئنيجر کان رهيو نه ٿيو ”واهه سائين توهان جي خوشبو ميگا سليڪشن ۾ اوهان جو ڪو مثال ئي ڪونهي، جڏهن به اچو ته نئين کان نئين خوشبوءَ جو جهونڪو دل موهي ٿو وجهي.“ ايتري ۾ چانهه به اچي ويئي ”تماچي صاحب ٻيو ڪهڙو حال آهي؟ اڄڪلهه گهٽ نظر ٿا اچو؟“

”يار منهنجي هٿ جي لڪيرن ۾ ويهڻ نصيب ئي ڪونهي، پامسٽ ٻڌايو ته سائين سفر ۾ رهندين.“

”سرڪار هونئن به زندگي سفر ئي ته آهي“

”ها اهو سفر انگريزي لفظ پر منهنجي پيرن ۾ چڪر آهي، هاٺي واري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ملڪ کان ٻاهر هر مهيني ڪاروبار سانگي ويٺو پوي ٿو سنگاپور ۾ اڄڪلھ ڪمپني گھڻو انگيج آهي، ٻيا يار بہ گڏ آهن بس گاڏو هلائڻو آهي نہ؟"

ايتري ۾ آفيسر نوٽن جو پيڪيٽ کڻي اچي مٿان ٻينو تماچي اٿي بيٺو" بس سائين زندگي وڏو جھنجھٽ آهي، اسان سان گذاريو ڏينھن ٽي، ريسٽ هائوس تي اڄ سنگت سان ڪچهري آهي، ڊنر ڪنداسين."

" سائين، ايترو شهر کان پري ماحول تہ ڏسو روڊ ڪيڏا نہ خراب آهن؟ بابا پرتي ويجھو ڪِن متي ڦريل مخلوق جي ور چڙهي ويجي ٻيلا وسايون اهو تہ وڏو رسڪ آهي."

" سائين رسڪ ئي زندگي جو حصو آهي، ڊپ حراس ساهہ نپوڙي ڇڏيندو الله خير ڪندو اوهان بي فڪر ٿي اچو."

مئنيجر هٿ ٻڌي " سائين وڏي مهرباني، ڪنهن ٻئي ڀيري اڄ ضروري ڪم بہ آهي، معافي ملي."

تماچي مرڪي وڃي گاڏي ۾ ويٺو گاڏي هلي ڊرائيور کي خاص هدايتون ڏيڻ لڳو " شام جو تياري مڪمل هجي ڪنهن بہ شيءِ جي ڪمي نہ ٿئي بس چار پنج دوست تہ آهن. بندوبست مڪمل هجي."

ڊرائيور ڪنڌ ڌوڻيندو، " جي سر ڳڻتي نہ ڪريو ڪريم وڏو چالاڪ آهي، سڀ ٺيڪ ٿي ويندو."

" ٻيلا ڪريم کي فون ملاءِ گھڻا پئسا گھرجنس"

ڊرائيور موبائيل تي حال احوال ڪرڻ لڳو

" جي سائين چئي تو پئسا آهن. ڪا ضرورت ڪونهي سڀ ڪجھ ٿي ويندو." "پيٽسان آهي وڏو آڙيڪاپ پر لالچي بہ ناهي" شام ٿيندي تماچي ريسٽ هائوس تي پهچي ويو سڀ نوڪر چاڪر حاضر. جھڪي " سر ويلڪم."

" ها ڪريم ڪم ڪيئن پيو هلي؟"

" سر بلڪل ٺيڪ بجلي جو مسئلو آهي پر جنريٽر اوڪي آهي، ڪو ڪٽڪو نہ ڪيو."

بس هڪ خيال رکجو ڪچهري مهل اوهان هرويرو ٿورا ٿي نہ ويهجو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بس ڪم سان ڪم.“

” نہ نہ سر اھڙو ڪو بہ مسئلو نہ ٿيندو؟“

ڏکڻ جي هير گهلي تہ ريسٽ هائوس جي پڌر تي ڍنڍ تان تري ايندڙ ٿڌا ٿڌا هوا جا جهوٽا سرير کي سينيائڻ لڳا. سڄ ڍنڍ جي نيري پاڻيءَ ۾ تبي هٽي رهيو هو عجيب منظر تماچيءَ جي حواسن تي حاوي ٿي رهيو هو. سڄو پاڻي گيڙو رنگ جو ٿي ويو هو.

قدرت جو حسن ڪائنات کي ٻهڪائي رهيو هو. ايتري ۾ سنگت بہ اچي سهڙي. ياڪر، چُسيون، ٺهڪ خوشي گل ۽ مستي جو ماحول جڙي ويو. لان تي پيل ڪرسين تي ويٺا ۽ ريسٽ هائس جا مک بلب ڏينهن جو ڏيک ڏيڻ لڳا. تب مان سيڪو پنهنجي پسند جي بوتل ڪڍي ۽ پنهنجي پنهنجي جاءِ تي ويهي ڪچهري ڪرڻ لڳا. ڪافي اوسيئيڙي بعد تماچي اٿي بيٺو. ”يار! انور صاحب نہ آيو پلا هلون اندر هلي آرام سا ن ويهون.“

اندر ٽيبل اڳيئي سجايل هئي، اسڪاچ جا بہ ٽي قسم ٽري ۾ برف، پستہ، بادام ۽ جام پُر ٿيا متارا مڙي آيا. اسڪاچ جي خوشبوءَ حواسن کي موهي ڇڏيو ”چيئر چيئر“ ۽ مڌ جو دور شروع ٿيو.

يارن هڪل ڪئي، ”يار تماچي ساقي ڪڙڪ آهي، سندس هٿ ڳرو آهي، اصل تاڪ هٽيو ڇڏي“ تماچي ٺهڪ ڏنو. ”بابا منهنجو ڪهڙو ڏوهہ؟ مئہ جا مٽ پيئڏؤ تہ تاڪ تہ لڳندا نہ.“

ممتاز تماچيءَ کي ٽوڪيندي، ”بس سائين! وقت وقت جي ڳالھ اڄ ڪلھ تماچي جي چاندي آهي، ايڏا وڏا ڪم ملڪ ۾ ملڪ کان ٻاهر هن دور ۾ تماچي سان سنگت وڏي مهرباني ڪئي آهي.“ صابر شاھ چيو. ”اڙي بابا! تماچي بہ پنهنجو آهي، توکي ساڙ چو وني تو جڏهن اوهانجي حڪومت هئي تہ گهٽ اوهان بہ نہ ڪئي.“

”يار مڙيئي زباني لست ٿا وٺون.“

منير ٺهڪ ڏيندي، لستون پوءِ ٿينديون جڏهن ڪيپ چڙهندا. تماچي وٺ دال آهي تہ سنگت بہ خوش آهي اڄ تہ ڪي چوزا بہ چوزا گهرائيندو. تماچي گلاس کي گيٽ ڏئي زور سان ٽيبل تي هنيو“ وڏا شوم آهيو اگي اوهان کي خوش نہ ڪيو اٿم پوءِ بہ رڙيون ٿا ڪريو؟ صابر شاھ کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

روچڪي اچي ويئي. ”بابا هر ڪنهن جو وارو آهي، اڄ تماچي جو دور آهي اسان پنهنجي دور ۾ خوب ڪمايو پر ڦوڪي ڇڏيوسين. يارن سان ونگارون وهياسين اڄ منير ۽ تماچي کي خدا خوش ڪيو آهي، پاڻ سڀ دعاڳو آهيون.“ ممتاز رانياڻ ڪيو ”يار موقعو مليو ته گڏ ڪيوسين. باقي آهي اباڻي زمينداري سو به پاڻهي ئي ڪو نه. هيل به سارين ته منڊ گذري ويئي رڳو پٽڪارا، جلوس، هُل پر وڏي پاءُ جي ڪن تي جونءِ به ڪا نه ٿي سري، اسان وارا ليڊر هڪ ڏينهن واعدو ڪن ٻي ڏينهن وري ڳالهه ٿي ٻي، اهو ئي نياڳو ڪئنال ڪڍيو ٿن سو مرڳو ٻين تي ڪولي ڇڏيو ٿن. ڪوٽڙي ڪان هيٺ ته پيئنگ لڳي پئي آهي.“

منير بجو ڏيندي ”پيٽسان هن مهل به ڪامريڊي نتا ڇڏيو جو تو خمار خاڪ ڪرين سياڻي سچ ايري ته پوءِ... ڪائجان.“ ڪمرو ٽهڪن سان گونجڻ لڳو. ممتاز ڏڪ پچائي گلاس ڳڙڪائي ڇڏيو تماچي جام ٺاهيندي ”مون ته سوچيو آهي هاڻي وڏي رقم ڪٽي زمين ونجي ئي پنجاب ۾ ته پاڻي جي ڪوٺ ته ڪو مسئلو نه آهي، سڀ ڪين تڪڙ لڳا“ توکي وري پنجاب ۾ زمين ملندي؟“

”چو نه ڪافي دوستن پنجاب ۾ آبادڪاري ڪئي آهي. چريا ماڻهو آسٽريليا ۾ وڏا وڏا فارم لڳايو ويٺا آهن.

”پئسن سان ماڻهو مليو وڃن زمين چو نه ملندي؟“

ممتاز چسي ملائيندي تماچيءَ کي داد ڏنو. ”يار ڳالهه ڪم جي ڪئي اٿيئي، پيٽسان تون وڏن پاڻرن جو به پيءُ نڪتين.“

”تي وجي جام تماچي جي نالي.“سڀ هڪ آواز ۾، ”قادر قلندر مست“ موبائيل جي رنگ تي تماچي پرڪيو. ”ها صبا خان. جيءُ چوانءِ حڪم. ها 12 وڳي ڪانپوءِ توهان پنهنجي سونهن جو ساٿ وٺي اچو.“

”ها، ها بلڪل ٺيڪ۔ پلا ماني رڪرايون. هان؟ اوهانجي مرضي آ ته گره گڏجي ڪائون ها ته پلو ٺئي ها. پلا آهي ڪو مزو پا اهي ئي پاروتا بوت رنئي ايندينءَ. واهه ايئن چئو سهڻا سائين، صفا نوان چوزا پهريات پيٽسان ڪتان ڏاڙو هنيو اٿيئي؟ پرديسي پکي آهن. يا سنڌ جو سُگند آهي. واهه واهه سنڌ سان ته سر لڳي، سنڌ جي حسن جو ته مثال ئي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪونهي، بس توتي اعتبار آهي 12 هين وڳي گڏ آهيون.“

موبائيل رکي سنگت کي چتائڻ لڳو ”يار اڄ صبا خان جون ته ڳالهيون ئي اور آهن، چئي پئي صفا نئون نڪور مال، هڪ جي بولي به لڱل ناهي، اصل سانوڻ رُت جون ٿڌڙ وهڙيون آهن. منير چپ چٽيندي ”سهڻا سائين اهو داڻو ته ٿيو تنهنجي حوالي، اسان جو ڀاڳ اسان سان.“

”اڙي مر نه وري به جوٺهين ڪان ته چڱي ملندئي!“ وڏا ٽهڪ ۽ منير هڪ پل لاءِ گهوماڻجي ويو پر بيو وار ڪري ويٺو: ”يلا تنهنجي زال جهڙي ته نه هوندي نه؟“

وري ڪل جا ٽاڙها، منير وري هڪل ڪئي ”بابا تماچي غيرت نه ڪر. بازار جي منائي آ، تنهنجي گهران ته ڪو نه گهرايون اٿيئي؟ هاڻ ڪل به يلا“ تماچي بجو گهي بوٽ تي رکيس.

”پيٽسان اسان تو وانگر ڪي هيرا هڏيءَ ۾ ڪو نه ويٺا آهيون. ڳوٺ راڄ وارا آهيون، عزت وارا آهيون.“

سيپئي ڪليا ۽ چسيون“ واهه منير هيرا منڊي جو.“

منير: بابا اڄڪلهه هر گهٽي هر گهر ۾ هيرا منڊي آهي اسان جو پاڙو اڄائي نالي چڙهي ويو آهي، محل ٺمي پيا آهن. چڱن موچارن پڳدارن جون پڳون پٽ تي ويون آهن، چئو ته آڱرين تي ڳڻي ٻڌايان؟“

. صابر شاهه چڙٻ ڏنس، ”اڙي لوسي هاٽي گند نه ڪر. بس هر ڪنهن جي عزت الله رکي باقي ڪم چڙهي ويو آهي.“ اڳتي پيٽ بکئي لاءِ ڪي مجبور ناريون بازار جو رخ ڪنديون هيون پر هاٽي ته ڪروڙ پتي گهرن جا ننگ به فيشن طور نڪري پيا آهن. هي دور ئي اهڙو آهي، سيڪو پنهنجي پڳ جهلي“جڏهن چنئي جون اکيون ٽنڊا ڪيڻ لڳيون ته زبان به لڙکڙائڻ لڳي. ممتاز بوتل ڪٽي مٿي جهلي ”پيارا هي جو ”ٽيچر“ آهي نه اهو اسڪاٽ لينڊ وارن ٺاهيو ئي اسان سنڌين لاءِ آهي، ڏاڍڙو وڙهي ٿو. جهڙو ٽيلهي وارو ٺرو.“

سيني جا بجا بوٽ تي لڳس. ”پڙوا اسڪاچ جي انسلٽ ٿو ڪرين! هي ڪئين قسم پيا آهن ٽيچر جي دٻ جهلي ٺٺو سگهين ته بيو ڪو ٻي باقي اسان لاءِ سپ اکين تي. ڪو درس جو شربت پيئڻ ويٺا آهيون ڇا؟ مڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۾ خمار نه هجن پوءِ موڪيءَ جي مٽ تي لعنت آ اچا هاٿي ته موج ۾ آيا آهيون. "تماچي ٽيبل تي مڪ هنئي. "اڄ اسين سڀ متارا آهيون ڪڙي ۽ قاتل جا هميشه هيراڪ، هي ريسٽ هائوس موڪيءَ جو مئه خانو آهي."

ممتاز رڙ ڪئي، "افسوس مئه آهي پر مون کي ڪونهي صابر شاهه ڪاوڙ ۾ "ماڇِهس موڪي به اچي تي پر نه ساهه ٿو وڃئي" تماچي جون اکيون گلاب تي پيون ، آئون ته آهيان ئي تماچي ٿوري دير ۾ منهنجي ڪڇ ۾ نوري هوندي."

منير هٿ مٿي ڪري، "خاموش مون کي ٻڌواڄ پاڻ سڀ ڪاڪ مهل ۾ وينا آهيون، آئون راڻو آهيان، پنهنجي مومل ماڻينڊس." ممتاز ڪان رهيو نه ٿيو" پيٽسان راڻو ته ڪاڻو هو تون ته سچو آهين؟" ٺهڪن جا تاڙيا تي ويا. منير اٿي بيهي رهيو "همير جا ٻچا مون راڻي ڪان سڙين ٿو؟"لڪ جي لت هجيئي. "ساڙو ڪميڻا."

"نه نه آئون ڇو سڙندس آئون همير نه پر چنيسر آهيان، ليلان منهنجي ڪڇ ۾ هوندي."

صابر شاهه کي موقعو مليو پڙوا ڪٿي ڪنئورو نه سيج سينگاري وينئي هجي پوءِ ليلان پٽئي ليلاٽ ڪري؟"

تماچي صابر شاهه کي ڇيڙيو" بادشاهه تون ڇا ٿيندين؟"

"بس ڪو ڪردار ڇڏيو ئي ڪونهي."

"نه نه تون پنهون آهين پنيور ۾ سسئي سان لائون لهندين." ڪل جا ٺاڪوڙا ٿي ويا. موبائيل جي رنگ سيني کي چرڪائي ڇڏيو تماچي نمبر ڏسي مرڪي پيو" ابا پرين پڇي ويا." يلا هيئن ڪريون صبا خان! پرين کي چئه ته، ڪمرن تي هلي سيج سجائين. اسان ننگر ڪري پوءِ ٿا محبوبن جي حاضري ڀريون. ها صبا خان پنئين دروازي ڪان اڇو ڇوڪرو در کولي ٿو منهنجي لال پري پهرين ڪمري ۾ سينگاري ويهار اصل ڪنوار ڪري باقي ٻين ڪمرن ۾ سيٽ ڪري پوءِ هيڏانهن اچ. ها ته تون وري اسان جي دل تي راڄ نه ٿي ڪرين ڇا؟ ڇگو ڇگو بس رڳو پيٽ پوڄا ڪري ونون ٽڪڙ ۾ آخري جام پر ته ماني به لڳي ويئي، پڪل گوشت ڪٽي جام جي ڏڪ سان ڪائڻ لڳا. صبا خان ڪشادي ڪمري ۾ داخل ٿيو ته سڀ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اٿي ويهي رهيا. تماچي سندس جام ڪٽي چپن تي رکيس، صبا خان مرڪ
اچليندي آئون هاٿي ڪائي، آئي آهيان پر تنهنجو هٿ نٿي موٽايان.“
تماچي پاڪر ۾ پري پر ۾ ويهاريس ”هئي هئي مئه جيتري پراٽي اوترا
ڪيف وڌيڪ. صبا خان به پوڙهي ته ٿئي ئي ڪا نه ٿي!“ صبا خان نخري
سان سندس ڳل تي چهنڊڙي هنئي.

”صبا خان وڏيان نيٺ وڏيان. تون ته وڏي آڙيڪاپ آهين پاڻ اڄ نه
تنهنجا ساڳيا ديوانا آهيون.“ ۽ پاڪر ۾ پري صبا خان جي ميڪ اپ جو
ٻيڙو ٻوڙڻ لڳو صبا خان ست ڏيئي اٿندي، ”اڙي بابا پنهنجي ڪمري ۾ وڃ
ڪا ڪومل ڪلي چنچنل، سندري تنهنجي اوسيئيڙي ۾ آهي.“

صبا خان هلي ويئي، منير تي ڪيپ چڙهي ويا ”ڪنهن شاعر چيو آهي
ته ”اڄ رات هر ڪو راڻو آهي.“

”۽ ن هاٿي اتو رندو. اتو رندو پيئو جام محبت.“

ٿڙي ٿابڙي اٿيا. پنهنجو سامان به سنڀاليائون. تماچي به وکون کڻي
موٽيو پرس ڪنيائين پستل به هٿ ۾ ڪري اڳتي وڌيو. صفا ڏت تي هليو.
ومل ماڻڻ. تماچي پهرين ڪمري ڏانهن وڌيو. ڌڙاڪ سان در کولي اندر
داخل ٿيو. در لاڪ ڪري اڳتي وڌيو بيڊ تي وينل نازڪ ناري ڪنڌ هيٺ
ڪري ڪنهن طوفان جي اوسيئيڙي جي عجيب ڪيفيت ۾ حواس ڪم نه
ڪري رهيا هئس. تماچي پر ۾ ويهي ٻئي ٻانهون پکيڙي ڇاتيءَ سان لائي
ڇڏيس.

”جاني هاڻي حجاب ڇڏيو نيڻ کڻو ته سهي اوهانجي حضور ۾ سر به
سجود آهيون.“ هٿ وڌائي ڪاڏي ڪان چهرو ڦيرائي چمڻ چاهيائين اڳين
صفا بت بڻيل سُن ٿيل بدن، خماريل اکيون، ڪٽي چتائي ڏسڻ لڳو. اوچتو
ڪا وچ ڪڙڪي، ڪو ايٽم بم ڪريو دماغ هيروشما ٿي ويس. پر ۾ وينل
ناري ڪرڙيءَ جيان تڙپڻ لڳي ۽ وچ وراڪو ڏيئي اٿي. تماچي جا تاڪ
لڳي ويا. ڏڪ سان خمار خاڪ ٿي ويس، اکيون ڦاٽي ويس، دماغ شل ٿي
ويس. ڪو اکر نه اڪليس حواس موڪلائي ويس. سڏوري سگهه سهيڙي رڙ
ڪيائين.

”تون-عيني تون هتي!!!“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سامهون بيٺل مورتي سن ٿي ويئي صفا پٿر_تماچي وڏي همٿ سان چرڻ چاهيو، وجود ڏڏي ويس، وڏي ڪوشش ڪري پسٽل کڻي ورتائين. ٺڙاڪ گولي چيمبر ۾ چاڙهي بت تي بيٺل مورتي ڏانهن وڌيو پسٽل نراڙ تي رکي سندس اکين سان اکيون ملايائين، اکين مان تانڊا نڪرڻ لڳا. سڄو سهيڙي پسٽل جو ٽريگر دٻائڻ لاءِ آڱر قابو ڪيائين. سامهون بي جان بت، اوچتو پسٽل کڻي پنهنجي لونڊڙيءَ تي رکيائين. "پيڻ عيني تنهنجو ڪو ڏوهه [illegible] ڏوهي آئون آهيان، اوهان جي جذبن جو قاتل آهيان، مونکي جيئڻ جو [illegible] ڪونهي."

جيئن ٽيگر دٻايائين مورتي اُڇل کاڌي ۽ سندس هٿ مان پسٽل ڇڏائجي ويو گولي ڇت ۾ لڳي ڇيت ڪري صوفي ۾ هلي ويئي، عيني پسٽل تي لت رکي بيهي رهي. تماچي جي دماغ مان ڌماڪا نڪري ويا. اکيون ڦوٽارجي ويس اوچتو جنبش ۾ اچي ويو عينيءَ کي ٻانهن مان جهلي ٻاهر نڪتو جيستائين ڪو گوڙ ٿئي سندس پراڊو چررات ڪري اڏامڻ لڳي. عيني سندس پر ۾ بت بڻي ويٺي هئي. پراڊو گاڏي پنڌ کي جهپيندي ڪاري رات ۾ اڏامي رهي هئي ۽ پٺيان بچي اونده انڌڪار_صفا ڪاري رات_پري ريسٽ هائوس ۾ برندڙ بلب پنهنجي جوت وڃائي چڪا هئا.

❊❊

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اوندهہ ئي اوندهہ

سڄي رات اک نہ پوريائين. طوفاني برسات ڪچو گهر سڄو ٿمي پيو هو. برسات هڪ پل بہ ويساند نہ ڏني. گهر ۾ گاسليٽ بہ ڪو نہ هو ميڻ بتي تيز هوا ۽ طوفان جي سٽ نہ جهلي سگهي، ٻيو ڇت مان پاڻي وٺو پئي، اوندهہ انڌوڪار سومل پٽ تان رلي وجهي پوڙهي سس تان اوڇڻ وجهي پر سڄو هنڌ پُسجي ويو هو. برساتي اوڙڪ رت ٺاري برف ڪري ته ڇڏي هئي اڪيلي زال ذات مڙس گذر سانگي ٻاهر ڪري ته ڇا ڪري؟ مورڳو ڪِرڻ جو وهم ورائي ويس، گهر وري ڪهڙو؟ مٿيءَ جو ڪچو ڪمرو مٿان پڪو برسات ايئن پئي وسي ڄڻ اگهاڙي آسمان هيٺ هجن. هوا جا تيز گهوگهاٽ ۽ عجيب آواز دل کي ڏوڏي تا ڇڏين – رکي رکي ٺڪاءُ ٿئي تہ ڳوٺ ۾ ڪو نہ ڪو گهر ڏهي پوي ٿو وتائنس رڙ نڪري وڃي ٿي "مولا ڪا مهر ڪجان" هر ڪنهن جو خير. ان سان گڏ مون مسڪين جو اڄهو بہ سلامت رکجانءِ، وقت بيهي ويو هو. برسات جا راڳا سڄو ملڪ پاڻي پاڻي هو.

اڪين ۾ الڪا ۽ دل ۾ وسوسا ائين ٿي صبح اچي ٿيو آچر هنڌن جي ڍڳ ۾ ساهہ مٺ ۾ ڪري ساري رات جاڳندو رهيو برسات ڪجهہ جهڪي ٿي آچر پوڙهي ڏاڏيءَ کي ٻانهن مان جهلي اٿاريو. ڏاڏهينس ۾ ست ئي نہ رهيو هو آچر کيس زور ڏيڻ لڳو ماٺهس کي هڪل ڪيائين " "امان ڪو چانهہ ڇڪو. ڏاڏي جي حالت ڏس." ٿاندو ڪٿان اچي؟ سومل اٿي تہ ماس قاپل کان ڪو گاسليٽ لپ وٺي اچان سڄي ڳوٺ ۾ گوڏي جيڏو پاڻي ڪيترائي ڪچا گهر ڪري پيا آهن؟ ڳوٺ وارا پريشان حال آهن، کيس ايندو ڏسي قاپل وڏي آئي "امان سومل خير تہ آهي گهر جو بچاءُ تہ ٿيو؟"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"ماسي نہ پڇ سڄي رات جاڳي گذاري آهيون الله ڪي ٻاڏائي ٻاڏائي رات گذري آهي."

"امان ڪو خدائي قهر هو ايڏو وڏو دوفان وري مينهن ويچاري سانوڻ جو گهر ڪري پيو رب پناهہ ڏنو ٻار ٻچا بچي ويا. سڄي رات اوڙڪون مينهن جون عبدالله وارن جي پٽ ڍهي پيئي سڦوران وارن جو مَنهہ ڪريو تہ ٻڪرين کي پورو ڪري ڇڏيائين، ويچارا مشڪين ماڙهو وڃن ڪيڏانهن؟"

"ماسي اسان لاءِ وٺا بہ ويل تہ ڏڪار هونئن ئي ڏيل ڏڪايو ڇڏي "قاپل جون اکيون پرجي آيون.

"ماسي پلا ڪو گاسليٽ ذرو اٿيئي، ڪو ٽانڊو ٻاريون." قاپل لڙڪ اگهي" جي منهنجي جيجل رات پاٿهين کي خدا عقل ڏنو وٺي آيو گاسليٽ ذرو اڃ توکي ڏيان" گاسليٽ ڏيکاريو ڪٽ ايپي ڪري اڄهو ڪيائين برسات بہ بند ئي نظر ڪٽ تائين پاٽي ئي پاٽي هو ٻڪري مان کير لپ ڪڍي چانهہ چاڙهيائين.

آچر ڏاڏيءَ سان ڪچهري ڪرڻ لڳو " ڏاڏي هيڏو مينهن پلا اڳي ڪو توکي سجهي ٿو؟" پوڙهي سنگهار اٿڻ جي ڪئي آچر سهارو ڏيئي اٿاريو "ٻچين شل اهي مينهن سٺي عمر ۾ ڏٺاسين پر ويچارا مڙس هئا، جيئرا محنت ڪندا هئا پڪا ايئن جوڙي ڇڏيندا هئا جو مجال ڦڙي اندر اچي هاٽي ٻچو ويچارو اڪيلو گذر سفر سانگي سدائين ٻاهر. مئا بہ شهر هاٽي زهر ٽي پيا آهن، حياتي ٽي ڪو پروسو ڪونهي مئا ٻہ ٻاهيون ڏيئي جيئڻ حرام ڪري ڇڏيو ٿن."" ڏاڏي رات تہ مينهن دنگ ڪري ڇڏيا."" ابا مينهن بہ خير جا شل پٺهين خير سان هجي وڏي حياتي ماٽي. سومل چانهہ ڪٽي اچ. اڳيان هڪڙو ٻچو آهي" سومل چانهہ جا پيالا ڪٽي اچي اڳيان رکين آچر جي متي تان هٿ ڦيرائي ڪيس چمي ڏنائين" بابلا ڏاڏهين بہ ڪا جوءِ هئي سڄي راڄ جي راٽي هئي، "آچر "ڏاڏي ٻڌاءِ خبرون اهي مال وجهہ ڪيڏانهن ويا؟"

"اڙي بابا سڀ ڪنهن جو پنهنجو نصيب آهي، ڏاڏهينس مرحوم

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وڏو ياڳيو هو مينهون ڏسين تہ ڏٺي ئي بک ٽٽي. جوراڙ پيلي ۾ صالح پنهور جو وٿاڻ اڄ بہ مشهور آهي، پٽاريون مٿن جيڏا لوهہ بہ ٿي ڏنار رکيل هئا ڏهائي ٽيندي هئي تہ صالح پنهور جي مينهن چونري ۾ نہ پر دلي ۾ ڏيندي هئي. ٿي ٿي ماٽيون مڙس ولوڙيندا هئا، ٽويا مکڻ جا لهندا هئا، لسي راڄ کٽي ويندا هئا."

"ڏاڏي کير وڪڻندا ڪو نہ هئا."

" نہ ڙي مونجا پي اسان جي وڏن کي مرشدن جي منع هئي کير وڪڻڻ عيب هو پر گناهہ برابر. هن گنهگار هٿن سان گيهہ جا ڏهہ ڏهہ سير تپائي ڏاڏهين مرحوم کي ڏيندي هئس، ٻني جي شهر ۾ کپائي سامان سيڏو وٺي ايندو هو. اوڙي پاڙي کي کير ورهائي ڏيندا هئاسين، جهل پل نہ هئي، وري اوطاق بہ هلندي هئي سدائين مزمانن جا لڏا لٿا پيا هوندا هئا،پٺهين بچين شل ننڍڙو هو سوپرو دريا تان تازا پلا وٺي ايندو هو سڄو ڏينهن تہ سانجاڻ ۾ گذري ويندو هو ابا آن پنهنجو کير پنهنجا ڏوڪڙ پئسي جي کوٽ تہ هئي ڪا بس ابا اهو بہ وخت ڏٺوسين."

" ڏاڏي مينهون گهڻيون هونديون هيون ڏاڏي وٽ."

" بابا مينهون تہ ويهارو کن هيون پر سئو جي مٿ هيون پٽاريون ڪنڍيون، هيڏيون ننڍيون گوڏيون، ريشم جهڙي چمڙي چلڪنديون پيون چلڪنديون، سڱ پورا ڪنڍا جهڙا هٿ سان ٿهيل اڙي بابا ماڻهو هلي هلي صالح پنهور جون مينهون ڏسڻ ايندا هئا. ان وخت ۾ مال بہ هئا اڄ ياڳيا ڪٿي درس شينهن شورو جاڪرا، چانڊيا، جانوري، ملاح پنيرا چانگ مالن جا ولر پر صلاح پنهور جي مينهن جو مٽ ملڪ ۾ نہ هجي."

ڏاڏي تڏهن دريا هينئين سڪل نہ هوندو؟"

سومل چلهہ ۾ ويهي ماني پچائي سڄي ڪڇهري ويٺي ٻڌي، ڏاڏي چيلهہ سڌي ڪندي " اڙي بابل دريا شاهہ جي پل پلان هئي، سانوڻ ۾ ٻيلا ٻوڙي ڇڏيندو هو اسان جون مينهون تہ ٻڪراڙ اتر تان پڙڪو ڏئي گوڙ تي مينهون وٺي ڪڏڪارا ڪنديون درياءَ ڏڪ نہ جهلين وچي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جبل ۾ پراڻا وڻاڻ وسائيندڙيون هيون.برسات پئي مال بيهي ايڏو هورو ڪندو رڳو رنپ ڪکر ٿيو ڪنوڻ چمڪاٽ ڪيو مال ويو. ڏاڏهين سهڻو سنڀالڄ مڙسن جا ولر گڏ ڪري جهرڪن واري پٽڻ تان موسو پاٽڻي گهيڙا اڳتي تيار ڪري ويٺو هوندو. "بابا صلاح پنهور جو مال اڪرائڻ جو سنڌس ٺيڪو هو."

ڏاڏي اهي گهيڙا ڇا آهي؟"

"ابا درياهه شاهه موج ۾ هلندو ته اهڙا درياهه جا سونهان سيڻاهه ڦوڪي درياهه مان مال اڪاريندا هئا، هڪ مينهن کي لانگ ۾ سلهاڙي اڳيان ڪندا تنواريندا مينهون پنيان وچ سير مان گهيڙين جي پنيان ترنديون وڃي پار پونديون."

"ڏاڏي ڪو وهٽ لڙهي ويو ته؟"

"بابا هاڻ ڪاهوندي مون جهڙي ڪتل ته درياهه بادشاهه آهي، جتي ويئي ڪن ۾ ته ولات ڪڻندي وري جو ڪن اچلي ته ڦان ٿي اچي ڪرندي پوءِ مري يا بچي پر گهيڙا هوشيار رهندا هئا مال کي ڪنن ڪان بچائي اچي ٻي پر پڄائيندا هئا."

"ڏاڏي اهو زمانو ئي اور هو تون سياڳي آهين."

"بس ٻچا مينهن وٺو آهي ته ورهين جا ويراڳ ياد اچي ويا آهن، هڪڙي سال مينهن آڳاٽا پيا اجا جبل ۾ گاهه پيو به نه هجي. رات جو پٽاريون ٿيون هورو ڪن بس رسا چنائي رنيندڙيون ڪڏڪارون ڪنديون هٿن مان ڦري ويون، درياهه ڏڪ نه جهلين، ڏاڏهين جو يار هو ڦوٽو خان درس، جبل ۾ ان جي ٻني ۾ بيٺل ڪنڊي جو وڏو وڻ نشانير هو ويهڻ ميلن تان پيو ڏسبو هو همراهه سڀ ڀڳا ڪي پنڌ ڪي گهوڙن تي شام جو درس جي ڳوٺ پهتا ته نئين جي ڪپ تي مينهون چريو ويٺيون هجن. صديق درس مينهن جو ٻڻ سڃاتو ورائي اچي وٺاڻ تي ويهاريائين تيسين همراهه به پڄي ويا. مال هٿيڪو هجي جبل ۾ به ڇا ساوڪون ڏسن ملهاريون مال پٽارو چريو پوتارون پيون ڏيندو. البته چوري چڪاري جام هوندي ئي پر شينهن جو وار ٻڏل هو ڦوٽو خان درس جي جوءِ ۾ چوري مجال ناهي ڪو چور لڙي اچي."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سومل بہ سري اچي ويٺي، پوڙهي ڦاپل جدا وهندڙ وهي جون سارون ساري آکيون پيئي اگهيون ڳچ ڳري پيا هئين. " آچر کي اچي آنڌ مانڌ ورايو "پلا ڏاڏي پوءِ آخر ڇو اهي خوشيون خاڪ تي ويون. ڪيڏانهن ويا مال ملڪيتون هاڻ تہ پينگ تي ويا آهيون. صفا پٽ."

" ابا پٽ پٽن سان ائين لڳندا آهن، اچي ذلت ۾ وري ڏاڏهين کي سهہ سٽي وڏا وڏا اونچ طيب پر ڪئين پير فقير پيتاسين نيٺ ڏيئو اجهامي ويو پيو ڪو ويجهو مائٽ نہ هو تنهنجو پيءُ اجا ٻار هو سلهہ سندس وڏا پائر نهوڙي ناس ڪيا هئا. ڏاڏهين وفات ڪئي اچي نصيب ڦٽو پيسو رکيو پر مال جي محبت هئي ڏک رنيي اچي ڏاڏهين جي ڪٽ تي ڳاٽ ڏيئي ويهي رهيو نہ چرن نہ پيئڻ پر مئي سان ڪير ٿو مري مال ۾ موڙو پيو هڪ ٻئي پويان وٺاڻ خالي حيلا وسيلا بس ويچي ٽڪون بچيون اهي بہ واسطي وارن وٽ امانت ڇڏيونسين تلها پٽ ويچي بچيا پٺهين جي شادي لاءِ هڪڙي مينهن ڪپائي سين هڪ ڦنڊر ڪري ڪنيسين. بکن اچي ورايو تہ پٺهين ويچي ڪراچي ڪارخاني ۾ مزدوري ڪرڻ لڳو بس ڪراچي بہ هاڻ تہ زهر ٿي پيئي آهي رڳو مارا ماري خون خرابا منهنجو تہ ساهہ ڪنڊيءَ ۾ آهي. ٻچو ويچارو شل حياتيءَ جو خير هجيس روز ٿا ٻڌون هٽيو بم ماٺهو ماريو وجهن ويچارا غريب غربا گذر سانگي ويچي موت جي منهن ۾ پون."

آچر سوچن جي ڏٻڻ ۾ ڏٻڻ لڳو پر برسات تہ جهلي ويٺي پر گپ چڪ ۾ ٻاهر نڪرڻ تي سندس دل نہ پئي چئي. اوچتو ڪيس هڪل ٻڌڻ ۾ آئي ٻاهر نڪتو پريان روڊ تي ڪا جيپ بيٺي هئي، ڳوٺ جو همراهہ خميسو وڙي آيو پر حوصلا خطا هئس. آچر کي پاڪر وجهي اوچنگارون ڏيڻ لڳو آچر جي من ۾ مانداڻ مچي ويو ڇا ماجرا آهي؟ سڏ جو سٽ منجهي پيس " ڪاڪا آهي ڇا؟"

"ڇا ٿيو آهي؟"

" نياڳا پچ ڪاهي ڪا قسمت ڦٽي ويئي ڇورو ڇنو تي وئين اڙي ننڌڙڪو تي وئين."

آچر جو وات ڦاٽي ويو پڳو جيپ وٽ رڙندو تاہڙندو پهتو سمجهہ ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪجهہ نہ آيس ڳوٺ مڙئي اچي گڏ ٿيو جيپ ۾ لاش پر ڪنهنجو لاش آهي؟"

حواس سگهہ ڇڏڻ لڳس ۽ هيٺ ڍرڪي ويو اک کليس تہ سندس گهر ۾ کٽ تي لاش رکيو هو. ڳوٺ وارن همت ڏياريس "ابا آچر هوش ڪر سونت ۾ اچ جيڪا رب جي رضا تنهنجو بابو ويچارو تہ ويو هاڻ سڀ بار توتي آهي." سندس اکين اڳيان اوندهہ اچي ويئي پيءُ جي لاش کي چنبڙي پيو ڪفن مان رت چڪي پيو سندس سڄو بدن رت سان پرجي ويو. رت ڪنيو رت ڏسي سندس اکين اڳيان رت ٿي رت سارو جڳ رت ۾ٻڏل نظر آيس. گهر ۾ رڳو دانهون ۽ ڪيهون هيون، ڪيهون جي سنسار جي ٻرائي رهيون هيون ستين آسمان ڏانهن روان دوان دانهن سڄي ڳوٺ کي ڪربلا ڪري ڇڏيو. صبح جو گهر مان بہ لاش گڏ کنيا تہ آچر جو جيءُ جهري پيو پٽهس کي ڪراچي ۾ گوليون هڻي زندگي کسي ويئي هئي پٽ جو ٻڌي سندس ڏاڏي بہ ٿڏي تي دم ڏنو. آچر جي دنيا ۾ چاغي جي جبلن جو ڌماڪو هو سڀ ڪجهہ ڀسم ٿي ويو رڳو اوندهہ انڌوڪار سنڌي قوم جي مستقبل وانگر اونداهو اونداهو مستقبل.

❊❊

آدرش ٽياس تي ٽنگيل

موڪل جو گهنڊ وڳو ٻوڙي اچي اسڪول بس ۾ چڙهيو. گرمي ۾ سڀ شاگرد پگهرجي ويا هئا. بس جي ڳتيل هنڌن تان هلندي، شاگرد لاهيندي هاڻي ساگر جي ڳوٺ جهڙي محلي لطيف وليج ڏانهن وڌڻ لڳي. باقي ڇهه ڪن شاگرد هئا. نيٺ لطيف وليج اچي ويو. ساگر بس مان لهي گهر ڏانهن وڌيو گهر وري ڪهڙو هڪ ڪمرو ۽ اڳيان ٽين جي ڇت وارو ڇپر ڪنڊ تي ننڍڙو باٿ روم. ٻاهرين در تي ڳوڻ جو ٽنگيل پردو هٽائي اندر گهڙيو ته سندس جيجل وڏي اکير ۽ اڪنڊ سان وڏي ڀاڪر پاتس. اندر اچي اسڪول ڊريس بدلائي سلوار قميص پاتائين ايتري ۾ ماڻهس ماني ٽيبل تي رکي چڪي هئي، هٿ منهن ڌوئي اچي ماءُ جي سامهون ويٺو ماءُ جي اکين ۾ هڪ پيار ۽ پاٻوهه جي اُٿل آئي ڀاڪر ۾ ڀري منيون ڏيڻ لڳس. آخر ساگر ڪانسواءِ دنيا ۾ ٻيو سندس آهي به ڇا؟ سندس پيار ۽ محبت جي آخري نشاني به ساگر ته آهي، سندس وَر جي وڇوڙي جي وڍ ۾ ساگر ڪي ڏسي ڪجهه ساهه ڪڻندي آهي. ساگر ماني ڪائيندي "واهه امان اڄ ٻه ڪئان آيا؟ امان ٻه ته منهنجي ڪمزوري آهن. بابا اڄ تنهنجو مامو سچل ڳوٺان آيو هو ٻه، پلي مڪڻ تولاءِ ڏيئي ويو آهي، " امان مامو مون لاءِ ترسيو ڪو نه؟"" نه بابا ڪو بيمار ماڻهو اسپتال ڪڻي آيو هو وري ان جي علاج لاءِ موٽي ويو."

"ماما وارا به هاڻي ڪڙو ور نڌا ڪن. ڪوڙ وقت ڪان پوءِ "ٿا اچن" پٽ ڏانهن ڏسي وڏي دل جو مظاهرو ڪندي" بابا هاڻي دور اهڙو آهي جو ڪنهن ڪي وقت ملي ڪٿي ٿو؟" سيڪو پنهنجي حياتيءَ جي هڻ هٽان ۾ پورو آهي، تنهنجا ماما ته هاري ماڻهو سڄو ڏينهن ٻني ۽ مال جي پٺيان، ويچارن جو گذر سفر ئي اهڙو آهي اسان ته تنهنجي تعليم ۽ زندگي سنوارڻ لاءِ هتي ئي رهياسين."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ها امان هاڻي وقت سيني کي واجھ وجھي چڏيا آهن، پاڻ بہ ڪڏهن وٽن هليا آهيون؟ موڪلن ۾ هلنداسين.“ ”بس هاڻي آرام سان ماني ڪاءِ آئون تولاءِ چانھ ٺاهي وٺان“ چانھ رکي سوچن جي طوفان ۾ گهيرجي وئي ” ساگر جو ڇا ٿيندو؟ آئون اڪيلي عورت وري اپٽ بہ اها پينشن يا ڪو گهر جو هنر رلهي ٺاهڻ. ڪنهن جي ڪپڙن تي پرت پري بہ ڏوڪڙ نصيب ٿين. تعليم ڏياري وڏو سائنسدان ڏسڻ پئي چاهيو هي اٺ درجا بہ مون رت ولوڙي ساگر کي پڙهايو آهي مٽ مائٽ ڇڏيا“ چانھ اپامڻ لڳي تہ هوش آيس.

چانھ کٽي اچي ساگر اڳيان رکيائين ساگر اڻ تڻ ۾ ڪجھ پڇڻ پئي چاهيو”امان....“ ۽ وري چپ، ماڻهس پيار مان چوڻ لڳي ” ها بابلا ڇا ٿو چئين چو رڪجي وئين؟“ ”امان ابا توسان ڪيترو پيار ڪندو هو؟“

” ساگر پٽ اهو سوال ڇو ٿو پڇين؟“ ”بس امان دل چوي ٿي.“ ساگر تنهنجو پيءُ پيار جو ساگر هو سندس محبت کي ڪجي ۽ توري تڪي سگهڻ منهنجي وس ۾ ناهي“ ”بس ساگر هو تہ سيني کي ايڏو پيار ڪندو هو جو سندس رات ڏينهن هر پل هر پهر رڳو پنهنجي قوم لاءِ وقف هو.“

”امان آخر بابا کي ايئن ڇو ماريو ويو؟ چيچلائي شيشن تي سمهاري بجلي جا ڪرنٽ هڻي آخر ڇو ڪهڙو ڏوھ، گناھ ڪيو هو؟“

سوڍيءَ جي دماغ مان ٺڪاءَ نڪري ويا، اڄ ساگر کي ڇا ٿيو آهي. اوچتو سندس پيءُ جي شهادت وري ياد اچي وئي اٿس.“

”بابا ڇو اڄ تون ايترو جذباتي ٿي ويو آهين؟“

”امان بابا جو لاش جڏهن گهر پهتو تہ آئون ڇهين ڪلاس ۾ هيس مون کي سائين سارنگ ڪلاس مان وٺي موٽرسائيڪل تي گهر پهچايو هو ۽ وڏا دلاسا ڏنا هئا تہ ساگر پٽ متان ملول ٿئين شهيد سدائين زنده رهندا آهن،تنهنجو پيءُ هن وقت جو دودو، دريا خان آهي، پر وقت جي يزيد سان جهيڙيو آهي“ ”امان مون کي اهي جملا اڄ بہ ڇٽا ياد آهن پر بابا اسان کي اڪيلو ڇڏي ايڏو ڏور ڇو هليو ويو؟“

سوڍي ساڻي ٿي وئي، ڇا چئي لکمير جي زندگي قوم ۽ ڌرتيءَ لاءِ وقف ٿيل هئي، سندس ساٿ آزادي جي متوالن سان هو سندن سر ترڪيءَ تي رکيل هئا ۽ وقت جي ظالم حاڪمن پنهنجي تاريخ کي دهرايو پئي لکمير بہ تاريخ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي تسلسل کي برقرار رکڻ جا جتن پئي ڪيا ۽ نيٺ جلادن جي ور چڙهي ويا. اخبارن، ٽي وي ريڊيو تي عجيب خبرون هليون "ملڪ دشمن سازش ڪندڙ ٽولو وڏي ڪوشش بعد قابو ڪيو ويو. وڏو بارود بم ۽ ملڪ جي خلاف مواد هٿ ڪيو ويو. هن خطرناڪ ٽولي ۾ هڪ سرڪاري ملازم لڪمير سمون به شامل هو؟" بس پوءِ خبر نه ٿي ته لڪمير ڇڻ ڇائو ئي ڪو نه. ساگر ماءُ کي ڀرانڊي پائي هوش ۾ آندو" امان ڇا قوم ۽ ڌرتي سان پيار ڏوهه آهي؟ هي ڪٿي جو انصاف آهي منهنجي بابا کي غدار، ملڪ دشمن ۽ ڪافر قرار ڏيئي اسان کان کسيو ويو."

"ساگر پٽ ڇا ٿيو آهي توکي اڄ اوچتو ڇو جذباتي ٿي ويو آهين؟" "بس امان تون دلگير نه ٿي آئون وڏو ٿي بابا جو وير وٺندس، بابا جي خواب کي ساڀيان ڪندس، تون روءِ نه منهنجي امان آئون توکي ڪڏهن به مايوس نه ڪندس."

وقت گذرندو رهيو. سوڍيءَ کي ساگر جي زندگي ۾ تبديلي جو الڪو وڌندو رهيو. هڪ ڏينهن رات جو ساگر سوڍيءَ جي پير ۾ ليٽي عجيب سوال ڪيو "امان بابا نماز پڙهندو هو؟

سوڍيءَ جا طاق لڳي ويا." ڇو بابلا اهو سوال تنهنجي ذهن ۾ ڪيئن آيو؟"

"پر امان بابا نماز پڙهندو هو؟"

"پٽ نماز ڪافي ماڻهو ڪو نه ٿا پڙهن پاڻ به ڪٿي ٿا پڙهون" نه امان پاڻ نماز هاڻي شروع ڪريون ٿا. اسان تي فرض آهي." بلڪل منهنجا مٺا هاڻ پاڻ بئي نماز پڙهنداسين."

امان هاڻي ته اهڙا به ماڻهو پيدا ٿيا آهن. جيڪي خدا کي ئي نٿا مڃين. "سوڍي سچي ڪنبي وئي.

"بابا اهو ته سوچ نماز پڙهڻ فرض آهي پر ڪو نه ٿو پڙهي ته ان جو مطلب ناهي ته الله کي نٿا مڃين. رب ساڃاهه ڏيندن" ساگر جي ذهن ۾عجيب انقلاب اچي ويو روز نوان سوال ۽ خيال جنم وٺڻ لڳا پڙهڻ ۾ دلچسپي گهٽجڻ لڳي. ماڻهس پيار مان ڪيس سمجهائڻ لڳي. "بابا پڙهائي تي ڌيان ڏيه ڪتابن کي هٿ ته لڳاءِ"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"امان فڪر نہ ڪر" آئون تنهنجو نالو روشن ڪندس نہ رڳو هن دنيا ۾ پر هُن دنيا ۾ بہ سرخرو ٿيڻو آهي. پهرين اسان تي خدا جا فرض آهن اهي اول پوءِ دنيا."

ماڻهس ڪيس چتائي ڏٺو تہ سندس اکين ۾ عجيب اڻ تڻ ۽ تڙپ هئي. يڪو ڳالهائي رهيو هو "ملڪ ۾ ڪفر وڌي ويو آهي ماڻهو اصلي راهہ ڇڏي دنيا جي ڏنڊن ۾ لڳي ويا آهن. پر امان اهڙا بہ ماڻهو آهن جيڪي خدا کي ميڃين ئي نٿا الاهي دهريا، ڪميونسٽ، ڪافر خبر ناهي ڇا ڇا ٿي ويا آهن. هاڻي وقت اچي ويو آهي تہ اسان صحيح دڳ وٺون."

"امان مون تہ ٻڌو آهي بابا ڪافر هو؟"

ماڻهس بي اختيار زوردار چماٽ وهائي ڪڍيس ۽ اکين ۾ تانڊا ٻري آيس. "هي ڇا ٿي ويو آهي توکي، ساگر تون ايترو بدتميز ٿي ويو آهين جو عظيم پيءُ کي ڪافر ٿو چئين."

ڪافي دير چپ ويٺا رهيا. سوڍي اوچنگارون ڏيئي روئڻ لڳي، صفا بي حال ٿي پئي ساگر اٿي ڪيس ڀاڪر پاتو "امان معاف ڪر، مون کي معاف ڪر تنهنجي دل رنجايم."

سوڍي مس مس چپ ٿي ڇوريا" ڪافر ڪنهن کي چئبو آهي، جيڪو ظالم هجي، خدا جي خلق لاءِ عذاب هجي، غريبن مسڪينن جا حق ڦٻائيندو هجي، آئون ايترو پڙهيل آهيان تہ خدا جي خلق سان ظلم ڪندڙ کي خدا ڪڏهن بہ معاف نہ ڪندو بيگناهہ انسان جو رت وهائيندڙ پاڻ کي وڏا خدا وارا سمجهن ٿا. تنهنجي پيءُ تہ ماڪوڙي بہ نہ ماري سڄي زندگي غريبن جي آجپي لاءِ پاڻ پڙ پتوڙيندو رهيو سو ڪافر ۽ هي نام نهاد مجاهد جيڪي انسانن جو بي گناهہ رت وهائيندا وتن، وسنديون ويران ڪندا وتن اهي وري وڏا خدا وارا آهن؟"

ساگر ڇپ چاپ سندس چوٽ تي ليٽيو رهيو "ڪافر ڪير آهي؟" اهو سوال تون ڪنهن استاد ۽ عالم کان پڇ. ڪافر اهو آهي، جنهن جي دل ۾ خدا جي خلق لاءِ رحم نہ هجي، رت جو پياسو هجي، قاتل هجي" ايئن سورن جو سلسلو سوڍي لاءِ وڏي ڏک ۽ درد جو درياهہ بڻجي ڪيس وهمن ۽ وسوسن جي دنيا ۾ ٻوڙڻ لڳو ساگر گهر دير سان اچڻ لڳو ۽ پنهنجي خيالن ۾ گم

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رهندو هو سندس پيار ۽ محبت جي دنيا ۾ ڪَمي اچي ويئي هو خيالي دنيا ۾ گم سم رهڻ لڳو عبادت ۽ رياضت ۾ وقت گذارڻ لڳو ماءُ کي نماز جي عبادت جي تاڪيد ڪندو رهندو هو سڄي ڳوٺ وارا کيس نيڪ نمازي ۽ پرهيزگار سمجهڻ لڳا. ماڻهس بہ سندس چوڻ تي نماز شروع ڪئي.

ساگر ميٽرڪ پاس ڪئي، ماڻهس ڪاوڙجي پڇيو "ساگر تون ڊي گريڊ ۾ پاس ٿيو آهين؟" "امان ڇا رهيو آهي اي گريڊ، ڊي گريڊ ۾، بس مولا رحم ڪري مرتبو آهي، جيڪو رب ڏي ڪو اهڙو ڪارنامو ڪجي جو ٿئي جهان سجايا ٿين."

"پٽ تنهنجي بابا جا خواب تہ اڌورا رهجي ويندا."

"نہ امان آئون تہ بابا جي عاقبت سنوارڻ چاهيان ٿو ۽ سچي خاندان تان ڪي داغ ڌوئڻ چاهيان ٿو" ساگر ٽڪڙو ٽڪڙو نڪري ويو ۽ سوڍي مٿان چڻ وڄ ڪري پئي "منهنجا مولا ساگر کي ڇا ٿي ويو آهي؟ رب ساڃاهہ ڏينس، حياتي جي حفاظت ڪجانس مون مٺي جي اکين ۾ اڳيان اهو ئي زنده رهڻ جو سبب آهي، مالڪ واهر ڪجانس ڪرم ڪجانءِ."

جمعي جي ڏينهن ساگر وهنجي سهنجي ڪپڙا پائي نڪتو. "امان جمعي جي نماز پڙهڻي آهي، ٿورو دير لڳندي اوسيئڙو نہ ڪجانءِ"

سوڍي سار جي تار ۾ تڙڳڻ لڳي، لڪمير جي خوابن جي دنيا ۾ هلي ويئي ساگر اعليٰ تعليم پرائيندو سائنسدان ٿيندو انسان ذات لاءِ وڏو ڪارنامو ڪندو ملڪ جو مان مٿاهون ڪندو. رب منهنجا ڪو وڙ ڪجانءِ ڪو رحم ڪجانءِ منهنجي ساگر جي زندگي سلامت رکجانءِ انهن وسوسن ۽ وهمن ۾ وسامي ٿي ويئي اوچتو پاڙي ۾ رڙيون شروع ٿي ويون "گهوڙا ڙي گهوڙا ظلم ٿي ويو قهر ٿي ويو ڊوڙي ٻاهر پڳي." "ڇا مسجد ۾ بم ڦاٽو آهي، ڪئين نمازي شهيد ٿي ويا آهن ۽ ڪئين زخمي آهن، اسپتالن ۾ پهچايا ويا آهن "گهوڙا مُئيس! منهنجي ساگر کي رب بچائجين. اي مالڪ ڪا مهر ڪجين" چرين وانگر ڊوڙون پائڻ لڳي ڳوٺ جي هڪ چوڪر کيس گاڏي ۾ چاڙهي اسپتال پهچايو. رڳو رت لڳا لاش ماڻهن جا ميڙ، هرڪو ڊوڙ ڊوڙان ۾ سوڍي ساڻي ٿي ڪري پئي ماڻهو لتاڙيندا وڏندا رهيا.

لاشن جي سڃاڻپ لاءِ وارثن جي پيهان پيهہ ڪنهن خدا ترس انسان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وڏي اچي سوڍيءَ کي اٿاريو. وڏي ڪوشش ڪانپوءِ اسپتال جي هڪ بستري تي سوڍيءَ جي نظر پئي ته اکين آڏو اوندهه اچي ويس. "اي رب منهنجا هي ڇا؟" وڏي اچي پٽ تي ڪري ساگر ته سڏ ئي نه ڏنو بيهوش رت ۾ ٻاڏهو تيل.

ڊاڪٽرن جي لوڏ اچي ويئي سوڍيءَ کي ڪٽي پري ڪيائون" جلدي ڪريو نوجوان کي ڪٽي آپريشن ٿيٽر پهچايو.

وقت ڪيئن ٿو گذري ڪڏهن اک ڇنڀ ۾ ڪڏهن ٻه صديون. لڪمير جي گهر ڪٽ تي ساگر ليٽيل ماءُ مٿائنس" بابا ساگر او منهنجا ٻچا ڪيترا ڏينهن ٿيا آهن مون سان ڳالهاءِ ته صحيح!" ساگر سور جي سٽ سهندي آهستي چيو "امان هي ڇا ٿيو؟ آئون ته اڏ ماڻهو ٿي ويس ٽنگن ڪانسواءِ انسان ڪهڙو؟ هن ڪان ته موت يلو آ جيجل."

"بابا ظالمن ڦهر ڪري ڇڏيو ويچارا ڪئين نمازي شهيد ٿي ويا ڪيترائي نمازي اپاهج ٿي ويا."

"امان هي ڪير هئا. جن اسان سان ڦهر ڪيو؟"

"پٽ اهي ڪافر هئا. تون چوندو هئين نه ڪافر ڇا آهي؟ته ڪافر اهي ئي ظالمرءِ قاتل آهن. جيڪي خدا جي گهر ۾ خدا جي خلق کي موت جي ننڊ سمهاري ٿا ڇڏين."

ساگر جي ڪن ۾ ڪافر لفظ بم وانگر لڳو ۽ وري بيهوش ٿي ويو. سوڍي ڪيس ڇنبڙي رڳو درد ئي درد جو دور هو. اوندهه انڌڪار سوڍيءَ بند ست ڇڏيو ويو هو رڳو چرين وانگر ساگر کي ڇهتي رهي هئي، ڪو درد جو درياهه سندس وجود کي لوڙهيندو ويو

**

منھنجو سارنگ

هو منھنجي خواب جي تعبير آهي، مون هن کي ڄمڻ کان ايئن محسوس ڪيو آهي ته منھنجو تصور ته جيئن هڪ مثالي ڪردار جڙي ٿو منھنجو سارنگ بلڪل اهڙو ئي ٿئي. هُن ۾ ڪا اهري خوبي هجي خوشبو هجي جنهن سان دلين تي راڄ ڪري، سندس ڪردار اهڙو نرالو هجي جو منھنجي تخيل ۾ جڙيل خاڪو عملي شڪل وٺي پر جيئن اسان سوچيون ٿا ضروري ناهي ته سئو سيڪڙو ايئن ٿئي. هر انسان جا پنھنجا خواب آهن، احساس، سڌون آهن زندگي جا معيار پاڻ چونڊي، پر سارنگ سان مون کي انتها جي حد تائين محبت آهي ۽ سارنگ جي موٽ ان کان به اڳري رهي آهي. ٻالڪپڻي کان جواني تائين اسان جو دوستي جو رشتو رت جي رشتي کان وڌيڪ رهيو آهي.

جڏهن منھنجي حياتي موت ۽ زندگي جي وچ تي اٽڪي پيئي، ڏکيو آپريشن ٿيو اسپتال ۾ چرڻ پُرڻ جهڙو به نه هئس ته سارنگ منھنجو پيو وجود ٿي پيو اٿارڻ ويهارڻ خدمت ڪرڻ جڻ ٻار جي ماءُ سنڀال ڪري اهڙو سهارو جيئڻ جو سبب بڻيو.

ڳالهيون ڳڻجن ته ڳوٺيون پرجي وڃن، نيٺ سارنگ يونيورسٽي وسائي ته آئون ڪيس ڏاڍو پاڻ کان پري محسوس ڪرڻ لڳس، محبتن ۾ وڇوٽي پوڻ لڳي، منھنجي خواهش هئي ته هو سنڌي ادب ۾ ماسٽر ڪري اتفاق سان سندس چونڊ به سنڌيءَ جي مضمون ۾ ٿي.

اوچتو انڪشاف ٿيو ته سارنگ شاعري ڪرڻ لڳو آهي، چئو ڪٿي ته ٻڌائڻ کان پڙ ڪڏي پيهي رهي، وڏا وس ڪرڻا پون. اجائي زور پرڻ تي چوندو " يلا حسن درس جو نظم ٻڌو" منھنجو عقل حيران، حسن جي شاعري سڄي ياد. ڏکيا نظم، غزل سارنگ ايئن ٻڌائيندو جڻ سندس پنھنجي شاعري هجي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

حسن درس هڪ خوبصورت خيال، هڪ محبت جو پيڪر منهنجو جان جگر، ساپساهه، دل ۾ ديرو ڄمائي ويٺل عظيم شاعر، فقير منش صوفي حسن جي شاعري پڙهندي منهنجون اکيون سارنگ جي چهري تي ڪتل هونديون هيون. لاحاصلات جي رڻ ۾ آئون سارنگ ۾ ئي حسن کي پسڻ جا جتن ڪندو هئس. پر اهو ناممڪن هر ماڻهو پنهنجي ذات ۾ الڳ الڳ آهي. حسن لاءِ جا دل ۾ سِڪ ۽ اُڪير رهندي هئي ته پوءِ هر صورت ۾ صاحب نظر ايندو جيڏانهن ڪريان پرک سڄڻ سامهون، پرين پسڻ لاءِ دل ڪيڏا جتن ڪري ٿي، سارنگ جي شاعري ۾ مونکي هڪ پل لاءِ خوبصورت خيال، تسلسل ٻوليءِ جو حُسن حسن جي جهلڪ محسوس ٿي. چيم، "سارنگ توتي حسن ڏاڍو حاوي آهي پر سندس رنگ ۾ نه اڙجانءِ، مار ڪيندي ڪير نه ڪندئي" سارنگ جي منهن تي سدائين مرڪ رهي ٿي، ڪن ماڻهن ۾ اها مٺيا سرس ٿيئي ٿي. اها ادا حسن وٽ به سدا ملوڪ هئي، ٻنهي جي هڪجهڙائي مون هيڪر اري وٺندي هئي. سارنگ چوڻ لڳو "بابا هن دور ۾ حسن وڏو شاعر آهي هر خيال ڪان خيال جي اڏام ٻوليءَ جو حسين استعمال، نيون تشبيهون پر وڏي بڙ هيٺان ٻيو وڻ اسري نٿو سگهي ان ڪري آءٌ حسن جي پير ۾ پير نه وجهندس. پنهنجو ميدان الڳ آهي، واٽ پنهنجي وٺبي،" مون چيو "تون ٺيڪ ٿو چئين هر ذات ڏٺي پٺائي نٿو ٿي سگهي. اياز اڪيلو اياز آهي ايئن حسن درس به هر ڪو نه ٿيندو. هر تخليقڪار کي واٽ پنهنجي وٺڻي آهي. ڏانءُ، اسٽائيل منفرد هجي تڏهن ئي ڪو مقام ملي ٿو توکي به سارنگ ئي ٿيڻو آهي."

جڏهن به يونيورسٽي مان ايندو ته ڪافي ادبي حال احوال ٻڌائيندو. تعليمي سفر ۾ سندس رڪارڊ سٺو رهندو آيو ان ڪري استاد ڪيس پيار ڏيندا هئا. ٻڌائي پيو ته هڪ ميڊم مونکي سڏيندي آهي "حسن درس هيڏانهن اچ" آئون بار بار چوندس "ميڊم آئون حسن نه پر سارنگ آهيان."

ميڊم چئي "نه بابا آئون توکي حسن ئي چونديس، تنهنجي شڪل شبيهه، آرڪاڻ حسن سان ڪافي ملن ٿا." ڪنهن دوست جملو پاس ڪيو ها گوسڙو به ته ڏاڍو آهي" وڏا ٺهڪڙا گونجيا، مون سارنگ کي ٻڌايو ته حسن به ڪلاس ۾ گهٽ ويهندو هو پر جڏهن فائنل جو نتيجو آيو ته سارنگ پهرين

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

حسن کي فون تي ٻڌايو سارنگ سڄي پوزيشن کنئي. گولڊ ميڊل مليس، مون حسن کي فون تي ٻڌايو سارنگ سڄي پوزيشن کنئي. گولڊ ميڊل مليس، مون آيو تہ سارنگ کي پاڪر ۾ فيڪلٽي ۾ ٽاپ ڪيو آهي تہ ٽڙي پيو. جهمپير آيو تہ سارنگ کي پاڪر ۾ ڀري پڪو وٺي شاعري ٻڌايائين، حيرت سان ڪيس ڏسي پيو. خوش پيو ٿئي، مون ڏانهن ڏسي "ابو! هي لڪل شينهن نڪتو واهہ واهہ!! زبردست" وڏو داد ڏيئي سارنگ جي همت افزائي ڪرڻ لڳو. يونيورسٽي سارنگ کي قبول نہ ڪيو تہ وڃي اين جي او ۾ لڳو. نوڪري سڄي ضلعي ۾ پيچ پچان، وري پر سال پوڙ آئي تہ سارنگ ماروئڙن جهانگيئڙن جي خدمت ۾ رات ڏينهن مشغول، نہ گهر ياد نہ آرام نہ سڪون رنگ ئي ڦري ويس، ڪڏهن مليو تہ وايون بتال پوڙ ستايلن بہ وسان نہ گهٽايو. سارنگ ۽ سندس سنگت رات ڏينهن سندن واهر ڪئي، سندن اداري ڪافي مدد ڪئي، سارنگ کان رات 12 بجي پڇ "بابا ڪٿي آهين؟" چئي جاتيءَ ۾، ٻي رات هڪ بجي چوهڙ ڪڏهن تہ صبح تي وڃي. مون لاءِ وڏو مسئلو ٿي پيو سارنگ سان ڪچهري لاءِ سڪي وياسين. اڇي تہ ڦان ٿيو ستو پيو آهي، اوجاڳا ۽ ننڊ جا کيپ مورڳو مڙس وڃائي ويٺاسين. هڪ ڏينهن چيومانس "ٻيلي چڏ اها نوڪري صحت تباهہ ٿي ويندئي، سال ۾ پوڙهو ٿي ويو آهين. وڏيڪ پڙهڻ لاءِ سوچ.

"نہ بابا ڪجهہ خدمت جو موقعو مليو آهي تہ دل ڏاڍي مطمئن رهي ٿي، ماڻهن جي حالت خراب آهي، اسان ڪجهہ نہ ڪجهہ تہ ڪري سگهون ٿا بهتر."

جڏهن حسن درس جي وفات جو ڇپر مٿان ٽٽو ۽ دلين ۾ زلزلا آيا. سڀ ڀڳاسين مشائخ هوٽي ان ڏينهن مشائخ ۾ حسن جي محبتين جو ميڙ ڏسي ڪربلا جو منظر هو هر اک آلي ۽ اوڇنگارون هيون. اوچتو نظر پيئي سارنگ بہ اڇي نڪاءُ ڪيو مون ڪيس چتائي ڏٺو تہ ڪنڌ هيٺ هيس اکيون ڳاڙهيون، جهڙو رت، مون سان اکيون ملايائين تہ عجيب مرڪ مرڪي پيو ۽ هٿ هوا ۾ لوڏي حيرت سان آسمان ڏٺائين جڻ سوال ڪندو هجي" واقعي حسن هليو ويو؟" مون چيس اعتبار نٿو اچيئي؟ هيڏو هي ميڙ هي اوڇنگارون هي پٽڪارا"" نہ بابا حسن جي وڃڻ تي ويساهہ نٿو اچي، خدا ڪري اها خبر ايئن هجي جيئن توهان بابت ميڊيا تي خبر هلي هئي تہ رسول بخش درس حادثي ۾ گذاري ويو آهي ۽ توهان اڄ بہ سلامت آهيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪاش ائين ھجي ڪاش!" وري بہ مرڪڻ لڳو مون ڪيس ٽوڪيو "سپ روئڻ ڀيا تون مرڪين پيو؟" وچ ۾ پياري يار ابوبڪر چيو "اڙي چريا ماڻھو حسن صوفي ھو صوفي موت کي وصال چون ٿا. اسان صوفي روئندا نہ آھيون وصال جون واڌايون ڏيندا آھيون." مونکي اندر جي آنڌ مانڌ ۽ جذبا روئڻ کان روڪي نہ سگھيا.

وقت جي وير کي ڪير روڪي، ڏينھن ھفتا، مھينا نيٺ سال بہ ايندا پر ڪي ماڻھو دل ۾ ديرو ڄمائي ويھي رھن ٿا، وسرڻ جا ناھن.

ھفتي کان ايڏا مينھن سڄي سنڌ سمنڊ ستي پئي جيڏانھن ڏس چر ئي چر. مينھن اوڙڪون ڪري وسي رھيو ھو سارنگ مٿان اچي بيٺو چپ بيٺو رھيو نيٺ چوڻ لڳو "بابا پلا مون کان ناراض آھيو؟" مون بہ مرڪي چئي ڇڏيو "ھا ناراض آھيان" مرڪي پر وٺي ويٺو "ڇو پلا؟" تون بيڪار ٿي ويو آھين، توکان محبت موڪلائي ويئي آھي، آئون حسن جي وڇوڙي کي وساري نٿو سگھان پر تون شاعري سان ياري بہ ڇڏي ڏني آھي، تون تہ نادر جو ڏکو ٿي پيو آھين، رات ڏينھن گردش ۾ آھين، نہ سک نہ چين پر تنھنجي ذات کي زنگ لڳي ويو آھي.

ڪليو ۽ مخصوص انداز ۾ ڪرموڙي چوڻ لڳو "اوھان ڪيئن ٿا چئو مون شاعري ڇڏي ڏني آھي، شاعري ئي تہ منھنجي جيئڻ جو سبب آھي. شاعري ۾ حسن جي حُسن جو ھڳاءُ آھي. ان جي ڇڏيل امانت آھي، آئون حسن تہ نٿو ٿي سگھان پر سندس واٽ تي پير ڌرڻ بہ سندس سنت آھي ۽ اوھان سان وچن آھي اھو سڀُ سوريندو رھندس."

مون کي ڏاڍي سرھائي ٿي "نيڪ آھي ڪجھ ٻڌاءِ، تون ٻڌائڻ ۾ ھوندئن تہ ڪنجوس آھين." روايتي مرڪ مرڪندي سڌو ٿي ويٺو. "ھڪ غزل جون سٽون آھن:

اُيري اُيري ساٽو ٿي پيو
آخر سڄ پراٽو ٿي پيو
روز گھٽائن سان روئي ٿو
ھاءِ خدا پي ماڻھو ٿي پيو
اُپ اڳ ئي اوچڻ ھو

تنهنجو درد وچاڻو تي پيو.
هڪ پل لاءِ پوڏار ۾ اچي ويس، پيو ڪجهہ هڪ نظم آهي.
”آواگون“
جيون جر تي ڦوٽو ناهي،
مرجهائي پي مهڪي ٿو
ها هي جيون جهوٽو ناهي،
موت تہ بس هڪ موسم آهي،
جنهن تيز هوائن هينان،
تنهنجي منهنجي دل دٻجي ٿي،
آهي چمين جو رقص اهو ئي،
چپڙن جي صورت متجي ٿي،
ساڳيا لڙڪ سمندر وانگر،
لهر لهر کي ڳهر اها ئي،
ساڳيا ساحل جاڳيل هوندا،
چولين جي چڪتاڻ اها ئي،
ڪيئي مرجهايل ماڻهن جا،
ساکي جڙ تہ ستارا هوندا،
ساڳيا ساحل جاڳيل هوندا،
چولين جي چڪتاڻ اها ئي،
مون بي اختيار ڪيس پاڪر ۾ پري چڏيو سندس ڳل چميم تہ مهڪي پيو ڪافي چپ ڪانپوءُ چيم ”واه واه پرين واه. اج تولاءِ پيار جو سنڌو چوليون ٿو هٽي، اهو لمحو منهنجي زندگيءَ جي ميراث آهي، تمام زبردست پر سارنگ انبن جون سکون انبڙيون نتيون لاهن. حسن جي تون پاچي جهڙو بہ ناهين“ سارنگ جي منهن تي اها ئي ابدي مرڪ هئي.

❊❊

۸

ننڍ نگر جي آس ۾

اسپتال جي هن جيل وارڊ ۾ ڪيس ڪيترو وقت ٿيو هو؟ سا ڪيس سُڌ نہ هئي پر جڏهن اک کلي هيس تہ ڇرڪي پيو هو" هاڻ آئون ڪٿي آهيان؟ ڇرڻ چاهيائين پر چوڪنيو لوهہ ٿيل هو هڪ ٽنگ تي پٽا ڏنل هئا ۽ ٽنگ کي ڪشي قابو ڪيو ويو هو. ڪين اڳيان سنگينن جو گهيرو ڏنائين تڏهن پڪ ٿيس تہ هو گرفتار ٿي چڪو آهي.

جڏهن ڳالهائڻ جهڙو ٿيو تہ سنتري اها اخبار اچي اڳيان رکيس جنهن جي مکيہ خبر جي هنن سٽن تي نظر ڄمي ويئي (ملڪ جو رهزن ڏاڙيل رحيم داد پوليس مقابلي ۾ گرفتار. سندس ٽي ساٿي مقابلي ۾ مارجي ويا) مقابلو مشهور هاءِ وي تي ڦر دوران ٿيو.

(پوليس سڄي رات جي خطرناڪ ويڙهاند بعد وحشي ڏاڙيل رحيم داد کي زخمي حالت ۾ گرفتار ڪيو ۽ سندس ٽي ساٿي ٿڏي تي ئي مارجي ويا.)

تہ پاڻ مرادو ٿهڪ ڇڏائجي ويو هئس" مقابلو هونءَ. مقابلو؟

انهيءَ ڏينهن جا اولڙا من منچ تي اُڀري آيس.

گهران نڪرڻ مهل سوڍيءَ جا ليلڙاٽ "بس گهٽو ئي ٿيو_ هاڻ ڇڏي ڏي انهن ڪفن کي پلا ڪهڙي کوٽ آهي؟ هي سون، هي مال ملڪيت پوءِ توکي ڪهڙي لوڙهہ پئي آهي؟"

سندس نڙي مان رڪجي رڪجي جملو نڪتو "بس هي آخري پيرو وچڻ ڏي پوءِ نہ ويندس" سوڍيءَ جي هنجن هاڻن نيڻن ۾ نهاريندي چيائين تہ. سوڍي تو مونتي جادو ڪري ڇڏيو آهي. منهنجي دل رڪ مان پگهرجي ميڻ ٿي ويئي آهي. ڪيڏي مهل پاڻ کي زال جو مڄو محسوس ڪندو آهيان. تو اڳيان ايڏو تہ ڪمزور ٿي ويو آهيان. جو هي هٿيار منهنجي هٿن ۾ سونهن ئي نٿا_ منهنجي نالي وٽڻ تي پٽيون بہ ڪنبي وينديون آهن پر تو مونکي هيٺو

ڪري ڇڏيو آهي، صفا هيٺ۔"

"آئون ته تنهنجي گولي غلام آهيان_ ٻانهيءَ جو ٻار تو وَرَ وهَون گهٽيون پر منهنجي مٿي جو موڙ ته تون آهين. توکان سواءِ منهنجو ڪو اجهو ڪونهي"

"ٻڌ! عورت ڏاڍي اڙانگي شيءِ آهي. ڏاڍن کي ڏاڙهيو وجهي_ جيل جهوريو وجهي. هاڻي ته يار به مياروں تا ڏين. ننڍ اسان جي لاءِ زهر آهي. تون اهڙو نشو آهين جو آئون ڳهرجندو وڃان_ تنهنجي نينهن جا ڪيپ_خمار مونکي چرڻ ڦرڻ کان چٽ ڪريو ڇڏين. مون کي پڪ آهي ته هي آخري پيرو يارن دوستن کان موڪلائي اچي تو وٽ ٽڪ پيو آهيان. سڄي زندگي جي سفر جا ٽڪ تو وٽ ئي لهي سگهندا. پيو پاڻ کي گهرجي به ڇا؟ مولا ڪيچ ڪري ڇڏيا آهن باقي اولاد سو به ڏنو الله ته دير ئي نه ٿيندي!"

ويچاري سوڍي وري به ليلائيندي رهي. "ڏاڍو زور آور آهين_ تون وڃين ٿو ته هينئن ۾ وڍ پون ٿا. دل ۾ دوزخ دکيو پوي. سک چين حرام ٿي پوي. ڇا ڪندين ايڏي ملڪيت کي؟ ڪو ٻار ٻچو به ته ڪونهي! پاڻ سِرَ به ڇا ڪريون مال ملڪيت کي؟ مون مُٺي جي اکين جي آسيس رڳو تون آهين رب جي واسطي وري سگهو ورڻ جي ڪجانءِ."

پوءِ پاڪرن ۾ پيري، ڏنائينس جاڙيون منيون ۽ ڪا دير ڀڪيا رهيا. هلڻ لڳو ته سوڍيءَ جي ساهه جي تند ئي ٻيهي وئي هئي" منهنجا مولا مون گنهگار تي وڙ ڪجانءِ.

۽ رات جو جڏهن شاهي روڊ کي بند ڪري ۽ پاڻ ڪلاشنڪوف ڪٽي ٻيهي رهيو ته سندس ساٿي روبوٽن جيان هر گاڏي کي چنبڙي ٿي پيا. ٽائرن مان هوا نڪتل_ سيئي مسافر اونڌي منهن زمين تي ستل. وچ تي واچون، منڊيون، زنجيرون به گڏ ٿيڻ لڳيون.

جڏهن سندن مَن پرجي آيو ته هڪ نئين نڪور جيپ بيٺي، هڪل ڪيائين، "ان گاڏي جي هوا نه ڪڍجو بس مال ميڙيو ويهو ان گاڏي ۾.

جيپ مان هڪ جوڙو اڏڙوت. عورت ۽ مرد کي لاٿائون ته مرد ڏانهس وڏيو سندس هٿن ۾ جنبش اچي وئي_ همراهه پيرن ۾ ڪري پيس" سردار عرض آهي ته منهنجي ڳالهه ٻڌو"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪلاشنڪوف جي نالي سان ڪيس سڏو ٽيڻ جو اشارو ڪيائين "ها چئو؟"

سردار آئون هڪ عزتدار گهراڻي جو فرد آهيان. ڏاڍي مجبوري آهي. ڳوٺ ۾ عزيز گذاري ويو آهي. مون سان لڄ گڏ آهي. اسان عزت وارا ماڻهو آهيون."

"تون عزت وارو آهين ۽ اسين سڀ بي عزتا آهيون نه؟"

"نه سائين هن رڻ ۾، اسان وٽ جيڪي ڪجھ آهي سو مون تي حرام. اوهان تي حلال. واعدو ٿو ڪريان ته ٻئي ڏينهن جتي حڪم ڪندا گاڏي به پهچائي ڇڏيندس پر اسان کي وچڻ ڏيو هٿ ٿو ٻڌان. مون تي مهرباني ڪريو هن ويران جڳھ تي مونکي بي واهو نه ڪريو"

ايتري ۾ يارن هڪل ڪئي ته "سردار اچو هلون" پاڻ ڊوڙ پائي وچي گاڏي ۾ چڙهيو جيپ چري ته ساڳيو ماڻهو هٿ ٻڌي اڳيان اچي بيهي رهيو. جيپ جي ٽوني سان ٽڙي وچي پريان بيٺل عورت جي پيرن ۾ پيو ۽ نئين ماڊل جي جيپ شاهي روڊ جي فاصلي کي ڳهڻ لڳي. پنيان ويٺل پيرن ۾ ڪا نرم شيءِ محسوس ڪئي ته هڪ رڙ ڪئي. "اڙي هي ڇا آهي؟ ڊرائيونگ ڪندڙ همراه بلب کي ٻاريو. سيني چيو، "اڙي هي ته ٻارا سردار هن کي ڪيڏانهن کيون؟" ٻارڙو گهري ننڊ ۾ ستل بيپرواهه.

رحيم داد ٻارڙي جو لفظ ٻڌي ٻوڏار ۾ اچي ويو. ڪجھ پل ترسيو "ان کي سنڀالي رکو. مون تي واليءَ وڙ ڪيو آهي۔ خالي جهولي ۾ ڪٽو نصيب ٿيو آهي۔ پٽُ ڪري پاليندوسانس."

روڊ تي گاڏي جي ڦيٿن جي آواز سان هلڪو آواز۔ ڪا شيءِ ڪرڻ جو آواز"اڙي ڇا ٿيو" سردار رڙ ڪئي.

"خير آهي سردار خير آهي."

ڪجھ پل ترسي رحيم داد کي شڪ ورائي ويو.

"اڙي ٻارڙو ڪٿي آهي؟ هيڏانهن مون کي ڏيو منهنجو ٻچڙو."

پنئين همراهن ڪو جواب نه ڏنو ته تپي ٽانڊو ٿي ويو. "ڪجو چو نه نتا وات ۾ مگ اٿوَ ڇا؟ ٻار هيڏانهن ڪيو؟"

هڪ همراه ڏاڍي آواز ۾ وراڻيو "استاد ڇڏ ٻارڙي جي ڳالھ. آفت ٽري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چڱي آ. پرائو گند پنهنجي ڳچيءَ ۾ وجهڻ جوکم آهي.“ ”چا مطلب؟ پر
ٻارڙو آهي ڪٿي؟“ رڙ ڪيائين.

”ڪمون گاڏي روڪ_ سائيڊ ڪر“
ڪلاشنڪوف سڌي ڪري شينهن وانگر گجڻ لڳو“. اڙي سوئر جا پٽ
ٻڌايو ٻارڙو ڪٿي آهي؟. جلدي ٻڌايو نہ تہ پڙهو ڪلمو.
هڪڙي رڙ ڪئي، ”سردار ولوءَ ٻارڙي کي دري مان ٻاهر اڇلائي ڇڏيو.“
سٽ ڏيئي ولوءَ کي هيٺ لاٿائين. نشانو ڇاتيءَ تي وٺي ”اڙي ولو ها“ ”جي
سردار مون ڏنو پرائو ٻار سياڻي اسان فقير ماڻهو ڪٿي تلڪائيندا
وتنداسين_ اسان لاءِ ڪو ڏچو نہ پيدا ڪري؟
”اڙي مون ڇيو نہ. خدا جهولي سائي ڪري ڏني آهي. آئون ڪيس اولاد
ڪري سانڊيندس؟
”پر سردار اوهان کي الله پنهنجو ڏيندو، پرائو ٻار اجايو ڏچو ٿيندو.“
سندس هٿن ۾ حرڪت آئي سڄو برسٽ ولوءَ جي وجود کي چيري
ويو_ولوءَ جي ڪليشن جهپي ورتائين. اکين ۾ ٻاٻڙا ٽانڊا_ وات مان گڦ. پاڻ
ئي وڏي اسٽيرنگ سنڀاليائين_.گاڏي واپس پنتي موڙيائين_ همراهن کي
هڪل ڪيائين ڏليلو روڊ تي اکيون ڪپايو ايئن جو سو ئي ڪري ڏسو تہ
هڪل ڪجو_ اکيون چنبيندا تہ ٻٽ ماريندو سانوَ.“
پاڻ آهستي جيپ کي ڦل لائيٽ ڏيئي اکيون اڙائي روڊ کي گهورڻ لڳو
سامهون لنگهندڙ گاڏيون روڊ ڇڏي ڪچي ۾ لهي ٿي ويون_ ساڳئي جاءِ تي
پهتا تہ ڪاري وارا ڪک باقي هڪ عورت پَٽِ تي مرد مٿان جهڪيل هئي_
رحيمداد گاڏي موڙي اچي مٿائينس بيهاريائين. عورت بي سَتي ٿي ور تي پاڻ
کي وڇائي ڇڏيو ۽ رحيم داد جي دل تي وڄ ڪري پئي. تيزي سان گاڏي
واپس موڙي اوير پاسي ايڪسيليٽر فل ڏنائين پرهہ ڦٽڻ جي هلڪي سهائي
روڊ کي ويتر چٽو ڪري ڇڏيو هو_ ٿورو اڳيان سندس هڪ ڏنڌلي شيءَ تي
نظر آيس. بريڪ زور سان دٻائين چرڙاٽ وايو منڊل ۾ ٻري ويا_ايندڙ ويندڙ
گاڏيون روڊ ڇڏي ڪچي مٽيءَ جا وا چوڙا اٿاريندي هليون ويون_
هيٺ لهي لُوهَہ وڏائين_ پيا همراهہ بہ ڊوڙي آيا. هڪ معصوم جان روڊ تي
هلندڙ گاڏين جي ڦيٿن ۾ چپجي ڪاغذ ٿي ويئي هجي. سندس وجود ٻري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پيو_ سچ ايرڻ جو سعيو ڪيو هو." هلو چڙهو گاڏيءَ ۾ منحوسو_ ذليلو اڄ ڪانپوءِ پنهنجي ڪا بہ سنگت ڪانهي_ اوهانجي پنهنجي واٽ، منهنجي پنهنجي واٽ، بس هاڻي ڪو بہ ساٿ ڪونهي_

گاڏي جي ٽائرن مان ٽانڊا نڪرڻ لڳا" اوهين انتهائي ڪميڻا نڪتا_ حرام خور مون ڪيڏا بہ ڏوهہ ڪيا عورت ۽ ٻار تي هٿ نہ ڪنيم پيٽسان مردارو مونتي مس مولا مهر ڪئي_ اولاد ڏنو اوهان بيدردي سان وچ روڊ تي اڇلائي ڇڏيو بس راهون هاڻي جدا آهن"

سندس اندر مان اڳ_ الاءِ تي نڪتا، ويتر گاڏي جو ريس وڌي ويو اوچتو لاهي اچي وئي گاڏي جي ٻيڙي وچ سير تي ترندي ويئي_ ٻل سامهون وڏو موڙ اچي ويو سندس پير بريڪ بجاءِ ايڪسليٽر تي زور ڏيڻ لڳو سامهون جبل ڳرِ ڪنيو بيٺو هو_ ڌماڪو ٿيو پوءِ ڪيس ڪجهہ بہ ياد نہ رهيو هو.

وري اخبارن ۾ ڪٽي ساڳي خبر پڙهڻ لڳو " رهزن ڌاڙيل رحيم داد پوليس مقابلي ۾ گرفتار سندس ساٿي مقابلي ۾ مارجي ويا"

اڳتي پڙهڻ لڳو" ياد رهي تہ رحيم داد هڪ سئو کان وڌيڪ خوني وارداتن ۾ گهربل هيو مٿس 40 لک انعام رکيل هو" پنهنجي منهن ڀُڻڪڻ لڳو" خون؟"

بدن ساڻو ٿيڻ لڳس اکيون پوري ڇڏيائين دماغ ۾ عجيب خيال_ سوچون گهيري ويس_ سوڍي ڪيئن هوندي؟ ڇري تي پئي هوندي_ مون کان سواءِ مري ويندي_

ڪيئن گهاريندي حياتي؟

ننڍ نگر ۾ هليو ويو تہ سوڍي ڏيکائي ڏني_ تون اچي وئين_ مون ڪي پڪ هئي تون مونتي ايندين_ مون ڪيڏيون باسون باسيون، اڪا وڏا تنهنجي جدائي ۾_ مولا مرادون پڄايون تہ تو اچي اڱڻ اجاريو آهي_ ڏس سچو وايو منڊل ڀهڪي پيو آهي، خبر اٿئي تون پيءُ ٿيڻ وارو آهين_ آئون اميد سان آهيان. جلدي پنهنجي اڱڻ ۾ گل ٽڙندو خوشبو ٿيندي، ٻانهن ۾ ڪو نرم ڇهاءُ محسوس ڪيائين تہ ننڍ نگر مان حقيقي دنيا ۾ موٽي آيو ڏٺائين تہ نرس سندس ٻانهن جهلي انجيڪشن هڻڻ لاءِ تيار بيٺي هئي_ سچو بدن ڏڪرجي ويس وري خواب واديءَ جي آس لڳائي اکيون پوري ڇڏيائين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رات آهي اُماس

دير تائين ستو رهيو راتوڪي رهاڻ ۾ انگوري جي اثر ۾ نيڻن ۾ خمار هئس. جاڳ ٿيس تہ يارنهن وڄي چڪا هئا. ياد آيس تہ ڪيس پياري دوست فيروز جي طبيعت پڇڻ لاءِ وڃڻو آهي. گهر اڪيلو ئي تہ هو. چانهہ رکي تياري ۾ لڳي ويو. فيروز جي حادثي جو سوچي هڪ خوف محسوس ڪيائين. ايئن مئہ جي مستي ۾ ڪڏهن حياتيءَ تان هٿ ڌوئڻو پوندو. تيار ٿي ٻاهر نڪتو تہ ٻارنهن ٿي چڪا هئا. گاڏي روڊ تي آئي تہ ٿڌي هوا منهن تي سيپائي رهي هيس. عجيب سرور محسوس ڪري رهيو هو. بازار مان ڪجهہ ميوا، بسڪيٽ وٺي ڊڪي ۾ رکيائين. ياد آيس فيروز جي پسند جو سگريٽ ٻہ پيڪيٽ ۽ ڪجهہ ڪئسٽون وٺي واپس وريو. فيروز جي گهر سندس گهر جي ويجهو ئي تہ هو. ساڳي گهٽيءَ ۾ گاڏي بيهاريائين. ڪافي وقت بعد فيروز جي گهر آيو هو موقعو ئي نہ ملندو هئس، وقت جي تيز ڌارا ۾ سڀ رشتا ناتا لڙهي ٿا وڃن. بيل تي هٿ رکيائين، در کليو سامهون ٽينا بيٺي مرڪي رهي هئي، فيروز سان ملڻو آهي، هوءَ اندر هلي ويئي، ٿوري ئي دير ۾ مرڪون وکيريندي آجيان ڪيائين. ڀلي آيا، جي آيا، ادا اوهان جي انتظار ۾ آهي راول محسوس ڪيو تہ ٽينا اڳي جيئن ٻار نہ رهي آهي. جوڀن جي رت منجهس نکار آڻي ڇڏيو آهي، هلڻ ۾ هڪ نور ۽ چنچلتا اچي ويئي اٿس. فيروز جي ڪمري ۾ گهڙيو تہ فيروز روايتي ٺهڪ سان سندس استقبال ڪيو اٿڻ چاهيائين پر راول روڪي ڇڏيس. ٽنگ ٻانهن تي پٽو چڙهيل. بيڊ تي ليٽيو پيو هو. راول سندس پير ۾ ئي وينو هٿ هٿ ۾ وٺي زور ڏيڻ لڳس.

" ها فيروز سائين ڪيئن آهي طبيعت؟"

بس يار اهو حال تہ ڪجهہ ڏينهن اڳ پهتا آهيون، ٻہ هفتا کن اسپتال ۾ هيس، ڪراچي جي اسپتال ايڏي گهٽ ٻوسٽ اُبس محسوس ٿي، هڪڙا سور

منٿون ڪري جان ڇڏائي اٿئون. تون ڏي خبر؟"

"فيروز يار يڪو ڳوٺ هٽاسين. سياري ۾ ڳوٺ مزو ايندو آهي. گهروارا ته اڃا به سيئي ڳوٺ آهن. آئون اڪيلو ڪلهه آيو آهيان منهنجي شهر کان سواءِ سري ڪان. رسو ڇنائي پڇي آيس تنهنجي خبر ڪلهه پيئي رات محفل تو سواءِ ٻُسي لڳي. سيني يارن توکي ڏاڍو ساريو. اڄ روح سٺ ڏني ته هليو آيس. "

"اڃا اها ڳالهه آهي. آئون چوان همراهه ڪراچي تائين نه پهتو. هونئن به شهر جي عجيب صورتحال آهي. پاسي ۾ ڇا پيو ٿئي؟ خبر نه چار هرڪو پنهنجي خفي ۾ پورو."

ايتري ۾ ٽينا چانهه جي ٽرالي اچي اڳيان رکي. چانهه جا ڪوپ ڪٽي فيروز ڪوپ مٿي ڪري چيس. "اڙي بابا هي چانهه آهي؟ تون ته چانهه به وسڪي سمجهي پيئندو آهين." ٽينا جا ٽهڪ گونجڻ لڳا" ادا ته هوش ۾ ايندي ئي اهو وهنوار شروع ڪيو. اڄ ته ڪافي ٺيڪ آهي." فيروز هڪل ڪئي ٽينا بابا اهو ڇا آهي؟ گهر جون ڳالهيون گهر ۾ رهن. اهو معاهدي جي چڱي ريت واقف آهي. ڪيئن رَاول؟" ٽينا سوڙهي سوڙهي ٿيندي" راول کان ڪهڙي لڪ هو ته توکان خلاف آهي."

راول ڦڪو ٿيندي" ها فيروز جو گلاس آخري دم تي به پريل هوندو. "

فيروز هجت ۾ ٽينا کي هل پيٽان چري. نڪر ٻاهر توسان حساب ڪتاب ٽيندا. معاهدو توڙيو اٿيئي." هوءَ هلي ويئي. فيروز مرڪندي "راول موڊ هجي ته...."

"نه نه وڏو ڪولاهه آهين گهر ۾ هن حالت ۾ به مئہ ڪشي؟"

"اڙي بابا گهر پنهنجو آهي، رات هڪ اي ون شي ملي آهي، اڌ بوتل پيئي آهي، ٽي وڃي هڪڙو دور؟ ٽينا او ٽينا جي ٻچي.....؟"

راول زوري چپ ڪرايس. "چريو آهين ڇا؟ خوار ٿو ڪرين. چپ ڪر، ناهي ضرورت." ٽينا درمان زور سان گهڙي آئي "ڇا ٿيو ايڏا سڏ؟"

"گلاس ڪٽي آءُ ۽..... راول چڙي پيو" يار ٿيو ڇاهي توکي؟ نه ته آئون هلان ٿو...."

اٿڻ لڳو فيروز روڪيس" بس بابا ٺهيو توبهه ڪئيسين گيسي" ٽينا تون

هل بابا بس ڪنن ۾ هڻ" راول ڪاوڙمان گهر ۾ سوبه گهر ڀاتين اڳيان"
" راول گهر ۾ آهي ڪير سڀ هليا ويا آهن. ٻار اسڪول. امان بابا آفيس، رڳو ٽينا ۽ نوڪرياڻيون تہ آهن."
" پيڻ جي اڳيان ان هٿان گلاس ڪهرائڻ."
" ٽينا ڪي تو ڇا سمجهيو آهي، ذهن ڏاڙهين مٿ آهي سڄي خبر اٿس، اسان جي گهر ۾ ٽينا نہ هجي تہ بک مرون، سامان سيڏو منهنجي دوا درمل سڀ ٽينا تہ آڻي ٿي، صفا دلير ۽ بيباڪ ڇوڪري آهي. منهنجي تہ وڏي همراز بہ آهي." راول ڳالهہ جو رخ موڙيو " پلا حادثو ڪيئن ٿيو؟"
فيروز سڏو ٿيندي" بس يار اهو ساڳيو نياڳ، ساڳي ڪهاڙي ساڳيو ڳن، ڪلفٽن تي محفل هئي، راجا جي بنگلي تي. سڄي رات جي جوڳ هجي، موڪيءَ جا مٿ پريل هجن. ڊفينس واري صبا خان جي مهرباني، ڇوزا اهڙا هجن بس سنئون سڏو مومل وارو منڊ هجي . نہ رات جي خبر نہ ڏينهن جي. مرشد لطيف جن جو دعاگو هجي(تن جيسلميرياڻين جس) ۽ اسان ازل کان اجايل موڪي مٿ اپٽيا متارا سڀ ٽُڙڳڻ لڳا. سيڪا پسي پرين ڪي، نڪا جهل نڪا پل جيڪا جنهنجي ٻک آئي، اڄ بہ اهڙي جو سمونڊ منهن ڪريان تہ سُرڪيائي نہ ٿيئي. صبح ٿيو ڪاڪ ڪڙهي ويئي. راڻا راجپوت سيڪو پنهنجي سنئين، مون بہ رکيو مڪڙيءَ تي پير. سپر هاءِ وي تي گاڏي جي ويلن مان چرڙاٽ هجن. خمار بہ ڏاڍا هجن، دل ڇٽي رڳو گهر پڄان ۽ ڊهي پوان. خبر ناهي ڪيئن جهٽڪو آيو. رڳو ٽڪاءُ ٿيو وري جي اک کلي تہ اسپتال ۾ هئس."
" اسپتال ۾ ڪنهن پهچايو؟"
"مون ڪي سڏ ئي ڪانہ هئي. پوليس موبائيل ۾ ڪٽائي آيا. ٽنگ ٻن هنڌان ڀڳل ان ۾ ڪي لوهہ جا نٽ بلٽ هنيا اٿن. ٻانهن راڊون پٽيون هڻي قابو ڪئي اٿن. بس حياتي هئي نہ تہ...."
" علاج ٺيڪ پيو هلي؟"
" بس يار ڀهرين تہ خبر چار نہ پيا وٺن. پوءِ ڏٺي جو پهتا تہ پئسي جتان وڃي واٽ آهي. علاج زبردست ٿيو بي انتها پئسا خرچ ٿيا.
تون ڏي احوال؟"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"يار فيروز اسان ڏاڍا لاپرواهه ماڻهو آهيون ۽ شيون اسان کي نهوڙي ويون آهن. شينهڻ جو کير ۽ شينهن جي ڏيءَ. رات ۽ سنگت وڏو جهنجهٽ ڪيو. سڄي رات ۽ موڪيءَ مٽ مان لڪون ڏيئي پرهه ڦٽيءَ مهل اچي گهر پيڙا ٿياسين." راول کي در جي پريان ڪا چرپر محسوس ٿي. ڪو سندن ڪچهري ٻڌي رهيو هو. ان ڪري گفتگو جو رخ موڙيائين ." پلا هاڻي تڪليف ته گهٽ آهي نه؟"

"بس دوائون سُيون لڳن پيون. سور ته آهي ئي ڪونه باقي علاج ڪافي وقت هلندو. هڏ موري برابر ٿئي، وقت وٺندو" در اوچتو کليو ٽينا ٽانو کڻي هلڻ لڳي.

"يار راول ٻيو ته ٺيڪ آهي خدا سڀ ڪجهه ڏنو آهي پر گهر ۾ هڪڙي ٽينا آهي جا ڪم ڪار ۽ گهر جو ڪاروبار هلائي ٿي، ٻيا ٻائر اڃا ننڍا آهن. ٽينا نه هجي ته اسان ڏاڍا پريشان ٿيون."

ٽينا کلندي واقعي اسان جي ايڏي importanceآهي گهر ۾؟"

"ٻيو نه ته تون بابا ان داتا آهين."

"ڏاڍو شرارتي آهين، ڏي ٺيڪرون جيتوڻيڪ ان جي ضروت ناهي، آئون هونئن ۽ گولي غلام آهيان، پلا ماني لڳايون. منجهند اچي ٿي آهي؟"

راول اٿڻ واري ڪئي. فيروز جهلي ورتس" نه بابا ماني گڏ کائينداسين. ٽينا ماني کارائڻ کانسواءِ مهمانن کي ڇڏي ئي ڪونه."

"نه يار آئون تڪڙو آهيان."

فيروز چڙي پيو" ويهي رهه متان مٿو ڦاڙي ويهانءِ، ويهه سڌو ٿي. ايش ٽري وهائي ڪيندو سانءِ، هڪ هٽ اڃا واندو آهي."

ٽينا ٽهڪ ڏيندي رهي "ماني کانسواءِ ڏسان ڪيئن ٿو وڃي. ادا تون فڪر نه ڪر، اهو منهنجو ڪم آهي." کلندي هلي ويئي.

"راول دعا ڪر جلدي ٺيڪ ٿيان."

"خدا خير ڪندو."

"بس يار دوستن کي تڪليف ٿئي ٿي.
ويچارا پنڌ ڪري اچن پيچڻ لاءِ"

"ويچارا يا ويچاريون؟"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

" ويچارا ويچاريون سڀ ٿو چوان."

" پوءِ گهر ۾ ويچاريون ته پريشان ٿينديون هونديون؟"

" چو پريشان ٿينديون هيڏو سارو گهر. ڪوڙ ڪمرا آهن. تڪليف اها آهي جو اتي ويهي نٿو سگهان."

" وڏو لاهه آهين. انهي حال ۾ به رهي نٿو سگهين. سو به پنهنجي گهر ۾ گهروارا ڇا سمجهندا؟"

" اڙي تون ڇتوڙو نه سمجهندين. جديد دؤر آهي، گهروارن کي سچي خبر آهي، منهنجي افعالن جي. هاڻي در تي ڪو اچي ان سان دعا سلام نه ڪجي پيار به نه ونڊجي.

گهروارا پنهنجي ۾ لڳل هوندا آهن.

"يلا نيرين اکين واري انگريزياڻي؟"

" اجهو اچي ٿي، ڪلهه به يڪو ويٺي هئي، يار پري رهي نٿا سگهون. پر بغل گرم رهي ٿو رني جو ماٺ نه ڪري.

" وڏو بي حياءُ آهين، هن حال ۾ به رهين نه ٿو. نوجوان پيڻ گهر ۾، تنهنجي قيامت ئي ڪا نه ٿيندي."

ايتري ۾ گهنٽي وڳي. ٽينا نيرين اکين واري سان گڏ نڪاءُ اچي ڪيو. راول اتي بيهي رهيو" چڱو هاڻي اسان هلون ٿا."

" اڙي تون ويهه ته صحيح."

" نه هرويرو اوهان کي DISTRUB نه ڪجي.

" نه بابا اهڙي ڪا به ڳالهه ناهي، توسان ڪو حجاب آهي. اسان نه مئن گڏ نه جيئرن."

نيرين اکين واري آهستي ڪري سندس پر ۾ ويهي رهي ۽ فيروز ٻانهن ورائي ڇاتي سان لڳائي ڇڏيس." راول پونڊو گهروڙي ڏنس. ٽينا ٺهڪ ڏيئي هلي ته راول به پڄڻ جي ڪيئي. "چڱو وري ٻئي پيري"

راول ٻاهر نڪتو ته مُڙي ڏٺائين، پنيان ڪي به نيڻ منجهس کتل هئا. گاڏي هلي ته در تي ٽينا ٽِڪ ٻڏي ڪيس ڏسندي رهي. هٿ لڏيو ته سندس هٿ به هوائن ۾ هليو ويو. سوچڻ لڳو ته "فيروز ڪيڏو نه ڪميڻو آهي. گهر ۾ ٻه ساڳيا ڏنڊا نوجوان پيڻ اڳيان..."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گهر پهچي سمهڻ جي ڪوشش ڪيائين. ننڊ جي ٻڪن ۾ هليو ويو. فون جي گهنٽي وڄي وڄي نيٺ ڪيس جاڳايو. آرس ڀڃي فون کنيائين "ڪير؟"

"يار ڏاڍو ٿڪل آهيان."

"ڇڱو ڀلا اڌ ڪلاڪ ۾ پهچان ٿو."

پوءِ سڄي رات ساڳيو حال موڪيءَ جا مٺ کلي پيا. مئي جي محفل ۾ اسر ويل اچي ڍهي پيو ته سار ئي نه رهيس. ٻنپهرن جو مسلسل بيل وڄڻ تي اکيون کليس ته وري بند ٿي ويس. نيٺ بيل جي آواز تي اٿي بيٺو. ٿاٻڙجندو در تائين پهتو. در کوليائين. اکين تي اعتبار نه اچيس. ڪا سراپا سونهن اندر گهڙي آئي. زبان ڪم ڪرڻ ڇڏي ويس. چپ چاپ اچي اندر ويٺا. ماٺ جو منظر پاڻ ئي ٽوڙيائين "ڀلا چانهه ته پيئندا؟"

"سياري ۾ چانهه ٺيڪ رهندي، پر اوهان جي گهر ۾ ڪير آهي به؟"

"نه آئون ئي ٺاهي ٿو وٺان. اسان نوڪر رکون ڪونه، بابا جهلي ڇڏيو آهي دير نه ٿيندي."

"ڇڱو ڇڏيو چانهه کي مون وٽ فروٽ آهي اهو ٿا کائون."

"نه نه چانهه ٺاهي ٿو وٺان." راول ڪچن ۾ گهڙيو ته ٽينا به پٺيان لڳي آيس. آئون ٿي ٺاهي وٺان." ۽ چڪ چڪان ۾ لڳي ويا. ٽينا سندس ٻانهن مروڙي چانهه ٺاهڻ لڳي. "ڪنڊ گهٽ وجهان، چون ٿا ته ڪنڊ ٿلهو ٿي ڪري." راول پريشان ڪجهه ڪرڻ جي سگهه وڃائي ويٺو ڀلا اچڻ ته خير سان ٿيو آهي."

"جو منهنجو اچڻ اوهان کي نه وڻيو؟"

"نه نه گهر اوهان جو پنهنجو آهي."

"توهان اڪيلا بور ٿا ٿيو؟"

"بور ته اهو ٿئي جيڪو جاڳندو هجي، گهر ۾ ته رڳو آرام ڪرڻ لاءِ ايندو آهيان نه ته رڳو ٻاهر."

"پر تڏهن ڪو ساٿ ۾ هجي نه."

"اجا وقت پيو آهي ڪو ساٿي ڳولهي وٺبو."

"عمر ڀر جو ساٿ يا پل اپل لاءِ..."

راول ٽاپڪ مٽائيندي "فيروز جي طبيعت ڪيئن آهي؟"

"بلڪل ٺيڪ ٺاڪ صبح جو مهمان پهچي ويا."

"ڪير هئا؟"

"ساڳيا ڪلهوڪا. پاڻ به ٿي ڀيون به."

راول اچي ڪمري ۾ ويٺو ڇا ڪجي؟

معاملو ڇا آهي، هي ته صفا ڳچيءَ ۾ پئجي ويئي. ٽينا چانهه ڪٽي سندس پر ۾ اچي ويٺي.

"هي ته ساڻي جي ڳولها جاري آهي؟"

"ها ڪڏهن نه ڪڏهن ته اهو ٿيڻو آهي."

"حجابي ڏاڍا آهيو اوهان کي ساڻي ملڻ ۾ ڪو وقت لڳندو؟"

"يلا منهنجو هتي هجڻ اوهان کي پسند نه آهي ڇا؟"

"نه اوهان لاءِ لک عزتون آهن."

ٽينا ويجهي ٿي سندس هٿ پنهنجي هٿ ۾ جهليندي. هاڻي ايڏا معصوم به نه ٿيو. ڪلهه اوهان جي سموري ڪچهري ٻڌم پئي.

مون کي سڄي خبر آهي ڳالهيون لڪن ڪٿي ٿيون؟"

"اڇا ته منهنجو خدشو صحيح هو. دروازي جي ٻئي پاسي جيڪا هلچل هئي اها اوهان جي هئي."

"مون کي ادا جي هر ڳالهه جي پوري پوري خبر آهي. هن جي زندگي ڪليل ڪتاب وانگر آهي."

ٽينا ٻانهون سندس ڳچي ۾ وجهي جوٽ ٿي ليٽي پيئي، راول جو هيٺيون ساهه هيٺ، مٿيون ساهه مٿي.

"راول پليز هي جديد دور آهي. وقت جي تيز وهڪري ۾ سڀ ڪجهه ختم ٿي ويندو. هي پل اسان جي وس آهن. نه ماڻڻ چريائي آهي. حياتي جوڙڻ ماڻڻ اسان جو حق آهي. آئون ڪليل دماغ جي ڇوڪري آهيان. فراخدل ٿيڻ گهرجي."

پر راول سموري سگهه گڏ ڪري اُڇل ڪاڏي ۽ ٽينا وڃي پٽ تي پيئي. سمورو ڪروڌ اکين ۾ پيرجي ويس. اُلا نڪرڻ لڳا سندس اکين مان.

"ٽينا ڀُلي آهين اسان انهن ماڻهن مان نه آهيون. ڪيڏا به ايڊوانس ٿيون پر انساني قدر جيڪي اسان کي سنا لڳن ٿا. وڏن جي ميراث آهن. انهن جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

معيار اسان وٽ ايترو بلند ۽ باوقار آهي جو دوست جي سُريت کي بہ بري اک سان نہ ڏسندا آهيون تون تہ منهنجي دوست جي پيرڻ آهين. ڏوهہ تنهنجو ناهي، تنهنجي تربيت ئي اهڙي ماحول ۾ ٿي. آهي. تنهنجي غلط پرورش توکي ڪيرائي وڌو آهي. توکي اهو احساس ڪيئن ٿيو تہ آئون توسان اهڙا واسطا رکي سگهندس. تون ڇا بہ هجين پر منهنجي ماءُ جي ٿيج ئي اهڙي هئي جنهن ۾ حيا جو احساس ۽ دوستن جي ننگن جي لڄ جي پرک ڪرڻ اسان جي بهترين روايت آهي. سنڌ جي انهي روايت کي مرڻ نہ ڏبو منهنجي پيرڻ ٽينا تو ٻڌي مون ٻڌي ڄڻ هڪ خواب هو. چپ چاپ پنهنجي گهر هلي وڃ. ڄڻ ڪجهہ ٿيو ئي ناهي، تنهنجي عزت انهيءَ ۾ آهي.مون کي وري ڏسين تہ فيروز سمجهي ڏسجانءِ."

ٽينا ڪنڌ هيٺ ڪري هلڻ لڳي. ساٽا ساٽا قدم بدن مان ساهہ ڇڏائي ويو هئس. راول جي نيڻن مان احترام جي برکا برسي رهي هئي. ان جي سحر ٽينا جي وجود کي سموئي ڇڏيو هو. هوءَ ويچي رهي هئي، ڪو نئون احساس ڪٽي، ڪا جيءَ ۾ جوت جلائي وڌي رهي هئي.

**

ڪينجهر هندورو ٿئي

. بس ٺٽي مان هلي، انتظار جون گھڙيون ختم ٿيون. سارنگ شوڪارو پريو دل جو سڀ بار ڇنڊيندي چيائين "ڪينجهر گھڻا ميل آهي؟"

"ڇيهه ڇٺن ميلن کان پوءِ ڪينجهر جو ڪنارو شروع ٿيندو"

سارنگ منهنجو دوست آهي اديب آهي، سکر کان ڪھي سنڌ جو هي ڇيڙو ڏسڻ آيو آهي. ڪينجهر ڏسڻ جو مڙيئي گھڻو شوق اٿس. بس ٺٽي جو تاريخي شهر ڇڏي 4 ميل مس ڪيا، ڇيليا چڙهي ته سامهون درياءَ مان ڪينجهر ڏسڻ ۾ پئي آئي. سارنگ کي اشارو ڪيم "سامهون ڏس" سارنگ جا نيڻ ڪينجهر جي نيري پاڻي ۾ کُپي ويا. بس ڪينجهر جو ڪنارو ڏيندي لاهيون چاڙهيون چڙهندي لهندي اچي هالايه اسٽاپ تي بيٺي. سامهون ڪينجهر جو نظارو ڏسي سارنگ ٽڙي پيو. چئي "پيلي واقعي ڪينجهر کي بهشت ڪري ڇڏيو اٿن. هي وڻ ٽڻ، ڇپرون، گل، بهارون لڳيون پيون آهن. لطيف به تڏهن چيو آهي.

"هيٺ جر، مٿي ميهر، پاسي ۾ وڻراهه، اچي وچي ۾ تماچي جي ساءُ، لڳي اتر واءُ ته ڪينجهر هندورو ٿئي."

سارنگ گِگ صاف ڪندي چيو "هيترين جڳهين، بنگلا ٺاهيا ويا آهن. ڀلا مقامي ماڻهن کي به فائدو ٿيو آهي يا نه؟" سندس ڏيان مهاڻن جي گھرن ڏانهن ڇڪائيندي چيم "مهاڻن جون لانڍيون سامهون آهن. هي جڳهيون بلڊنگون سندن کھڙي ڪم جون. هي جڳهيون صرف ڪجھ ڏينهن لاءِ آباد ٿينديون آهن. ماڻهن جو ٻار ٻچو ته ويجهو پاڻي وٺو به پري نٿو سگھي. هتي ڪراچي مان بسون، جيپون پرجي اينديون آهن، سي ئي مالڪ آهن انهن جا. سندن وندر لاءِ ئي ڪينجهر کي بهشت بڻايو ويو آهي."

چيائين "پوءِ ڪينجهر ته مورڳو ئي عذاب ٿيو."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چيم "ڪينجهر ۾ مڇي ماريندڙ مهاڻا غلامن واري زندگي گذاري رهيا آهن. ساري اونهائي ٽڙڳي جيڪي مڇي ڏيند آڌن سي به ڦرجيو وڃن."

هلندي هلندي اچي ڪينجهر هائوس پهتاسين. سدا ملوڪ عمارت جي لان ۾ ڇپر تي هلندي ڪينجهر تي ٽلندڙ گاليئي کي ڏسندي چيائين "يلا ايڏي محنت ڪري جيڪا مڇي آڻين سا ڪيئن ڦرجيو وڃين."

چيم "اهو هڪ وڏو داستان آهي، سڄو بيان ڪندس ته ڏينهن لڳي ويندا. ڪينجهر مهاڻن جي ملڪيت آهي پر ڦورو ٽولن مختلف چالاڪين ۽ مڪارين سان مهاڻن جو ڪاتو خاڪ ڪري ڇڏيو. جيڪا مڇي مارين تنهن مان چوٿون حصو ڦرجيو وڃين. باقي بچيل مڇي ۾ وري مقامي سفيد پوش اکيون وجهيو ويٺا آهن. جي مهاڻن جي غريبي مان فائدو وٺي ڪوڙا قرض لکيو اڌ موڙي ۾ ڪٽي وڃن. ويچارن مهاڻن کي اها ئي رلي ڪلهي تي ٽپڙ ٽوهر جي پاڙ ۾...." سارنگ جي نرڙ ۾ گهنج پئجي ويا. ڪينجهر هائوس جي بهشتي ماحول کي ڇڏي مهاڻن جي ڳوٺ ڏانهن وڌياسين. سارنگ چيو "مهاڻن ۾ ڪا سجاڳي آئي آهي." چيم "وقت به وقت گهوڙا گهوڙا ٿي آهي پر پاڻ تي نه پاڙڻ جي ڪري سندن محنت جو ڦل هٿي جا وڏيرا کايو وڃن."

سارنگ چيو "اهو ته سڄي سنڌ سان ويل آهي پر هي پنهنجن پيرن تي بيهن."سارنگ ڪنڌ هيٺ ڪري اڳيان اڳيان هلڻ لڳو. آءُ سندس پٺ وٺي اڳتي وڌيس_ پريرو هڪ هوڙهو اچي ڪپ کي ويجهو ٿيو هو. سارنگ وڪ وڌائيندي چيو" وڌ ڏسون مهاڻن گهٽي مڇي ماري آهي. ڪا پاڻ به وٺون."

هُڙهي وٽ پهتاسين، هڪ پير مرد گوڏ ۽ ڦاٽل قيص ۾ هُڙهي جو ڳن جهليو بيٺو هو. تيرهن چوڏهن سالن جو پٽي اگهاڙي ڇوڪر هوڙهي جي داوڻ پٽي کولي. ٽيون اڌڙوٽ همراهه چلي ۾ مڇيون وجهي رهيو هو. هوڙهو اچي ڪپ تي بيٺو ڇوڪر پڳاهه ڇڏيو.ٽيئي همراهه هيٺ لهي آيا ڏاڍو ڦرب سان مليا. ڪيڪار ڪان پوءِ سارنگ چين "پائو هڪ مڇي ڪپي."

مهاڻا چپ ٿي ويا. پوڙهي نماڻو ٿيندي چيو "ادا ڳالهه نه پڇ اسين ڪٽس رکوا ڪين ڏسون ٿا باقي ڏٽي پيا آهينس."

سارنگ چيو "بابا پئسا ٿا ڏيون ڏٽي ڪٽي ڪير به هجي."

پوڙهي مجبوري جو اظهار ڪندي چيو "بابا آن کي خبر ڪانهي. مڇي

ڪٺيان اڪين سين ڏيون پر واپاريءَ ٻڌو تہ لاهہ ڪيدي ڇڏيندو. تو جهڙي گروي ٿيا پيا آهيون."

مڙس ڪان مڃي جهلبي پر اسين_ سارنگ ڪاش! تون لاهور يا پنڊي جو مون سارنگ جي توجهہ ڇڪائي "سارنگ ڪاش! تون لاهور يا پنڊي جو هجين ها_ هي مڃي صرف اهي ئي ڪائي سگهن ٿا. تون ۽ آءٌ هن کي رڳو پري کان ڏسي سگهون ٿا. هي جا واپاري بہ خود پنج دريائن جي گرڙ واپارين وٽ ايئن وڪيل آهن. جيئن هي مسڪين مهاڻا وٽن."

مهاڻن جي ڳوٺ ۾ هڪ باڪڙا هوٽل تي وياسين. پٽر ۽ مٽيءَ جي ٺهيل دڪين تي ويهارو ڪن همراهہ ويٺا هئا. نہ ڪرسي نہ ٽيبل پڪن جي ٺهيل پونگي اسان کي گلاسن ۾ چانهہ ملي. مهاڻن سان ڪچهري ٿي.

سارنگ چڱ سالن کان سڃاڻندو هون. مهاڻن کي ڳالهہ وٽي ويئي سو دل لڳائي ٻڌڻ لڳا. هڪ نوجوان چيو "پيلي اسان اڳي بہ ٻڌيون ڪيون. جيڪڏهن ڪينجهر جو نالو ڦيرائي ڪلري رکيو هئائون. تڏهن بہ سيني گڏجي مڙسي ڪئي نيٺ مجبور ٿي ساڳيو نالو رکيو ويو. اسان غريبن ٻڌي ڪري گهر ڪيئي تہ مڃي ٽيون حصو نہ ورتي وڃي جا هاڻي چوٿون حصو ٿي آهي پر اسان جي طاقت مان وري بہ وڏيرا فائدا وٺيو وڃن. مثال طور فشريز مان جند ڇڏائيسين تہ وري هتي جي سرهيالن پڳون ٻڌي وڃي ٺيڪا ڪنيا تن تہ موربڳوئي وڏيڪ ڪلور ڪيا. پر هاڻ سمجهي ويا آهيون تہ اسين هين تي نہ ياڙيون. مڙسي ڪري پنهنجي ترهي ترون."

سارنگ سمجهائيندي چيس "رڳو ڪينجهر جو ساڳيو نالو رکائڻ يا ٽيون حصو بدلائي چوٿون حصو ڪرائڻ سان هي سڀ مسئلا حل ڪونہ ٿيندا. جيڪي ٿيو سو چڱو ٿيو پر ننڍڙا مسئلا حل ڪرائي پوءِ چپ ڪري نہ ويهجي. لڳاتار جدوجهد ڪجي. اڳواڻي پاڻ ڪجي جيسين ظالم ۽ مظلوم جو فرق ختم نہ ٿئي تيستائين اهي ننڍڙا مسئلا ڪٽندا ئي ڪونہ. اهي وڏيرا، ڪامورا ۽ ڏاريان گڏجيون پيا پينگ ڪندا. ورڀو بہ مڇُ وٺيو پيا بڇون ڪرائيندا. پاڻ اهي ئي جيلن ۽ ويلن ۾ تنهنڪري مڙسي ڪريو. پنهنجي دشمنن کي سڃاڻو نہ تہ هتي ساهہ کڻڻ بہ ڪونہ ڏيندا. مڙسي ڪئيسين، سڀ گڏياسين تہ پوءِ هي مٺ جيترا مروان سٺ ئي ڪونہ جهليندا..."

سارنگ جي تقرير بند ئي نہ ٿئي ماڻهو بہ منجهس اکيون اٽڪائي ٻڌي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

رهيا هئا. [illegible] سنڌس ناسور کي جو [illegible] هو [illegible] پوڙهي چيو
”[illegible]“ [illegible] آهيون. [illegible] ناهي رات ورچ ۽
[illegible] ساڙنگ جذبات کي [illegible] ”ها بابا [illegible] اسين [illegible]
[illegible] ”[illegible] همراهه چيو ”[illegible] آهن [illegible]
[illegible] ۾ [illegible]“
[illegible] چيو، ”ها ها [illegible] آهي“ [illegible]
ساڙنگ جي [illegible] ٿي [illegible]

✽✽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مُڙسي

سج چڙهي مٿي آيو هو. اڃا نَو ڪِن مس ٿيا هوندا. ماستر رزاق ڇوڪرن کي صورتختي پٽي لکائي ته دادن شاهه جي ڪار اسڪول اڳيان اچي بيٺي. دادن شاهه ڪلاس جي دريءَ وٽ بيهندي رزاق کي حڪم ڪيو "ماستر! اهو روم ته خالي ڪرائي ڇورا ڪڍ ٻاهر." وري شاگردن کي مخاطب ٿيو "اڙي ڇورا! ڪڍو اهي ٽپڙ ٻاهر. پٽ جي پر ۾ ڪٽي رکو" شاگرد استاد ڏانهن ڏسڻ لڳا جيڪو ڪنڌ ڏاريو سوچ ۾ ٻڏو پيو هو. ايتري ۾ دادن شاهه رنڀ ڪئي "اي ماستر! ٻڌي ڪونه ٿو؟ ٻوڙو آهين ڇا؟ آءُ سمجهان ٿو ته نٽ بلٽ ڍرا ٿي ويا اٿئي." رزاق شاگردن کي چيو "ابا! اهي بينچون، ميزَ ۽ ڪرسي ڪڍو. هلو هلو دير نه ڪريو." شاباس دودا پٽ ميز کي هٿ وجهو خيال ڪريو پيچو نه ."

دادن شاهه ٿلهي پيٽ کي سيٽي، چيلهه تي هٿ رکي بيهي رهيو. ايتري ۾ ٽرڪ به اچي وئي. دادن شاهه مزدورن کي هڪل ڪئي "اڙي رمون!..... اڙي نالو ڇا اٿئي ڪمون وارو ڪريو ڇورن کي ٽپڙ ڪٽائي ونو." ڦٽا ڦٽ ڪلاس خالي ٿيو ۽ مزدور منجهس ياڻ جون ٻوريون سٽڻ لڳا. ماستر رزاق ڏانهن وات ڦري نهارڻ لڳو. ڪري ته ڇا ڪري؟ نوڪري جو ڪتڪو موچڙن جو ڊپ نيٺ رڙهي وڃي دادن شاهه کي پاسو ڏنائين "سائين قبلا! پوءِ اسڪول ڪيئن هلندو؟ پاسي واري ڪمري ۾ ته اڳئي مهمان رهندا آهن" دادن شاهه چڙپيندي چيس "تنهنجو ساهه ڇو ٿو منجهي؟ پڙهايو اکر به ڪونه رڳو نخرا ڪندا وتو. سڀ ٺيڪ ٿيندو رڳو بڪ بند ڪر. رزاق ڪٽي چپ ڪئي. دادن شاهه هن ڳوٺ جو زميندار آهي. ڳوٺ سندس ئي نالي سان سڏبو آهي. سڄي ڳوٺ جي گهرن ۾ سندس اڪيلو بنگلو جڻ تارن ۾ چنڊ هجي. ڪانئس سواءِ ڳوٺ ۾ ٻئي ڪنهن کي پنهنجو ايڏ ڪڙ زمين جو به ناهي. سڀ دادن شاهه جا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هاري آهن دادن شاهه هن سال ڳوٺ لاءِ اسڪول منظور ڪرايو سفارش سان حڪومت جي خرچ تي ٻن ڪمرن واري جڳهه تيار ڪرايائين. ماستر رزاق کي مقرر ڪيو ويو. ڳوٺ ۾ ٻار گهٽا هئا ڪوشش ڪري ٽيهارو کن ٻار گڏ ڪري پڙهائي شروع ڪيائين. خيال ڪيائين ته پنجاهه کن ٻار گڏ ڪري ٻيو استاد مقرر ڪرائجي ان سلسلي ۾ ڳوٺاڻن کي ڪچهرين ۾ سمجهائيندو هو ته جيئن ٻارن کي اسڪول موڪلين.

اهڙي طرح حاضري ۾ به هر ڏينهن واڌارو ٿيڻ لڳو. هڪ ڏينهن دادن شاهه، رزاق کي گهرائي چيو" ماستر! ڳالهه ٻڌ! مون سوچيو آهي ته شهر مان فيملي وٺي هتي اچان. باقي ڇوڪرا پيا اتي پڙهندا. نوڪر چاڪر پيا خدمت ڪندن. هتي هوندن به پڙهائي ۾ تڪليف ٿيندي. ها!سو ڳالهه پئي ڪيم ته پوءِ هن جاءِ ۾ مهمانن جو ترسڻ ٺيڪ نه ٿيندو. تنهنڪري اسڪول جو هڪ ڪمرو خالي ڪرائي ڇڏ. جيئن مهمان مڙو اتي اچيو ٽڪي. سمجهيئي!"

رزاق دل جهليندي عاجزانه نموني ۾ چيس " سائين! حاضري به وڌي پيئي. منهنجو خيال هو ته سراسري وڌي ته ٻيو استاد به وٺجي ته جيئن ڪم ۾ واڌارو اچي."

" ٺهيو ٺهيو....!! لڳو ته تون ئي ڪوڙ آهين. اهي ڇٽن جا پٽ پڙهيا. اسان مڙيئي پنهنجي ٺالي خاطر اسڪول کولرايو آهي. ٻيو انهن لنگورن کي ڪهڙي خبر علم جي؟ ابا ڏاڏا به ڊاڪٽر هئن. وڃ وڃ....!! اهو ڪم ڪر، آءُ اوطاق جو سامان موڪليان ٿو."

رزاق هليو ويو. سوچيائين، سندس پٽ شهر ۾ پيا پڙهن، باقي غريب جي ٻارن کي پڙهندو ڏسي، هي وڏا ماڻهو خار ٿا کائين. ها! ڇو جو هي پڙهي پيا ته هنن جي ڳچيءَ ۾ جهليندا. هي اسڪول ٺهيو ئي دادن شاهه جي اوطاق لاءِ آهي." رزاق شروع کان اهي ڳالهيون ڏسندو آيو آهي. هن جا خيال اڳيئي انهن ڳالهين کان باغي هئا. تنهنڪري سندس ڪچهري هميشه دادن شاهه جي بدران ڳوٺ جي غريب هارين سان ٿيندي هئي.

پوءِ اسڪول جو ٻيو روم ٿيو دادن شاهه جي اوطاق جي حوالي، ان ۾ اچيو دادن شاهه جا نوڪر چاڪر، مهمان مڙا ويهن. ڳپن ۾ پون نه بس گف پيئي رهندي ۽ شاهه جي ساراهه ۾ ڪيرا ٿي پوندا. وچان دري مان ايندڙ تيز آواز ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هئا. وري ڪو چوندو "ابا!
ٺهڪڙو بارن کي هڪ لفظ به پڙهڻ ڪونه ڏيندا
مي به آنا وٽ وڃي هٿ تان ٺاس وٺي اچ." ته ڪو وري ٻيڙيون پيو گهرائيندو
هو. سڄو ڏينهن گوڙ ۽ هُل ۾ پڙهائي تي خراب اثر پوندو هو.

رزاق جو دادن شاهه جي بنگلي تي نه وڃڻ سيد کي ڏاڍو ڪتڪو هو. رزاق جي ڪچهرين کي ٻُوناٽا پهرين ته سمجهندا ئي ڪونه هئا پر آهستي آهستي دلچسپي وٺڻ لڳا. اهي ڳالهيون ته سندن روزاني زندگيءَ سان واسطو رکندڙ هيون. رزاق وٽ ڪڏهن ٻين هنڌن به ڪي همراهه ايندا هئا. سي ڪچهرين کي وڌيڪ گرم ڪندا هئا ته "بيلي! پاڻ سيني سان اهي ظالم گڏجي ظلم پيا ڪن. اسان کي پاڻ ۾ ٻڌي ڪري پنهنجي منڊلي ٺاهڻ گهرجي نه ته اڃا به وڌيڪ پيڙيندا."

ٻين ملڪ جا مثال ٻڌائيندا هئن. آهستي آهستي ڊپ لهڻ لڳو. خود اعتمادي وڌڻ لڳي.

ٻوناٽن جي ڪچهرين ۾ ماڻهن جو تعداد وڌڻ لڳو. اجوڪي واقعي رزاق کي مجبور ڪري وڌو. شام ڌاري دادن شاهه وٽ ويو ڪيس چيائين "دادن شاهه ڳاڙهو ٿي ويو. جڻ سرن کي باهه لڳي ويئي. "اڙي تنهنجو دماغ ڇا تي خراب ٿي ويو آهي؟ تڪي جو ماستر، وري سوال جواب! ڇا اسڪول پڙهين جو آهي جو اڃي ايڏي ڳڻتيءَ ڪنيو اٿئي؟ صفا ڪو ڪميٽو آهين. چورا پڙهن نه پڙهن وڃي ڏوڙ پائين. تون ڇو اڃي ذليل ٿيو آهين. چورن کي ڇڏ ته وڃي ڍور ڍڳي جي ڪن. ٻئي پکي ٿا ڪائين ۽ هي ڇٽ جا پٽ انگريز ٿا ٿين. توکي پگهار سان ڪم. سا ايتري اسان جي به هلندي آهي، توکي پاڻهي پئي ملندي. آفيسر سڀ منهنجا يار آهن."

رزاق ٻاهر نڪتو. پيرن مان ست نڪري ويو هئس. سوچيائين "مون کي ته پگهار ملندي، پر غريب ماڻهن جا ٻچا تعليم ڪيئن حاصل ڪندا؟ منهنجو فرض رڳو پگهار وٺڻ ڪونهي."

ان رات ٻاهران هڪڙو مهمان به اچي سهڙيو. سمورن ٻوناٽن کي ڪوناٽي حقيقت ٻڌايائين. مسلسل ڪچهرين سبب ماڻهن ۾ پختگي اچي ويئي هئي. صلاح ڪيائون ته صبح جو ڪري وٽ ڪڪن جو اسڪول تيار ڪبو. صبح ٿينديئي همراهه ڪم کي لڳي ويا. ڪن سر وڌيا. ڪن چري ڪٽئي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سرڪاري جڳهه ڪان سڌ ڪن پنڌ تي پونگي تيار ٿي ويئي. منجهس ٽڏا ۽ ٽونٽريون وڃائي ڇڏيائون. رات جو ڪچهري لاءِ ۽ صبح جو اسڪول جي ڪم لاءِ.

دادن شاهه کي جڏهن خبر پيئي تڏهن باهه ٿي ويو. مدد خان ۽ نادر شاهه وارا ڏڙها هڻڻ لڳو. دودن جي ديس ۾ چنيسرن جي ڪاپه ڪوٽ ڪونهي. ڪمدار رمونءَ اهڙا ته ڪن پريس جو هٿن مان ٿي نڪتو. "انهيءَ ماستر جي هتان گهڙي هتان اُڪتي، پيڙسان ملڪ ۾ ڏڦيڙ ڪٽي مچايو اٿس. اڄ جو اڄ تو گهر جي ٽڪيٽ وٺايانس. ملڪ ٿي ٺري پوندو." ڪمدار ڏانهن منهن ڪندي" ڪمدار وڏا! ڪڏهن ڪو ائين به ٿيو آهي. ڪين جهڙن ماڻهن ۾ ڪتان آئي ٿوم جو منهنجي ڳالهه کي رد ڏين. ٽڪي وارو ماستر به درجا پڙهيو ته تيس مار خان ٿي ويو."

دادن شاهه واري ڪار سرڪاري اسڪول وٽ اچي بيٺي. ڪار مان به سوٽن بوٽن وارا همراهه لٿا. بندوبست اڳ ۾ ٿي ٿيل هو. راتو رات دادن شاهه ٻئي روم خالي ڪرائي ڇڏيا هئا. هنن بينچون وجهرائي ڇڏيون هيون. ڊرامو مڪمل ٿي رهيو هو. آفيسر جيئن ئي اندر گهڙيا ته ڪلاس خالي ڏسي باهه ٿي ويا. سڌا وڃي ڪار ۾ چڙهيا. رزاق کي ڪنهن ڳوٺاڻي وڃي ٻڌايو. جيستائين رزاق پهچي. تنهن کان اڳي، دادن شاهه حقيقت کي لڪائڻ خاطر، ڪار کي سٺ تي رکي هليو ويو. رزاق سمجهي ويو ته ڪو ممڻ ضرور مچندو. ٻئي ڏينهن سويري آفيس جو رخ ڪيائين. آفيس پهتو خبر پيس ته کيس صاحب وڏي نوڪري مان خارج ڪري ڇڏيو آهي. سبب پڇڻ تي معلوم ٿيس ته ڳوٺ جي چڱي مڙس سندس خلاف درخواست ڪئي آهي ته ماستر جي چال چلت ٺيڪ نه آهي. ڳوٺ ۾ رهائڻ جهڙو نه آهي. تازو ڪمدار رمونءَ جي پٽ کي به خراب نيت سان اسڪول ۾ گهرايائين. جنهن پوءِ دانهون ڪري جند ڇڏائي. تنهنڪري جلد انڪوائري ڪري مٿس قانوني ڪارروائي ڪئي وڃي. صاحب وڏو انڪوائري ڪرڻ ويو ته اسڪول خالي ڏٺائين ۽ پوءِ اهو حڪم ٿيو.

رزاق موٽي ڳوٺ آيو. دادن شاهه جي دلالن کان سواءِ ٻيا سڀ ڳوٺاڻا گڏ ٿيا. ڪين سڄي ڳالهه ڪري ٻڌايائين. جنهن تي ٻڌي ته ڏندين آڱريون اچيو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تي ويس. نوجوان جذباتي ٿي ويا. ڪو چوي” ميان! دادن شاهہ تہ ليڪو لنگهي ويو . هي ڪٿي جو انصاف آهي.“ ٻيو چوي ” لعنت تہ رمونءَ ڪي هجي جنهن پنهنجي عزت ٽڪي جهڙي ڪرائي پر مسڪين ماستر کي بہ خوار ڪيائين.“ ڪو چوي ” وڏيرا ڪيڏا نہ ذليل آهن.“ رمضان هڪل ڪئي ” ٺهيو ٺلهين ڳالهين مان ڪجهہ ڪو نہ ورندو هاڻ ڪا مڙسي ڪريو نہ تہ سڀني سان اها حالت ٿيندي“

سڄي رات ڪچهري هلي. ڏکيون ڏکيون خبرون هليون. رزاق بہ ڪچهري ۾ شامل ٿي ڪين سهڻي نموني سمجهاڻيون ڏئي رهيو هو. ٻئي ڏينهن شام جو شهر مان ايندڙ آخري بس مان پنجاهہ کن ڳوٺاڻا لٿا. سڀني جي منهن تي مرڪ هئي. ماستر رزاق جي هٿ ۾ نوڪري جي بحاليءَ جو آرڊر هو. ” ابا خير ٿيو؟“ انتظار ۾ بيٺل همراهن مان ڪنهن پڇيو ” ها ادا، اڄ تہ خير ٿيو پر اهو ڇيهہ ڪونهي، هي ظالم ڀاڙ مسڪينن تي ور ور ڏيئي حملا ڪندا پر جي پنهنجي ڏاڍي اتحاد مضبوط آهي تہ پوءِ ڪير بہ پنهنجو وارو وانگو ڪري ڪو نہ سگهندو.“ ماستر جواب ڏنو.

❊❊

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ساهن جي سُرهاڻ

اج آئون ڏاڍو اُپاٽڪو هيس، توسان ورهين جو وڇوڙو ڏاڍو ڏکوئيندڙ لڳو. پوءِ حيلا هلايم تہ توسان ميلاپ ٿئي.“

” ورهين جو وڇوڙو بہ تنهنجي ڪري آهي. تون زندگي جي هڻ هٽان ۾ ايڏو ورتل آهين جو مون ڏانهن اک کڻڻ جي تو وٽ مهلت ڪانهي.“

” تنهنجي ڳالهہ ٺيڪ آهي. زندگي هاڻي وڏيڪ ڳنڀير ٿي پئي آهي. ڪيئي خفا آهن، جن ڳچي ۾ سِرڪڻ وڏيڪ سوڙهي ڪري ڇڏي آهي. پر توسان ناتو ڇنڻ ناممڪن آهي. دير سوير توسان پريت جو پلئہ ٿڻ نہ ڏيندو آهيان.“

” اسان جي محبتن جي وري ساڳي ڪينجهر آهي. ملڻ جو ماڳ ۽ درد ونڊڻ جو آستان. مون تي هي ماحول نشو طاري ڪري ڇڏي ٿو.“

” ڪينجهر تي اچي ڪڏهن محسوس ڪندو آهيان سڄي دنيا جا خفا پٺتي اُڇلائي معصوم ٻار وانگر ماءُ جي هنج ۾ اچي ويو آهيان ۽ پوءِ تنهنجي تانگهہ ڏاڍو تنگ ڪندي آهي.“

” مونکي بہ تو سواءِ سارو جيون تندور لڳندو آهي.“

” دوست پهرين سٽ ۾ پُڇندا آهن تہ لکڻ ڇڏي ڏنو اٿئي ڇا؟ چوندو آهيان لکڻ منهنجي عادت آهي پر وقت ونگ وجهي ڇڏيا آهن.“

”تو وٽ لکڻ لاءِ مواد تہ ڪوڙ آهي.“

” ايترو جو لکان تہ لکي نہ سگهان. تنهنجو ساٿ آهي تہ لکڻ جو اُتساهہ اڇاڳ سمنڊ وانگي ڇوليون هڻندو رهي ٿو. رڳو هن ڪينجهر کي ڏسان ٿو تہ ڳچ ڳري ٿا پون. ملڪ جي مشهور سياح ۽ قلم ڌڻي لکيو تہ ڪينجهر دنيا جي نيري پاڻي جي تمام وڏي ۽ خوبصورت ڍنڍ آهي پر ڪانئرن ڪني ڪئي آهي ” اج ڪينجهر جا وارث نوريءَ جي ناز ۽ نوڙت جي علامت مهاڻا ٻکن ۾ تا رهن“ مفاد پرستن سازش وسيلي ڪينجهر جي مڇي جو تخم ڪيائي ڇڏيو ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مڇي هيڏي اجهاڳ پاڻي ۾ ڳولهي نٿي ملي. مهاڻن جا پيٽ سڪي نوڙ ٿي ويا آهن."

"ڪيئن نه هوندو پر مفادن جي وير ۾ سڀ ڪجهه لڙهي ويو."

" لکڻ لاءِ ايڏا ته مسئلا آهن جو تنهنجي سهڪار سان ڇا ڇا نه لکي سگهان ٿو. تازو اسان وٽ هڪ ريل گاڏي مُڪمل تباهه ٿي ويئي. سڀ سماجي ادارا سرڪاري ڪامورا وڏي وٽ وڻان ۾ لاش ڪيڊائڻ ۽ زخمين جي سار سنڀال ۾ پگهر ۾ شل هجن. ڪجهه ڏينهن گذرڻ بعد سڪيا ستابا ماڻهو تمام مهانگي گاڏي ۾ پري کان پنڌ ڪري آيا ته ان حادثي ۾ اسانجي خاندان مان هڪ ڇوڪري لاپته آهي، اڃا نه لاش پهتو آهي نه ڏس نه پتو. اسان ڪروڙين ربيا خرچ ڪرڻ لاءِ تيار آهيون پر اسانجي ٻچي، جو پتو پوي. ڇوڪري جو والد ڪو وڏو ڪامورو هو. مقامي سڄي ڪامورڪي لوڏ چتي ٿي پيئي. وري سماجي خدمت جي ليبل لڳل همراهن مان ڪو چوي ته فلاڻو ايمبولنس وارو ڪڻي ويو. ڪو چئي پاسي واري ڳوٺ وارن ڇوڪري لڪائي آهي. نوجوان ڇوڪري جو فوٽو ڏسي پڪ ڏين ته اها ته آئون ٻاهر ڪيڏي سندس پٺي ڪرائي فلاڻي اداري حوالي ڪيم. ڪو چئي ڪراچي اسپتال ۾ داخل ڪرايم. ڪو حيدرآباد- آخر انڪوائري هڪ سمجهدار آفيسر حوالي ٿي. آس پاس جا مسڪين ڪوهستاني ماڻهو ساهه مُٺ ۾" بابا ڇوڪري حاضر ڪريو نه ته... "هو چون" سائين اسان زخمين جي سار سنڀال پاڻي ماني پچي رهيا هئاسين" ويچارا والدين اڳ ۾ پريشان ته اسان جي نياڻي: وري اغوا جو داغ به ڳچيءَ ۾. ٽن ڏينهن کانپوءِ ريلوي جي مزدورن پٽڙيءَ جي مرمت دوران بدبوءِ محسوس ڪئي. ڳولهي پٽرن هيٺان دٻيل لاش ڪڍيو- جيڪو خراب حالت ۾ وارثن حوالي ڪيو ته اهي سڀ نام نهاد سماجي رهنما بي حيائي جو مثال بڻجي ويا. جن غريب ماڻهن لاءِ ٻاهه ٻاري ڇڏي هئي. ۽ ٻئي پاسي اُهي ڪروڙپتي والدين هئا جيڪي سڀ ڪجهه هوندي به بيوسي مان جگر جي ٽڪري کي کڻي روانا ٿيا. سڄي ملڪ ۾ دانهن آهي. وس وارن کي رڳو پنهنجي پيٽ جو اونو آهي، غريب بک، بيماري عام انسان جو جيئڻ جنجال ڪري ڇڏيو آهي."

"منهنجو هڪ دوست آهي ان جي پنهنجي زال سان بي انتها محبت آهي ڏاڍي اوسيئڙي انتظار بعد هڪ گل جهڙو پٽڙو ڄائو. وڏا ڍُهل دمام ٿيا. خوشيون مزا ايڏي سرهائي جنهن جو توهان اندازو لڳائي نٿي سگهيو. ٻارڙي کي بخار

وغيره ٿيو. علاج لاءِ اهو ڊاڪٽر نه ڇڏيائون جنهن جو ڏس مليو. ڪافي وقت ڪوشش ڪيائون. الهه تلهه چٽ ٿي ويو. آخر ۾ ڊاڪٽرن چيو" هن کي (ٿيلسيما) آهي. مهيني ۾ ٽي پيرا رت چڙهندو آهي. ان جو خرچ تمام گهڻو آهي. تازو انڊيا مان هڪ عزيز رايو ڏنو ته هتي ٿيلسيما جو آپريشن ٿئي ٿو رت پيدا ڪرڻ وارو سرشتو تبديل ڪن ٿا پر ان تي 60 لک رپيا خرچ ڪٿان اچن ۽ پوءِ 90 سيڪڙو پڪ نه آهي."

" نفسياتي ڪيفيت جي حالت اها آهي جو ويٺي ويٺي همراهه گم ٿيو وڃي. چڻ هتي هوئي ڪونه. منهنجي سامهون هڪ ڊاڪٽر ٻارڙي کي ياڪ پري پيار ڪندي چيو " يارهن جي عمر وڏ ۾ وڏ ٻارنهن چوڏنهن سال آهي ٻيا سندس پيءُ جي منهن تي نظر وجهڻ جي سگهه مون ۾ نه رهي. اُٿي هليو ويس." جڏهن ٻن محبتي ماڻهن جي سالن جي محبت ۽ محنت جي گل پونجي ان سڙيل ۽ سُڪل ٻارڙي جي زندگي 60 لکن جي محتاج هجي ته اهو گهاءُ پڇاڻ لاءِ پٿر جي دل به پاڻي ٿي وڃي ٿي."

" موت اڳيان بيوسي جا مثال ڪوڙ آهن پر 50 لکن جي هڪ معصوم جي زندگي اسانجو غلط معاشي نظام معيشت جي ورهاست ۽ غلط سرشتو آهي."

" ان ڪري اسانجي روين ۾ وڏيون تبديليون آيون آهن. منهنجو هڪ دوست آهي هڪ ڇوڪري سان انتها جي عشق ۾ ورتل هو وڏي ڪوشش ڪانپوءِ ڪانيو خان وڏيري جي ڌيءُ سان سندس شادي ٿي. زمين آسمان جو فرق هي غريب ماڻهو محبوبه تر جي ڏاڍي مڙس جي ڌيءُ. محبوبه کي متي ۾ سور پئي ته اسان جو يار ٻڪون ڏيئي روئي. سچو ڏينهن ڪنوار جو ذڪر - وري همراهه شاعر. سو ايڏو ته رومانوي داستان ناهي اسان کي احساس ڪمتري ۾ ... ڪرڻ جا جتن ڪري. تازو خبر پئي همراهه وري شهر جي هڪ ماڊل گرل ... نينهن جو پيچ پاتو آهي ۽ لڪ ۾ شادي ٻيو ڪري. پر شهري تعصب پرست سبب شادي وڏو مسئلو پيدا ڪري ڇڏيو. اسان جو يار وري نئين جدوجهد ۾ لڳ آهي. هي روبو ڪيڏو نه ڏکوئيندڙ آهي."

" شاباس انهي ڇوڪري کي جنهن سک آرام ڇڏي هن جي غريبائي گهر کي پنهنجو ڪيو ۽ هاڻي غريب ساهراڻن جي رحم تي رهي پيئي آهي"

" اڄ وري سانوڻ رت جي ڪڪرن مانداڻ منڊيو آهي. اتر پار ڪان ميهن وسڻ جا سانباهه ٿي پيا آهن."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

" اهي ڳالهيون تنهنجي جمالياتي حس ڪي وڌيڪ چيٽرين ٿيون."

" ڪينجهر ڪناري جهڙالي موسم وري اچ تنهنجي ساٿ من ۾ ڪئين سانگ جا سر ڇيڙي ڇڏيا آهن نيڻهن اپليو نه رهي."

" ڇا پيار موسم ۽ حسين ماڳن جو محتاج آهي."

" نه پيار ته سوريءَ تي سوايو ٿو رهي. عشق ۾ ته عذاب وبتر جذبا جرڪائين ٿا ته ان ڳالهه کان انڪار ڪونهي ته حسين وايو منڊل سانوڻ رت جا سينگار حسن ۾ نکار پيدا ٿا ڪن ۽ تنهنجي ساٿ جي سُرهاڻ ۾ ڪي رچنائون رچڻ جا جتن ڪجن. ڪو شعر ڪا ڪهاڻي ڪر ڪٽي اچي ٿي."

" يلا جمن جو ڳايل ڪاموڏ ٻڌون؟"

" ها بلڪل -- ڪينجهر جي ڪناري ڪاموڏ جي سُرن سان عجيب جادو پيدا ٿيو وڃي."

(ڪُتا ڪينجهر ڪناري، تنبو تماچي جام جا)

" موسيقي به عجيب جادو آهي. حواسن تي ايئن ڇائنجيو وڃي جو دنيا جا سڀ درد سور وساميو وڃن."

" اهو به الگ جهان آهي. ان ۾ هڪ نشو آهي، خمار آهي، جو ماحول کان الڳ دنيا ۾ وٺيو وڃي. هاڻ تون ڪو غزل گيت ٻڌاءِ نه تنهنجو آواز به ڏاڍو مٺو آهي."

" منهنجو آواز ايڏو سُريلو به ناهي."

" بس جن سان پيار ٿئي ٿو انهن جي هر ادا وڻندي آهي."

"چڱو تنهنجي مرضي- اياز گل جي وائي آهي.

(تو تائين پهتا منهنجي نيڻن جا سارا تڪ لهي پيا)

" هلون- مينهن شروع ٿي ويو آهي."

" هل- اچ چنيءَ جي اوٽ وٺ نه ته پسجي ويندين."

" ها پر پاڻ ٻئي هن ۾ پورا ٿينداسين."

" ڪجهه ته بچاءُ ٿيندو خوشبو پلي لڳل اٿئي."

" تنهنجي سرير جي سڳنڌ کان وڌيڪ ناهي"

" تنهنجي ٻانهن ۾ اچڻ سان پاڻ کي ڏاڍو محفوظ سمجهان ٿي"

" اچ ته توکي پنهنجي وجود ۾ سمائي ڇڏيان ۽ هميشه لاءِ هڪ ٿي وڃون."

❊❊

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جاڙ نہ سهبي هاڻ

جابلو علائقن ۾ مينهن وٺو تہ ملهاريون لڳي وينديون. صبح ٿيندو تہ ڏڻ پٽن تي پکڙي پوندا. ڏنارن جون ٽنوارون، ٻڪين جون پلڪارون ۽ ڳيرن جون گٽڪارون خاموش وايو منڊل ۾ پڙاڏو پيدا ڪري پري پري تائين پيون ٻُرنديون. ڏنارن ڏٽن کي ڦيرائيندي مورا چوندي، سينڊون هٽندي، بس ترڙندا پيا ترڙندا. مال بہ ڪنڊن ڪرڙن، ڳاهن وڻن، ٻيرن ٻيرن، لاڻ نيهارن ۽ ڳم ڳنڊيرن ۾ ڦيرو ڏئي آيو تہ چڪار.

ڪاڙهو ٿئو تہ ڏڻ ورندا تلائن ڏانهن ڪوهستان جا ماڻهو ڍورن جا منهن ٻڌي تلاءَ ڏاهي ڇڏيندا آهن. مينهن پيوءِ تلاءُ ڀريو تہ مال ۽ ماڻهو منجهائنس پاڻي پيئڻ لڳندا. تلاءَ جي ڪپ تي ٻيرن جا وڏا وڻ ٿين، ڏڻ پاڻي پي وڃي وڻن هيٺان ٻيهندا. پوءِ ڏنارن جون ٿينديون ڪچهريون، نڙ بيت، مورا، ڳجهارتون، سڀ فنڪار. مينهن وٺو تہ جبل ماڪي ٿيو پوي مارو ماڻهو جن جو گذارو مال تي، سي تہ ٽڙي پوندا.

سڄ لڙيو تہ مال وٿاڻن ڏانهن ورندو هوڏانهن ياڳياٽيون چونٽريون ڏويو اکيون اٽڪايو وينيون هونديون. ڪا چانور پٽي صاف ڪندي تہ ڪا ٽانڊو پيئي دکائيندي، ڪا ٻار کي ٿڻ تي وجهيو ويٺي هوندي ننڍڙيون چوڪريون وري گهر جا اڱڻ پيون ٻهاريندیون. گهر وري ڪهڙا؟ ڪجهہ سرنديءَ وارو هوندو تہ پکو لڳل هوندو، نہ تہ ڪرڙ ڪنڊا وڍي ڍنگر ڏيئي ويهي رهندا. مرد سڄو ڏينهن مال سان، ڪو پوڙهو نڙو وٿاڻن تي هوندو تہ واهہ نہ تہ ٿيو خير.

سڄ وچين تي هو دروءَ شهر مان ايندڙ پيچري تان اڏامندڙ لٽ ڏانهن ڏسي، ساڄيءَ اک تي هٿ رکي، ڪابيءَ کي ٿورو ٻورو ڏيئي هڪل ڪيئي، ”پائو جبل آن پائين وڏيري جو موٽر پيو اچيئي، “اي ٿوکي

قسم آهي“ سامهون نهاريندي ”هئو پيلي سچو آهين، پير به هن ڏينهن
آيو هو، قسم ٿو کڻين هيڪڙو قرآت آهيس. پيلي وارو ڪر، ڪٽ ڪڻ
چورين کي سڏ ڪر، دير چندي وڏيرو ڏمرجندو.“

وٺ وٺ لڳي ويئي، ڪتن تي هنڌ پئجي ويا، خاڪي جيب، هيڊ لٺل پراڻي، پري کان آواز جهڙو موت جي ڪوهه وارو ڦتڦتيو. وڏيرو لٿو ساٿس گڏ چمچا چڙا به لٿا. وڏيري کي بوسڪيءَ جو پٽڪو ٻڌل هڪڙو پاسو ڇڻ بولا خان واري لڪ جي لاهي، ٻيو پاسو ايو ٽيل، پٽيءَ جنهن جا سر ائين ڇڻ علڻ فقير وارو ڍُرو. بوسڪيءَ جي سايين تن والن جي قميص گوڏن کان هيٺ، جاندءَ وارا سينڊل عطر دربار جون اڌ درزن شيشيون ڪپڙن تي اوتيل، ڪلهن ۾ هالن جي پلي اجرڪ، ڏاڙهي سير ڪن مينديءَ سان رڱي، سچو وقت پيو ڏاڙهي کي ڦٽي ڏيئي، مچون وٽي، ڏڻ به وٽاٽن تي پهچي ويا. ڏوهاٽيون ٽيڻ لڳيون.

جبل هڪل ڪيئي ”اي چورا مونگها! اهو مان وارو اڇڪو ٻڪر جهلي اچ.“ ٻڪر ڪنو داگ پڪا، ٻر ۾ ٻهارون ٽي ويون، ننڍا وڏا وڏيري جي چاڪريءَ ۾ اُيا تي ويا. وڏيرو هر سال حساب ڪتاب چڏائڻ ايندو هو ڇڻ سندس قرض هجي. سيني جي ڏڻ مان هڪ هڪ ٻڪري چونڊي ڪيندو جيترا گهر اوترين ٻڪريون ملنديس. جن مهماني نه ڪئي هوندي اهي ورِي هڪ ٻڪر مهمانيءَ جو ڏيندا. ڪلاڪ ۾ وڏيري جو ڏڻ تيار، هر ڳوٺ ۾ وڏيري جي سريت به ضرور هجي، جا رات جو بغل گرم ڪريس، ڪجر ڪڙا گهمي ڦري ڏسندا، جنهن جي زال ۽ ڌيءَ ناهوڪي ڏناٺون وڏيري کي اڳ ۾ ٻڏائي چڏيندا. وڏيرو به مهمان وڃي ان جو ٽيندو پوءِ ويچاريءَ کي رب بچائي پوڙهيون ٿوڙهيون بچيندس، جي ڪنهن مارئيءَ نه مڃيو ته مال به چٽ، وارث به جيل ۾.

وڏيرو مڃرجي پوندو ڪير ڪڇي، جيڪڏهن ڪنهن ارڏي اڙبنگ ٻاهر ڪڍي ته ٻڪريءَ نڪريءَ ۾ ٻڏائي چڏيندس، اصل جهڳو ئي جهڻ، وڏيري جي بادشاهيءَ جو خير نه ڇڻي ته ورايو هٽندس ڪاٽ ۾ چا جو پاراتو نڪو ويڄ نڪو طبيب، ماٺهو هيسيل، اڻ پڙهيل،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

شعور اصل نہ. وڏيرڪي راڄ ۾ سيڪو پيو اکيون نپي، علم گهٽ، وڏيرن کي جيئڻ وٽي تيئڻ ڪن.

ڪچهري شروع ٿي. ٺهڪ. وڏيري جي نيڪي، خوشامد، جن کي ڪچهريءَ ۾ مزو نہ پئي آيو چپ هئا تہ رڳو دُروءَ ڪمال هئا. دروءَ تي مڙيئي پٽس جي ڳالهين اثر ڪيو هو. شهر مان آندل ڪتاب پڙهي ٻڌائيندو هوس. دروءَ کي ڳالهہ دل سان لڳي. بس پوءِ آهستي آهستي وڏيرن کان نفرت ٿيڻ لڳس، جهر جهنگ جيڪو ملندو هو تن سان اهو ذڪر ڪندو هو. پٽس بہ ڳوٺ ايندو هو تہ پاسي وارن ڳوٺ ڏانهن هليو ويندو هو. ڪچهريون پيو ڪندو هو مڙيئي وچي پير ڪوڙياڻين پر ظاهري طرح اجا ڳالهہ ڪي پڌرو ڪو نہ ڪياٺون. ڳوٺ ۾ ڪجهہ ماٺهو سندن هم خيال هوندا هئا.

دروءَ ۽ ڪمال کي ڪچهري مان مزو ڪو نہ پي آيو. ڪچهري گل ٿي تہ سڀ وڃي ستا. دروءَ ڪمال کي بہ سڄي ڳالهہ سمجهائي، ٻنهي فيصلو ڪيو تہ اڄ وڏيري جو ٻلو ڪنداسين. ڪجهہ دير بعد رات جي ماٺيٺي ماحول ۾ ڪونگهرن جا آواز پئي آيا. وڏيري جي ڪٽ هڪ وڏي ٿوهر جي ويجهو پيل هئي، ٿوري دير ترسي، وڏيري ڪٽ تان ڪنڌ ڪڍي، پيرانديءَ پٽ تي ستل کي آهستي سڏ ڪيا. ”ڪدو..... او ڪدو....“ پٽ تي ستل ماڻهو سندس ڪٽ جي ويجهو آيو. وڏيري آهستي چيس، ”پيٽان پلا ڪاڏا ڪتي گهاٽي گهتي آهيس. آن جاڳي جاڳي سڪي پيو آهين.“ خدو: وڏيرا چوري آهي حرامڙي. آن پائنين رڳو آسرو ڏنائين. مان الاهي سمجهايوس پر سولو ڳالهايائين بہ ڪين.“

”سو منو جو گهر آهي ڪهڙو؟ مان کي ننڍ اچي واريو آهي، اسر اچي ٿيو آهي“ وڏيري پڇيو.

خدو: ”سائين مان جي صلاح متڪو ڏڻ وٽ ستو پيو آهي، باقي سندس زال سا نانگي ٿڪي تي سمهي رهي پئي هوندي، پيو ڪو بہ ڪونهي، ٻيلي تون وڃي پيڙو چيئنيس.“

وڏيرو. ”خير مانکي ڊپ تہ ڪونهي. پلا هل- گهر ڏيکار.“ وڏيرو آهستي ڪٽ تان لٿو خدو بہ اڳيان هلڻ لڳس. وڏيري جي پٽيان بہ پيا

تارن جي ٽمر ٽمر، وڏيرو بي ڪٽڪوا ڳتي
۾ پاڇا هلڻ لڳا، اونداهي رات، تارن جي ٽمر ٽمر، وڏيرو بي ڪٽڪوا ڳتي
وڏڻ لڳو. وچ ۾ – ٽي ليهارن جا وڻ چڙي، پونگيءَ جي پٽ وٽ، خدو
وڏيري کي چڙي پاڻ هليو ويو. وڏيرو ايئن وڏڻ لڳو جڻ سندس گهر ۾
پيو وڃي. سامهون پٽ تي هڪ عورت ستل آهي، جنهن جي پير ۾ ٻه
ننيڙا ٻار ستل آهن. وڏيرو هٿ لاهي پڪ ٿو ڪري، ٿورو اڳتي وڏي ٿو
اڪيلي عورت ستي پيئي آهي دنيا جي فڪرن کان بي نياز. نوجوان
ڇوڪري الوٽ ننڊ ۾ ستل آهي، وڏيري جي ته–مٽي بدن جو هر قدم
ڏرتيءَ کي ڏوڙي رهيو هو. پاڇا به لڳاتار پويان وڏي رهيا اٿس،
جيستائين وڏيرو ڇوڪريءَ کي هٿ لاهي، تنهن کان اڳ هلڪو آواز
کن تي پيس ”گهٽا ڏينهن غريبن جي لڄالٽ ڪئي اٿئي.“وڏيرو
مڙي ڏسي ته به اييون کهاڙيون سندس ڪنڌ مٿان بيٺون آهن. ايترو
ته ڊپ ٿيس جو آواز سڃاڻي نه سگهيو هڪ همراهه ڪٽي ٿوال ڪنڌ ۾
وڌس، وٽاڻن کان پريرو وٺي ويس، وڏيري کي اڇي منجهه ٿي، ڪري ته
ڇا ڪري وري ڪاتر جو آواز ٻڌائين. تاڪ لڳي ويس، سندس ڇپن
تي آڱر رکي کيس ڇپ رهڻ لاءِ چيو ويو. هڪ همراهه ڪهاڙي ڪنڌ
تي رکيس ته ٻيو همراهه ڪاتر هلائڻ لڳو ويهن سالن جو تجربيڪار
هٿ اونداهيءَ ۾ ايئن هلي رهيو هو جڻ ڏينهن ۾ نانگ، پهرين ڏاڙهيءَ جو
هڪڙو پاسو صاف ڪيائين، پوءِ مڇن جي صفائي ڏنائين بعد ۾ مٿي
تي ڪاتر هلڻ لڳي.

وڏيري جا وار ته ڪو نه هئا، جڻ ٽير جي ڏاس هيس، سڄو ڏينهن
تيل ڦليل هوندي به ڏپ، رات جي اونداهيءَ ۾ وڏيرو ايئن ڪچي
جيئن پيت، ڪلاڪ کن ڪانپوءِ رات جي خاموشيءَ ۾ موٽر جو ڦرڙاٽ
ٿيو موٽر جي آواز تي مال ٿنو ٻڪريون هيڏانهن هوڏانهن ڀڄڻ
لڳيون، ڀاڳيا جاڳيا، جيسين مال کي گڏ ڪن، تيسين موٽر ٻتيون
ٻاريندي رواني ٿي وئي. منوءَ ٻيا همراهه وڏي وڏيري جي ڪٽ تي پهتا.
ڪٽ خالي هئي، سڀ گڏ ٿيا، ڇا ٿيو؟ اوچتو وڏيرو رات وچ ۾ ڀڄي ويو.
دروءِ ڪمال به اتي بيٺا هئا، ”آن ڀائنين ٿو ته وڏيري جي مڙيئي طبيت
خراب ڇي پيئي.“ منو چيو ”هئو ٻيلي گردي جو سور اڳيئي هيس،

سور پيو هوندس، سو جلدي ڪٽائي واس“ ٻيا: ”پوءِ ڪاڻ ڪي ڇيلا سڌ ڪو نہ ڪيائون“ منوچيو ”ٻيلي سار پئي ڪا نہ. مٿان گهڻو بيمار ڇي پيو هجي، سو جلدي ڪٽائي وياس “

صبح ٿيو پڪي پڪڻ آڪيرا ڇڏي گذر لاءِ نڪتا. ڏڻ پهري پيا. ساڳيو وايو منڊل مال جهنگ ڏانهن وڌندو ويو. ٻڪرين جا پير مٿر جي ٿائرن کي ڏاهيندا ويا. ڏنار ٻاڻ ۾ هڪٻئي کي جوڻ لڳا. ”ٻيلي جيلاني ڪا ڪاني هياس، نہ تہ مان واريءَ پسنيءَ وچ خبر ڪو نہ هو“ ٻيو: ”ٻيلي مان واريءَ ريديءَ کي ٻہ هير ٻہ ڳانيون ٿاهي ٻڏيون آهين. نانگو هٿ ۾ ان کي وجهي ها ڪمال دروءَ هڪ ياسي ڪري ”ٻيلي ممڻ ڪو مڃندو “دروڻ“ هنو اٿا هئو. ڪهڙي خبر ڪير هئا پوءِ ٻي جيڪو ڇندو ان کي ڏسنداسين راڄن کي بہ تہ خبر پئي.“

ڪمال ويڙهہ تہ هوئڻ ٿي آهي، پوءِ ڏڃون وري ڇيلا؟ جيڪي ڇندو مڙس ٿي منهن ڏيوس ‘

مڙواڇي ماڳ تي

ننڍڙو ڳوٺ. ڇوڏاري ٽڪريون، وچ ۾ ويهارو کن پونگا. پٿر ۽ مٽيءَ جا ڪچا گهر. ايرندي طرف وڏو ڪٽڪ جو ڪٽ پرين پر پر ۾ انهن جي ڪپ تي وڏي جبل تي وينو آهيان ته سڄو قسم جو نظارو چٽو پڌرو ڏسجي. ڳوٺ ۽ انهن جي وچ تي ڪٽڪ جو فصل واهه جو ڊڙو پيو ڏئي. چوڌاري پري پري تائين نظر وڃي رڍن، ٻڪرين ۽ ڳئن تي پئي تي. ڏنار ڏڻ ڪاهيندا سينڊيون هڻندا، مال چاريندا ڦيرائيندا ويجها ايندا وڃن. ڏکڻ طرف پري کان سنڌ جي تاريخي ڍنڍ ڪينجهر جو ڇيڇ جي ڏسڻ ۾ پئي اچي. اتر طرف جبلن جي ورن وڪڙن سان ريل گاڏيون سيٽيون وڄائينديون مال ناهيندي ماڳ ڏانهن وڌندي وڃي. ٺليل هوا. عجيب نظا؛ من ۾ سريلا ترنگ پيا وڃن. دل جهومڻ ۽ جهونگارڻ پئي چاهي. عاطف ۽ ٻارن لاءِ ڪوٽ قبولا. جبل جهاڳيا عمر جي ٻخمان ۽ ٻنگان ڪي پنهنجي ملڪ ملير جي مٽيءَ تي نه سينو

سڄا ٻه سال شهر جي دونهاتيل ٻوساتيل ماحول ۾ گهارڻ بعد اڄ موقعو مليو هو ڏيهه جا ذوئي ڏسي دل ۾ ماريءَ جا سدا ملوڪ سخت ۽ لطيف ڌا لکي ٻول هينئن ني هري آيم.

جيئن ڳنڍيون مسجهه ڳنڍير
تيئن مون من ماروئڙن سان
ڏنيون لس لطيف چئي
هينئڙي ڪي هير
وڃي مسجهه ملير
سپ جوڙيندا سين جيئرا

ڳوٺ اڄ نه هوندس ته ڏيندو هو پر رات جو پهتو ته پٺي ڏينهن سپرندي ڳڻپري ويندو ٿي ان جو ڪنهن سنگتي ساٿي سان به ملي نه سگهيو هئس مس مس چند چٺي الم الٽر جو امتحان ڏئي جيستائين نتيجو نڪري، ماڳهين تيستائين تفريح جي پارت دوستن سان نه ملي وڃان پر اڃين پاڻارين ساڳين مڪانن جي به نه سار لهون نه نه پڇو وڃي ته لوهه ٿي ويندا سون ٿوري ويل ٿي ته همراهه به رڙهندا آيا ڏکن ۾ ڦري پيا ڌل گهريا يار ملهار ته اصل هڪ به نه پڌي چٺي" يار جس التي شهر وڃي سڀ وساري ڇڏيو اٿيئي. جڏهن ڪٿا ڪهڙي ڳالهه ڪهاڻي ٿي ڪٿا نه هئي. خير اهي ته لک لاک جواڃ ته آئين ته سهي نه نه سالين اوهان ٿي ڪهڙي ميارا اهي شهر جهڙي چوويهن ته مڙس جا مٿا ڦيرائي ڇڏين رڃ ۽ ڳالهايو ته وري سنگهار شروع ٿي ويو جي: "پيلي ڏهيهه پڙهيل آهيون نه پهنجي لاءِ ايتري سمجهه اسان کي به آهي سمجهون ٿا اهي ڇالاڪين سال ۾ چوڏهين پورو آيو آهيون پر اسان ڪي اک به ڪٿا نه ڏيکاريئي" سوين بهانا پر همراهه پڙن ٿي ڪنو نه ڪنجهري شروع ٿي ته پر اڃين پاڻون پنهنجي پيٽن، وسريل ورق ورق وڃا لنئري هوندي ڪنيش گهمندا ڦرندا مال چاريندا هتاسين، ڏئي همراهه پهتس پيا پهتس سانوڻ ڏسڻ ۾ ٿي ڪنو نه پٺي آيو "پاڻو سانوڻ ڪنو نه ٿو ڏسجي؟" سڀ هڪ پٺي ڦاٿهن ڏسي مرڪيو ڳالهه منجهائي رڳائين جيهو: "پيلي ڳجهارتون ڇڏيو اهايو جو ٿا سڏايو؟"

جهالون: "واهه اڙي واهه. جيئن ٿو ڪي خبر ٿي ڪنائهين؟" چيهو "پيلي مون ٿي ڪٿا به خبر ڪنائهين اسين اڄون جنڊالي جيمالي سو ته رات جو اڄون صبح جو مليا وڃون پيو نه لهيو پاڻ جي خبر ڪٿا نه پوڻ ان رکو مون ڪان پڇيو ۽ پڇڻ سو سانوڻ نه چنبير ڙو ٿيو"

آخر ملهار ڳالهه شروع ڪئي: "پيلي اوڏ جي ڳالهه خبر اٿئي سجي سنگت منجهائنس خوش سڀئي سنگت سان ساهه پيو ڪٿريندو ۽ اسان به اٿس هتندو ڪنڌن به ڪنو نه اها به ياد گيري آهي نه ڪنا ستي ورهاڱي جي ڪهڙن مڪاريل هو جي سانوڻ سريا آهي نه لنگري به ڳوٺ جو نڪ آهي جهڙي آهي ملوڪ ٿهڙي سگهڙ جي دل

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڳوٺ اچڻ تہ هونئن بہ ٿيندو هو پر رات جو پهتو تہ بئي ڏينهن سيرندي گذري ويندو تان جو ڪنهن سنگتي ساٿي سان بہ ملي نہ سگهيو هئس. مس مس جند ڇٽي اٿم. انٽر جو امتحان ڏنم، جيستائين نتيجو نڪري، داخلائون ٿين تيستائين ننڍپڻ جي يارن دوستن سان تہ ملي وٺان. پراڻين پاٺارين، ساڳين مڪانن جي بہ تہ سار لهون نہ تہ پوءِ وري بہ لوهہ ٿي ويندا سون. ٿوري ويل ٿي تہ همراهہ بہ رڙهندا آيا ڏکن ۾ ڏري پيا. دل گهريا يار ملهار تہ اصل هڪ بہ نہ ٻڌي. چئي" يار جس اٿئي شهر وڃي سڀ وساري ڇڏيو اٿيئي، جڻ ڪا گهڙي گڏ گهاري ئي ڪا نہ هئن. خير اهي بہ لک لائق، جواچ بہ آئين تہ سهي. نہ تہ سائين اوهان تي ڪهڙي ميار! اهي شهر جون ڇوريون تہ مڙسن جا مٿا ڦيرايو ڇڏين. وچ ۾ ڳالهايو تہ وري سنگهار شروع ٿي ويو. چي: " ٻيلي ٿهيو پڙهيل آهين تہ پنهنجي لاءِ ايتري سمجهہ اسانکي بہ آهي. سمجهون ٿا اهي چالاڪيون، سال ۾ چوڏهون ڀيرو آيو آهين پر اسان کي اک بہ ڪا نہ ڏيکاريئي" سوين بهانا پر همراهہ ٻڌن ئي ڪو نہ. ڪچهري شروع ٿي تہ پراڻيون يادون پلٽي پيون، وسريل ورق وري ويا، ننڍي هوندي ڪيئن گهمندا ڦرندا مال چاريندا هئاسين، ڏنم همراهہ ٻهڪن پيا ٻهڪن. سانوڻ ڏسڻ ۾ ئي ڪو نہ پئي آيو. "ياٿو سانوڻ ڪو نہ ٿو ڏسجي؟" سڀ هڪ ٻئي ڏانهن ڏسي مرڪڻ لڳا، منجهائي وڌائون. چيم: " ٻيلي ڳجهارتون ڇڏيو اجايو ڇو ٿا ستايو؟"

چيائون: " واهہ ڙي واهہ جڻ توکي خبر ئي ڪانهي؟" چيم " ٻيلي مون کي ڪا بہ خبر ڪانهي، اسين اچون چنڊاٽي جماٽي،سو بہ رات جو اچون،صبح جو هليا وڃون، پيو تہ ٿهيو پاڙي جي خبر ڪا نہ پوي، امان رڳو مون کان پڇڻ ۾ پوري، سو سانوڻ تہ ڇٽير ڙو ٿيو."

آخر ملهار ڳالهہ شروع ڪئي: " ٻيلي اوڻ جي اڳائي خبر اٿئي، سچي سنگت منجهائنس خوش، سچي سنگت سان ساهہ پيو گهوريندو ۽ اميان بہ اٿس، هتندو ڪڏهن بہ ڪو نہ. اها بہ يادگيري آهي تہ ڪاڪي وريام جي گهران مڱايل هو. جي سانوڻ سريا آهي تہ نينگري بہ ڳوٺ جو نڪ آهي، جهڙي آهي ملوڪ تهڙي سگهڙ. جي دل

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سو اک ٽيڻ ۾ هڪبئي جا ٿي جنهن سان لڳي ٿي تہ پوءِ سرن جا سودا. وس وٺي پڙهس چيو ويا. پلا سانوڻ جي مگ ۾ ڪير اک ميري رکندو؟ ڪاڪو وريام اڳئي چڙيل فصل ڪٽي سانوڻ جي شادي ڪندس. اصل گڦي پئي طبيعت جو ڪاوڙيو تہ پوءِ جهل ئي ڪا نہ ڏيندو. رنون ڪو گهر ۾ وڙهيون وهندس. وري خيالي جا سنڌا وجهي ڇڏيندو. هڪبئي کي مهڻا، وٺي جو ڏانڊيو وڄايون. سواٽجي ماڳ ۾ مس ڏٺا. صبح جو وريام رات جو رن ٺوڪيو وريام کي، بئي زال مڙس پرمتڙيا. ملڪ متي تي ڪنيو ليڪو ڪڍي ويهي رهيو چي چا بہ ٿئي سگ سانوڻ کي نہ ڏيندس. ڳالهہ ويئي وڌي. وڏيري دادن کي تہ هٿي سانوڻ تي خار تنهن کي مليو ٻُل. ڪانگ کي لُڙ ۾ مزو سو اچي ٿو وريام کي پري مڙهہ ڪري ڇڏينس. اصل چوٽ چاڙهي وريام ۽ زالهينس ٻئي پريا ڪن تيلي سان ٿنب تي پيو وڏيري وريام کي چيو تہ سانوڻ وڏي رهائي وارو ماٺهو آهي مارائي ڇڏيندئي ماٺ ڪري لڏو ڪٽي اچي منهنجي پر ۾ ويهہ تنهجي ڏيءَ رکان ٿو آئون، منهنجي نينگري جو سگ تنهنجي ننڍڙي جي نالي ٿو ڪريان پوءِ پل ڪو تنهنجو نالو وٺي. پر تون ڪٽي ڇئو وڏيرو ڪم ڪيڻ ڪانپوءِ سگ ڏي ها. وچ ۾ ڪانڊيري رڙ ڪئي تہ نہ يار ٻج بہ ڪو نہ ڏينس ها. مون کي ڏنو ڪچهري مزو پلا شهر ۾ ڪٿان آئي، اهڙي پياري سادي ۽ سچ سان ٿمتار ٿيل ٻولي، شهرن ۾ تہ ٻولي جو پوسٽ مارٽم ڪري پينگ ڪندا آهن. سو ملهار جي رهاڻ ۾ مزو پئي آيو. ملهار وري ڳالهہ شروع ڪئي" سانوڻ ۽ چوري تہ هٿا هڪبئي تي فدا سي ڪٿي ٿا ڏار ٿين پر وڏيري جي ڏڍ تي ڪاڪو وريام جهل نہ ڏئي، آخر ٿپڙ ڪٽڻ جا سانباها ڪرڻ لڳو" مون وچ ۾ ڳالهايو "اوهان ڪاڪي کي ڪو نہ سمجهايو" سارنگ چيو ادا سيڻي، سانوڻ خود گهٽو چيس پر وڏيري جي عشق ۾ وري آسرو ٿيس تہ مٺي جيئري وڏيري وٽ سولو ٿيندو. سو مڃي ئي نہ " وري ملهار ڳالهہ شروع ڪئي سانوڻ کي ڪٽي ڏس تہ ڳچ پيا ڳرفر. وريام لڏو ڪٽڻ وارو هو پوءِ سمجهي وڃ." چيم ڇا سمجهان، ڇا ٿيو؟" سنگهار وچ ۾ بل ڏنو "ادا" مون ڪان پڇ. ٿيو وري ڇا جنهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏينهن وريام تپڙ ڪنيا ان رات سانوڻ چوري ڪٽي ويو.

منهنجو وات ڦاٽي ويو مون ڪيس حيرت ۾ ڏسندي چيو ته ”ڪيئن تو پانئين مڙس جون منزلون“ رڳو شهر جا شرف ڪرتا ڪونهي؟“

چيم ”پلا ڪو ڪيس ڦڏو؟“

سنگهار پنهنجي مزاحيه انداز ۾ چيو ”بيلي وڏيري ڏينهن رات هڪ ڪري چڏيو ڏراڙ سچو ته ڪراڙ تي ڪير پياري ڪالهه چوري ڪورٽ ۾ بيان ڏيئي ڪارو منهن ڪري چڏيس نپ ئي نري ويس. سانوڻ سڏو سنئون نڪاح وجهي اچي گهر پيڙو ٿيو پيو؟ اج مڙيئي ياجائي جي پير نه چڏي سگهيو نه ته هتي ڏسينس ها. مون چيو ”بيلي وڏيرو ماٺ نه ڪندو ڪڏهن نه ڪڏهن سانوڻ کي ڦاسائڻ لاءِ سنڊ سدييندو هوندو.“

سيني چيو ”ها ادا ها مڙيئي خبر آهي. پيٽا بيجڙو ٿيو آهي. رڪاوٽ شاهد آهي. پڳ لٿيس. هاڻ به ٿيندس ڪيائين ته سڀ راج گڏ آهيون. سانوڻ ننڌڻڪو ڪونهي. سڀ ساٿ ۾ آهيونس سنگت تان سر به قربان. وڙهون وڙهون مدد ڪنداسين. پڇيومان”اوهان سانوڻ جي ڪار سار لڌي؟ چيائون سنگت تان سر به قربان. اسين سڀ هڪبئي جي گڏجي مدد نه ڪنداسين ته پوءِ وڏيرو زور وٺي ويندو.

**

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سور ۽ پور

”ابا پٽھين ٻن ڏينھن جو مھمان اٿيئي.....ڊاڪٽر (ڊاڪٽر) ونئي اڄ نہ تہ ماڻھو نڪ وڍيندئي.... ٻچندو ھونئن ئي ڪو نہ. پر راڄ ۾ منھن ڪڻڻ جھڙا تہ ٿيون!

ماڻھس جا چيل جملا گھڙيءَ گھڙيءَ سندس ذھن تي مترڪن جيان لڳي رھيا ھئا. جيترو وڌيڪ تي سوچيائين، اوترو وڌيڪ پيڙاءَ جي گونا گون غار ۾ غرق ٿيندو تي ويو. جيئن گھر ويجھو ٿيندو ويو تيئن سندس قدم ڍرا ٿيندا ويا. ھر قدم کڻڻ وقت ايئن محسوس ڪيائين ڄڻ سوين مڻ بار لڏيل اٿس ۽ دريا جي ڏيڻ مان لنگھي رھيو آھي.

چائنٽ تي پير رکندي ماڻھس جو درد ڀريو آواز ڪن تي پيس ”ابا! داڪتر (ڊاڪٽر) آندئي. “ سندس نماڻا نيڻ ھيٺ جھڪي پيا منجھائن ٻہ ڦڙا ڳڙي پيا. ڪتولي تي پيل ھڏن جي پڃري ڏانھن ڏسندي سندس نرڙ تي گھنج وڌي ڪگھر ٿي ويا. سندس نظرون پٽھس جي ڪمزور، ڏٻل منھن، ھڏن ۽ چمڙي ۾ اٽڪي ڍانچي کي گھوري رھيون ھيون. ماڻھس نيڻن مان ئي سمجھي ويئي.

انور جي پگھار 270 رپيا. گھر ۾ اٺ ڀاتي کائڻ وارا. ڪمائڻ وارو اڪيلو مڻ اٽو 180 رپيا. ھڪ مڻ چانور 60 رپيا. کنڊ چانھہ 25 رپيا. گيھہ گھٽ استعمال ڪرڻ سان بہ 15 رپيا. مصالحو 22 رپيا. ٻوڙ ٻاڙي ڪا پگھار تي ونن، نہ تہ مرچن تي گذران. ڪپڙو لٽو تنھن ڪانسواءِ وري جو مٿان پٽھس جي بيماري، تنھن ھيڪاري وڌيڪ پريشان ڪيس. قرض پڪا ڪٽي پٽھس جي ڪيائين پر پٽھس ڏينھون ڏينھن گھٽ، وڌيڪ پئسا ھجن جو علاج بہ ٿئي، مائٽ بہ ڏکي ٽائيم ويجھا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نٿا اچن، جيڪو پچڻ اچي سو ٻين وڏيڪ ڇهڪ ڇڪايو ڇڏي، ڪو چوي "مِيان پٽ پيٽسان صلاح ڪو نہ ٿيس، علاج نٿو ڪرائيس" ڪا پوڙهي ڪٽ جي پاسي ۾ ويهي چوندي "ادي زمانو ڦري ويو آهي، پٽ ماستر آهيس پر پيءُ جي آهيس ئي ڪا نہ. مائي نو ويها پڳهار آهي تہ بہ ڪين جو ڪنو چڙهيو پيو آهي"

ڪالهہ چاچهينس آيو چيائين اي ڇورا انوَ هن مڙهہ کي ڪٺي ڪنهن اسپتال پيڙو ڪريو پيٽان پنگيا هڏ ڪائي هاڻ پچوس بہ ڪو نہ ٿا، آءُ گهر چاچهين کي چيو ٿو وڃان، 50 رپيا وٺي وڃجان، مڇيندا تہ ڪو نہ......"چاچهنس هوائي گولا ڇڏي هليو ويو. گهران پئسا گهرڻ تي انور کي چاچهينس. چي "مٺا ڏندين ڏاند ڪرين گابا، اڃا بہ اسان تي لڏ لاهيو وينا آهيو هيل بہ واپار مان آيا ئي ٽيهارو هزار ٻني بہ ڇهن ڪرارن ڪان ڪا نہ چڙهي، مال مان بہ وڃي پنجاهي ڪن مينهن جي ٻچي آهي، اڃا بہ ٽورا ٽيا ٻيٺا آهن."

چاچهنس ۽ پٺهس جي گڏيل ملڪيت مان چاچهنس پٺهس کي ٻج بہ ڪو نہ ڏنو اڪيون پوري سپ ڦٻائي ويو. پٺهس هو وڏي دل وارو مڙس، تنهن ڪٺي دل تي پٿر ٻڌو مِٽ بہ ماٺ، مُٺي بہ ماٺ. مزدوريون ڪيائين، رُکي سکي ڪائي پيٽ گذر ڪيائين. نيٺ اچي گوڏا کوڙيائين" جهونا ٿيا جهاز سٽ نہ جهلين سڙهہ جي"انور بہ پڙهي وڃي نوڪري کي لڳو پر ايڏي ڪٽنب کي ڪيئن منهن ڏئي، هيڪاري جو پٺهس جي بيماري ۽ مهانگائي، تنهن نهوڙي وڌس.صبح جو اٿي شهر روانو ٿيو رستي ۾ عجيب سوچون، عجيب خيال، سندس ذهن کي گهيري ويا. رستي تي پنج پيسي پيل ڏسي وڏي اتساهہ سان ڪٺي ڪيسي ۾ وجهي ڇڏيئين. پڳهار..... پڳهار کي اڃا 9 ڏينهن تمام گهڻو عرصو آهي، وري ماٺهس جو چيل جملو دل ۾ چُڀي ويس "ابا پٺهين ڏينهن ٻن جو مهمان اٿيئي."شهر ويجهو ايندو وڃي، درد جي پيڙا وڌندي وڃي، پئسا ڪونهن تہ ڊاڪٽر ڪٿان هلندو مون وٽ تہ ڀڳهيءَ جو ڀاڙو بہ ڪونهي، ڀڳهيءَ وارو شايد احوال ٻڌي اوڌر تي هلڻ لاءِ تيار ٿي وڃي ها ڊاڪٽر..... ڊاڪٽر کي بہ چئي تہ ڏسان....!"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪنهن رسالي ۾ مستقبل جي ڊاڪٽر جو انٽرويو پڙهيو هئائين، نوجوان "ڊاڪٽري پڙهڻ جو مقصد ٻڌائيندي فخر سان چيو هو تہ " ڊاڪٽري پڙهي قوم جي غريب ماڻهن جي خدمت ڪرڻ هر ڊاڪٽر جو فرض آهي" پر هن کي اڄ تائين اهڙو ڪو بہ ڊاڪٽر نہ مليو آهي، سندس قدم سرڪاري اسپتال ڏانهن وڌن ٿا، وراندي ۾ هلندي سندس نظر هڪ تختي تي ڄمي وڃي ٿي.

" ڊاڪٽر سيد غريب نواز شاهہ ايم. بي.بي ايس"

شايد اهو ڊاڪٽر عوام جو خادم هجي. اندر گهڙي سلام ورائي ٿو. " ابا ويهہ" ڊاڪٽر ڳوري آواز ۾ چيس. ٿورو ترسي سندس جائزو وٺندي سوال ڪيائين، ڪهڙي تڪليف آهي توکي؟"

" سائين آءُ بلڪل ٺيڪ آهيان، پر پنهنجي پوڙهي پيءُ جي حالت نازڪ آهي، تڪليف ڪري ٿورو ٽائيم مون سان گڏجي هلو...." يڪي ساهي ۾ چئي ويو. انور ڳالهائيندو رهيو ڊاڪٽر گهوريندو رهيس "پر سائين....." اوچتو ڪيسي جو خيال ٿئيس.

"ڊاڪٽر، ها چپ ڇو ٿي وئين."

انور ڏڪندڙ آواز ۾ آهستي ڳالهائڻ شروع ڪيو" سائين نهايت شرمندگي سان عرض ڪرڻو ٿو پوي تہ آءُ غريب ماستر آهيان، مهيني جي پڇاڙي آهي، اوهان مهرباني ڪري هلو اوهان جي في اوهان کي پگهار تي ڏيندس. بس مهرباني ڪريو." ڊاڪٽر جي ٽهڪ سندس جملي کي ڪٽي ڇڏيو "ها ها ها، عجيب قسم جو ماڻهو آهين. اڙي پوڪا! هي ڪو سيٺ تلو مل جو دڪان آهي؟ بابا 50 رپيا منهنجي في آهي، علاج تنهن ڪانسواءِ اسين ڪلاڪ سيڙائي هلون، سو بہ اوڌر تي، دماغ ٺيڪ ڪر، ماڻ ڪري وڃي تعويذ وغيره ڪراءِ علاج تنهنجي وس کان ٻاهر آهي" ڊاڪٽر جي هر لفظ انور جي من اندر مانداڻ مچائي ڇڏيو هو اڄ سندس طبيعت عجيب تي پئي هئي، اسپتال مان ٻاهر نڪتو تہ قدم وڏيڪ ڳرا ٿي پيس سندس سنڌ سنڌ سائو ٿي ويو هو. من ۾ مونجهہ وڌي ويس، سوچي ٿو ڊاڪٽر جي في پنجاهہ رپيا، مطلب تہ پنج هزار پئسا، جيڪڏهن انهن پئسن جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اڳيان ٻڙيون ڪيڏي ڇڏجن تہ پوءِ صرف پنج پئسہ انساني زندگيءَ ڪان ٿن ٻُڙين کي وڌيڪ اهميت ڏئي ٿو ڪنهن ڏاهي جي تخليق ۾ پڙهيو هئائين تہ "جنهن سماج ۾ نظام ۾ ذاتي ملڪيت جو تصور هوندو اهو سماج ماڻهن جي گهڻائي لاءِ خطرناڪ هوندو آهي" بلڪل صحيح آهي. انهيءَ ذاتي ناڻي جي ڪري ئي هڪڙا مظلوم تہ ٻيا ظالم، هڪڙا حاڪم تہ ٻيا محڪوم، هاري زميندار، مزدور، ڪارخانيدار مختلف طبقا انهي ڪري ئي ٺهن ٿا، ظالم طبقا، مظلوم طبقي جو استحصال ڪرڻ ۾ ڪا بہ ڪثر نٿا ڇڏين.

انور شام تائين ڪيترن ئي ڊاڪٽرن کي منٿون ڪيون. پراڻن کڏڻين کان اُڌار گهريائين پر ڪيسي ۾صرف پنج پئسا موجود هئس. مسلسل سوچ ۽ ويچار ڪري سندس مٿو سور کان ڦاٽڻ لڳو. هڪ دڪاندار کان اسپرو جي گوري وٺي سندس دريءَ تي پنج پئسہ رکيائين. دڪاندار وڌيڪ هڪ پئسي جي گهر ڪئي انور منهن جي پڪائي سان جواب ڏنو. "سيٺ ڪليو ڪونهي" دڪاندار پوٺ سچائي ماٺ ڪري رهيو. انور مايوس ٿي ڳوٺ موٽيو سوچ جا سلسلا ڊگها ٿي ويا "امان کي ڪهڙو جواب ڏيندس؟ ڇا اها ويڌن صرف مون سان آهي؟...... نہ..... اهڙو سماج جنهن ۾ ناڻو صرف چند هٿن ۾ هجي. ان ۾ مون جهڙا هزارين لکين انسان. ان پيڙا جي سمنڊ ۾ ٻڏندا ترندا رهن ٿا. ڪيترين زندگين جو خاتمو بنا علاج جي ٿئي ٿو ڪيتريون جوانيون برباد ٿين ٿيون. پوءِ ڇا ڪجي؟ ڪا واٽ.... ڪو علاج؟ جيڪڏهن اهي هزارين لکين ماڻهو گڏجي پون. پنهنجي لاءِ جدوجهد ڪن تہ آڱرين تي ڳڻڻ جيترا ماڻهو ڇُري بہ ڪو نہ سگهن. پر ايئن ٿي سگهي ٿو؟.... اهي سڀ ماڻهو سجاڳ ٿي سگهن ٿا؟.... ها....بلڪل ٿي سگهن ٿا. مثال آهن. ٻين هنڌن تي بہ ايئن ٿيو آهي. چين ۾ بہ. ويٽنام ۾ هينئر تازو انگولا، موزمبيق، گني بسائو ۾ ٻين مظلوم قومن. اتي جي ظالم طبقن ۾ ڦورو سامراجي ٽولن جي الآيل سماج کي ڪيئن ڊاهي پٽ ڪيو آهي. اهي بہ اسان جهڙا ماڻهو آهن" انور کي انهن قومن جي جدوجهد بابت پڙهيل ڪتاب مائوزي تنگ، هوچي منھ جي آتم

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کهاڻي، ويتنامي انقلاب، جي ماريا نہ موت وغيره فلم جيان اڳيان ڦرڻ لڳا. هن سوچيو ”اسان کي انهن کان سبق سکڻ گهرجي. ها...... هاڻي آئون بہ انهن خيالن جا ساٿي ڳولهيندس، ساٿن گڏجي هن مظلوم قوم کي احساس ڏياري کين جدوجهد لاءِ تيار ڪندس.

”پر بابا جو ڇا ٿيندو؟ زندگيءَ جي سڳن جا ڌاڳا ڪچا آهن، پر اڪيلو بابا بنا علاج ڪو نہ پيو مري، ڪئين پيءُ آهن جيڪي بنا علاج جي تڙپي مري رهيا آهن. ڪئين پينرون ڀائرن لاءِ سڪن ٿيون، ڪيترين ونين جا ور جيلن ۾ آهن. ڪيتريون نياڻيون ننگن کان محروم آهن. ڪيترا ٻار بکئي پيٽ. اَن جي داڻي لاءِ واجهائيندا آهن.

آءُ اڪيلو ان سور جي سوليءَ تي لٽڪيل نہ آهيان. مون کي انهن سيني لاءِ سوچڻ گهرجي. قرباني ڏيڻ گهرجي. ظالم سماج خلاف، هن ڦورو نظام خلاف.“

گهر جي ويجهو ايندي روئڻ جا آواز ڪن تي پونس ٿا. اڱڻ تي اوڙي پاڙي جون عورتون اچي گڏ ٿيون هيون. سامهون ماڻهس، ڪتولي تي پيل پڻهس جي لاش وٽ. مٺو رڪي روئي رهي هئي، ٻہ ڀيا ننڍا وڏا ٻار ڪيڏي روئي رهيا هئا.

انور جي اکين ۾ لڙڪن جي بجاءِ لالاڻ هئي، سوچيائين پئي، مستقبل جي لاءِ، سڄي قوم جي مستقبل جي لاءِ....

**

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

" جمود تباهي آهي، تسلسل، چرپر زندگي جي علامت آهي، ان ڪري اسانکي تاريخ جي تسلسل کي بہ برقرار رکڻ گهرجي، نہ تہ جمود ڳڙڪائي ويندو تاريخ کي."

" اڄ بہ ڪئين مثال آهن، هن جاءِ تي، اڃا ڪالهوڻي ڪالهہ هڪ نوجوان ناري جوڙ جيس نہ ملڻ ڪري آپگهات ڪيو تہ سندس پياري ساهيڙي سنگ نڀائيندي پيار جو انوکو مثال قائم ڪندي ساڻس گڏ ڪينجهر حوالي ٿي ويئي، سوين ماڻهن ٻنهي ساهيڙين جا لا ڪينجهر جي ڇولين ۾ چلندا ڏٺا ۽ ٻئي ٻڪين پيل هي اسٿ جو ياري جو تمام نرالو مثال آهي پر اسان و لطيف واري اڪ ناهي."

" پيار جو عجيب مثال آهي، پيار ۾ جنس جو قيد ناهي هڪ ناريءَ جو هڪ ٻي ناريءَ سان پيار ۾ سِر ڏيڻ چريائي جي حد تائين دليري آهي."

" پيار ۾ غم رڳو متپيد جو ڪو قيد ناهي، سرمد شهيد ٺٽي جي هڪ ڇوڪر جي محبت ۾ منڊجي ويو ۽ ديوانو ٿي ويو."

" ماڻهو جو من جتي اڇي ٻيهي، ڪو ملڪيت ۽ مال سان پيار ٿو ڪري، ڪي ماڻهو پنهنجي ڌرتي سان عشق ڪندا آهن. اڄ بہ اسان وٽ ڪئين مثال ملندا. ڌرتي سان عشق سپني عشقن کان مهانگو عشق آهي."

("ڪينجهر ڪناري" ڪهاڻي تان ورتل ٽڪرو)

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت

www.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت جو مشن ۽ مقصد سنڌي ٻوليءَ جي ڊجيٽلائيزيشن ۽ پکيڙ کي وسيع ڪرڻ آهي ۽ پڻ دنيا سان گڏ سنڌس رفتار سان هلڻ جو سانباهو آهي، ڇو ته تاريخ هميشه انهن قومن جو احترام ڪيو آهي جن پنهنجي علمي سرمائي جي حفاظت ڪئي آهي. سنڌ سلامت پڻ پنهنجي ٻوليءَ جي بقاء خاطر سنڌي ٻوليءَ ۾ لکيل قيمتي ۽ ناياب ورثي کي ضايع ٿيڻ کان بچائڻ ۽ ان کي نه رڳو محفوظ رکڻ پر پنهنجي اديبن، ليکڪن، محققن ۽ شاعرن جي علم، هنر ۽ تخليقن کي ڊيجيٽلائيز ڪندي دنيا جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ موجود سنڌين تائين مفت ۾ آسانيءَ سان پهچائڻ جو عزم ڪيو آهي.

اسان جي خواهش هئي ته سنڌي مواد تي مشتمل هڪ اهڙو ڪتاب گهر قائم ڪجي جتي هر موضوع تي مشتمل ڪتاب موجود ملن. ڪتابن کي ڳولڻ ۽ ڊائونلوڊ ڪرڻ آسان هجي ۽ اينڊرائيڊ سميت آئي فون يا ونڊوز آپريٽنگ سسٽم سميت هر قسم جي ڊوائيس تي آسانيءَ سان آن لائين پڻ پڙهي سگهجي.

۽ اهو سڀ ”سنڌ سلامت ڪتاب گهر“ ذريعي ئي ممڪن ٿي سگهيو. اميد ته سنڌ سلامت ڪتاب گهر ذريعي سموري دنيا ۾ موجود سنڌي نه صرف ڀرپور لاڀ حاصل ڪندا پر سنڌ سلامت ڪتاب گهر کي وڌيڪ فائديمند بنائڻ لاءِ پنهنجو پورو ساٿ نڀائيندا.

books.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت ڪتاب گهر جي اينڊرائيڊ ايپليڪيشن پلي اسٽور جي هن لنڪ تان ڊائونلوڊ ڪريو:

https://play.google.com/store/apps/details?id=com.sindhsalamat.book